

Etika

Etika

ARISTOTEELI

Etika

S. 232495
BIBLIOTEKA
KOMBËTARE
TIRANË

Shqipëruar nga

Hysni Bregu

Tiranë 2001

PËRMBAJTJA

Titulli i librit: ETIKA
Autori: Aristoteli
Përkthyes: Hysni Bregu

© opyright i takon përkthyesit Hysni Bregu

Tirazhi 1000 kopje, Tiranë 2001

Përmabajtja	3
HYRJE	9
LIBRI PARË	
OBJEKTI I JETËS	
Kapitulli I	18
Kapitulli II	20
Kapitulli III	22
Kapitulli IV	22
Kapitulli V	22
Kapitulli VI	24
Kapitulli VII	25
Kapitulli VIII	27
Kapitulli IX	30
Kapitulli X	32
Kapitulli XI	33
Kapitulli XII	35
Kapitulli XIII	38
Kapitulli XIV	44
Kapitulli XV	44
LIBRI I DYTË	
VIRTYTET E KARAKTERIT	
Kapitulli I	48
Kapitulli II	50

Aristotelë

Kapitulli III	52
Kapitulli IV	54
Kapitulli V	54
Kapitulli VI	57
Kapitulli VII	60
Kapitulli VIII	61
Kapitulli IX	64
Kapitulli X	65
Kapitulli XI	67
LIBRI I TRETË	
VIRTYTË: LAVDËRIM DHE QORRIM	
Kapitulli I	70
Kapitulli II	76
Kapitulli III	78
Kapitulli IV	81
Kapitulli V	83
Kapitulli VI	86
Kapitulli VII	87
Kapitulli VIII	88
Kapitulli IX	90
Kapitulli X	91
Kapitulli XI	93
Kapitulli XII	94
Kapitulli XIII	96
Kapitulli XIV	97
Kapitulli XV	99
Kapitulli XVI	100
Kapitulli XVII	101

Etika

LIBRI I KATËRT	
VIRTYTË TË TJERA MORALE	
Kapitulli I	105
Kapitulli II	109
Kapitulli III	110
Kapitulli IV	111
Kapitulli V	113
Kapitulli VI	114
Kapitulli VII	115
Kapitulli VIII	116
Kapitulli IX	117
Kapitulli X	120
Kapitulli XI	121
Kapitulli XII	123
Kapitulli XIII	124
Kapitulli XIV	126
Kapitulli XV	127
Kapitulli XVI	128
Kapitulli XVII	129
Kapitulli XVIII	131
Kapitulli XIX	132
Kapitulli XX	132
Kapitulli XXI	133
Kapitulli XXII	134
Kapitulli XXIII	135
LIBRI I PESTË	
DREJTËSIA	
Kapitulli I	137
Kapitulli II	138

Kapitulli III	141
Kapitulli IV	143
Kapitulli V	144
Kapitulli VI	146
Kapitulli VII	148
Kapitulli VIII	152
Kapitulli VIII	155

LIBRI I GJASHTË

VIRTYTET INTELEKTUALE

Kapitulli I	158
Kapitulli II	159
Kapitulli III	159
Kapitulli IV	161
Kapitulli V	163
Kapitulli VI	163
Kapitulli VII	165
Kapitulli VIII	166
Kapitulli IX	169
Kapitulli X	171
Kapitulli XI	171
Kapitulli XII	173
Kapitulli XIII	175
Kapitulli XIV	176

LIBRI I SHITATË

PËRMBAJTJA DHE MOS PËRMBAJTJA E VETVETES

Kapitulli I	180
Kapitulli II	181
Kapitulli III	184
Kapitulli IV	188

Kapitulli V	190
Kapitulli VI	193
Kapitulli VII	194

LIBRI I TETË

MIQËSIA

Kapitulli I	197
Kapitulli II	199
Kapitulli III	200
Kapitulli IV	201
Kapitulli V	205
Kapitulli VI	206
Kapitulli VII	208
Kapitulli VIII	210
Kapitulli IX	212
Kapitulli X	214
Kapitulli XI	216
Kapitulli XII	218
Kapitulli XIII	219
Kapitulli XIV	221
Kapitulli XV	224
Kapitulli XVI	226
Kapitulli XVII	227

LIBRI I NËNTË

BAZAT E MIQËSISË

Kapitulli I	230
Kapitulli II	231
Kapitulli III	232
Kapitulli IV	232
Kapitulli V	234

Kapitulli VI.....	238
Kapitulli VII.....	239
Kapitulli VIII.....	241
Kapitulli IX.....	243
Kapitulli X.....	247
Kapitulli XI.....	251
Kapitulli XII.....	253
LIBRI I DHJETË	
KËNAQËSIA	
Kapitulli I.....	257
Kapitulli II.....	258
Kapitulli III.....	262
Kapitulli IV.....	264
Kapitulli V.....	266
Kapitulli VI.....	267
Kapitulli VII.....	268
Kapitulli VIII.....	272
Kapitulli IX.....	273
Kapitulli X.....	276
Kapitulli XI.....	277
Kapitulli XII.....	279
Kapitulli XIII.....	281
Kapitulli XIV.....	285
Kapitulli XV.....	286
Kapitulli XVI.....	287
Kapitulli XVII.....	288
Kapitulli XVIII.....	290
Kapitulli XIX.....	293

PARATHËNIE

Aristoteli dhe Plato në Evropë, Buda dhe Konfuci në Azi, Avigjena në Afrikë, janë ndër filozofët më të mëdhenj të lashtësisë botërore. Filozofi Renan thoshte: “Sokrati i dha filozofinë njëzëzimit dhe Aristoteli i dha shkencën”. Aristoteli e nxorri shkencën prej fazave embrionale dhe i dha vendin e merituar, duke hedhur hapat e para në ushtrimin praktik të mendimit shkencor. Kjo e bëri Aristotelin të ishte i paqëndrueshëm në paraqitjen e mendimeve të tij rreth Zotit.

Ai e konsideronte Zotin si shpirt të vetëndërgjegjshëm, i cili nuk vepron kurrë dhe duke qenë i përsosur, atij nuk i ka mbetur asgjë tjetër, veçse të sodisë madhëshinë e vetvetes. Zoti ishte për Aristotelin i pakapshëm, i pazbulueshëm nga arsyeja njëzëzore dhe shtyrësi i parë i çdo gjëje. Pas Zotit të plotëfuqishëm dhe jo material vjen inteligjencia, e cila është jomateriale dhe rrjedhimisht e plotëfuqishme për qenien trupore njëzëzore.

Humbla e inteligjencës e bën qenien trupore njëzëzore të afrohet sendit pa jetë, ndërsa rritja e inteligjencës i afrohet mendësisë së Zotit, duke e bërë më hapsimorë lirinë e individit.

Pra, inteligjencia është shkallë përcaktuese e lirisë së individit. Aristoteli thoshte: “Njeriu inteligjent kërkon liri dhe jo kënaqësi”.

Aristoteli - themeluesi i shkencës së llogjikës, ishte biolog i madh. Ai ishte i interesuar rreth ndryshimeve në natyrë. “Çdo ndryshim në natyrë, - thoshte Ai, - është

transformim i substancës nga "potencialja" tek "aktualja".

Filozofi euro-amerikan Santian shprehej: "Tek Aristoteli koncepti i natyrës humane është përsosmërisht i qartë. Çdo ideal ka një bazë natyrale dhe çdo gjë natyrale ka një zhvillim ideal". Duke ditur që natyra nuk bën asgjë pa qëllim, at'herë çdo gjë që ekziston, ekziston për një qëllim dhe njeriu nuk mund të jetë në gjendje të kap kuptimin e natyrës së sendit pa kuptuar qëllimin e sendit.

Nga viti 334-323 para Krishtit, për 11 vjet rrjesht Aristoteli ishte pothuajse i vetmi që iu përkushtua fushave të shumta si të mendimit human ashtu edhe të shkencave si : biologji, thelogji, fizik, anatomi, politik, llogjikë, metafizikë, kimi, astronomi, psikologji, etikë, etj.

Tre format e lumturisë

Sipas tij kishte tre forma apo shkallë që shprehin atë.

Forma e parë e Lumturisë është: Jeta e kënaqësisë dhe e gëzimit. Forma e dytë: Jeta si qytetarë të lirisë dhe të përgjegjshëm. Dhe forma e tretë: Jeta si mendues dhe filozof.

Aristoteli ishte mbrojtës i "mesit të artë". Ne nuk duhet të jemi as frikacakë dhe as të nxituar, por kurajozë. Shumë pak kurajozë do të thotë frikacak, tepër shumë kurajoz - të nxituara.

Ndërsa në lidhje me ndjenjat, moderimi është "mesi i artë" i shthurjes dhe i pandjeshmërisë.

Frikacaku quan kurajozin të nxituar dhe i shthururi quan të moderuarin të çthurur, etj.

Sipas Aristotelit, lumturia bazohet në veprimet virtuoze, dhe njeriu i mirë është prodhues i lumturisë së tij dhe rastësisht i lumturisë të të tjerëve. Njeriu nuk mund

të jetë kurrë i lumtur, në qoftë se nuk vërteton dinjitetin e jetës shoqërore dhe është e pamundur të jetosh i lumtur pa arsye, nder apo drejtësi.

Etika është vepër e shkencës praktike, sepse qëllimi i studimit të saj nuk bazohet vetëm në marrjen e njohurive rreth asaj se si do të veprëhet, po në të vepruarit e mirë.

Virtytet morale dhe virtytet intelektuale

Ka dy lloj virtytesh që në përputhje me Aristotelin përbëjnë bazën e arritjes së lumturisë.

1. Virtyti moral, i cili përmbledh trimërinë, drejtësinë, respektin për veten, lirinë dhe moderimin, - i cili konsiston në kontrollin e arsyeshëm të dëshirave të pavend.

2. Virtyti intelektual që konsiston në soditjen (meditim) rreth të vërtetës së shkencës, filosofisë, arsyes, artit, etikës dhe në përmbushjen e natyrës sonë.

Filozofët e lashtësisë greke theksojnë se edhe pse trimëria që është në shërbim të moralitetit është virtyt, përsëri nuk qëndron më lart se mençuria, e cila nuk është më lart se E Mira. E Mira është mbi gjithçka.

Aristoteli nuk kishte konsideratë për tregtarët dhe ata duhet të mënjanoreshin sa të ishte e mundur në qeverisjen e vendit. Ai e quante tregtinë dhe shumicën e llojeve të punës së dorës si të papërshtatshme për njeriun e lirë dhe sipas tij duhet t'iu lihet skllëvërve dhe të huajve, por kur edhe këta të mos ishin qytetarë të atij vendi.

Edhe sot, një nga problemet më të mprehta dhe më të rëndësishme të politikës është të shmangë apo parandalojë pjesëmarrjen e tregtarit në udhëheqjen politike.

Në Tebën e Greqisë së Antikitit, tregtari lejohej të merrte pjesë në politikë vetëm atëherë kur ai të kishte 10

Aristoteli

vjet që kishte braktisur tregtinë. Edhe pse Aristoteli ishte mendimtari më i shquar i epokës së tij, përsëri si çdo njeri i madh, kur gabon ai gabon në nivelin e madhështisë së tij. Ai kishte pikëpamje të gabuar për femrën. Ai e konsideronte atë si një njeri të papërfunduar, jo të plotë në disa aspekte. Kjo gjë ishte në kundërshtim edhe me mësuesin e tij Plato, i cili thoshte: "Të gjitha zyrat shtetërore, përveç asaj të udhëheqësit ushtarak duhet të hapen për femrat" dhe "ai shtet që nuk edukon dhe stërvit femrat, është si ai njeri që stërvit vetëm dorën e tij të djathtë".

Kontradikta kryesore midis Aristotelit dhe mësuesit të tij është se Plato mendonte se duhet të jetë një realitet prapa "botës materiale", të cilën ai e quante bota e ideve që përmban korniza të pandryshueshme dhe të përhjetshme. Ai mendonte se prapa çdo qenie humane apo kali gjendet ideja e qenies humane dhe ideja e kalit. Kështu, gjithë sendet që ne shikojmë në botën natyrore, -sipas tij, - ishin refleksime të qarta të sendeve që egzistonin në realitetin e botës së ideve të shpirtit.

Aristoteli mendonte të kundërtën; sendet që janë në shpirtin human ishin refleksime të objekteve natyrore dhe

Etika

mendimeve dhe teorive të tyre.

Demokriti dhe teoria e tij e "atomeve të shpirtit".

Ai besonte se nuk kishte jetë pas vdekjes, sepse kur ne vdesim "atomet e shpirtit" shpërndahen në të gjitha drejtimet.

Epikuri thoshte: **"Vdekja nuk na përket neve, sepse për sa kohë që ne ekzistojmë vdekja nuk është dhe kur ajo vjen, ne nuk ekzistojmë"**.

Filozofia e tij mbështetet në katër receta me barna "diagnostikuese dhe kuruese".

1 - Perëndive nuk duhet t'i frikësohemi; 2 - Vdekja nuk është asgjë për t'u shqetësuar; 3 - E mira arrihet lehtësisht; 4 - Frikësimi është i lehtë për t'u duruar.

Indiferentizmi i tij i theksuar kundrejt pjesëmarrjes në politike dhe sferën njerëzore shprehet me fjalët "Jeto në izolim". Ndërsa motoja "Jeto për momentin", nuk duhet të merret si e veçuar vetëm për kënaqësitë, por edhe si kthjelltësi që na ndihmon të durojmë dhimbjet, paharruar vetëkontrollin dhe moderimin, pa të cilat kënaqësia nuk përmbush vet-veten "paanshmërisht".

Sokratesi është paraprirësi i tyre, personaliteti më enigmatik i cili nuk la asnjë shënim për mësimet e tiia dhe

shkuarën, por ju nuk do ta gjeni kurrë njëtrajtshmërinë e tij”.

Krijimi i shkollave të ndryshme e të shumta të mendimit ishte padyshim rezultat i qenies së tij enigmatike dhe të dyshimtë.

Shumë njerëz imituan Sokratin, por nuk zbuluan apo shpjeguan enigmaticitetin e tij, enigmë që arriti deri në ditët tona. Ai është njohur kryesisht nga shkrimet e Platos.

Këta njerëz të shquar që i paraprinë dhe ndihmuan në formimin e Aristotelit, nuk arritën të zhvillonin mendimet e tyre me aq qartësi sa Plato dhe sidomos Aristoteli. Sado e madhe të ketë qenë influenca e tyre, kjo influencë ishte e vogël në krahasim me influencën që dha Aristoteli gjatë shekujve, individualiteti i tij shprehu “gjenialitetin e natyrës” dhe i dha njerëzimit një formë të re të njohjes së botës.

Jeta e Aristotelit

Aristoteli lindi më 384 në Stagira të Maqedonisë. Babai i tij ishte shok dhe doktor i Amintasit, mbretit të Maqedonisë dhe babait të Aleksandrit të Madh. Në moshën 18 vjeç mori rezidencë në Athinë dhe u regjistrua si student në Akademinë e Platos.

Plato u njoh me nxënësin e tij të çuditshëm dhe e quante si barbarin e Veriut, që bënte pyetje të vështira, të komplikuar dhe të çuditshme dhe në mënyrë demonstrative shfaqte dyshimet dhe mospërfutjet për ato që kishte mësuar nga mësuesit. Aristoteli thoshte: **“I shtrenjtë është Plato, por akoma më e shtrenjtë është e vërteta”.**

Plato e quante shtëpinë e Aristotelit “shtëpia e lexuesve”. Aristoteli qëndroi në Akademinë e Platos për

aq kohë sa mësuesi ishte gjallë dhe kur nipi i tij - Spensipis - u bë drejtuesi kryesor, ai u largua nga Athina për shkaqe të pashpjegueshme dhe arriti në Azinë e Vogël, ku u martua me Pithiasin - mbesën e sundimtarit Hermias, i cili ishte filomacedonas dhe studiues i filozofisë. Kjo martesë ngjalli mjaft dyshime në sferat e larta të shoqërisë dhe u cilësua si dhuratë e grekëve, qëllimi i të cilës ishte mbajtja e dijetarit. Por më vonë doli se kjo martesë ishte e gëzueshme, gjë që e faktoi Aristoteli me devotshmërinë e vet dhe me përmbushjen e dëshirave të saj të fundit.

Pas vdekjes së gruas së tij, me të cilën ai kishte një vajzë që mori emrin e nënës së saj - Pithias. Ai bashkëjetoi me Herpullisin dhe lindën një djalë dhe e kurorëzuan me emrin e babait të tij - Nimomakus.

Nerpullisi, Nikomakus dhe Pithias çuan deri në fund amanetin e gruas së Aristotelit. Kockat e saj u vendosën tek varri i Aristotelit.

Lidhjet e Aristotelit me Aleksandrin e Madh

Pas vrasjes së Hermiasit prej persianëve, Aristoteli lëviz në ishullin e Lesbos dhe pastaj në Maqedoni, ku u bë mësuesi privat i Aleksandrit të Madh, e jëma e të cilit ishte shqiptare.

Edukimi i Aleksandrit filloi kur ai ishte në moshën trembëdhjetë vjeç. Kohën e lirë e kalonte me zbutjen e kuajve të egër. Ishte njeri i rrëmbyer. Thuhej që Aristoteli do të kishte patur më shumë suksese me buajt se me Aleksandrin.

Plutarku thoshte: “Për një periudhë kohe Aleksandri e donte dhe e çmonte Aristotelin jo më pak sesa ky i fundit të kishte qenë babai i tij. Ai kishte marrë jetën nga njëri

dhe nga tjetri mësoi artin e të jetuarit” dhe kjo shkon me proverbin grek “Jeta është dhuratë e natyrës, por të jetuarit bukur është dhuratë e mençurisë”. Ai vlerësonte më shumë diturinë e marra nga Aristoteli sesa trimëritë e tij. Ai thoshte **“Unë do të preferoja më shumë të shkëlqejë në njohuritë për atë që është e mirë sesa zgjerimin e fuqisë time dhe dominimin”**.

Kur Aristoteli bëri publike “Etikën” e tij, Aleksandri i Madh u zemërua aq shumë, sa që në letren që i shkroi, theksonte se tani atij nuk i mbetej asgjë. Çdo sekret psikologjik, ushtarak apo civil nuk egzistonte më.

Më 335 Aristoteli hapi shkollën e tij, Liceun. Një ndihmë shumë të madhe në pajisjet e kësaj shkolle dha edhe Aleksandri i Madh, shumë që llogaritet deri në 4 million dollarë. Kudo që ai shkon me anë të njerëzve të zgjedhur posaçërisht prej Aristotelit i sillte gjithçka për punën shkencore të mësuesit të vet.

Më 323 Aleksandri i Madh vdiq dhe për shkak të shpërthimit të ndjenjave anti-maqedonase të Athinasve ai largohet për në ishullin Auboea ku ai vdiq më 322 para Krishtit.

Edhe pse filozofët e mëvonshëm e kritikojnë sistemin e Aristotelit ata nuk injoruan vlerat e sistemit të tij, duke e cilësuar si të vetmin sistem orientues më të plotë të epokës së tij, me llogjikë imponuese që arrin deri në ditët tona.

Fleksibiliteti i mendimeve të komplikuar të tij zgjeroi fushën e filozofisë morale dhe i bëri më të pranueshme dhe më të kapshme nga natyra njerëzore. Pjesëmarrja dhe kontributi i madh shkencor pothuajse në të gjitha fushat bëri që njerëz të epokës së tij të besonin se ai kishte bllokuar përparimin e shkencave.

Më 1210 Këshilli i Parisit mbajti një qëndrim

diskriminues kundrejt veprave të tij, duke urdhëruar “asnjë libër i Aristotelit mbi filozofinë natyrore dhe asnjë koment apo lexim nuk duhej bërë as privatisht dhe as publikisht”.

Më 1215 Universiteti i Parisit lejoi studimin e librave të dialektikës, por pengoi ato të metafizikës, të cilat u përfshinë më 1255 dhe disa vepra të tjera shumë më vonë. Vlerësimi që i bënte Darvini Aristotelit mbështetej nga të çmuarit e dy nxënësve të tij, Lineasin dhe Kuvierin, duke i quajtur perëndi.

Fillimisht veprat e tij u përkthyen në versionin latin. Aristoteli titulloi 170 shkrime, por vetëm 47 prej tyre arritën deri në ditët tona. Disa prej tyre humbën apo u dogjën gjatë djegies së bibliotekës së Aleksandrisë. Ndërsa një pjesë të tyre në prani të motrës së tij ai i hodhi në zjarr, duke thënë se ai ishte duke djegur disa rrangulla. Përpikmëria e tij nuk lejonte gjëra të paqarta.

Edhe pse nganjëherë thuhet se vihet në dyshim autorësia e disa shkrimeve, përsëri duhet të pranojmë të sigurtë se në raste të veçanta kur dora mund të ishte e tjetërkujt, koka dhe zemra ishin të tijat, sepse ai është jo vetëm autori shpirtëror i të gjitha atyre librave që mbajnë emrin e tij, por edhe mëshirimin e filozofisë bashkëkohore.

Edhe pse njeriu i shkencës llogjike nuk jetoi në epokën e zhvillimit të instrumentave modern, si teleskopi, mikroskopi dhe pa zbulimet e shumta të shkencës moderne, përsëri mënyra e të menduarit të tij na jep mundësi që shumë aspekte të jetës t'i kuptojmë më mirë sesa shumë prej nesh.

Ashtu siç ndodh shpesh me njerëzit e mëdhenj, edhe veprat e Aristotelit nuk mbetën pa u keqkuptuar. Për më tepër kur shkrimet e tij shpesh bërë jehonë.

S. 232495

BIBLIOTEKA
TIRANË

Aristoteli

Aristoteli

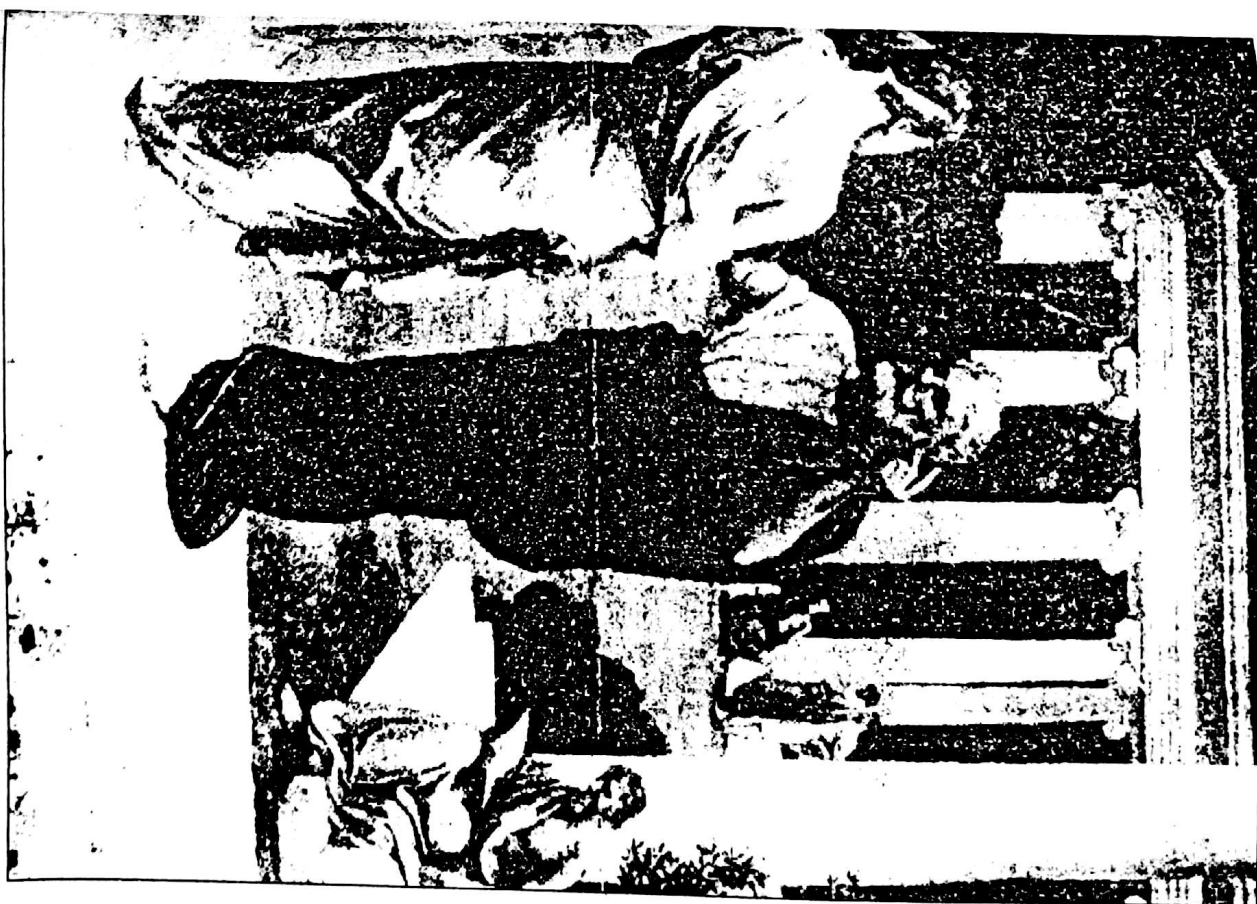
Etika

Mirëpres çdo vërejtje, sugjerim apo këshillë, të cilat janë në funksionim të përmirësimit të mëtejshëm të këtij libri.

Falenderoj për përkrahjen morale: Profesor Doktor Adriatik Kallulli, Doktor Artan Haxhi, Shyqyri Muço, Gazmend Goci, Emilian Pavaci, Fatmir Merkoçi, Ligor Begaj, Agron Llapi, Ilir Muçi, Sonila Branko, Kastriot Kotoni, Arian Çakçiri dhe Shkëlqim Mema.

**Dedikuar prindërve të mi,
Betije dhe Xhafer Bregu**

Nga përkthyesi

LIBRI PARË

OBJEKTI I JETËS

Lumturia

Kapitulli I

Çdo aktivitet i arsyeshëm synon në një qëllim të mirë, por një qëllim, ashtu si një aktivitet, mund të varet prej një tjetri.

Çdo art a çdo studim i kujdesshëm, çdo veprim dhe angazhim, konsiderohet të synojë në një të mirë. Kështu, E mira është përcaktuar ajo që "tek e cila synojnë të gjithë sendet". Sidoqoftë, ka disa ndryshime midis qëllimeve, që ato synojnë, pasi disa janë aktivitete dhe të tjerat rezultate të ndryshme prej tyre. Atje ku ka qëllime të ndryshme nga veprimet, rezultatet janë prej natyre superiore në krahasim me aktivitetet.

Përderisa ka shumë art, veprimtari, shkencë etj, at'herë ka dhe shumë qëllime. Kështu qëllimi i shkencës mjekësore është shëndeti, i shkencës ushtarake është fitorja, i shkencës ekonomike është pasuria etj.

Ashtu si aftësia e të bërit të frenave dhe çdo pjese zbukurimi të kalit, vjen prej artit të kalorësimit, po kështu çdo lloj veprimi ushtarak, vjen sipas shkencës ushtarake. Në

Aristoteli

të njëjtën mënyrë, aftësitë e tjera varen përsëri prej të tjerave, sepse është për arsye të të mëparshmes, që të angazhohet i mëvonëshmi...

Në secilin prej këtyre qëllimeve, qëllimi i shkencës sunduese është më i zgjedhshëm se sa të gjitha qëllimet e tjera, që varen prej saj, sepse është qëllimi përfundimtar prej të cilës varen dhe ndiqen qëllimet e tjera..

Kapitulli II

Shkenca që studion të Mirën supreme për njeriun, është politika

Supozojmë se ndodhet ndonjë qëllim për sendet që ne ndjekim me veprimet tona, që dëshirojnë për vet atij (qëllimit) dhe për shkak të të cilit ne dëshirojmë për sendet e tjera. Ne nuk zgjedhim çdo gjë për shkak të ndonjë gjëje tjetër, sepse nëse ne zgjedhim, at'herë të zgjedhurit do të vazhdojë pa kufi, duke e bërë dëshirën të kotë dhe boshe. Rrjedhimisht del se ky qëllim do të jetë E mira, si p.sh E mira Supreme.

Njohuria e kësaj të mire është e rëndësishë së madhe për mënyrën e të sjellurit të jetës sonë. Dhe ashtu si harkëtarët, ne kemi një shenjë për të goditur, at'herë ka shumë mundësi që ne ta godasim shenjën. N.q.s është kështu at'herë ne duhet të përpiqemi të kuptojmë më së miri dhe në çdo rast, se çfarë është E mira dhe cila shkencë apo aftësi është e lidhur me të.

Ngjan se i përket shkencës më autoritative dhe më udhëzuese, më komanduese dhe më sunduese dhe ajo që i ka këto cilësi është shkenca politike.

2.(1).Shkenca politike përshkruan se çfarë subjektsh duhet të studiohen në shtet dhe cilat duhet të mësojnë përkatësisht çdo klasë, deri në çfarë pike dhe çfarë moshe.

22

2.(2).Prej shkencës politike varen dhe aftësitë më të nderuara, siç janë arti ushtarak, arti i administrimit të pronës dhe arti i retorikës.

3.(3).Shkenca politike përdor shkencat e tjera, që lidhen me veprimin dhe nxjerr ligje se çfarë duhet të bëhet dhe çfarë duhet të shmanget. Si rrjedhim, qëllimi i shkencës politike përfshin dhe qëllimin e shkencave të tjera, prandaj qëllimi i saj do të jetë E mira për njeriun. Edhe në qoftë se E mira e komunitetit të qytetit, rastis të jetë e njëjtë me të mirën e individit, përsëri është e qartë se gjëja më perfekte dhe më e rëndësishme për t'u përfutur dhe mbrojtur është E mira e Komunitetit.

Është e dëshirueshme dhe e kënaqëshme që të përfutosh dhe të mbrosh Të Mirën e individit, por është fisnike, hyjnore dhe sublime, të përfutosh dhe të mbrosh të Mirë e Komunitetit dhe të Shtetit. Nga që shqyrtimet tona synojnë këto lloj të mirash (për individin, komunitetin edhe shtetin), prandaj këto i përkasin një "gjinie" të shkencës politike, që quhet etikë, por jo si lloj i drejtpërdrejtë i politikës, por si hyrje në politikë.

Është shkenca politike ajo që përshkruan se çfarë subjektsh duhet të mësohen në shtetet dhe cilën prej këtyre degëve të komunitetit duhet të mësoj dhe së treti deri në çfarë pike. Ne shikojmë se sipas kësaj shkence rrjedhin këto cilësi dhe çmuarat si arti i luftës, i administrimit të pronës, i retorikës etj...

N.q.s. politika shfrytëzon shkencat e tjera dhe nxjerr ligje se çfarë ne duhet bëjmë dhe çfarë duhet të mos bëjmë, at'herë qëllimi i saj duhet të përfshijë qëllimet e shkencave të tjera. Ky qëllim duhet të jetë i mirë për njeriun.

N.q.s. E mira e komunitetit koinçidon me Të Mirën e individit, ajo është më e kompletuar dhe më e mirë për të arritur dhe për të ruajtur të mirën e komunitetit...

23

Kapitulli III

Politika nuk është një shkencë e saktë.

Shpjegimi i kësaj shkence do të jetë i mjaftueshëm po të arrihet një qartësi e tillë, sa na lejon fusha e dijes, sepse të njëjtën shkallë precizioni, nuk duhet shpresuar në të gjitha diskutimet. Shembuj të sjelljes së shkëlqyer morale, të cilat analizohen prej politikës, përfshijnë kaq shumë ndryshime dhe llojshmëri, aq sa ato besohen në masë të madhe të jenë të tilla, vetëm me anën e marrëveshjes dhe jo me anën e natyrës. Shembujt e mirë ndryshojnë në të njëjtën mënyrë gjatë periudhës që u shkaktojnë pasoja të dëmshme njerëzve.

Njerëzit deri më sot janë shkatërruar nga lekët e tyre, por dhe nga kurajoja e tyre. Prandaj në subjektet diskutuese duke argumentuar dhe nga evidenca, ne duhet të kënaqemi me një përshkrim të thellë të të vërtetës. Duke u nisur nga premisat, të cilat në pjesën më të madhe janë të vërteta, ne duhet të kënaqemi nga nxjerrja e konkluzioneve, që u përgjigjen në mënyrë të përshtatshme premisave.

Të njëjtën procedurë, ne duhet ta vështrojmë në marrjen e llojeve të ndryshme të deponimit, sepse është shenjë e mendjes së stërvitur, të mos shpresojë kurrë me shumë precizion në trajtimin e çdo subjekti, se sa lejon natyra e këtij subjekti. Të dhënat logjike të kërkuara nga mësuesi i retorikës, janë në mënyrë të qartë aq të arsyeshme sa të pranuarit e argumentave bindës nga matematikani.

Kapitulli IV

Studenti duhet të ketë disa njohuri të përgjithshme dhe eksperiencë jete.

Në çdo rast njeriu gjykon saktësisht çfarë ai kupton, sepse vetëm prej të kuptuarit ai është një kritik i mirë. Në një fushë specifike, kritiku i mirë është një specialist. Kritiku i mirë në përgjithësi është njeri me edukim të përgjithshëm. Kjo është arsyeja që një i ri nuk është i përshtatshëm për të ndjekur leksionet mbi shkencat politike. Ai nuk është i aftë në punët praktike të jetës, nga të cilat politika nxjerr të dhënat e saj dhe lëndën e subjektit.

I riu priret të ndjekë ndjenjat e tij. Studimi i tij është i kotë dhe i padobishëm, sepse qëllimi i tij nuk është dituria, por veprimi. Nuk ka asnjë rëndësi nëse ai është i ri në moshë apo i njomë nga karakteri, e meta është për arsye jo të mungesës së viteve, por të ndjekurit të qëllimeve të tij nën "peshën" e lëkundjeve të ndjenjave. Për njerëz të tillë njohuritë bëhen aq të papërfutueshme sa të njeriut të papërmbytur. Nga ana tjetër, për ata të cilët rregullojnë impulset dhe veprimet e tyre në përputhje me parimet, njohuritë e tyre do të jenë të një avantazhi të madh.

Kapitulli V

Qëllimi nuk është aspak lumturi e dyshimbë, ndonëse pikëpamjet e lumturisë ndryshojnë.

Kur gjithë njohuritë dhe çdo angazhim synon tek një E Mirë, at'herë cila është pika më e lartë e të gjithë Të Mirave praktike, që ne themi se është qëllimi i shkencës politike?

Përgjithësisht është lumturi!- Kështu cilësohet nga njerëzit e rëndorët dhe të kulturuar, që identifikimin e lumturisë e bëjnë me të jetuarit e mirë apo nga të bërurit mirë.

Kur vjen fjala për të thënë se në çfarë konsiston lumturia,

është e arsyeshme të besosh, që E mira

Aristoteli

opinionet ndryshojnë dhe shpjegimi i dhënë në përgjithësi prej njerëzimit, nuk është aspak i njëjtë me atë të njeriut të ditur. Njerëzit e rëndomtë e marrin lumturinë si diçka të dukshme dhe të familjarizuar, ashtu si kënaqësia, leku, apo fama.

Ka pikpamje nga më të ndryshmet dhe shpesh i njëjti person ndryshon opinionin e tij. Kur sëmuret, ai thotë se është shëndeti dhe kur është në vështirësi ekonomike financiare thotë se është leku.

Të ndërgjegjshëm prej injorancës, shumica e njerëzve marrin përshtypje prej çdo njeriu, i cili është i pompuar, sikur të ishte i vetmi njeri i saktë, që thotë diçka që është sipër kokave të tyre.

Sidoqoftë, disa mbajnë pikpamjen që qëndron mbi të gjitha Të Mirat e veçanta, që është një tjetër, e cila është E mira në vetvete. Shkaku i çfardo-lloj tjetër Të Mirë ndodhet në të gjitha këto të tjerat.

Nuk do të kishte asnjë dyshim se do të ishte e kotë të egzaminoje të gjitha këto opinione. Do të ishte e mjaftueshme nëse ne marrim në konsideratë ato të cilat janë më të përhapura, apo ngjajnë të kemi diçka për të thënë për ta.

Kapitulli VI

Studjuesi duhet të filloj nga opinionet, që janë të pranueshme ose të paktën të njohura.

Ne nuk duhet të injorojmë ndryshimin që ndodh nëse diskutojmë kundrejt parimit. Plato e ngrinte këtë çështje në mënyrë shumë të saktë, duke analizuar nëse procedura ishte në drejtim të vlerave morale, pikërisht ashtu sikurse në garat të atletikës që qëndron në pikën

Etika

Etika

më të fundit të garës, apo në drejtim të kundërt n.q.s. ë stadium. Ne duhet të fillojmë nga çfarë është e njohur. Seno, njihen në dy drejtime, të njohura prej nesh dhe të njohura në mënyrë absolute.

Supozojmë se ne duhet të fillojmë nga çfarë është e njohur prej nesh. N.q.s. ndonjëri don të bëjë një studim serioz të etikës apo të shkencës politike, në përgjithësi ai duhet të jetë mirë-edukuar në zakonet e tij. Pikë e nisjes është opinioni: se diçka është e vërtetë. Në qoftëse kjo është mjaft e qartë për neve, at'herë nuk është e nevojshme që në këtë stad ta arsyetojmë më tutje. N.q.s. ne jemi rritur në mënyrë të edukuar, at'herë i kemi pikat e nisjes apo mund të përfitojmë ato lehtësisht. Ai, i cili nuk i ka këto cilësi dhe as nuk mund t'i përfitojë, do të ishte më mirë ta merrte për zemërsisht thënien e Hesiodit: "Njeriu më i mirë është ai i cili shikon të vërtetën në vetveten e tij. I mirë është gjithashtu ai njeri, i cili dëgjon këshilla të mençura. Ai, i cili nuk është as i zgjuar për veten e tij dhe as i gatshëm për t'u kujdesur për mençurinë, nuk është i vlefshëm as edhe për një fije kashte."

Kapitulli VII

TRI TIPET E JETËS

As kënaqësia dhe as nderi publik nuk ngjajnë të jenë qëllim i saktë.

Ti gjykos nga mënyra e jetesës së tyre masat dhe më të rëndomtën, duket se është e arsyeshme të besosh, që E mira apo lumturia është kënaqësi. Rrjedhimisht ata nuk kërkojnë asgjë më të mirë se sa jetën e kënaqësisë. Tri tipet kryesore të jetuarit janë tipare: 1. të kënaqësisë; 2. të politikës; 3. të soditjes

(pra të studimit).

Serviliteti i plotë i masave del nga preferencat e tyre, për një ekzistencë të plogët. Pikëpamja e tyre justifikohet nga fakti, shumë prej njerëzve me pozitë kanë të njëjtat shije si të Sardanopulusit (mbreti Assirian i sensualitetit legjendar). Njerëzit e kulturuar dhe njerëzit e çështjeve të interesit publik e identifikojnë Të Mirën me nderin, sepse ky është qëllimi i jetës politike. Përsëri duket se është tepër sipërfaqësore, që kjo të jetë përgjigja e duhur dhe e kërkuar.

Njerëzit në përgjithësi besojnë se nderi varet më shumë nga ata, të cilët japin se sa tek ai (i cili merr atë), të cilit i bëhet nder. Ne e ndjejmë në mënyrë instiktive, E mira është diçka reale e zotëruesit të saj dhe nuk merret lehtësisht prej tij. Njerëzit duket se kërkojnë nder me qëllim që të bindin veten për të mirën e tyre vetjake. Në çdo rast ata kërkojnë të nderohen prej njerëzve inteligjentë, në mes të atyre që i njohin ata. Njeriu mund të prirët biles të supozojë, se E mira dhe jo nderi, është qëllimi i jetës politike. Është e qartë se në pikpamjen e njerëzve aktivë, E mira është superiore kundrejt nderit.

Edhe pse E mira është më shumë se sa nderi, qëllimi i jetës politike, përsëri është disi i pa-mjaftueshëm për të qenë si qëllim, sepse zotërimi i Të Mirës mendohet të jetë i pajtueshëm edhe me të qenurit në gjumë, po me të bërurit e një jete jo-aktive, apo me ndodhitë e fatkeqësive dhe vajtjeve më të mëdha. Asnjë nuk do ta quante këtë jetë të tillë të lumtur, n.q.s. ai nuk do të ishte duke mbrojtur një paradoks filozofik.

Jeta e tretë është jeta e studimit apo siç quhet ndryshe jeta e meditimit apo e soditjes.

Përsa i përket jetës së biznesmenit, ajo nuk i jep atij liri të madhe veprimi. Në mënyrë të dukshme pasuria nuk është E mira, që ne jemi duke synuar, sepse ajo shërben vetëm si

mjet për të arritur diçka tjetër. Prandaj do të ishte më e mirë, që çdo E Mirë e përmendur më përpara të jetë qëllim në vetvete, sepse ato pëlqehen, por në mënyrë të qartë ato janë tepër të pa-mjaftueshme për të qenë qëllimi, sepse shumë argumenta paraqiten kundër tyre. At'herë le t'i largojmë ato.

Kapitulli VIII

Forma platonike e Të Mirës.

Ndoshta ne do të kishim qenë më mirë të ekzaminojmë të mirën universale dhe të konsiderojmë në mënyrë kritike se çfarë ajo do të thotë në të vërtetë. Ky lloj ekzaminimi është i pa-mirëpritur për ne. Sidoqoftë do të ishte më e mirë për të ruajtur të vërtetën. Ne duhet ta bëjmë këtë sidomos kur jemi filozofë (dashurues të dijes). Edhe pse i duam të dyja, si shokët tanë dhe të vërtetën, devotshmëria kërkon nga ne, që të nderojmë fillimisht të vërtetën.

Ata, të cilët paraqitën këtë pikpamje nuk kishin ndërmend të parashtronin idetë e klasave, me të cilat ata njohën shkallët e përparësisë.

Sendet quhen të mira me çfarë ato janë; substanca, kualitet dhe relativitet. Substanca është sendi në vetvete dhe nga natyra është më përpara se sa ajo që është relative, sepse relativja është një shtojcë apo rastësi e qenies. Kështu nuk mund të ketë një ide të përbashkët në këto raste.

Sendet quhen të mira në aq shumë mënyra dhe drejtime, sa thuhet se ata ekzistojnë. Ato janë kështu-quajtur në kategori e Substancës, (Zot dhe mendje) në Kualitetet (virtutet) në Sasi (e moderuar), në Marrëdhënie (dobishmëri), në Kohë (zakonet e kohës), në Vend (situata të përshtatshme) e kështu me radhë.

N.q.s. një numër sendesh kanë një ide të vetme, at'herë

Çfarë lloj sendesh mund të konsiderohen si Të Mirë në vetvete, siç janë: a)- inteligjenca, shikimi, disa lloje kënaqësish e nderesh, të cilat edhe n.q.s. i ndjekim për shkak të një çkaje tjetër, ato ende mund të quhen si Të Mira në vetvete dhe b)- ndoshta asgjë tjetër përveçse idesë që është E Mirë në vetvete.

N.q.s.e b)- është e vërtetë, at'herë forma është e kotë sepse ajo nuk shpegon Të Mirën e ndonjë gjëje. N.q.s- a)- është e vërtetë gjatë kohës që këto sende janë Të Mira në vetvete, at'herë i njëjti shpjegim i Të Mirës do të shfaqet kudo, ashtu sikurse shpjegimi i të bardhës shfaqet tek dëbora dhe tek ankumësi.

Në fakt nderi, inteligjenca, apo kënaqësia, kanë përcaktimet tyre të ndryshme dhe të dallueshme në lidhje me të mirën. E mira nuk është diçka e përbashkët, që korrespondon me një ide të vetme.

Ashtu sikurse shikimi është i mirë për trupin, po kështu dhe intuita është e mirë për mendjen. Edhe sikur E Mira që predikohet të jetë në një send apo dhe në ndarjen e natyrshme të vetë sendit, përsëri ajo as nuk mund të përftohet prej njeriut dhe as mund të realizohet në veprimet praktike edhe pse ne jemi duke e kërkuar këtë lloj të mire.

Ndoshta do të ishte më mirë të përfitonim disa njohuri, të së mirës si mjet, për të arritur këto Të Mira që mund të përftohen dhe të realizohen dhe në praktikë, sepse nëse ne i kemi këto njohuri, si një lloj kornize, at'herë ne do të kemi më shumë njohuri rreth Të Mirave, që janë Të Mira për ne.

Në të vërtetë ky argument nuk ka shumë besueshmëri, por ngjan të përplasët me shkencat. Të gjitha këto raste edhe pse synojnë tek E Mira dhe kërkojnë të plotësojnë mangësitë e saj, vazhdojnë pa lidhje me idenë e Të Mirës përfundimtare; dhe n.q.s. ideja do të ishte një ndihmë e tillë, e rëndësishme, sigurisht që nuk do të ishte e arsyeshme për të gjithë zejtarët.

të ishin injorantë.

Ka dhe një problem tjetër, si atë, se çfarë marangozi apo endësi do të përfitojnë nga njohuritë e kësaj të mire? Si do që të bëhet, njeriu ka patur një aftësi për të vështruar me kujdes idenë për t'u bërë një doktor apo gjeneral më i mirë?

Fakt është se nuk duket se doktori e studion shëndetin në këtë mënyrë. Shqetësimi i tij është shëndeti i qenies njerëzore dhe i pacientit të veçantë, sepse çfarë ai trajton është individuale.

* * *

Kapitulli IX

Çfarë është e mirë për njeriun?

Ajo dubet të jetë qëllimi i fundit apo objekti i jetës njerëzore, diçka që është në vetvete plotësisht e kënaqshme. Lumturia përputhet me këtë përshkrim.

Le të kthehemi përsëri tek E mira, e cila është objekti i kërimit tonë, të marr në konsideratë çfarë ajo mund të jetë, sepse ajo ndryshon në veprim apo në art. Ajo që është një gjë në mjekësi është një gjë tjetër në artin ushtarak dhe kështu me radhë për secilin për këto raste. Sigurisht është ajo që për arsye të të cilit, çdo gjë tjetër bëhet. Në mjekësi është shëndeti, në strategji-fitorja, në arkitekturë-ndërtimi, sende të ndryshme në arte të ndryshme, çdo veprim është qëllimi, sepse është për arsye të tij, që çdo gjë tjetër bëhet. Rrjedhimisht nëse ka ndonjë gjë që është qëllimi i të gjitha veprimeve, at'herë kjo do të jetë E mira praktike ose të mirat praktike.

Argumenti jonë ka arritur të njëjtin konkluzion si më përpara, se qëllimi më i lartë është E mira, por ne duhet të

përpigemi për ta qartësuar atë akoma më shumë. Pavarësisht se ka shumë qëllime, ne zgjedhim disa prej tyre, - p.sh. pasurinë, dhe në përgjithësi instrumentet si mjete për të arritur diçka tjetër.

Është e qartë se jo të gjitha qëllimet janë të plota. E Mira supreme është diçka e plotë dhe në mënyrë të dukshme përfundimtare. Kështu, nëse ka vetëm një qëllim final, at'herë kjo do të jetë ajo për të cilën ne kërkojmë dhe n.q.s. ka më shumë se një, at'herë ajo do të jetë më e kompletuara e këtyre qëllimeve.

Ne themi se qëllimi, që është edhe si qëllim në vetvete, është më i kompletuar se sa qëllimi, ndjekja e të cilit është për shkak të ndonjë gjëje tjetër. Qëllimi që nuk është kurrë i zgjedhur për shkak të diçkaje tjetër, është më i plotë se sa qëllimet, që zgjidhen për shkak të vetes së tyre dhe njëkohësisht për shkak të tij. Ai qëllim, i cili është kurdoherë i zgjedhshëm për hir të vetes së tij dhe nuk është kurrë i zgjedhshëm për diçka tjetër, quhet përfundimtarë, në mënyrë absolute. Lumturia më shumë se sa diçka tjetër, mendohet të jetë pikërisht një qëllim i tillë, sepse ne gjithmonë e zgjedhim atë për veten e saj dhe asnjëherë për ndonjë arsye tjetër.

Sigurisht që ne zgjedhim nderin, inteligjencën, kënaqësinë dhe çdo llojë vërtyti për shkak të vet-atyre, sepse ne do të zgjidhnim secilën prej tyre edhe n.q.s. ato nuk do të na çonin në rezultate të mëtejshme. Ne i zgjedhim ato për shkak të lumturisë, duke supozuar se nëpërmjet tyre ne do të jemi të lumtur.

Ne besojmë se ato do të kenë funksione të rëndësishme në inkurajimin e arritjes së saj. Asnjëri nuk e zgjedh lumturinë për shkak të saj apo për shkak të diçkaje tjetër, sepse lumturia është e plotë, përfekte dhe duke qenë e tillë, ajo është e pa-varur, ajo nuk ka nevojën e ndonjë gjëje tjetër.

Nga të qenurit e pa-varur ne nuk kuptojmë atë që është

të ishin injorantë.

Ka dhe një problem tjetër, si atë, se çfarë marangozi apo endësi do të përfitojnë nga njohuritë e kësaj të mire? Si do që të bëhet, njeriu ka patur një aftësi për të vështuar me kujdes idenë për t'u bërë një doktor apo gjeneral më i mirë?

Fakt është se nuk duket se doktori e studion shëndetin në këtë mënyrë. Shqetësimi i tij është shëndeti i qenies njerëzore dhe i pacientit të veçantë, sepse çfarë ai trajton është individuale.

* * *

Kapitulli IX

Çfarë është e mirë për njeriun?

Ajo duhet të jetë qëllimi i fundit apo objekti i jetës njerëzore, diçka që është në vetvete plotësisht e kënaqshme. Lumturia përputhet me këtë përshkrim.

Le të kthehemi përsëri tek E mira, e cila është objekti i kërimit tonë, të marr në konsideratë çfarë ajo mund të jetë, sepse ajo ndryshon në veprim apo në art. Ajo që është një gjë në mjekësi është një gjë tjetër në artin ushtarak dhe kështu me radhë për secilin për këto raste. Sigurisht është ajo që për arsye të të cilit, çdo gjë tjetër bëhet. Në mjekësi është shëndeti, në strategji-fitorja, në arkitekturë-ndërtimi, sende të ndryshme në arte të ndryshme, çdo veprim është qëllimi, sepse është për arsye të tij, që çdo gjë tjetër bëhet. Rrjedhimisht nëse ka ndonjë gjë që është qëllimi i të gjitha veprimeve, at'herë kjo do të jetë E mira praktike ose të mirat praktike.

Argumenti jonë ka arritur të njëjtin konkluzion si më përpara, se qëllimi më i lartë është E mira, por ne duhet të

përpiqemi për ta qartësuar atë akoma më shumë. Pavarësisht se ka shumë qëllime, ne zgjedhim disa prej tyre, - p.sh. pasurinë, dhe në përgjithësi instrumentet si mjete për të arritur diçka tjetër.

Është e qartë se jo të gjitha qëllimet janë të plota. E Mira supreme është diçka e plotë dhe në mënyrë të dukshme përfundimtare. Kështu, nëse ka vetëm një qëllim final, at'herë kjo do të jetë ajo për të cilën ne kërkojmë dhe n.q.s. ka më shumë se një, at'herë ajo do të jetë më e kompletuara e këtyre qëllimeve.

Ne themi se qëllimi, që është edhe si qëllim në vetvete, është më i kompletuar se sa qëllimi, ndjekja e të cilit është për shkak të ndonjë gjëje tjetër. Qëllimi që nuk është kurrë i zgjedhur për shkak të diçkaje tjetër, është më i plotë se sa qëllimet, që zgjidhen për shkak të vetes së tyre dhe njëkohësisht për shkak të tij. Ai qëllim, i cili është kurdoherë i zgjedhshëm për hir të vetes së tij dhe nuk është kurrë i zgjedhshëm për diçka tjetër, quhet përfundimtarë, në mënyrë absolute. Lumturia më shumë se sa diçka tjetër, mendohet të jetë pikërisht një qëllim i tillë, sepse ne gjithmonë e zgjedhim atë për veten e saj dhe asnjëherë për ndonjë arsye tjetër.

Sigurisht që ne zgjedhim nderin, inteligjencën, kënaqësinë dhe çdo llojë vrytyti për shkak të vet-atyre, sepse ne do të zgjidhnim secilën prej tyre edhe n.q.s. ato nuk do të na çonin në rezultate të mëtejshme. Ne i zgjedhim ato për shkak të lumturisë, duke supozuar se nëpërmjet tyre ne do të jemi të lumtur.

Ne besojmë se ato do të kenë funksione të rëndësishme në inkurajimin e arritjes së saj. Asnjëri nuk e zgjedh lumturinë për shkak të saj apo për shkak të diçkaje tjetër, sepse lumturia është e plotë, përfekte dhe duke qenë e tillë, ajo është e pa-varur, ajo nuk ka nevojën e ndonjë gjëje tjetër.

Nga të qenurit e pa-varur ne nuk kuptojmë atë që është

e mjaftueshme për njeriun, të jetojë i vetmuar, por diçka që përfshin prindërit, gruan, fëmijët, shokët dhe bashkë-qytetarët në përgjithësi, sepse njeriu është nga natyra një qenie shoqërore. Ne duhet të vendosim disa limite për këto, sepse n.q.s. e shtrijmë aplikimin e Të Mirës tek stërgjyshërit, nipërit, mbesat apo tek shokët e shokëve, ne do të vazhdojmë pa limit.

Ne konsiderojmë diçka si të vet-mjaftueshme apo të pavarur, kur E gjitha vetë e bën jetën të denjë dhe nuk i mungon asgjë dhe ne besojmë që lumturia është një gjë e tillë.

Çfarë ne quajmë si më të dëshirueshme e të gjitha sendeve është lumturia, sepse ajo nuk llogaritet si një send i vetëm midis shumë të tjerëve. N.q.s. lumturia do të llogaritet e tillë at'herë ajo në mënyrë të qartë do të ishte më e dëshirueshme nga të shtuarit sendit një diçka që të paktën do ta zmadhonte madhësinë e sendit dhe kështu do të krijonte një send më të madh se sa origjinali, ku më e madhja e njërit nga dy sende është më i dëshirueshëm.

Ne nuk mendojmë: që çdo shtim mund ta bëjë lumturinë më të zgjedhshme, sepse lumturia është diçka perfekte dhe pavarur, qëllimi drejt së cilës drejtohen veprimet tona.

Kapitulli X

Çfarë është lumturia?

N.q.s. ne e konsiderojmë se çfarë është funksioni i njeriut, at'herë ne gjejmë që lumturia është aktiviteti virtuoz i shpirtit.

Të supozosh thënien, se gjëja më e mirë është lumturia është përgjithësisht e pranueshme, por nuk kemi një formulë

të qartë, të asaj që quhet gjëja më e mirë apo siç quhet ndryshe **E Mira Supreme.**

Ndoshta mund të arrijmë kuptimin e Të Mirës supreme nga të shpjeguarit e funksionit të qenies njerëzore. N.q.s. ne marrim një flautist, skulptor apo ndonjë artist (përgjithësisht çdo shtresë shoqërore e cila ka një funksion apo aktivitet specifik), E Mira e tij dhe mjeshtria e tij mendohet se varen nga kryerja e këtij funksioni.

E njëjta gjë është dhe për njeriun n.q.s. qenia njerëzore ka funksione.

-A kanë karpentierët dhe regjësit e lekurave funksionet dhe veprimet e tyre, ndërkohë që qenia njerëzore nuk ka asnjë dhe që nga natyra është dembel, pa asnjë funksion? Apo pikërisht ashtu si syri, dora, këmba dhe përgjithësisht çdo pjesë e trupit ka funksionet e veta, a mundet në të njëjtën mënyrë t'i atribuojmë si karakteristika të qenies njerëzore këto funksione dhe mbi të gjitha ato të veçanta?

Çfarë mund të jetë ky?

Jeta është një gjë e ndarë prej bime. Çfarë ne jemi duke kërkuar është funksioni specifik i qenies humanitare, kështu ne duhet të lëmë në një anë përcaktimet e jetës, që ka të bëjë me të ushqyerit dhe të rritjes. Më tutje është jeta ndjesore, por edhe kjo është pjesë ndjesore ndarëse midis kuajve, gjedhëve dhe kafshëve të gjitha llojeve. At'herë mbetet jeta praktike e pjesës shpirtërore që ka arsyen. Ajo përbëhet prej dy aspektesh, njëra që i bindet arsyes dhe tjetra që ka në vetvete arsyen dhe të menduarit.

Jeta ka dy kuptime, si kapacitet dhe si aktivitet. Ne duhet të marrim funksionin specifik të qenies njerëzore, që është jeta e përcaktuar nga aktiviteti, sepse kjo është më e pranueshme në kuptimin strikt të fjalës.

N.q.s. funksioni i njeriut është aktiviteti i shpirtit në përputhje me atë që përfshin arsyen dhe n.q.s. ne mbajmë,

Ne duhet të shqyrtojmë parimet tona jo vetëm si të arritura

që funksioni i individit të mirë është i njëjtë (i harpistit të mirë është përgjithësisht i të njëjtës klasë), at'herë dallimi i më-vonshëm është lidhur me emrin e funksionit: funksioni i harpistit është të luajë mirë.

Në qoftë se ne supozojmë që funksioni i njeriut është një lloj jete (një aktivitet apo seri aktivitetesh të shpirtit, që shpreh virtyt) dhe n.q.s. funksioni i njeriut të mirë, është t'i kryejë këto mirë dhe saktë dhe kur çdo funksion kryhet mirë, kryhet në përputhje me virtytin e duhur, at'herë konkluzioni është: se E Mira për njeriun është aktiviteti i shpirtit në përputhje me llojin më të mirë dhe më perfekt.

N.q.s. ka më shumë se sa një virtyt, at'herë E Mira do të shprehë virtytin më të kompletuar dhe më të mirë. Jeta do të jetë e kompletuar. Virtyti i kompletuar ka nevojë për një jetë të kompletuar (por sidoqoftë jeta nuk e ka të nevojshme të jetë e kompletuar gjatë gjithë kohës), sepse aktivitetit virtuoz i duhet kohë për t'u zhvilluar dhe të shprehë vetveten tërësisht.

Një dallëndyshe nuk sjell pranverën, po kështu as dhe një ditë e mirë nuk bën pranverën. Në të njëjtën mënyrë nuk mundet një ditë apo një kohë e shkurtër të bëjë njeriun të bekuar dhe të lumtur. At'herë ky është një përshkrim i Të Mirë dhe n.q.s. ky është një përshkrim i mirë, at'herë çdo njeri do të mund të vazhdojë punën dhe për ta përmbushur në detaje. Në raste të tilla, koha është një zbulues i mirë, ose të paktën një bashkëpunëtor i mirë.

Kjo është faktikisht mënyra se si artet përmirësohen. Çdo njeri mund të plotësojë çfarë i mungon përshkrimit. Ne duhet të kujtojmë vërejtjet tona të mësipërme me qëllim që të mos shikojmë të njëjtën masë saktësie për të gjitha fushat, por vetëm për aq kohë sa përmbajtja e çdo rasti na lejon dhe për aq kohë sa është e përshtatshme për analizim. P.sh. marangozi ka tjetër interes nga geometri në mënyrën e shikimit të këndit të drejtë. Ai është i lidhur me të vetëm për aq kohë sa këndi i drejtë

është i dobishëm për punën e tij, ndërsa geometri kërkon të dijë se çfarë është ai dhe çfarë janë vetitë e tij, sepse vështirësi i tij është rreth të vërtetës. Ne duhet të bëjmë të njëjtën gjë dhe në fushat e tjera, pra të synojmë masën e duhur të saktësisë, me qëllim që të parandalojmë mbizotërimin e çështjeve anësore kundrejt asaj kryesore.

Ne nuk duhet të bëjmë të njëjtën pyetje për të kërkuar shpjegim për të gjitha rastet. Përkundrazi në disa raste është e mjaftueshme dhe vetiu, që diçka është e vërtetë pa shpjeguar pse ajo është e vërtetë. Kjo është p.sh. me parimet, ku fakti, se diçka është e vërtetë, është gjëja e parë, është pikënisja.

Në çdo shkencë pikënisja (thënë më metodikisht parimi), është baza, sepse ajo është shkaku dhe arsyeja e gjithçkaje, që ndiqet prej shkencës, Parimi në vetvete është i pavërtetueshëm, sepse nuk ka parim më të lartë tek i cili ai mund të referohet.

Disa pikënisje studiohen me anën e gjykimit të përgjithshëm, disa me anën e përceptimeve, disa me anën e një lloj zakoni dhe të tjera me mënyra të tjera. Ne duhet të përpiqemi t'i analizojmë çdo tip në përputhje me natyrën e tij dhe të punojmë fort për t'i përcaktuar ato sa më mirë, sepse ato kanë një rëndësi të madhe për të kuptuar dhe njëkohësisht ushtrojnë një influencë të madhe mbi atë që vijon. Pikënisja ngjan të jetë më shumë se sa gjysma e të tërës dhe e bën më evidente përgjigjen për shumë prej çështjeve tona: sepse hedh dritë mbi shumë aspekte.

Kapitulli XI

Pikëpamja jonë e lumturisë përkrabet prej opinioneve popullore.

Ne duhet të shqyrtojmë parimet tona jo vetëm si të arritura

në mënyrë llogjike nga konkluzionet dhe të dhënat, por edhe nën dritën e asaj që është thënë rreth saj. **Nëse një formulim është i vërtetë, të gjitha të dhënat janë në shumë harmoni me të, ndërsa kur është i rremë at'herë të dhënat shumë shpejt nxjerrin në shesh mos-përputhje.**

Të mirat klasifikohen në tre tipe: **1. të gatshme; 2. të shpirtit dhe 3. të trupit.** Të Mirat shpirtërore janë E mira në kuptimin e plotë dhe korrekt të fjalës, kurse veprimet e shpirtit janë vetitë e tij. Kështu në përputhje me këtë pikpamje, e cila është e qëndrueshme dhe e pranueshme nga filozofët, përcaktimi ynë për Të Mirën do të jetë korrekt.

Shpjegimi ynë është gjithashtu korrekt në të thënit, se qëllimi konsiston në disa lloj veprimesh, sepse qëllim do të jetë E mira e shpirtit dhe jo E mira e jashtme.

Përcaktimi ynë përkrahet edhe nga besimi, se njeriu i lumtur jeton dhe bën mirë. Çfarë ne kemi përshkruar është në të vërtetë një lloj jete e mirë dhe e begatshme.

Përcaktimi jonë duket se përfshin të gjithë elementët e kërkuar të lumturisë. Disa njerëz mendojnë se është virtyti, të tjerë inteligjenca dhe disa të tjerë një farë mençurie. Për të tjerë, ngjan se është një prej këtyre, duke përfshirë dhe kënaqësinë, disa përfshijnë begatinë apo kushte të jashtme të favorshme. Disa prej këtyre pikëpamjeve janë tradicionale, disa janë prej njerëzve me famë. Është e arsyeshme për secilin grup të mos jetë tërësisht në gabim, por të paktën i saktë në një apo në shumë aspekte.

Përcaktimi ynë është në harmoni me ata të cilët thonë, se lumturia është virtyt, apo një virtyt i veçantë: se aktiviteti në përputhje me virtytin përfshin vetë virtytin.

Ndoshta nuk ka rëndësi aspak nëse ne mendojmë për Të Mirën supreme, që konsiston në zotërim apo në përdorimin e virtytit (p.sh në gjendjen shpirtërore apo në aktivitet), që e aktualizon këtë gjendje. Për një farë kohe njeriu mund të jetë

në një gjendje shpirtërore të tillë, që të mos arrijë asgjë të mirë, p.sh në gjumë apo në një gjendje pasive. Ndërsa në gjendje aktive do të jetë e nevojshme të veprosh dhe t'i kryesh mirë veprimet.

Pikërisht ashtu si në lojrat olimpike, ku çmimet fitohen nga fituesit e garave (gjë që nuk ka të bëjë nëse personi që merr pjesë në garë, është me pamje më të bukur apo më i forti), po ashtu është edhe në jetë, shpërblehen vetëm ato njerëz të mirë dhe të shkëlqyeshëm, që veprojnë saktësisht.

Për më tepër jeta e njerëzve të tillë është vetiu e këndshme. Kënaqësia është eksperiencë e shpirtit dhe çdo individ gjen kënaqësi në atë që thuhet se atij i pëlqen. P.sh kali i jep kënaqësi atij njeriu, i cili pëlqen kuajt. Në të njëjtën mënyrë veprimet e drejta i japin kënaqësi dashuruesit të drejtësisë dhe sjellja virtuozë i jep kënaqësi dashuruesit të virtytit.

Shumica e njerëzve gjejnë se sendet që u japin atyre kënaqësi, u shkaktojnë atyre vuajtje, sepse ato nuk janë të këndshme prej natyre. Dashuruesi i bukurisë gjen kënaqësi në sendet që janë të kënaqshme prej natyrës dhe veprimet e virtytshme janë të këtij lloji. Kështu ato janë të kënaqshme jo vetëm për këtë tip personi, por gjithashtu edhe në veten e tyre. Jetës nuk i nevojitet të ketë kënaqësinë të shtuar si një llojë zbukurimi, përkundrazi ajo e përmban kënaqësinë brenda vetes.

Në të vërtetë ne mund të shkojmë më tutje, duke thënë se çdo njeri, i cili nuk pëlqen veprimet e shkëlqyera, nuk është njeri i mirë. Asnjëri nuk do ta quante atë njeri të drejtë nëse ai nuk do të pëlqente të bënte veprime të drejta, apo bujar, pra, n.q.s. ai nuk do të bënte veprime bujarie. E njëjta gjë është dhe me virtytet e tjera.

N.q.s kjo është kështu, at'herë veprimet që shprehin virtyt janë të këndshme në vetvete. Këta veprime janë më të mira dhe më të këndshme se çdo gjë tjetër, sepse mbi këto çështje

njeriu ka gjykim të shëndoshë, që është në pajtim me konkluzionet tona.

Lumturia është gjëja më e mirë, më e mrekullueshme dhe më e kënaqshme e të gjithave. Këtë gjë e sugjeron edhe mbishkrimi i Delos: *i Drejtësia është më e dashura dhe shëndeti është më dobi-prurësi, por më e këndshme është të fitosh dëshirat e zemrës tonë.*

Këto tre karakteristika gjenden në aktivitetet më Të Mira dhe që ne i identifikojmë me lumturinë. Përsëri në mënyrë të dukshme, lumturisë i duhen Të Mirat e jashtme, sepse ne nuk jemi në gjendje apo nuk mundemi lehtësisht të kryejmë veprime të shkëlqyera nëse na mungojnë burimet.

Para së gjithash ne në shumë veprime përdorim shokët, pasurinë dhe fuqinë politike, pikërisht ashtu sikurse ne përdorim instrumentat. Ka disa avantazhe të tilla si gjyshërit apo fëmijët e mirë, bukuria personale, mungesa e të cilave shëmton bekimin tonë. Një njeri është varfërisht i lumtur n.q.s. ai është shumë i shëmtuar në pamje, apo i lindur me difekte, i vetmuar dhe pa fëmijë; dhe ndoshta në një shkallë më të pakët n.q.s. fëmijët apo shokët tanë janë të pa-denjë apo kanë qenë të mirë, por që nuk jetojnë më.

Kështu siç kemi thënë: lumturia "do të ngjante t'i nevojitej këtij lloj prosperiteti", kjo është pse disa njerëz e identifikojnë lumturinë me fatin e mirë, ndërsa të tjerët e identifikojnë atë me virtytin.

Kapitulli XII

Si përftohet lumturia?

Lumturia dhe Të Mirat e jashtme.

Çështja rreth rolit të fatit shtrën një enigmë. Lumturia

është e përftuar nga të mësuarit, prej zakonisht apo nga ndonjë formë tjetër e saj? A është ajo rezultati i fatit hyjnorë?

N.q.s. perënditë u japin dhuratë të gjitha qenieve njerëzore, at'herë është e arsyeshme që lumturia është një dhuratë e tillë është më e mirë prej të gjithave. N.q.s. ajo nuk do të dërgohej prej fuqisë hyjnore, por të rezultonte nga ndonjë lloj të mësuarit apo kultivimi, përsëri lumturia do të ngjante të shfaqej si një prej gjërave më hyjnore, për arsye se çmimi dhe qëllimi i virtutit duket se janë E Mira Supreme, diçka hyjnore dhe e bekuar.

N.q.s. lumturia vjen në këtë mënyrë, at'herë ajo do të jetë gjerësisht e përhapur, sepse ajo mund të bashkohet përmes disa formash studimi dhe aplikimi me çdo njeri, të cilit nuk i janë privuar aftësitë fizike dhe mendore.

Është më mirë të jesh i lumtur me anën e studimit se sa për shkak të fatit. Është e arsyeshme që kjo të jetë mënyra që ne të bëhemi të lumtur. Çfarëdo që është natyrale është gjendja më e mirë e mundshme, por do të ishte seriozisht e papërshtatshme t'i besojë fatin, gjënë më të rëndësishme dhe më të mirë, do të ishte një mos-harmonizim i madh.

Përgjigja e pyetjes tonë është e qartë nga përkufizimi i lumturisë: si një lloj aktiviteti virtuoz i shpirtit dhe jo si produkt i fatit, ndërsa gjithë Të Mirat e jashtme ose janë kushte paraprake të nevojshme të lumturisë, ose kontribute natyrale të saj, të cilat shërbejnë si instrumente të saj, por jo pjesë të saj.

Kjo përputhet me thënien e mësipërme, që shkenca, e cila e studion *Të Mirën Supreme* për njeriun, është *politika*.

Përqëndrimin më të madh të vëmendjes së saj, ajo ja përkushton karakterit të qytetarëve, për t'i bërë ato njerëz të mirë, të cilët bazohen mbi virtyte dhe jo mbi fate.

Natyrisht ne nuk flasim këtu për kafshët si të lumtura, sepse asnjëra prej tyre nuk merr pjesë në këtë lloj aktiviteti. Fëmijët gjithashtu nuk janë të lumtur, sepse moshë e tyre i ndalon ato të marrin pjesë në aktivitete të tilla dhe kur përshkruhen si të lumtur, kjo është për arsye të ardhmërisë së tyre premtuese.

Lumturisë i nevojitet një jetë e kompletuar, sepse jeta përfshin të përpjetat dhe tatëpjetat e fatit, të mirën dhe të keqen, sepse njeriu më i begatshëm mund të bjerë në fatkeqësi të tmerrshme në moshë të thyer si me rastin e Mbretit Priam të Trojës. N.q.s. dikush ka vuajtur këto lloje fatkeqësish dhe përfundon keq, at'herë asnjëri nuk do ta quante atë të lumtur.

A duhet ne të shkojmë më tutje dhe të mos e quajmë njeriun e lumtur për aq kohë sa jeton ai?

A duhet ne, sipas këshillës së Solonit, të presim dhe të shikojmë fundin?

A mund njeriu të jetë realisht i lumtur gjatë kohës që ai është i vdekur? Sigurisht, ky është një absurditet i tërë, sidomos për ne që e përkufizojmë lumturinë si një lloj aktiviteti.

Ne nuk themi që njeriu i vdekur është i lumtur, por përkundrazi, kur qenia njerëzore ka vdekur, ne mund të shprehemi që ai ishte i bekuar përpara se të vdiste, duke supozuar që ai është tani i imunizuar prej të keqes dhe fatkeqësive.

Sidoqoftë dhe këtu ka vend për diskutime, sepse n.q.s. personi që jeton, ka Të Mirën dhe Të Keqen për të cilat ai nuk është i vetëdijshëm, at'herë duket se edhe për personin e vdekur të ketë Të Mirën dhe Të Keqen, kur ai nderohet apo poshtërohet, dhe kur pasardhësit apo fëmijët e tij bëjnë mirë apo vuajnë fatkeqësi. Kështu në mënyrë të dukshme, çfarë ndodh pas vdekjes së tij, mund të influencojë pavarësisht se ai ishte apo nuk ishte i lumtur përpara se të vdiste.

Sidoqoftë kjo pikpamje ngre një enigmë, sepse edhe sikur një person të ketë jetuar një jetë jashtëzakonisht të lumtur deri në moshën e pleqërisë dhe ta ketë mbyllur atë me sukses, përsëri shumë ndryshime të fatit mund t'i ndodhin pasardhësve të tij. Disa prej tyre mund të jenë njerëz të mirë dhe të gëzojnë një jetë të tillë, sikurse ata e meritojnë, ndërsa e kundërta mund të ndodh me të tjerët dhe pse ata mund të ndahen nga pasardhësit e tyre prej një numër brezash.

Sigurisht që do të ishte një rezultat absurd n.q.s. njeriu i vdekur të ndryshojë së bashku me ndryshimin e fateve të pasardhësve të tij dhe të bëjë një herë i lumtur dhe një herë tjetër fatkeq, por do të ishte gjithashtu absurde nëse ndryshimi i kushteve të pasardhësve të mos ndikonte te gjyshërit, qoftë dhe për një periudhë kohe.

Le t'i kthehemi përsëri enigmës së mëparshme, sepse ndoshta ajo do të na jap neve përgjigjen për çështjen tonë të deritanishme.

Nëse ne duhet të presim për të shikuar përfundimin, dhe pastaj ta quajmë dikë të bekuar, jo si qenie e bekuar gjatë periudhës që ai është i vdekur, por se ai ishte paraprakisht i bekuar, at'herë sigurisht që është absurd, që gjatë kohës që ai ishte i lumtur ne të mos ia atribuonim atij lumturinë, që ai e ka.

Ne hezitojmë nga mos-dashja për ta quajtur atë të lumtur gjatë rrjedhës së jetës, për shkak të ndryshimeve të fatit dhe për arsye se ne e përkufizojmë lumturinë si një gjë të përhershme dhe aspak e prirur për t'u ndryshuar, ndërkohë që fati i të njëjtit person shpesh lëviz poshtë e lartë.

Qartësisht, n.q.s. ne udhëhiqemi nga fati i tij, ne shpesh e quajmë atë të lumtur dhe pastaj të shkrete sipas radhës, duke e paraqitur njeriun e lumtur si një lloj kameleoni apo kështjellë rëre.

Sigurisht është krejtësisht e gabuar të udhëhiqesh nga fati i dikujt, sepse suksesi dhe dështimi nuk varen nga ndryshimet e fatit. Fatet janë thjesht plotësime të jetës njerëzore. Aktivitetet që shprehin virtytet, janë ato që kontrollojnë lumturinë, ndërsa aktivitetet e kundërta kontrollojnë të kundërtën e saj.

Asnjë arritje njerëzore nuk ka stabilitetin e aktiviteteve që shprehin virtyt, sepse këto konsiderohet të jenë më shumë të qëndrueshme, biles dhe se sa njohuritë tona shkencore të deritanishme. Virtyteve më të vlerësueshme, janë ato që janë më të qëndrueshme se sa të tjerat. Njerëzit e bekuar ia përkushtojnë jetën e tyre këtyre virtyteve në mënyrën më përmbushëse dhe më të vazhdueshme se çdo gjë tjetër.

Ne arrijmë në përfundimin se njeriu i lumtur ka stabilitetin e kërkuar dhe ruan karakterin e tij gjatë gjithë jetës së tij. Ai shpenzon në mos gjithë jetën e tij, të paktën pjesën më të madhe të jetës, duke kryer veprime virtuozë dhe studime. Ai do t'i mbante fatet e tij me shpirtin më të lartë, me çdo mënyrë dhe në të gjitha kushtet e përshtatshme, sepse ai është me të vërtetë i mirë, i qëndrueshëm dhe i panjollësor.

Sidoqoftë shumë ngjarje janë çështje fati, disa më të vogla, disa më të mëdha. Dihet që veprimet e vogla, qoftë të fatit të mirë qoftë të fatit të keq, nuk e ndryshojnë rrjedhën e jetës, ndërsa veprimet e fuqishme, të fatit të mirë, do ta bënin jetën më të bekuar, sepse vetë këto veprime janë në mënyrë të natyrshme, shtesa të zbukurimeve të saj dhe mund të përdoren në mënyrë të shkëlqyer.

Veprimet e fuqishme të fatit të keq do të prishnin ose do të kufizonin bekimin e jetës, sepse ato përfshijnë dhimbje dhe pengojnë shumë aktivitete të tjera të dobishme.

Ato ushtrojnë presion mbi lumturinë e njeriut dhe

kur njeriu mban me durim të madh një numër fatkeqësish të mëdha, ai i mban ato, jo sepse ai nuk i ndjen ato, por sepse ai ka një natyrë bujare e fisnike, që shkëlqen kudo.

N.q.s. aktiviteti kontrollon jetën, at'herë njeriu i cili me të vërtetë është i bekuar nuk mund të bëhet kurrë i rrënuar, sepse ai nuk bën kurrë veprime të ndyra dhe të urrejtshme.

Personi, i cili është me të vërtetë i mirë dhe inteligjent do t'i mbaj të gjitha fatet e tij me dinjitet dhe do të marrë kursin më të ndershëm që rrethanat e lejojnë, pikërisht ashtu si një gjeneral i mirë, që bën përdorimin e forcave ushtarake në mënyrë efikase, apo si këpucari që bën këpucët e mira prej lëkurës së regjur.

N.q.s. kjo është kështu, at'herë personi i lumtur nuk mund të bëhet kurrë mizerabël, megjithëse ai nuk mund të jetë plotësisht i lumtur edhe n.q.s. ai bie në një fatkeqësi aq të madhe sa ajo e Mbretit Prijam. Sidoqoftë ai nuk mund të lëkundet lehtë nga lumturia e tij dhe as nuk mund të tundet prej fatkeqësive të zakonshme. Ai mund të lëkundet vetëm nga goditje të fuqishme të njëpasnjëshme dhe prej tyre kthimi tek lumturia nuk do të bëhej në një kohë të shkurtër. Në rastin më të mirë do të jetë fundi i një kohe të gjatë në të cilën ai do të arrijë suksese të mëdha.

At'herë pse të mos themi që personi i lumtur është ai person, i cili shpreh virtyt të plotë në aktivitetet e tij dhe ka të siguruar të mirat e jashtme jo për një kohë të paspecifikuar, por për të gjithë jetën? E ardhmja nuk është e dukshme për ne dhe ne e marrim lumturinë të jetë qëllimi final dhe i plotë në të gjitha drejtimet. Për këtë arsye ne themi se personi, i cili ka dhe do të mbaj të mirat e përmendura, është i bekuar, por i bekuar [për aq kohë sa ja lejon qenia e tij njerëzore si një qenie në përfeksionim e sipër H.B].

Kapitulli XIII

A preken të vdekurit nga fatet e njerëzve që përjetojnë fatet?

Është e diskutueshme nëse i vdekuri merr pjesë në të mirën a të keqen e të gjallëve?

Termi se të vdekurit nuk preken aspak, prej fateve të pasardhësve (të gjallët) e tyre, duket se është në kundërshtim me opinionet e pranuar.

Eksperiencat janë kaq të shumta dhe shfaqin një llojshmëri të tillë ndryshimesh (disa duke na prekur më nga afër se sa tjerat) sa që do të ishte në mënyrë të qartë një detyrë e vështirë dhe e pa-fundme. Ndoshta një shpjegim i përgjithshëm do të ishte i mjaftueshëm.

Nga njëherë fatkeqësitë personale të njeriut kanë ndikim të fuqishëm në jetën e tij dhe ndonjëherë janë aq të vogla sa dhe të pa-rëndësishme. E njëjta gjë është dhe për shokët e tij.

N.q.s efekti i të mirës apo të keqes, i prek plotësisht të vdekurit, at'herë ky efekt do të ishte i venitur, i pa-fuqishëm dhe jo-cilësorë, për të bërë të pa-lumturin të lumtur apo të grabisë lumturinë e tyre.

[Lumturia është një aktivitet që shpreh virtut, ndërkohë që të gjallët me të vërtetë nuk e dinë (ndonëse mund ta ndjejnë), se shpirti i të "languarit" lëviz dhe krijon aktivitet, që shpreh virtyte, të cilët përkojnë me të, sepse nëse e se i vdekuri do të kishte virtyte, ato do të ishin të një "modeli" që i përket vetëm atij. H.B.]

Kapitulli XIV

Për të kuptuar virtytet e karakterit, ne duhet të studiojmë shpirtin e njeriut.

Për arsye se lumturia është aktivitet i shpirtit (që shpreh virtyt të plotë), ne duhet të analizojmë natyrën e virtytit, sepse ndoshta në këtë mënyrë ne do të jemi më mirë në gjendje të studiojmë dhe të formojmë një pikpamje rreth lumturisë.

Politikani i vërtetë mendohet se shpenzon më shumë përpjekje mbi virtytin se sa mbi ndonjë gjë tjetër. Ai do që t'i bëjë qytetarët të mirë dhe t'i përmbahen ligjit. Ne e gjejmë këtë sidomos tek ligj-vënësit e Spartës dhe të Kretës. Analizimi i virtytit është i përshtatshëm për shkencën politike dhe informacioni përputhet në mënyrë të qartë me mendimin tonë original për të ndjekur shkencën politike.

Është e qartë se virtyti, të cilin ne duhet të analizojmë është virtyt njerëzorë, sepse ne jemi duke kërkuar Të Mirën njerëzore dhe lumturinë njerëzore. Me anën e virtytit njerëzorë ne nënkuptojmë virtytin e shpirtit dhe jo të trupit, për arsye ne themi se lumturia është një aktivitet i shpirtit. N.q.s është kështu at'herë është e qartë që politikanët duhet të kenë njohuri rreth shpirtit, ashtu si doktori, i cili ka për qëllim të shëroj sytë, duhet të ketë njohuri rreth të gjithë trupit.

Në të vërtetë shkenca politike është më e mirë dhe më e respektueshme se sa shkenca e mjeksisë, sepse ajo është shkenca supreme praktike. Doktorët më të mirë i përkushtojnë shumë përpjekje përfuturit të njohurive rreth trupit, ndërsa politikanët, ashtu si studenti i natyrës duhet të studiojë shpirtin. Studimi i natyrës shpirtërore në detaje supozohet të jetë një punë e lodhshme.

Shpirti përbëhet prej dy pjesësh: të arsyeshmes dhe të pa-arsyeshmes. Nëse këto të ndara si pjesë e trupit, apo janë dy pjesë të pa-ndashme prej natyre si konveksja dhe konkavja, të cilat janë të dallueshme vetëm nga përkufizimi dhe mendimi, kjo nuk ka rëndësi për qëllimin tonë të tanishëm.

Supozohet se pjesa e pa-arsyeshme ka të bëjë me vetinë e të ushqyerit dhe të rritjes si në embrion ashtu dhe gjatë zhvillimit

të plotë të krijesës. Virtyti i kësaj vetie është në mënyrë të dukshme i ndarë, por jo i përcaktuar prej njeriut, sepse kjo pjesë apo veti duket se është më aktive në gjumë. Këtu *E Mira* dhe *E Keqja* dallohen lehtësisht dhe thuhet që njerëzit e lumtur nuk kanë aspak ndryshim prej njerëzve të shkretë, pothuajse gjatë gjithë jetës së tyre. Kjo është konsekuencë natyrale, sepse gjumi është ndërprerje e këtij funksioni të shpirtit, me anën e të cilit dallohen *E Mira* dhe *E Keqja*, me përjashtim të një farë shtrirjeje të kufizuar të disa lëvizjeve, që penetrojnë deri tek shpirti jonë, siç mund të quhet ndryshe ndërgjegjia jonë. Kjo është ajo që i bën ëndërrat e njerëzve të denjë më të mira se sa të njerëzve të zakonshëm. Pjesa ushqyese për nga vetë natyra nuk ka pjesë në virtytin njerëzor.

Elementi tjetër shpirtërorë, edhe pse në një farë mënyrë është marrës i arsyes, përsëri do të ngjante të ishte i pa-arsyeshëm. Si personi i përmbajtur ashtu dhe ai i pa-përmbajtur, kanë një element të arsyeshëm në shpirtërat e tyre, të cilin ne e lavdërojmë, sepse ai i nxit ato në drejtimin e duhur, por ato kanë në mënyrë të dukshme një element tjetër, i cili është nga natyra i pa-arsyeshëm, që futet në konflikt me arsyen.

Ashtu sikur është vërtetë për pjesët e paralizuara të trupit, kur gjatë kohës që ne vendosim t'i lëvizim majtas, ato bëjnë të kundërtën, lëvizin djathtas, po kështu ndodh dhe me shpirtin, sepse njerëzit e pa-papërmbajtur kanë nxitjet në drejtim të kundërt.

Tek trupat ne shikojmë se çfarë pjesë e tij, nuk është ashtu siç duhet, ndërsa tek shpirti ne nuk e shohim. Ne ndoshta mund të besojmë se shpirti përmban një element të pa-arsyeshëm, i cili kundërshton arsyen; nuk ka aspak rëndësi se në ç'mënyrë është element i ndarë.

Sidoqoftë të dy elementët duken se janë marrëse të arsyes pra ndajnë me arsyen. Në çdo rast, tek personi i përmbajtur elementi i pa-arsyeshëm i bindet arsyes tek njeriu. Tek njeriu

me temperament të guximshëm, ai supozohet ta dëgjojë më shumë arsyen, sepse harmonizohet me arsyen në çdo gjë.

Pjesa e pa-arsyeshme e shpirtit përbëhet prej dy pjesësh, prej jetës bimore, që nuk ka asgjë të përbashkët me arsyen dhe pjesa që ka të bëjë me dëshirën për ushqim, që në përgjithësi merr pjesë në arsyë, me atë kuptim që i nënshtrohet dhe i bindet asaj. Kjo pjesë bindet në atë mënyrë, në të cilën ne na thuhet që t'i kushtojmë vëmendje arsyes së dhënë nga babai apo nga shokët dhe jo në atë mënyrë që kemi parasysht; të dhënat matematikore.

Pjesa e pa-arsyeshme bindet në njëfarë mënyre prej arsyes, ashtu siç shfaqet përdorimi ynë i ndëshkimeve dhe çdo lloj qortimi a nxitjeje serioze.

N.q.s ne duhet të themi se pjesa e oreksit ka arsye, at'herë pjesa që ka arsyen do të ketë dy pjesë, njërin që ka arsyen deri në masë të plotë, sepse e ka atë brenda vetës së saj dhe tjetra e ka arsyen në atë kuptimin se fëmija i kushton vëmendje babait të tij.

Në përputhje me këtë dallim të shpirtit, virtyti ndahet në klasa. Disa virtyte quhen virtyte të mendimit, të tjerat virtyte morale apo siç quhen ndryshe, virtyte të karakterit.

Mençuria, të kuptuarit dhe inteligjenca quhen virtyte të mendimit, ndërsa **bujaria** dhe **temperamenti**, quhen virtyte të karakterit.

Kur ne flasim për karakterin e njeriut, ne nuk e përshkruajmë atë si të zgjuar apo të aftë për të mësuar, por si të durueshëm dhe me temperament. Sidoqoftë ne lavdërojmë personin e zgjuar, për gjendjen mendore të tij, sepse zgjuarsia e mendjes është virtyt i mendimit.

VIRTYTET E KARAKTERIT

Kapitulli I

Si përfetohet virtyti i karakterit?

Kemi dy llojë virtytesh, virtytin e mendimit dhe virtytin e karakterit. Virtyti i mendimit lind dhe zhvillohet prej mësimave. Atij i nevojitet eksperiencë dhe kohë. Virtyti i karakterit rezulton prej zakoneve, nga i cili ai ka marrë emrin e tij, që është një modifikim i lehtë i fjalës "*ethos*". Fjala "*ethos*" do të thotë karakter, ndërsa fjala "*ethos*" do të thotë zakon. Ndryshimi është vetëm midis "*e*" dhe "*e*", por kanë të njëjtën rrënjë "*eth*". "*Ethos*" me "*e*" të zgjatur që nënkupton karakter dhe "*ethos*" me "*e*" të shkurtër, që përfshin zakonet. Është e qartë, që asnjë prej virtyteve të karakterit nuk lind tek ne në mënyrë natyrale.

N.q.s diçka është natyrale në një gjendje, at'herë zakoni nuk mund ta sjellë atë në një gjendje tjetër. Guri nga natyra lëviz me drejtim poshtë dhe zakoni nuk mund ta bëjë atë të

përfeksionimin tonë përmes zakonis.

Nëse diçka lind tek ne prej natyrës, fillimisht ne kemi kapacitet për të, më vonë shfaqim aktivitetin. Kjo është e dukshme në rastin e shqisave. Nuk ishte nga veprimet e përsëritura të shikimit apo të dëgjimit, që ne përftojmë shqisat, por e kundërta. Ne i kishim këto shqisa përpara se t'i përdornim ato, ne nuk i përfuam ato si rezultat i përdorimit të tyre.

Me virtytet është ndryshe. Ne i përftojmë ato ashtu si ne përftojmë zanatet, fillimisht nga të ushtruarit e tyre. Çdo gjë që ne duhet të mësojmë të bëjmë, ne e mësojmë nga të bërurit e saj.

Njerëzit bëhen ndërtues nga të ndërtuarit, instrumentalizë nga të luajturit në instrumenta. Në të njëjtën mënyrë, ne bëhemi të drejtë nga të kryerit e veprimeve të drejta, bëhemi me temperament nga të bërurit e veprimeve me temperament.

Çfarë ndodh në qytete, flet në favor të kësaj pikpamje. Ligj-vënësit i bëjnë qytetarët të mirë me anën e zakonit dhe kjo dëshirë është e çdo ligjvënësi. N.q.s ai nuk arrin që ta bëjë këtë ashtu siç duhet, at'herë ai e humbet synimin e tij.

Zakoni i saktë është ai zakon, i cili bën dallimin mes sistemit të mirë dhe atij të keq. Ashtu si në rastin e zanatit, burimet dhe mjetet që zhvillojnë çdo virtyt, janë po ato burime dhe mjete që i shkatërrojnë ato.

Mënyra se si njeriu e luan harpën tregon nëse ai është harpist i mirë apo i keq (e njëjta gjë është dhe me ndërtuesit dhe me të gjitha rastet e tjera). Nëse nuk do të ishte kështu,

përfutuara prej frikës apo sigurisë, i bën disa njerëz frikacakë dhe disa të tjerë të guximshëm.

E njëjta gjë është e vërtetë për situatat, që përfshijnë dëshirat dhe zemërimet. Një lloj apo një tjetër mënyrë e të sjellurit në situata të tilla, i bën disa njerëz me temperament të butë dhe të tjerët, pa temperament dhe të vrazhdë.

Kushtet, (d.m.th gjendjet e karakterit të njeriut), lindin nga përsëritja e aktiviteteve të ngjashme. Ne duhet t'i shfaqim veprimtaritë e duhura, sepse ndryshimet në këtë, përfshijnë ndryshimet korresponduese në këto kushte. At'herë nuk është e pa-rëndësishme të përfitosh një lloj zakoni apo një tjetër, direkt nga rinia juaj, përkundrazi është shumë e rëndësishme dhe e gjithë-rëndësishme.

Kapitulli II

Shkenca praktike varet kaq shumë nga rrethanat e veçanta, sa që vetëm rregulla të përgjithshme mund të jepen.

Analiza e tanishme, në të cilën ne jemi angazhuar, nuk është teorike në qëllimin e saj, sepse ne jemi duke studiuar jo për njohuri, (garë është virtyti H.B), por se si të bëhemi njerëz të mirë. Në të kundërtën do të ishte e pa-dobishme: ne duhet të ekzaminojmë mënyrën e duhur të veprimit, sepse këto janë ato që përcaktojnë prirjet tona.

Në radhë të parë veprimet duhet të shprehin parimin e drejtë. Ky është besimi i përbashkët që ne supozojmë. Më vonë ne do të themi se çfarë është parimi i drejtë dhe mënyrën se si lidhet ajo me virtytet e tjera.

Qëllimisht ne duhet të pranojmë që çdo shpjegim i veprimeve që ne bëjmë, nuk është deri në detaj. Shpjegimet

duhet të kërkojnë vetëm në një formë të tillë, që të rreflektojnë lëndë, ndërsa pyetjet rreth veprimeve dhe përshtatshmëria e tyre sipas rrethanave (si pyetjet rreth shëndetit), nuk kanë asnjë përgjigje të pa-ndryshueshme. Dhe kur shpjegimi ynë i përgjithshëm është kaq i pasaktë, at'herë shpjegimi i rasteve të veçanta është më shumë i pasaktë. Këto nuk i përkasin artit apo profesionit. Veprimet, vetvetiu duhet të konsiderohen në secilin rast sipas veprimit të përshtatshëm, ashtu sikurse bëjnë doktorët apo lundëtarët.

Shpjegimi që ne afrojmë në analizën tonë të tanishme, është për këtë lloj pasaktësie dhe ne duhet të përpigemi ta përkrahim atë. Fillimisht ne duhet të vështrojmë, që këto lloje kushtesh natyrale priren të shkatërrohen nga teprimi apo nga mangësia. Ne mund ta shikojmë këtë në rastin e forcës dhe të shëndetit.

Të ushqyerit dhe të pirit e tepërt, a mangësia e madhe e tyre, e shkatërrojnë shëndetin, ndërsa masa e duhur e rrit dhe e ruan atë.

Ngjashmërisht ndodh dhe me kurajon, karakterin dhe me virtytet e tjera. Njeriu, i cili shmang, ka frikë çdo gjë dhe nuk përballon asgjë, bëhet frikacak. Njeriu, i cili nuk friksohet, por marshon drejt çdo rrezikut, bëhet i vrullshëm e i pakujdesshëm. isht, njeriu i cili tepron në çdo kënaqësi dhe nuk përmbahet prej asnjërës, bëhet i shturur, por nëse ai i shmang të gjitha këto, ashtu sikurse njerëzit e pa-gdhendur, at'herë ai është i pandreqshëm. Temperamenti dhe guximi shkatërrohen nga të tepruari dhe nga pamjaftueshmëritë. Ai ruhet nga mësonja.

Përmbajtja kundrejt kënaqësive, e bëjnë njeriun me temperament dhe kur ai bëhet njeri i tillë, at'herë ai është më shumë në gjendje t'ju përmbahet kënaqësive. Prej të ambientuarit të vetvetes për të shpërfillur atë që është e frikshme dhe nga të përballuarit të saj, ne bëhemi të guximshëm. Kur ne bëhemi të guximshëm, at'herë ne do të

jemi në gjendje të përballojmë situata të rënda.

Kapitulli III

Qëndrimi i dubur kundrejt kënaqësive dhe dhimbjes.

Kënaqësia dhe dhimbja, që i shoqërojnë veprimet e njerëzve, duhet të merren si shenjë e veprimeve të tyre. N.q.s. njeriu abstenon prej kënaqësive trupore dhe gëzohet prej këtij abstenimi, at'herë ai është me temperament, dhe kontrollon veten. Ai ka mendim të qartë dhe është me karakter të mirë, por nëse ai hidhërohet prej abstenimit, ai është pa temperament.

N.q.s. ai qëndron fort përballë situatave të tmerrshme dhe i pëlqen ato, apo nuk i gjen ato të dhimbshme, at'herë ai është trim, ndërsa kur ai i gjen ato të dhimbshme, at'herë ai është frikacak.

Kënaqësia apo dhimbja, që veprimet shkaktojnë, mund të shërbejnë si tregues të progresit moral, sepse veprimi i mirë ka si tipar kryesor qëndrimin e përshtatshëm kundrejt kënaqësive dhe dhimbjes.

3.(1). N.q.s. virtytet përfshijnë veprimet dhe ndjenjat, at'herë çdo veprim është i shoqëruar nga kënaqësia dhe dhimbja. Rrjedhimisht virtyti përmbledh kënaqësitë dhe dhimbjet si shenja të saj.

3.(2). Kënaqësia na nxit ne të sillemi keq, ndërsa dhimbja na nxit ne drejt të abstenuarit, prej veprimeve fisnike. Ne e kemi të nevojshëm edukimin e përshtatshëm, që prej rinisë së hershme, në mënyrë që të ndiejmë hidhërim apo gëzim në sendet e duhura.

3.(3). Fakti që ndëshkimet kanë të bëjnë me kënaqësinë dhe dhimbjen, është një evidencë tjetër, sepse ndëshkimi

Etika

është një formë e trajtimit mjekësorë, që në mënyrë natyrale vepron përmes të kundërtave.

3.(4). Çdo gjendje shpirtërore përmban zhvillimin e vet natyral në lidhje me kushtet natyrale, që e bëjnë atë më të mirë apo më të keqe. Kënaqësitë dhe dhimbjet i bëjnë njerëzit më të këqinj përmes të kërkuarit dhe të shmangurit të efekteve negative, në kohën e pa-përshtatshme, në vendin e pasaktë, në rrugë të gabuara apo në çdo mënyrë tjetër, në të cilat shkeljet dallohen me anën e parimit.

Këto efekte negative të kënaqësisë dhe të dhimbjes, janë arsya përse njerëzit përcaktojnë vertytet si forma të pa-prekura nga dhimbjet apo nga kënaqësitë. Sidoqoftë ato gabohen, sepse ato flasin në mënyrë absolute dhe nuk kanë marrë parasysh mënyrat, të mira apo të këqia, në vendin dhe specifikimet e duhura.

3.(5). Ka tri lloje zgjedhjeje: të përkryera, të përshtatshme dhe të kënaqshme, gjithashtu ka dhe tre objekte shmangjeje: të kundërtat e tyre të turpshme, të dëmshme dhe të dhimbshme. Në lidhje me të gjitha këto, njeriu i mirë priret të shkojë mbarë, ndërsa njeriu i keq priret të shkojë gabim. Kënaqësia është e përbashkët për të gjithë kafshët dhe përfshin çdo objekt zgjedhjeje, sepse e përsosura dhe e përshtatshmja, janë të kënaqshme.

3.(6). Ndërgjegja e kënaqësisë rritet së bashku me ne qysh nga foshnjëria, prandaj është e vështirë të shuhet nga jeta jonë. Ajo ka lënë gjurmë të thella për periudha të tëra jete. Ne i vlerësojmë veprimet ashtu si ndjenjat, disa më shumë, disa më pak, prej kënaqësisë dhe dhimbjes. Kënaqësia dhe dhimbja janë standarte me anën e të cilave ne rregullojmë veprimet dhe ndjenjat tona.

3.(7). Heraklitusi thotë se është e vështirë të luftosh kundër emocionit, por më e vështirë është të luftosh kundër kënaqësisë. Aftësia, dhe virtyti janë të lidhura në çdo rast

në atë që është më e vështirë, sepse rezultati i mirë është dhe më i mirë, kur ai është dhe më i vështirë.

Suksesi është më i madh, kur ai përballon vështirësi, prandaj për këtë arsye e gjithë analizat për virtytin dhe shkencat politike, duhet të marrin parasysh kënaqësitë dhe dhimbjet. Njeriu, i cili i trajton ato saktësisht do të jetë i mirë dhe e kundërta, ai që i trajton ato në mënyrë të gabuar do të jetë njeri i keq.

Shkurt:- virtyti ka lidhje me kënaqësinë dhe dhimbjen. Veprime që janë burime të tij e rritin atë, nëse nuk janë burime të tij ato e shkatërrojnë ato. Veprimtaria e tij lidhet me të njëjtat veprime që janë burimet e tij. Veprimet që prodhojnë virtytin janë përbërës të aktivitetit të tij.

Kapitulli IV

Veprimet e virtytshme dhe karakteri i virtytshëm.

Njeriu mund të bëjë këtë pyetje: Çfarë kuptoni ju nga thënia që, "të bëhemi të drejtë ne, duhet fillimisht të veprojmë drejt dhe të bëhemi me temperament, ne duhet fillimisht të bëjmë veprime të pranueshme?"

Nëse luajmë muzikë ashtu siç duhet, at'herë ne jemi muzikant dhe n.q.s ne i përdorim fjalët drejt gramatikisht, ne jemi njohës të mirë të gramatikës. Në të njëjtën mënyrë po qe se ne bëjmë çfarë është e drejtë, at'herë ne jemi të drejtë.

Kjo nuk është e dhënë me artet e tjera (thënë më ndryshe me zanatet), sepse veprat e artit e kanë meritën e tyre në vetvete gjë që është e mjaftueshme për to. Ato prodhohen në një farë cilësie prej vetes së tyre. Ndërsa veprimet e virtytshme nuk bëhen në mënyrë të drejtë dhe të moderuar, thjeshtë se ato kanë një farë cilësie, por vetëm n.q.s vepruesi

vepron në kushtet e duhura..

Njohuritë që ka njeriu për atë që ai është duke bërë, nuk llogariten si kushte të nevojshme, përveçse si njohuri, sepse njohuritë kanë pak apo s'kanë forcë në përfitimin e virtyteve. Nga shfaqjet e përsëritura të veprimit të drejtë dhe të moderuar, ne përftojmë virtytet.

Veprimet quhen të drejta dhe të moderuara, kur ato janë të tilla, ashtu sikurse njeriu i drejtë apo me temperament do t'i bënte ato, por nuk është thjeshtë çdo veprim që e bën vepruesin të drejtë apo me temperament.

Nuk është i thjeshtë fakti, që ai bën gjëra të tilla, por fakti që ai i bën ato në mënyrën që njeriu me temperament dhe i drejtë i bën ato. Është e saktë të thuash, që njeriu bëhet i drejtë nga të kryerit e veprimeve të drejta dhe me temperament, d.mth nga të bërit e veprimeve të moderuara. Asnjëri nuk ka perspektivë të bëhet i mirë n.q.s dështon në kryerjen e tyre.

Shumica nuk i bëjnë këto veprime, por gjejnë strehim në argumentat duke menduar, se ato janë duke bërë filozofi nga se kjo është mënyra për t'u bërë njerëz serioz dhe të shkëlqyeshëm. Në këtë, ato janë ashtu si personi i sëmurë, i cili dëgjon me vëmendje doktorin, por në veprime ai nuk merr parasysh asnjë prej këshillave të tij. Ashtu sikurse një veprim i tillë nuk e përmirëson trupin e të sëmurit, po kështu dhe mënyra e të bërit filozofi prej shumicës së njerëzve, nuk i përmirëson shpirtërat e tyre.

Kapitulli V

Llojet e veçanta të shpirtit.

Në mënyrë që ne të përkufizojmë virtytin, duhet të vendosim se kujt klasë dhe gjinie i përket ai?

Ne duhet të marrim parasysh se çfarë është virtyti.

Ka tri lloje të veçanta që gjenden te shpirti:

1. ndjenjat; 2. kapacitetet [aftësitë H.B]; **3. prirjet.**

Virtyti duhet të jetë një prej këtyre.

Me ndjenjë unë kuptoj dëshirë, zemërim, frikë, guxim, zili, gëzim, miqësi, utrejtje, mall, xheloz, mëshirë, në përgjithësi të gjitha kushtet që përfshijnë kënaqësinë dhe dhimbjen.

Me kapacitet unë kuptoj aftësinë për ndjeshmërinë e këtyre ndjenjave; aftësia e të qenurit në gjendje për të ndjerë zemërimin, hidhërimin apo mëshirën e tij.

Nga prirjet unë kuptoj çfarë ne kemi kur jemi mirë apo keq, në lidhje me ndjenjat. Nëse ndjenja jonë është tepër e fuqishme apo tepër e plogët, at'herë ne jemi keq në lidhje me zemërimin, por nëse ndjenja jonë është e ndërmjetme, at'herë ne jemi mirë dhe e njëjta gjë është në të gjitha rastet.

5.(1). As virtytet dhe as veset nuk janë ndjenja, sepse ne nuk quhemi të mirë apo të këqinj për shkak të ndjenjave tona, por ne quhemi të tillë për arsye të virtyteve apo të veseve tona. Ne nuk lavdërohem dhe as nuk qortohemi për ndjenjat tona.

5.(2). Në të qenurit i zemëruar, njeriu as lavdërohet dhe as qortohet, por ai lavdërohet apo qortohet prej të qenurit i zemëruar në mënyrë të veçantë. Ne lavdërohem dhe qortohemi për aq kohë sa ne kemi virtyte dhe vese.

5.(3). Ne jemi të zemëruar apo frikacakë, pa marrë vendimin për të qenë të tillë, sepse ato nuk janë mundësi zgjedhjeje. Virtytet janë shprehje të të zgjedhurit tonë.

5.(4). Thuhet se ne lëvizim për sa kohë ne kemi ndjenja, ndërsa thuhet gjithashtu se për shkak kohe ne nuk lëvizim, por jemi të prirur në një mënyrë të veçantë.

Për këto arsye virtytet nuk janë kapacitete. Ne nuk jemi quajtur as të mirë as të këqinj, për shkak se ne jemi në gjendje

të ndjejmë. Çfarë kapacitetesh që kemi ne i kemi nga natyra, por nuk është natyra, që na bën ne të mirë apo të këqinj.

Kështu që n.q.s virtytet nuk janë as ndjenja dhe as kapacitete, at'herë mbeten të jenë prirjet. Ne tashmë e kemi dhënë në një plan të gjërë dhe në disa lloj marrdhënesh, se sesi afron dhe ç'mund të përkufizohet përafërsisht virtyti.

Kapitulli VI

Doktrina e Mesores.

Ne nuk duhet të bëjmë formulimin e thjeshtë se virtyti është prirje [*d.m.th një lloj tendence* H.B], por se çfarë lloji prirje është ai.

Çdo lloji virtyti e bën zotëruesin e tij të jetë në gjendje të mirë dhe të kryejë mirë funksionet e tij. P.sh virtyti i bën sytë dhe funksionet e tyre të përsosur, sepse virtyti i syrit na bën të shikojmë mirë. Ngjashmërisht virtyti i kalit të mirë e bën kalin e shkëlqyeshëm dhe të mirë në vrapim, në të mbarturin e kalorësit të tij dhe në qëndrueshmërinë e lartë përballë armiqve. N.q.s. kjo është e vërtetë në çdo rast, at'herë virtyti i qenies humane do të jetë prirje, që e bën qenien humane të mirë duke e bërë atë t'i kryejë funksionet e tij.

N.q.s ne marrim në konsideratë se çfarë është natyra specifike e virtytit, at'herë ai do të bëhet më i qartë.

Në çdo gjë të vazhdueshme dhe të ndashme është e mundshme të marrësh një pjesë, e cila është e barabartë, më e madhe, ose më e vogël se sa pjesa e mbetur. Kjo është në lidhje me sendin ose me ne, sepse ne mund të marrim tek çdo gjë, që është e vazhdueshme dhe e ndashme, më pak ose më shumë ose barabazisht.

Pjesa e barabartë është një lloj mesorjeje midis tepërisë

dhe pa-mjaftueshmërisë (mangësia). Unë e quaj mesore në lidhje me sendin, atë gjë që është e baraz-larguar nga secili ekstremitet, që është një e vetme dhe e njëjtë për çdo njeri. P.sh- n.q.s dhjetë janë shumë dhe dy janë pak, at'herë në marrim gjashtë si mesore të objektit, sepse ajo e tejkalon dyshin dhe tejkalohet prej dhjetës nga një shumë e barabartë dhe e vetme, që është katra dhe është e njëjtë për çdo njeri. Kjo është mesorja prej llogaritjes matematike.

Unë quaj mesore, në lidhje me atë gjë që nuk është as e tepruar dhe as e pamjaftueshme, që nuk është një e vetme dhe e njëjtë për çdo njeri. P.sh 5 kg ushqim janë shumë dhe 1 kg është pak për një atlet. Kjo nuk do të thotë që trajneri duhet t'i japë një recetë prej 3 kg, sepse ndoshta edhe kjo mund të jetë ose më shumë ose më pak për personin që e merr këtë sasi ushqimi. Për një fillestarë në sportin e gjimnastikës, është shumë, ndërsa për një atlet që ka kohë, i cili stërvitet, është pak. Kështu mesorja nuk është e njëjtë për çdo njeri. E njëjta gjë është dhe në rastin e vrapimeve apo mundjeve. Në këtë mënyrë çdo ekspert shkencorë shmang teprimin dhe mangësinë. Ai kërkon mesoren dhe e zgjedh atë, jo mesoren e sendit, por mesoren në lidhje me ne.

N.q.s. çdo shkencë praktike i kryen mirë funksionet e saj, ajo i kryen mirë ato vetëm kur ajo përqëndrohet në atë që është mesore dhe i bën "produktet" vetëm në lidhje me të.

Produktet janë të bëra mirë vetëm në atë rast kur asgjë nuk u shtohet dhe asgjë nuk u hiqet, sepse teprica a pa-mjaftueshmëria e shkatërrojnë përfekten, ndërsa mesorja e ruan atë. Ne themi që zejtari i mirë përqëndrohet në atë gjë që është mesorja, kur ai prodhon produkte. Për arsyen se virtyti, ashtu si natyra, është më i mirë dhe më i saktë se sa çdo zanat, ai gjithashtu synon mesoren.

Me virtyt unë kuptoj virtytin e karakterit, sepse ky është i

lidhur me ndjenjat dhe veprimet, që përfshijnë teprimin, mangësinë dhe mesoren, e cila është gjendja e ndërmjetme.

Është e mundimshme kur ndjejmë frikë, dëshirë, konfidentë, mëshirë, kënaqësi apo dhimbje, siç mund të thuhet ndryshe tepër-shumë apo tepër-pak. Të dyja këto janë gabim. Po t'i kesh këto ndjenja në kohën e duhur, me arsyen e duhur, kundrejt njerëzve të drejtë për motive të drejta dhe në mënyrë të saktë, do të thotë t'i ndjesh ato tek një mesore, që është shkalla më e mirë dhe shenja e virtytit. Ngjashmërisht ka teprim, pa-mjaftueshmëri dhe mesore, në rastin e veprimit.

Virtyti përmbledh ndjenjat dhe veprimet, në të cilat teprimi dhe pa-mjaftueshmëria janë gabim dhe mbajnë mbi vete qortime. Mesorja është e saktë, sepse ajo ka tiparet e virtytit. Virtyti është mesorja për atë kohë sa ai synon në atë gjë, që është e ndërmjetme.

Ka shumë mënyra që të çojnë në gabim, sepse e keqja është saktësisht ajo që është e pa-kufizuar. Dështimi është i mundshëm në shumë mënyra (sepse e keqja siç e paraqesin atë pitagorianët, është një formë e të pa-kufizuarës dhe E mira e të kufizuarës), por sukcesi është vetëm një. Kjo është pse njëra është e vështirë dhe tjetra e lehtë.

Kjo është pse-ja, që gabimi është i lehtë dhe korrektësia është e vështirë. Të godasësh shenjën është e vështirë, kurse të mos e qëllosh është gjë e lehtë. Kjo është arsya pse teprimi dhe pa-mjaftueshmëria janë vese dhe mesorja është pikërisht virtyti, sepse ne jemi të këqinj në mënyrë ta pa-numërt, por të mirë në një mënyrë dhe në raste të pakta.

Virtyti është një prije, që përbëhet prej mësores, që është në lidhje me ne dhe e përcaktuar nga të referuarit e arsyes.

Virtyti është mesore midis dy veseve, njëri i tepimit dhe tjetri i pa-mjaftueshmërisë.

Disa vese nuk arrijnë në çfarë është e drejtë, sepse ato janë të pa-mjaftueshme, të tjerat e tejkalojnë masën e duhur

tejkalim apo pa-mjaftueshmëri edhe në veprimet e padrejta, të frikshme apo të pa-moderuara. At'herë do të ishte një mesore e tejkalimit, një mesore e pa-mjaftueshmërisë, një tejkalim i tejkalimit dhe një pa-mjaftueshmëri e pa-mjaftueshmërisë.

Ashtu sikurse kurajoja dhe moderimi, nuk mund të kenë asnjë mesore (*tejkalim apo mangësi*), sepse mesorja në një lloj të kuptuari është ekstrem në një farë sensi. Po kështu nuk mund të ketë asnjë mesore, tejkalim apo pa-mjaftueshmëri në veset që ne përmendëm. Në çdo mënyrë që njeriu i kryen ato ai është i gabuar.

Në përgjithësi nuk ka asnjë mesore të tejkalimit apo pa-mjaftueshmërisë. Nuk ka asnjë tejkalim apo pa-mjaftueshmëri të mesores.

As tejkalimi dhe as pa-mjaftueshmëria nuk e pranojnë mesoren dhe as mesorja nuk i pranon këto.

Kapitulli VII

Doktrina e mesores, aplikohet tek virtytet e veçanta.

Edhe pse formulimet e përgjithëshme kanë një aplikim të gjërë, përsëri formulimet e veçanta janë më afër të së vërtetës, sepse veprimet lidhen me fakte të veçanta dhe teoritë duhet të vijnë në harmoni me këto. T'i referohemi tabelës së virtyteve dhe veseve:

8-(1). Në fushën e frikës dhe të konfidencës, mesorja është guximi. Njeriu, i cili tejkalon në konfidencë quhet i nxituar dhe ai që shfaq tejkalim frike dhe mangësi kofidence, quhet frikacak. Njeriu, i cili e tejkalon në të qenurit jashtëzakonisht i pa-trembur dhe i pa-friksuar, nuk i gjendet emër me të cilin ta përshkruajmë. Ka shumë raste të pa-emruara.

8-(2). Në kënaqësitë dhe dhimbjet edhe pse jo në të gjitha llojet, dhe në dhimbjet jo më pak se sa në kënaqësitë, mesorja është përmbajtja e vetvetes dhe teprim është mos kontrolli i vetes. Njerëzit e pa-mjaftueshëm në kënaqësi nuk gjenden shpesh. Kjo është pse-ja që atyre u mungojnë dhe emrat. Le t'i quajmë ato të pa-ndjeshëm.

8-(3). Në dhënien dhe në marrjen e lekëve, mesorja është bujaria. Tejkalmi është shpërdorimi dhe pa-mjaftueshmëria është të qenurit koprac.

Njerëzit me vese kanë tejkalime dhe mangësi të kundërta. Personi shpërdorues shpenzon me tejkalm dhe i mangët në marrje, ndërsa personi koprac merr me tepriçë dhe është i mangët në shpenzime.

8-(4). Në çështjet e lekëve, ka gjithashtu kushte të tjera. Mesorja tjetër është madhështia. Personi madhështorë ndryshon nga personi bujarë, sepse ai ka të bëjë me çështje më të mëdha, ndërsa personi bujarë ka të bëjë me çështje të vogla. Tejkalmi është shfaqje mendjemadhësie dhe vulgariteti, ndërsa pa-mjaftueshmëria në shfaqjen e kopracisë. Këto ndryshojnë nga vëset e lidhura me bujarinë, nga mënyrat që do të përshkruhen më vonë.

8-(5). Në nder dhe në pa-ndershmëri mesorja është shpirt-zemër-gjerësia. Tejkalmi është një lloj kotësie dhe pa-mjaftueshmëria është frikë e madhe.

8-(6). Ashtu sikurse bujaria ndryshon nga shpirt-madhësia, po kështu dhe virtyti ka të bëjë me ndere të vogla, duke ndryshuar në të njëjtën mënyrë nga shpirtmadhësia, e cila është e lidhur ngushtë me nderet e mëdha.

Nderi nuk dëshirohet në mënyrë të drejtë. N.q.s. njeriu e dëshiron atë me tejkalm, ai quhet dashurues i nderit. Nëse dëshira e tij është e mangët, ai quhet indiferent kundrejt nderit, por n.q.s. ai është mesore, ai nuk ka emër.

Njeriu, i cili shkon tepër larg në aspiratat e tij, quhet

ambicioz. Ai i cili ka mangësi në këtë drejtim, quhet jo-ambicioz. Personi që është mes tyre nuk ka emër.

8-(7). Në fushën e zemërimit, kemi gjithashtu tejkalm, mangësi dhe mesore. Në njërin rast ne mund ta quajmë personin e ndërmjetëm të durueshëm dhe mesoren durim, ndërsa në ekstreme, njeriun mund ta quajmë gjaknxehtë... Vësin e tij në këtë rast mund ta quajmë gjaknxehtësi. Personi që është i pa-mjaftueshëm mund të jetë i pa-shpirt, pa-mjaftueshmëria është mungesë shpirti.

Ka tri lloje mesorësh. Dhe pse ndryshojnë, ato përsëri kanë një farë ngjashmërie mes njëra tjetrës.

Ato janë të lidhura me çfarë ne themi dhe bëjmë në marrëdhëniet shoqërore, por ato ndryshojnë në këtë aspekt: njëra ka të bëjë me thënien e të vërtetës në fushën e marrëdhënies shoqërore, ndërsa të tjerat me burimet e kënaqësisë, disa prej të cilave gjenden në argëtim dhe të tjerat përgjithësisht në jetën e përditshme.

8-(8). Në lidhje me të Vërtetën, njeriu i ndërmjetëm quhet i vërtetë, mesorja quhet e vërteta. Pretendimi që shkon tepër larg, quhet mburrja, ndërsa njeriu, i cili është i prirur drejt saj, quhet mendjemadh. Pretendimi që është i mangët është ironi dhe mbajtësi i tij, quhet ironik.

8-(9). Përsa i përket kënaqësisë në argëtimet sociale, njeriu i ndërmjetëm quhet i zgjuar dhe prirja e tij quhet zgjuarsi. Tejkalmi është palaço-llëk, ndërsa njeriu që e kryen atë, palaço.

Njeriu që ka të meta është një llojë i personit të pa-gdhendur [d.m.th. i pa-hijshëm H.B] dhe prirja e tij është pa-gdhendshmëria.

8-(10). Sfera tjetër e kënaqësisë është jeta e përditëshme në përgjithësinë e saj. Personi që është i kënaqur në mënyrë të drejtë, është miqësor dhe mesorja është miqësia. Personi që shkon tepër larg, për të arritur këtë miqësi pa asnjë motiv, është dallkauk. N.q.s. motivi i tij është interesi peronal, ai është një lajkatar.

Aristoteli

Personi, i cili është i pa-mjaftueshëm [në arritjen e miqësisë H.B.] dhe i pa-kënaqur në të gjitha rrethanat, është mistrec dhe me gjendje shpirtërore jo të mirë.

8-(11). Kemi gjendje të ndërmjetme në sferën e ndjenjave dhe veprimeve. Modestia nuk është virtyt, por njeriu modest lavdërohet. Sidoqoftë modestia është gjendje e ndërmjetme e ndrojtjes dhe e pa-turpësisë. Njeriu, i cili ndjen shumë-pak turp është i paturpshëm, kurse njeriu që ndjen shumë turp është i ndrojtur. Njeriu i ndërmjetëm është modest.

8-(12). Indinjimi i drejtë është mesore mes zilisë [ndjenjë e pakënaqësisë që lind nga fati i mirë i tjetrit H.B.] dhe keq-dashjes. Këto janë të lidhura me ndjenjat e dhimbjes apo të kënaqësisë, me atë që i ndodh fqinjit tonë.

Personi i indinjuar drejtësisht, ndjen dhimbje dhe kur dikush bën mirë në mënyrë të pa-merituar. Personi ziliqarë e tejkalon atë, nga të ndjerurit dhimbje, kur çdo njeri bën mirë, ndërsa personi keq-dashës është kaq i pa-mjaftueshëm në të ndjerurit e dhimbjeve sa që ai në të vërtetë kënaqet me fatkeqësitë e të tjerëve.

Edhe pse ne kemi mesore, përsëri ka mesore që nuk janë virtyte. Kështu modestia është mesore, por nuk është virtyt, pavarësisht se ajo është e lavdërueshme.

Kapitulli IX

Tabela e virtyteve dhe e veseve.

Sfera e veprimt apo e ndjenjës

Frika dhe konfidenca; tejkalmi i tyre është vrulli dhe nxitimi, mesorja është guximi e meta apo mangësia është frika.

Etika

është moderimi dhe e meta apo mangësia është pa-ndjeshmëria.

Marrja dhe shpenzimet e vogla: tejkalmi është shpërdoruesi, mesorja është bujaria, dhe e meta apo mangësia është kopraci.

Marrje dhe shpenzime të mëdha: tejkalmi është vulgariteti, mesorja është madhështi, dhe mangësia është vogëlsia apo mendje-ngushtësi.

Nderi dhe pa-ndershmëria në gjëra të vogla: tejkalmi është ambicja, mesorja është ambicja e drejtë dhe mangësia është jo-ambicja.

Ndershmëria dhe pa-ndershmëria; tejkalimin e tyre kanë kotësinë, mesore kanë zemër-gjerësinë, ndërsa mangësia është frika e madhe.

Zemërimi: ka si tejkalm të tij gjak-nxehtësinë, mesore durimin dhe si mangësi mungesë shpirtërore.

Të shprehurit e vetes: tejkalmi i tij është mburrja, mesore ka të vërtetën dhe si tejkalm të rezervuarit.

Bisedimi: ka si tejkalm të vetin palaçollëkun, si mesore mendje-mprehtësinë dhe si mangësi trashësinë, të thënë më qartë pa-hijeshinë dhe pa-gdhendjen.

Sjellja shoqërore: tejkalmi i saj është servilizmi, mesorja është miqësia dhe mangësi të saj ka grindjet dhe mistreclëqet.

Turpi: tejkalmi të tij ka ndrojtjen, mesore ka modestin dhe mangësi pa-turpësinë.

Indinjimi: ka si tejkalm të tij zilinë, si mesore të tij konsiderohet indinjimi i drejtë dhe si mangësi të tij është gëzimi keq-dashës.

Kapitulli X

Mesorja është shpesh më afër një ekstremi se sa tjetrit,

Etika

Të kundërtat janë me anën e kufizimit, aq larg nga njëra-tjetra, sa është e mundshme. Kështu, sa më larg të jenë sendet të ndara, aq më kundërshtuese ato do të jenë. Në disa raste është mangësia, në të tjerat tejkalimi, që janë më shumë të kundërta me mesoren. P.sh krejt e kundërta e guximit nuk është tejkalim, që nënkupton nxitimin. Mangësia që është frika dhe e kundërta e temperamentit nuk është pamjaftueshmëria, që nënkupton pa-ndjeshmëri, por tejkalimin i tij, që është shthurja. Kjo është rezultat i dy arsyeve: njëra gjendet në natyrën e vetë sendit. Kur një ekstrem ka afrimet apo ngjashmëri me mesoren, në priremi të kundërshtojmë mesoren, por jo me anën e ekstremit, që ka ngjashmëri apo afrimet, por me anën e ekstremit tjetër. P.sh nxitimi supozohet të jetë më afër me guximin dhe ngjan me shumë me të, se sa mund të ngjante frika. Përsëri është frika, që në priremi për të kundërshtuar guximin, sepse ekstremet që janë më larg mesores, mendohen të jenë më shumë të kundërta me të.

Arsyja tjetër tek vetja jonë, janë sendet, të cilave ne kemi prirje natyrale të forta, që duken te ne më të kundërta se mesorja.

Kështu ne jemi më të prirur kundrejt kënaqësive, që na bën neve më shumë që të anojmë kundrejt shthurjes se sa kundrejt moderimit.

Kapitulli XI

Tri rregullat praktike për sjelljen e mirë.

... Të ndjesh apo të veprosh kundrejt personit të drejtë, në kohën e saktë, për arsyen e duhur, të nevojshme dhe në mënyrë të drejtë, nuk është e lehtë dhe nuk mund ta bëjë çdo

dhe sa shumë njeriu mund të shkojë në gabim, përpara se ai të mbartë mbi vehte qortim. Kjo varet nga përceptimi ynë.

P.sh një person me karakter të mirë dhe pa ju referuar parimeve të përgjithshme të etikës, e ndjen që ai është duke u bërë tepër i zemëruar.

Njeriu duhet të priret nganjëherë kundrejt tejkalimit dhe ndonjëherë kundrejt mangësisë, sepse kjo është mënyra me të cilën ai e ka shumë më të lehtë për ta arritur mesoren.

VIRTYTI: LAVDËRIM DHE QORTIM

Kapitulli I

Virtyti është rreth ndjenjave dhe veprimeve.

Këto marrin lavdërime apo qortime, kur janë të vullnetshme, por të falshme dhe ndonjëherë edhe të mishërueshme, kur ato janë të pa-vullnetshme. Ndoshta për këtë arsye në analizimin e virtyt ne duhet të përcaktojmë të vullnetshmen dhe të pa-vullnetshmen. Kjo është e dobishme dhe për ligj-vënësit, për nderet dhe për ndërshtkimet korrektuese.

Veprimet gjithashtu konsiderohen si të pa-vullnetshme, kur ato kryhen prej detyrimit apo përmes mos-dijes. Veprimi është i detyrueshëm kur e ka origjinën e jashtme prej një lloji të tillë, në të cilën vepruesi nuk kontribuon aspak. P.sh udhëtuesi duhet të përçohet diku me anën e erës ose me anën e njerëzve, të cilët e kishin atë në fuqinë e tyre.

Nganjëherë veprimi kryhet përmes frikës së diçkaje, me të keqe ose me qëllime të "pranueshme". P.sh nëse tirani, i cili i ka prindërit dhe fëmijët e një njeriu në varësinë e fuqisë së tij, do të duhet të urdhëronte atë që të bënte diçka të pa-ndershme me kushtin që ai n.q.s. i bënte atë, at'herë jeta e të afërmeve të tij do të shpëtohet dhe n.q.s. ai nuk e bënte atë që kërkohej prej tiranit, at'herë të afërmit e tij do të vdisnin. Në këto raste

është e diskutueshme, nëse veprimet janë të vullnetshme apo të pa-vullnetshme. Një vështirësi e ngjashme ndodh në lidhje me braktisjen e anijes, për shkak të kohës së keqe.

Përgjithësisht asnjëri nuk flak tutje pronën e tij, por për të shpëtuar jetën e vet dhe të ndokujt tjetër, çdo person i arsyeshëm do ta bënte këtë. Veprime të tilla janë të përziera edhe pse ato ngjajnë më shumë si të vullnetshme se sa të pa-vullnetshme, sepse në kohën që kryhen veprimet, ato janë çështje zgjedhjeje dhe qëllimi i veprimit ndryshon sipas rastit. Kështu termat "e vullnetshme" dhe "e pa-vullnetshme", duhet të përdoren në lidhje me kohën, gjatë së cilës kryhet veprimi.

Në rastet e mësipërme vepruesi vepron me vullnet, sepse lëvizja e gjymtyrëve, që janë instrumentat e veprimit, e ka origjinën e vet në veten e tij. Dhe atje ku është kështu, është në fuqinë e tij ose të veproje ose të mos-veproje. Rjedhimisht veprime të tilla, janë të vullnetshme, por të konsideruara në mënyrë absolute. Supozohen që veprimet të jenë të pa-vullnetshme, kur asnjëri nuk do të zgjidhte të bënte ndonjë gjë të këtij lloji në veten e tij.

Ndonjëherë njerëzit lavdërohen për veprimet të vullnetshme, kur ato përballojnë fatkeqësi apo vuajtje, për arsye të çmimit të madh apo rezultatit të lartë. Në rast se nuk i arrin këto at'herë ata qortohen, sepse të durosh poshtërimin më të madh në mënyrë që të mos i shërbesh qëllimit të lartë apo të respektueshëm, është shenjë e natyrës së korruptuar.

Në disa raste dhe pse veprimi është i pa-lavdërueshëm, ai përsëri falet. P.sh kur njeriu vepron gabimisht, sepse mundësia e shtypjes është tepër e madhe, për natyrën njerëzore dhe asnjëri nuk mund ta durojë atë. Ndoshta ka disa gjëra të tilla, që njeriut nuk mund ta detyrohet t'i kryejë ato, sepse ai duhet të vdesë përpara se ai t'i kryjë ato, pavarësisht prej vuajtjes dhe fatit të tmerrshëm.

Në të vërtetë arsyet që e "shtyjne" Alkmaon në dramën e

faktorëve të tillë dhe t'i atribuojë veprimet e mira vetes së tij, por të pa-hijshmet joshjeve të kënaqësisë.

Çdo veprim i kryer përmes injorancës, është i pavullnetshëm, por është i pavullnetshëm vetëm kur i shkakton i vepruesit dhimbje të mëvonëshme dhe pendim.

N.q.s njeriu bën çdo veprim mes injorancës dhe nuk shqetësohet rreth tyre edhe pse ai nuk ka vepruar vullnetarisht (duke mos ditur çfarë ishte duke bërë), ai nuk ka vepruar në mënyrë të pavullnetshme, sepse ai nuk ndjen dhimbje.

Kur personi pendohet për veprimet e kryera përmes injorancës, at'herë ai konsiderohet të ketë vepruar në mënyrë të pavullnetshme, por njeriu, i cili nuk pendohet prej veprimeve të tillë është rast tjetër. Ai mund të thuhet të ketë vepruar në mënyrë të pavullnetshme, sepse ai është indiferent. Është më mirë që ai të kishte emrin e vet.

Veprimet e shkaktuara nga injoranca, ngjajnë ndryshe nga veprimet e shkaktuara në injorancë. Kur njeriu është i pirë apo i zemëruar, veprimet e tij konsiderohen të jenë rezultat jo i injorancës pavarësisht se veprimi bëhet në injorancë.

Në fakt, çdo njeri i keq është injorant për çfarë ai duhet të bëj dhe përmbahet nga të bërurit dhe është pikërisht kjo llojë e mete, që i bën njerëzit të pa-drejtë dhe në përgjithësi të keqin. Veprimi nuk është plotësisht i përshtatshëm të quhet i pavullnetshëm, n.q.s njeriu është injorant për dobishmërinë e vet, sepse shkaku që e bën veprimin të pavullnetshëm nuk është injoranca në të zgjedhurit (ky është shkaku i poshtërsisë), nuk është as dhe injoranca universale (p.sh. parimet morale), prej të cilës njerëzit qortohen, por injoranca e veçantë, si ajo e rrethanave dhe objektivave të veprimit, nga këto varen të falurit dhe keqardhje, sepse njeriu i cili vepron në injorancën e çdo detaji të tillë, është veprues i pavullnetshëm.

Ka të ngjarë që nuk është ide e keqe të përcaktosh natyrën dhe numrin e këtyre rrethanave të veçanta.

Ato janë :

1-Vepruesi – kush është duke e bërë?

2- Veprim – çfarë ai është duke bërë

3- Objekti apo mjete i veprimit – rreth kujt apo me çfarë ai është duke e bërë atë

4- Ndonjëherë, gjithashtu instrumenti p.sh vegël

5- Qëllimi për çfarë rezultati, p.sh. shpëtimi i jetës

6- Mënyrat (butë apo ashpërsisht).

Sigurisht, asnjëri nuk mund të jetë injorant për të gjitha këto rrethana, përveçse atij njeriu i cili nuk është normal.

a – Ai nuk mund të jetë injorant për vepruesit, sepse vështrë se ai mund të jetë injorant për veten e tij.

b – Ai mund të jetë injorant për çfarë ai është duke bërë, sepse kur njeriu thotë që sekretet e rëshqit nga gjuha gjatë kohës që fliste, ai nuk e dinte që ishte e ndaluar të nxirrte atë apo ishte i pushtuar emocionalisht gjatë të folurit – si në rastin e Auschylusit, i cili ishte i akuzuar për nxjerrje e sekreteve (ceremoniale dhe riteve fetare) në dramën e tij, por nuk u fajësua.

c – Njeriu mund të mendojë, që biri i tij është një armik, si në rastin e **Meropes**, personazh tek **Humbja e Euripidit**

d – Apo që shigjeta e mprehtë ka një disk të vogël apo guri është gur i skalitur

e – Apo ai mund të jetë injorant në të dhënurit e pjesë dikujt, i cili në vend t'a shpëtojë atë ai mund të vras.

f – Apo duke dashur të prekë dikë, ashtu sikurse ata bëjnë gjatë mundjes dhe e plagosin atë.

Të gjitha këto rrethana të veçanta të veprimit e pranojnë injorancën. Çdo njeri, i cili është injorant për secilën konsiderohet të ketë vepruar në mënyrë të pavullnetshme, sidomos në rastin e më të rëndësishmeve të tyre, të cilat supozohen të jenë rrethanat e veprimit (çfarë ai është duke bërë) dhe efekti i tij, rezultati për të cilin ai e kryen veprimin.

Veprimi i pavullnetshëm është ai veprim që kryhet prej detyrimi, por si rezultat i injorancës. Në këtë rast veprimi i vullnetshëm ngjan se është ai veprimi prej të cilit shikaku i origjinës shtrihet te vet-vepruesi.

Ngjashmërisht çfarë është e pavullnetshme ngjan të jetë e detyruar apo e shkaktuar nga injoranca. Çfarë është e vullnetshme ngjan të jetë çfarë ka parime të tij në vetë njeriun, kur një të veçanta, në të cilat konsiston veprimi.

Presupozohet që nuk është korrekt të thuash se veprimi i shkaktuar prej emocioneve apo dëshirës, është i pavullnetshëm.

Së pari, sipas kësaj pikëpamje asnjë prej kafshëve (përveçse njeriut), nuk vepron vullnetarisht, bile as dhe fëmijët.

Së dyti, kur ne veprojmë nga dëshira apo emocioni, secili prej veprimeve tona është i bërë në mënyrë të vullnetshme ose kemi të bëjmë me veprime të mirë në mënyrë të vullnetshme, apo të turpshme në mënyrë të pavullnetshme. Sigurisht është dallim qesharak, sepse shikaku është një dhe i vetëm (dëshirë apo emocion), i cili "krijon" veprime të mira ose të këqija.

Është ndoshta absurde të përshkruash si të pavullnetshme veprimet për të cilat ne joshemi në mënyrë të drejtë. Ka disa sende për të cilat ne ndjejmë në të vërtetë zemërim dhe të tjera, që ne ndjejmë dëshirë, si. Çfarë është e vullnetshme ngjan të jetë e dhimbshme, ndërsa çfarë shpreh dëshirat tona ngjan të jetë e këndshme.

Çfarë ndryshimi ka në gabimet që shprehin gjykime të sakta? Ngjashmërisht mund të themi çfarë është ndryshimi sipas pikpamjes së vullnetshmërisë midis veprimeve të gabuara, që llogariten dhe veprimeve të gabuara, që janë për shkak të emocionit. Të dy rastet duhet të shmangen. Ndjenjat e paarsyeshme konsiderohen të jenë pjesë jo më e pakët e natyrës njerëzore se sa gjykimet tona të sakta.

Veprimet që rezultojnë nga emocioni apo dëshira, janë të përshtatshme për qenien njerëzore. Është absurde t'i

Aristoteli

quash ato si të pa-vullnetshme.

Kapitulli II

**Të zgjedhurit.
(Vendimi)**

*Sjellja morale e përfshin zgjedhjen, por çfarë është të zgjedhurit?
A duhet të dallohet nga dëshira, opinioni dhe temperament?*

Tani që ne kemi përcaktuar çfarë është e vullnetshme dhe çfarë është e pa-vullnetshme, detyra tjetër është të diskutojmë të zgjedhurit, prej të cilit ngjan të jetë shumë afër me virtytin.

Zgjedhja apo siç quhet ndryshe marrja e vendimit është në mënyrë të dukshme e vullnetshme, por fjala "zgjedhje" dhe fjala "vullnetshme" nuk kanë të njëjtën ngjyrosje: fjala "vullnetshme" është më e gjërë. Fëmijët dhe kafshët kanë përbashkësi në veprimin e vullnetshëm, por nuk kanë asgjë të përbashkët në zgjedhje.

Ne quajmë veprimet e bëra me anën e nxitjes, të vullnetshme dhe jo rrezultat i të zgjedhurit.

Ata të cilët thonë që të zgjedhurit është dëshirë, emocion apo ndonjë llojë tjetër opinion, ngjajnë të kenë gabuar.

Të zgjedhurit nuk ndahet nga krijesat e pa-arsyeshme, por emocion dhe dëshira janë të ndara prej tyre. Personi i papërmbytur vepron nga dëshira, por jo nga të zgjedhurit, ndërsa personi i përmbytur bën të kundërtën dhe vepron nga të zgjedhurit dhe jo nga dëshira.

Dëshira mund të jetë e kundërt me të zgjedhurit, por jo me dëshirën tjetër.

Dëshira është e lidhur me çfarë është e kënaqëshme dhe e dhimbshme, ndërsa zgjedhja nuk ka të bëjë me to. Akoma

Etika

më pak është të zgjedhurit, i identifikuar me emocionin, sepse veprimet që bëhen për shkak të emocionit, ngjajnë se përfshijnë zgjedhje më pak se sa çdo gjë tjetër. Edhe dëshira nuk është zgjedhje, pavarësisht se ajo është më afër saj.

Nuk ka zgjedhje të pa-mundësive. Çdo njeri që pretendon të zgjedhë njërin do të mendohej qesharak, por njeriu mund të dëshiroj për çfarë është e pa-mundur, p.sh. pavdekshmërinë.

Ne urojmë jo vetëm rezultate që mund t'i arrijmë, gjithashtu rezultate që janë të mundshme, por jo të arritshme përmes veprimeve tona, si p.sh. fitore për një atlet apo aktor. Edhe pse ne nuk mund të arrijmë të bëhemi aktor apo atlet, përsëri ne ju urojmë atyre fitore, gjë që është e mundshme për ato e jo për ne.

Dëshira është e lidhur më shumë me qëllimin dhe të zgjedhurit me mjet; p.sh. ne dëshirojmë të jemi të shëndetshëm dhe për këtë ne zgjedhim sende që na bëjnë të shëndetshëm.

Ne themi në të vërtetë "ne dëshirojmë të jemi të lumtur", por të thuash "ne zgjedhim (vendosim) të jemi të lumtur" është pa-vend, sepse përgjithësisht çfarë ne e vendosim të bëjmë, ngjan të jetë e lidhur me veprimet që shtrihen në fuqinë tonë.

Të zgjedhurit është puna jonë vetjake. Nuk mund të jetë as opinion, sepse opinion ngjan të mbulojë çdo gjë, sendet e përhershme apo të pamundshmet, jo më pak se sa ato që janë brenda fuqisë sonë. Opinionet ndahen në të vërtetë dhe të rreme, dhe jo në të mira dhe të këqia, ndërsa të zgjedhurit (marrja e vendimeve), ndahet me të mirë dhe me të keq më shumë se sa në të ndarurit në të vërtetë dhe në të rreme.

Supozohet që asnjëri nuk pretendon se zgjedhja (marrja e vendimit), është e njëjtë si opinion në përgjithësi, por të zgjedhurit nuk është i njëjtë as dhe si opinion në veçanti,

Aristoteli

sepse karakteret tona përcaktohen nga të zgjedhurit, që ne bëjmë rreth së mirës apo të keqes.

Kur ne zgjedhim, ne vendosim të marrim apo të shmangim diçka të mirë apo të keqe. Kur ne formojmë një opinion, ai është për çfarë sendi është, kujt ai i jep.

Për më tepër është lavdëruar përzgjedhja të objektit të saktë, se sa në të qenurit korrekt në vetvete, ndërsa opinioni nuk i njohim plotësisht, që të jenë të mirë.

Ne zgjedhim çfarë dimë shumë mirë, rreth diçkaje që është e mirë, por formojmë opinione rreth sendeve që në të vërtetë nuk i njohim plotësisht, që të jenë të mirë.

Ata njerëz, të cilët bëjnë zgjedhjen (marrim vendim), më të mirë nuk ka të ngjarë që të jenë të njëjtë si ata, me opinione më të mira. Ngjashmërisht të njëjtët njerëz nuk janë barazisht të mirë në të zgjedhurit e veprimeve më të mira dhe në formimin e opinioneve më të mira.

Disa janë më të mirë në formimin e opinioneve, por për shkak të difektit moral, dështojnë që të bëjnë zgjedhje të drejtë.

Nëse të zgjedhurit, nuk është asnjë prej çfarë kemi përmendur, atëherë çfarë është ai? Çfarë është cilësia specifike e tij?

Bie në sy se çfarë është e zgjedhur, është e vullnetshme, por jo çdo gjë që është e vullnetshme është e zgjedhur. Çfarë është e zgjedhur, është rezultati i shqyrtimit të mëparshëm. Marrja e vendimit (të zgjedhurit), përfshin arsyen dhe mendimin. Vetë emri ngjan se tregon diçka, që është zgjedhur përpara sendeve të tjera.

Kapitulli III

Analizimi

A analizojnë njerëzit rreth çdo gjëje dhe a është çdo gjë

Etika

objekt i analizimit apo ka disa sende, të cilat nuk e pranojnë atë? Ne quajmë objekt analize atë gjë që mund të analizohet nga personi i arësyesishëm dhe jo nga një njeri i trashë apo budalla.

Sigurisht, asnjë njeri nuk analizon përreth sendeve të përjetëshme, p.sh., rreth universit, apo rreth të pakrahueshmes së anësoreve me diagonalen.

Ne nuk mund të analizojmë as dhe rreth sendeve që janë në lëvizje, që gjithmonë bëjnë të njëjtën rrugë, (ose nga natyra ose nga një shkak tjetër), – të tilla si yjet, apo lindja e diellit, – as edhe rreth udodhivë të parregullta, të tilla si thatësit apo reshjet e shumta, as edhe rreth asaj që rezultojnë prej shansit (p.sh., gjetjen e thesarit), sepse asnjë prej këtyre rezultateve nuk mund të arrihet përmes veprimeve tona.

Ne analizojmë atë çfarë na përket neve, çfarë shtrihet në fuqinë tonë. Edhe klasa e sendeve që gjendet në dorë të fuqisë tonë është ajo klasë që mbetet e "lirë", prej rasteve që janë të natyrës së mësipërme.

Sidoqoftë, ne nuk mund të analizojmë rreth të gjitha çështjeve njerëzore. Asnjë Spartan nuk analizon rreth formës më të mirë të kushtetutës së Skitluanëve, sepse nuk kanë lidhje me të dhe nuk mund të bëjnë asgjë rreth asaj. Secili grup i qenieve njerëzore, analizon veprimet që ato kryejnë.

Nuk ka analizim rreth shkencave egzakto dhe të pavarura (p.sh., rreth gërmave), sepse ne nuk dyshojmë në mënyrën në të cilën fjala duhet të shkruhet gërmë për gërmë. Përkundrazi, ne analizojmë rreth asaj që rezultojnë përmes veprimeve tona. Por mënyra e analizimit sipas rasteve, p.sh., rreth çështjeve të mjekësisë dhe të financës, më shumë rreth lundrimit sesa rreth gjimnastikës, për sa kohë që sistemi i lundrimit është i saktë.

Artet kërkojnë më shumë analizim sesa shkencat, sepse ne ndihemi më pak të sigurtë rreth tyre.

Aristoteli

Analizimi është rreth mjeteve dhe jo qëllimeve. Ne analizojmë jo rreth qëllimeve, por rreth mjeteve-rreth asaj që e ndihmon në arritjen e qëllimeve. P.sh., doktori nuk analizon se si të shërojë pacientin e tij, as oratori se si të bindë audiencën e tij, as politikani se si të bëjë rregullin e mirë, asnjë njeri tjetër nuk analizon rreth qëllimit të cilit ai është duke synuar.

Fillimisht vendosin qëllimin dhe pastaj ata egzaminojnë mënyrat dhe mjetet për ta arritur atë. N.q.s., duket se qëllimi mund të arrihet me anën e disa mënyrave, at'herë ata marrin në konsideratë mënyrën më të lehtë dhe më të mirë që arrin qëllimin. Në qoftëse vetëm një mënyrë e mundimshme arrin qëllimin, at'herë ata marrin parasysh se si kjo mënyrë do të arrijë atë, derisa ata të arrijnë tek shkaku i parë.

Kjo mënyrë është e ngjashme me analizimin e diagrameve, prej gjeometrit. Gjeometri merr para sysh se si të ndërtojë një figurë komplekse nga të analizuarit e saj në figura më të thjeshta, derisa ai gjen figurën e parë që ai duhet të skicojë. Hapi i fundit në analizim është hapi i parë në proces.

Në qoftë se ata ndeshen me të pa-mundshmen (p.sh. në qoftë se duhen mjete financiare dhe ato nuk mund të sigurohen),- ata heqin dorë, por në qoftë se veprimi shfaqet i mundshëm ata e ndërmarrin atë.

Çfarë është e mundshme, është çfarë ata mund të arrijnë përmes veprimeve të tyre, duke përfshirë edhe rezultatet e shokëve të tyre, që janë në një farë mënyre rezultatet e tyre, sepse arsëyeja është tek vetë ata.

Në zejet (artet), ne kërkojmë se çfarë instrumenti të përdorim dhe ngandonjëherë për mënyrën e përdorimit të tyre. Kështu është gjithashtu në rastet e tjera. Ne kërkojmë për mjetin që të përdorim, ndonjëherë si ta shfrytëzojmë atë, apo se si ta sigurojmë atë.

Duket se arsëyeja e veprimeve është njeriu. Analiza është rreth veprimeve që ai mund të bëjë, dhe veprimet bëhen për

Etika

arsëye të diçkaje tjetër. Për këto arsëye ne analizojmë mjetin që na inkurajon ne që të arrijmë qëllimet dhe jo rreth qëllimeve.

Ne nuk analizojmë rreth fakteve të veçanta, p.sh. nëse kjo është fetë buke, apo e thekur në masën e duhur. Këto janë çështje perceptimi dhe në qoftë se ne vazhdojmë të analizojmë çdo stad, at'herë ne do të vazhdonim kështu pa fund. Objekti i analizimit është i njëjtë me objektin e zgjedhshëm, duke përjashtuar vetëm kohën, gjatë së cilës është seleksionuar objekti si rezultat i analizimit, pasi çfarë ne kemi zgjedhur është çfarë ne kemi gjykuar të jetë e drejtë, si rezultat të analizimit.

Secili prej nesh ndalon së shqyrtuari mënyrën e veprimit aq shpejt sapo zbulon të vërtetën (me arsyetimi), tek vetja e tij dhe brenda vetes së tij. Pjesë dominuese është elementi i arsyesishëm i vetes së tij dhe është ky element që bën zgjedhjen.

Kjo është e qartë nga sistemet politike të lashtësisë, të përshkruara prej Homerit. Mbretërit fillimisht merrnin vendime dhe pastaj ja lajmëronin vendimin (çfarë ata kishin zgjedhur për të bërë) popullit. Për arsëye se objekti i të zgjedhurit është brenda fuqisë tonë, at'herë të zgjedhurit është një dëshirë e qëllimshme që gjendet në fuqinë tonë.

Fillimisht ne marrim vendim (bëjmë zgjedhje) si rezultat i analizimit dhe pastaj udhëheqim synimin tonë në përputhje me analizimin.

Kapitulli IV

Dëshira e arsyeshme

E kemi thënë se dëshira është e lidhur me qëllimin. Disa

mendojnë se objekti i saj është E mira, ndërsa të tjerët mendojnë që objekti i saj është E mira e dukëshme si e tillë.

Ata të cilët thonë se objekti i dëshirës është E mira dalin në konkluzionin se në qoftë se; personi zgjedh gabimisht, çfarë ai dëshiron, at'herë zgjedhja nuk është objekt i dëshirës. Në qoftë se objekti është i dëshirueshëm at'herë ai duhet të jetë i mirë, por çfarë ai dëshiron mund të jetë në fakt i keq. Ndërsa nga ana tjetër, për ata që thonë që çfarë është e dëshirueshme është e mirë aparente, dalin në konkluzionin se asgjë nuk është nga natyra e dëshirueshme. Për çdo person, çfarë është e dëshirueshme është çfarë duket e mirë për të. Ngjashmërisht, atë që individit mendon se është e mirë, është e dëshirueshme për të.

Njerëz të ndryshëm kanë mendime të ndryshme dhe mund të jenë të kundërta.

Në qoftë se këto pasoja janë të pranueshme, ndoshta ne do të thonim se në mënyrë absolute dhe në realitet, se objekti i dëshirës është i mirë, por për individin çfarë është e dëshirueshme ngjan se është e mirë për të.

At'herë, për personin me karakter të mirë, ajo gjë është e dëshirueshme, do të jetë çfarë është e dëshirueshme në realitet, ndërsa për njeriun e keq, çfarë është e dëshirueshme, është çfarëdo lloj që ngjan e mirë për të. Ngjashmërisht në rastin e trupave. E mira është se sendet realisht të shëndetëshme, janë të shëndetëshme, për njerëzit me kondicion fizik të mirë.

Njeriu i shkëlqyer gjykon çdo lloj gjëje në mënyrë korrekte dhe në secilin rast, çfarë është e vërtetë shfaqet tek ai. Çdo prirje ka vlerësimin e vet për çfarë është e mirë dhe e këndshme. Çfarë e bën njeriun e shkëlqyeshëm, të shquhet nga të tjerët, është fakti që ai shikon të vërtetën në çdo lloj situatë. Ai është një lloj standarti dhe mase për çfarë është e këndshme apo e mirë.

Tek pjesa dërrmuese e njerëzve, kënaqësia ngjan se shikon

mashttrim, sepse ajo duket e mirë kur ajo nuk është, në çdo rast ata zgjedhin çfarë është e këndshme, sepse ata supozojnë që ajo është e mirë dhe shpërngin dhimbjen sepse ata supozojnë që ajo është e keqe.

Kapitulli V

Virtyti dhe vesi janë brenda fuqisë tonë.

Veprimet që ne fillojmë, pavarësisht se mund të jenë të mira apo të këqia, janë të vullnetshme.

Ndërkohë që qëllimi është objekti i dëshirës, ne analizojmë dhe zgjedhim mjetin që ndihmon në arritjen e qëllimit. Kështu veprimet që janë të lidhura me mjetin kryhen në përputhje me të zgjedhurin dhe në mënyrë vullnetare. Veprimtaria e virtyteve, shtrihet brenda nesh, po kështu edhe vesi, sepse kur është në fuqinë tonë për të vepruar, është në fuqinë tonë për të mos vepruar.

Në qoftëse është në fuqinë tonë për të bërë një gjë kur kjo është e mirë, at'herë është gjithashtu në fuqinë tonë për të mos e bërë atë kur ajo është e gabuar. Në qoftë se është në fuqinë tonë mos për ta bërë atë kur ajo është mirë, at'herë do të jetë gjithashtu në fuqinë tonë për ta bërë atë kur ajo është e gabuar.

Në qoftë se është në fuqinë tonë të bëjmë mirë apo keq dhe ngjashmërisht për të mos bërë mirë apo për mos të bërë keq, dhe në qoftë se, të bërë mirë apo gabim është esenca e të qenit njeri i mirë apo i keq, at'herë del si konkluzion që është në fuqinë tonë për të qenë të denjë apo të padenjë.

Pretendimi se asnjëri, nuk është i keq, në mënyrë të vullnetshme apo i bekuar në mënyrë të pavullnetshme, duket se është pjesërisht i vërtetë dhe pjesërisht i rremë, sepse asnjëri

nuk bekohet në mënyrë të pavullnetshme dhe vesi është i krijuar në mënyrë të vullnetshme.

Në qoftë se nuk është kështu, at'herë ne duhet të diskutojmë përfundimin e porsa arritur qenia njerëzore lind dhe kujdeset për veprimet e tyre, ashtu sikurse ai kujdeset për fëmijët e tij.

Në qoftë se konkluzioni ynë shfaqet i vërtetë dhe ne nuk mund t'ia referojmë veprimeve tona tek ndonjë burim tjetër, përveçse atyre që janë në veten tonë, at'herë veprimet, burimet e të cilave janë tek ne, janë vetvetiu në fuqinë tonë dhe të vullnetshme.

Kjo pikëpamje, ngjan se përkrahet nga praktika e grupeve të ndryshme në mënyrë private dhe prej vetë ligjvënësve, sepse ata i imponojnë ndëshkimet dhe dënimet. Ata inkurajojnë veprimet e mira dhe frenojnë të këqiat.

Asnjëri nuk inkurajohet të bëjë një veprim, i cili të mos jetë as në fuqinë e tij dhe as në vullnetin e tij.

Supozohet që nuk ka kuptim në të qenurit të bindur në në veten tonë që të mos ndiejmë dhimbje, nxehtësi, uri, apo çdo gjë tjetër të këtij lloji, sepse bindja nuk i ndalon ato të mos ndodhin.

Në të vërtetë ligjvënësit ndëshkojnë shkelësin (e ligjit) për injorancën e tij, në qoftëse ai mendohet të jetë i përgjegjshëm për të. P.sh një i dehur merr dënim të dyfishtë, sepse burimi i veprimit shtrihet tek vetë ai: ai ishte i aftë për të mos u bërë i dehur, dhe dehja e tij ishte shkak i injorancës së tij.

Ata ndëshkojnë injorancën e çdo pikëpamjeje të ligjit, se duhet të njihet dhe nuk është e vështirë të qartësohet. Ata ndëshkojnë çdo njeri i cili bën veprim të këqia nga mosnjohja e ligjit, se atij i kërkohet të njohë dhe që nuk e ka vështirë ta njohë.

Ata e imponojnë ndëshkimin në raste të tjera të ngjashme për çdo mosdije tjetër, që duket se shkaktohet nga pavëmendësia e vepruesit. Ishte në fuqinë e tyre mos të

bëheshin injorantë, sepse ata ishin të aftë për të qenë të kujdesshëm.

Ndoshta karakteri i tij, e bën atë të pavëmendshëm (ndoshta ai është një lloj personi që nuk e vret mendjen), por prapë se prapë ai është përgjegjës në veten e tij, që ka këtë karakter. Në të njëjtën mënyrë ai është përgjegjës nga të shpenzuarit e kohës në të pirët, nga të qenurit i padrejtë, nga të qenurit i shthurur dhe format e tjera të kësaj natyre, sepse në çdo sferë të mënyrës së të sjellurit, njerëzit zhvillojnë cilësitë që karakterizojnë, me veprimtarinë që ata ndjekin. Kjo është e qartë për ata njerëz që stërviten për ndonjë garë apo veprim. Ata shpenzojnë gjithë kohën në të ushtruarit. Vetëm një person totalisht i pandjeshëm nuk do të njihje që çdo lloj aktiviteti është burim i karakterit korrespondues, për arsye se, në qoftë se një person bën çfarë ai e dinë, që e bën atë të padrejtë, at'herë ai në mënyrë të vullnetshme është i padrejtë.

Gjendja morale e keqe e sapo-formuar nuk është e lehtë të përmirësohet.

Është e pa-arsyeshme të supozosh, që njeriu, i cili vepron padrejtësisht apo në mënyrë të shthurur, të mos dëshirojë të jetë i padrejtë apo i shthurur. Në qoftë se ndonjë njeri duke mos qenur në injorancë vepron në një mënyrë që e bën atë të padrejtë, at'herë ai do të jetë vullnetarisht i padrejtë.

Sidoqoftë, kjo nuk do të thotë që në qoftëse ai është i padrejtë dhe dëshiron të ndalojë, ai do të ndalojë dhe do të bëhet i drejtë.

Personi i sëmurë nuk e përmirëson shëndetin e tij edhe pse (mund të jetë) sëmundja e tij ka ardhur në mënyrë të vullnetshme si rezultat i jetës së pakontrolluar dhe mosbindjes kundrejt doktorëve. Ishte një periudhë që ai ishte i lirë për të mos u bërë i sëmurë, por kur ai e flaku shansin e tij, kjo periudhë mbaroi. Pikërisht ashtu sikurse ishte në fuqinë tonë të flakim gurin, sepse arsyeja ishte tek ne, por

menjëherë pasi ne e kemi lëshuar atë, ne nuk mund ta marrim atë përsëri, është tepër vonë.

Personi ishte përgjegjës për lëshimin e gurit, sepse origjina e veprimit ishte tek vetja e tij.

At'herë ngjashmërisht, personi i cili është tani i padrejtë apo i shturur ishte fillimisht i lirë, për të mos e përfutur këtë karakter. Kështu ai e ka këtë karakter sipas dëshirës së tij, sidoqoftë menjëherë sapo e ka përfutur këtë karakter, ai nuk është më i lirë për të mos e patur karakterin e sapo përfutur.

Kapitulli VI

Edhe difektet fizike, n.g.s ndodbin, meritojnë të qortohen edhe kur ndodbin në mënyrë të vullnetshme.

Nuk janë vetëm veset e shpirtit që janë të vullnetshme. Veset e trupit janë gjithashtu të vullnetshme për disa njerëz dhe ne i qortojmë ata për këto vese. Asnjëri nuk qorton ata, të cilët janë të shëmtuar prej natyre, por ne qortojmë ata, të cilët bëhen të tillë për shkak të mungesës së të ushtruarit dhe të moskujdesjes së pamjes së tyre. E njëjta gjë është edhe për gjyntimet apo dobësimet. Asnjëri nuk do të kritikonte atë person, i cili është i verbër prej natyre apo si rezultat i sëmundjes apo dëmtimit. Ai do të kishte më shumë të ngjarë të ishte objekt mëshirë, por çdo njeri do të qortonte atë person, verbëria e të cilit është për shkak të pijeve të shumta të një farë teprimi nga ana e tij.

Difektet trupore për të cilat ne jemi të përgjegjshëm janë të qortueshme, ndërsa ato për të cilat ne nuk jemi përgjegjës janë të paqortueshme. Në qoftë se është kështu, at'herë edhe në rastin e difekteve morale apo që janë të qortueshme, do të jenë ato për të cilat ne jemi përgjegjës.

Kapitulli VII

Mundet të kundërshtobet që dallimi moral është dburatë e natyrës dhe nuk mund të përftohet ndryshe.

Dikush mund të thotë: "Çdo njeri synon në atë çfarë duket e mirë për të, por nuk kontrollojnë dukjen. Mënyra se si qëllimi duket tek çdo individ, varet nga natyra e karakterit të tij. Në qoftëse individ është në një farë mënyrë i përgjegjshëm për gjendjen e tij morale, at'herë ai do të jetë gjithashtu i përgjegjshëm në veten e tij, për pikpamjen e tij, se çfarë është e mirë. Në qoftëse ai nuk është i përgjegjshëm për gjendjen morale të tij, at'herë asnjë keqbërës nuk është përgjegjës në të vepruarit keqas. Ai vepron kështu për shkak të injorancës së qëllimit (për shkak të mosnjohjes së qëllimit), sepse ai mendon që me anën e kësaj mënyre sjelljeje ai do të arrijë atë çfarë është më e mira për të.

Qëllimi i tij, në fund të fundit, nuk është çështje e të zgjedhurit të tij. Ai duhet të lindë me të si një lloj vizioni të brendshëm moral, që i jep mundësi atij të gjykojë korrektësisht dhe të sjellë atë çfarë është me të vërtetë e mirë. Kushdo që e ka prej së brëndëshmi këtë vizion në gjendje të mirë, ka natyrë të mirë, sepse ai do të zotërojë si dhuratë natyrale gjënë më të mrekullueshme në botë, të cilën ai nuk mund ta mënsojë nga të tjerët dhe nuk mund të mësohet prej të tjerëve. Prirja natyrale e tij përcakton gjendjen e tij të mëvonëshme.

Në qoftë se kjo është kështu, at'herë si do të jetë virtyti më shumë i vullnetshëm se sa vesi? Qëllimi mendohet dhe përcaktohet në të njëjtën mënyrë ose përmes cilësive natyrale, ose ndryshe-për personin e keq apo të mirë. Është në referencë të këtij qëllimi që ta kryejnë të gjitha veprimet e tyre të çfarëdo lloji qofshin ato.

Aristoteli

Në qoftëse supozojmë se pikëpamja individuale e qëllimit, çfarëdo që mund të jetë, nuk plotësohet nga natyra, por varet pjesërisht nga vetja e tij apo qëllimi që është dhuratë e natyrës, at'herë në çdo rast vesi nuk do të jetë më pak i vullnetshëm, sepse njeriu i keq ka shumë fusha të lira në veprimet e tij.

Ne kemi folur për virtutet në përgjithësi. Ne kemi përshkruar gjininë e tyre në mënyrë përmbledhëse. Ato janë mesoret dhe prirjet. Disa veprime i prodhojnë këto gjini, të cilat na shkaktojnë ne të bëjmë të njëjtat veprime që shprehin virtut, veprime që janë nën kontrollin tonë dhe bëhen në mënyrë të vullnetëshme.

Veprimet dhe prirjet nuk janë të vullnetshme në të njëjtën mënyrë. Ne jemi nën kontroll të veprimeve nga fillimi deri në fund, sepse ne jemi të ndërgjegjshëm për statet e veçanta. Ne kontrollojmë vetëm fillimin e veprimeve tona; statet e veçanta të zhvillimit të tyre, si në rastin e sëmundjes, janë të pa-vënura re.

Ato janë, sidomos të vullnetshme në sensin që është në fuqinë tonë t'i ushtroni ato, në një mënyrë apo në një tjetër.

Le t'i diskutojmë virtutet një e nga një.

Le të themi se çfarë ato janë, me çfarë lloj gjëje ato lidhen, sesi ato janë të lidhura me ato.

Kapitulli VIII

Virtutet e karakterit.

Guximi: qëndrimi i drejtë kundrejt ndjenjave të frikës dhe konfidenca.

Çfarë ne dubet dhe nuk dubet t'i frikësohemi.

Tashmë është bërë e dukshme që guximi është një gjendje

Etika

Etika

Etika

e ndërmjetme (mesore), në lidhje me ndjenjat e frikës dhe konfidençës. Qartësisht ne u frikësohemi atyre sendeve që janë të frikëshme dhe në mënyrë absolute sendeve të këqija. Kjo është arsyeja pse disa njerëz e përcaktojnë frikën si një paralajmërim të së keqes.

Ne i frikësohemi të gjitha të këqijave si turpit, varfërisë, sëmundjes, pa-miqësisë (mungesës së shokëve), vdekjes, por jo të gjitha këto konsiderohen të jenë të lidhura me njeriun e guximshëm. Ka disa prej tyre që do të ishte e drejtë dhe e ndershme që t'i frikësoheshe, dhe e pamoralshme mos me iu frikësuar, si p.sh turpi.

Njeriu, i cili frikësohet prej tij është i ndershëm dhe i denjë dhe njeriu i cili nuk i frikësohet atij është i pacipë. Ai ndonjëherë quhet kurajoz nga të transferuarit e kuptimit, sepse ai ka një pikë të ngajshme me njeriun e guximshëm i cili është gjithashtu një lloj personi i patrembur.

Ka të ngjarë që njeriu të mos i frikësohet varfërisë apo sëmundjes, as edhe çdo gjëje tjetër që nuk është rezultat i vesit apo të së metës së tij. Personi i cili ndjen asnjë frikë rreth këtyre sendeve nuk është kurajoz. Ai quhet kurajoz për shkak të ngjashmërisë, sepse disa njerëz të cilët janë frikacakë në rrezikun e luftës përsëri janë bujarë dhe përballojnë me dinjitet rrezikun apo humbjen e parave.

Sigurisht, njeriu nuk është frikacak në qoftëse ai i druhet vrazhdësisë kundrejt gruas dhe fëmijëve të tij, apo zilisë dhe çdo gjëje tjetër të këtij lloji. Gjithashtu ai nuk është trim në qoftëse ai do të rrihet me kamzhik për shkak të së keqes që ka bërë.

At'herë çfarë lloj kushtesh të tmerrshme kanë të bëjnë me njeriun e guximshëm?

Vdekja është më e frikshmeja, prej të gjithave, sepse është fundi dhe supozohet, që për të vdekurit nuk ka më as të mirë dhe as të keqe.

Aristoteli

Mendoher që vdekja nuk është e thënë që në të gjitha format e saj të "përmbajtje" fushën e guximit, si p.sh. në sëmundjet apo gjatë udhëtimeve në det, e të tjera.

At'herë në çfarë rrethanash vdekja "përmban" guximin? Sigurisht në më bishnikët në luftë, ku rreziku është më i madh dhe më i lavdishëm. Kjo vërtetohet nga nderet që i behen të rënëve. Në kuptimin e ngushtë të fjalës, njeriu i guximshëm do të jetë ai person i cili është syptarëmbur në përballimin e një vdekjeje të nderuar, apo prej ndonjë kërcënimi të papritur të vdekjes. Dhe këto situata ndodhin kryesisht në luftë.

Natyrisht, njeriu i guximshëm do të jetë i patarëmbur në det (apo në shpërthimin e sëmundjes), por jo në të njëjtën mënyrë sic është marinari. Njeriu, që zakonisht banon në tokë, i humbet të gjitha shpresat për të shpëtuar dhe revoltohet nga mendimi i një vdekjeje të tillë, ndërsa marinari ka shpresa të mëdha, të cilat burojnë nga eksperiencia e tij.

Edhe pse ne veprojmë ashtu si trimat në rastet, kur ne përdorim forcën tonë apo kur është e denjë të vritesh, prapë se prapë, kjo nuk është e vërtetë të zerë vend, kur në japim shpirt në det.

Kapitulli IX

Frika

Shkallët e frikës.

Çfarë është e frikshme, nuk është e njëjtë për çdo njeri. Ne themi, sidoqoftë, që disa sende janë tepër të frikëshme për t'u rezistuar prej qenies njerëzore. Ato janë tepër të frikëshme, të paktën për çdo njeri të arësyeshem. Çfarë është e tmerrshme, por jo e parezistueshme për qenien njerëzore,

Edonën dhe frikën). Njeriu i guximshëm - të është një

BLika

ndryshon nga serioziteti dhe madhësia e saj. E njëjta gjë është me sendet që na frymëzojnë në konfidençë.

Njeriu kurajoz, është i pashqetësuar për aq kohë sa qenia njerëzore mund të jetë. Ai do t'i frikësohet llojeve të sendeve, që është e natyrshme për të t'i frikësohet, por ai do t'i përballojë ato në mënyrë të drejtë dhe ashtu siç e drejton arësyeja, që është e drejtë dhe e ndershme, sepse ky është edhe qëllimi i virtytit.

Është e mundshme t'u frikësohesh këtyre sendeve shumë apo pak dhe gjithashtu, t'i frikësohesh atij sendi që nuk është i frikshëm sikur ai të ishte (i frikshëm), i tillë. Shkaku i gabimit mund të jetë frika rreth sendit të gabuar, në mënyrën e gabuar, në kohën e gabuar apo diçka tjetër e këtij lloji dhe ngashmërisë me sendet që na frymëzojnë në konfidençë.

Personi, i cili përballon dhe ja a ka frikën gjërave të sakta, për qëllim të drejtë, në mënyrë të drejtë dhe në kohë të sakta, është kurajoz, sepse njeriu kurajoz ndjen dhe vepron ashtu siç duhet dhe ashtu sikurse arësyeja e udhëheq. **Qëllimi i çdo aktiviteti është ai që është në pajtim me prirjet korresponduese**. Kjo është e vërtetë me njeriun e guximshëm. Kurajoja e tij është një gjë fisnike, prandaj qëllimi i tij është i të njëjtit lloj, sepse natyra e çdo sendi të dhënë përcaktohet nga qëllimi i saj. Kështu që është për motive të drejta dhe fisnike që njeriu kurajoz përballon rrezikun dhe kryen veprime të përshtatshme për guximin e tij.

Kapitulli X

Guximi i tepruar. Nxitimi dhe frika.

Personi, i cili e tepron në të qenurit i guximshëm është i paemërtuar. Shumë tipe personash nuk kanë emër, por

nëqofte se ai nuk do t'i frikësohej asgjëje, bile as edhe tërmetit apo valëve të detit, at'herë ai do të ishte maniak, i marrë apo i pandjeshëm, sikurse thuhet rreth keltëve.

Personi, i cili e tepron në konfidencë (*është më tepër i sigurt sesa duhet*), rreth sendeve të frikshme është i nxituar. Personi i nxituar konsiderohet të jetë një mendjemadh dhe një pretendues në lidhje me guximin. Në çdo rast ai dëshiron të duket ashtu sikurse është njeriu i guximshëm në qëndrimet e tij kundrejt situatave të frikshme. Ai e imiton të guximshmin atje ku ai mund. Kështu mund të themi: në çdo rast qëndrimi kundrejt sendeve që njeriu i guximshëm realisht ka është qëndrimi që personi i nxituar kërkon të duket se e ka. Për këtë arsye, njerëzit e tillë zakonisht janë sa frikacakë aq edhe të nxituar, sepse ndërkohë që ata shfaqin konfidencë kur rrethanat e lejojnë, ata nuk mund të përballojnë ndonjë gjë të frikshme.

Njeriu, i cili e tepron në frikësim është frikacak. Ai u frikësohet sendeve të gabuara dhe në mënyrë të gabuar, e kështu me rradhë. Ai shfaq mangësi në konfidencë, por ai identifikohet më me lehtësi prej reagimeve të tij të tepruara në rastin e dhimbjeve. Kështu që përderisa ai i frikësohet çdo gjëje, ai është një llojë personi dëshpërues, ndërsa personi i guximshëm është rasti i kundërt, sepse konfidenca është shenjë e optimizmit.

Njeriu kurajoz, frikacak dhe njeriu i guximshëm, kanë të bëjnë me të njëjtat sende, por ndryshojnë në qëndrimet e tyre kundrejt tyre. Dy të parët shfaqin teprim dhe mangësi ndërsa tjetri ka prirje të drejtë dhe shërben si mesore. Njerëzit e nxituar janë të vrullshëm, të etur përpara se rreziku të arrijë, por ngurojnë prej tyre kur rreziqet vijnë. Njerëzit kurajozë janë të etur, të dëshirueshëm në kohën e veprimit, por të qetë përpara se të vijë koha.

Sikurse kemi thënë, guximi është mesore (*gjendje e*

ndërmjetme në lidhje me konfidencën dhe frikën). Njeriu i guximshëm ndjen konfidencë apo përballon rrezikun, sepse kjo është një gjë e mirë për t'u bërë apo sepse është turp për të mos e bërë atë. Vdekja, si ajo të vrasësh veten, për të shmangur varfërinë, pasionin erotik, apo diçka tjetër të dhimbshme, është veprim i një frikacaku, sepse shfaq dobësi karakteri. Për t'u larguar nga vështirësitë dhe vetvrasja e duron vdekjen, jo sepse është një gjë e mirë për ta bërë, por me qëllim që të shpëtojë nga vuajtjet.

Kapitulli XI

Guximi në lidhje me kënaqësinë dhe dhimbjen.

Guximi është i lidhur me arsyet për konfidencë dhe frikë, por jo në të njëjtën shkallë me të dyja. Ai është i lidhur më shumë me çfarë është e frikshme, sepse njeriu i cili i përmbahet rreziqeve të shumta dhe ndeshet me to me shpirtin e duhur, është më shumë kurajoz sesa ai njeri, i cili sillet në të njëjtën mënyrë, por në rrethana inkurajuese.

Njerëzit quhen kurajozë për shkak të durimit, të dhimbjes, për arsye se kurajoja (guximi) përfshin praninë e dhimbjes. Është e drejtë të lavdërohet, sepse është më vështirë të durosh dhimbjen sesa të abstenosh prej kënaqësisë.

Natyrisht, mund të mendohet që qëllimi i veprimit, i cili përfshin guximin, është i këndshëm, por ky fakt errësohet nga rrethanat shoqëruese, ashtu siç ndodh në garat e atletikës. Kurora dhe nderet janë të këndshme për boksierët, por është e dëmshme të marrësh grushte, në qoftë se ju përbëheni prej mishi dhe gjaku. Të gjitha stërvitjet e kësaj natyre janë të tepër të mundimshme e të dhimbshme apo vështirësitë janë shumë më të mëdha në krahasim me objektin që ata synojnë

të arrijnë. Kështu duket se këto vuajtje, nuk kërkojnë aspak kënaqësi (dëmtimi mund të jetë aq i madh saqë nuk ia vlen kënaqësia që të jep fitimi i kurorës).

Nëse është kështu në rastin e guximit, at'herë vdekja dhe plagosjet do të jenë të dhimbshme për njeriun e guximshëm dhe ai nuk do t'i duronte ato me dëshirë. Ai do t'i durojë ato, sepse është turp për të mos i duruar.

Sa më shumë i kompletuar të jetë njeriu në zotësinë e tij dhe sa më i lumtur ai është, aq më shumë ai do të dëshpërohet me mendimin e vdekjes. Për një njeri të tillë, jeta ia vlen të jetohet në mënyrën më supreme dhe po humbi bekimet më madhështore. Ai është i ndërgjegjshëm për këtë humbje dhe ky është hidhërim i madh, por kjo nuk e bën atë më pak të guximshëm. Ai ka të ngjarë të bëhet biles edhe më trim, sepse në preferencë me këto bekime ai zgjedh qëllimin e fisnikshëm të luftës. At'herë, nuk është e vërtetë se ushtrimi i çdo virtuti është i kënaqshëm, duke përjashtuar rastin për aq kohë sa njeriu arrin qëllimin. Supozohet të jetë e mundëshme që ushtarët më të mirë profesionalisht nuk përbëhen prej njerëzve të tillë, por prej të tjerëve, të cilët janë më pak trima, por nuk kanë asgjë tjetër për të humbur përveçse jetës së tyre. Ata janë të gatshëm të ndeshen me rrezikun dhe ta shesin jetën e tyre për fitime shumë të vogla.

Kapitulli XII

Kënaqësitë janë psikike ose fizike.

Ne, fillimisht duhet t'i dallojmë kënaqësitë e shpirtit nga kënaqësitë e trupit. Në kënaqësitë shpirtërore bëjnë pjesë dashuria e (ambicies), dallimet qytetare dhe dashuria e të mësuarit. Në çdo rast kur subjekti kënaqet, çfarë ai dashuron

nuk është tek trupi i tij që preket, por mendja e tij dhe ata të cilët kanë të bëjnë me kënaqësitë e këtij lloji nuk quhen as të moderuar dhe as të shthurur. E njëjta gjë është edhe me gjithë të tjerët, të cilët janë të lidhur me kënaqësitë që nuk janë fizike. Ata të cilët pëlqejnë të dëgjojnë përralla e tregime apo anektoda, apo që shpenzojnë ditët e tyre me thashetheme të kota, ne i quajmë dembelë apo llafazanë, por jo të shthurur. Ne nuk i përshkruajmë si të tillë as edhe ata njerëz, të cilët hidhërohen me humbjen e parave apo të shokëve.

Kënaqësitë e trupit janë të lidhura me moderimin (temperamentin), por jo të gjitha. Ata, të cilët pëlqejnë objektet e shikimit si, ngjyrat dhe format apo pikturat, nuk quhen as të moderuar dhe as të shthurur. Sidoqoftë, mund të supozohet, që biles në rastin e këtyre kënaqësive mund të ndjehet në masë të saktë, shumë apo pak. Ngjashmërisht edhe me objektet e dëgjimit. Asnjëri nuk i quan njerëzit e shthurur nga të marrurit e kënaqësisë me tepriçë në dëgjimin e muzikës, apo të zërit të aktorit dhe nuk e quan të pamoderuar në qoftë se gëzimi i tyre do të ishte ashtu siç duhet i kufizuar. Ne nuk flasim në këtë mënyrë rreth atyre të cilëve pëlqejnë nuhatjen, me përjashtim të atyre të cilët e bëjnë kështu rastësisht. Ne nuk quajmë të shthurur ata, të cilët pëlqejnë erën e mollëve apo të trëndafilave, por ata që pëlqejnë erën e parfumeve dhe gjellëve aromatike, sepse përmes atyre ata kujtojnë objektet e dëshirave të tyre.

Njeriu mund të shikojë që të tjerët mund të pëlqejnë erën e ushqimit, kur ata janë të uritur, por qëllimi i sendeve të tilla është karakteristikë e personit të shthurur, sepse për të ato janë objekte dëshire. Kafshët nuk eksperimentojnë kënaqësi përmes shqisave të tyre, me përjashtim të shoqërimit të rastësishëm. Nuk është era (nuhatja), që tërheq vëmendjen për praninë e tyre. Nuk është pëllitja e kaut, që gëzon luanin, por ngrënia e tij. Arsyeja pse ai kënaqet nga pëllitja e kaut,

është sepse përmes pëllitjes ai bëhet "i ndërgjegjshëm", që kau është pranë. Ngjashmërisht ai nuk merr kënaqësi prej shikimit të drerit apo dhisë së egër, por sepse ai do të marrë ushqim.

Kapitulli XIII

Kënaqësitë më të mëdha, janë ato të shijes dhe të prekurit.

Moderimi dhe shthurja kanë të bëjnë me kënaqësi të tilla që janë të përbashkëta edhe tek kafshët, të cilat i bëjnë ato të konsiderohen të egra dhe të urta. Këto janë prekja dhe shija. Shija ngjan se luan një rol më të pakët (në influencimin e moderimit apo të shthurjes).

Funksionimi i shijes është të dallojë erën, p.sh. të verës, e cila bëhet nga testuesit e saj, apo siç bëjnë guzhinierët në rastin e erëzave të gjellëve. Nuk janë egzaktesisht erëzat apo shijet dalluese që kënaqin të paktën njerëzit e pa-shthurur, përkundrazi është gëzimi, i cili varet plotësisht nga prekja, si në rastin e ushqimit apo të pijes, si dhe në atë që quhet seks. Kjo është pse-ja që shijuesi (i pijeve apo i ushqimeve), lutet që qafa e tij të bëhet më e gjatë se sa ajo e lejlëkut, gjë që shfaq që ai merr kënaqësi në kontaktin aktual.

Koncepti që i jep fushë shthurjes është më i përhapuri, dhe do të ishte pikërisht i prirur për t'u qortuar, sepse na bashkohet neve jo si njerëz, por si kafshë. Kështu, të gëzosh (ndijime), ndjenja të tilla dhe të gjes kënaqësinë më të madhe tek këto është shtazarake.

Kënaqësitë më të pastra të të prekurit, bëjnë përjashtime-unë kuptoj ato që eksperimentohen në qendrat sportive përmes mjeteve të nxehjes dhe masazhit, sepse për personin

e shthurur të prekurit është e lidhur vetëm me disa pjesë të trupit dhe jo me të gjithë dëshirat.

Kapitulli XIV

Dëshirat, të qenurit tepër tolerant ndaj vetes dhe pa-ndjeshmëris.

Dëshirat duket se janë ose të përgjithëshme ose të veçanta dhe të rastit. P.sh dëshira për ushqim është e natyrshme, sepse çdo njeri i cili ka nevojë për ushqim e dëshiron atë ose në formë të ngurtë, ose në formë të lëngët dhe ndonjëherë në të dyja format. E njejtja gjë është me marrëdhëniet seksuale, ashtu sikurse e shpreh dhe fraza e Homerit, "ai është i ri dhe në epshe". Jo çdo njeri dëshiron këtë apo atë lloj të veçantë ushqimi, apo seksi, apo të njejtën gjë gjithmonë. Kështu që dëshira ngjan të jetë çështje e shijes personale. Përsëri ka një element në të (dëshirën), sepse sende të ndryshme kënaqin lloje të ndryshme njerëzish (grupmoshash, klasat shoqërore, biles edhe kombe; kështu nuk është çështje vetëm e shijes personale).

Pak njerëz gabojnë në rastin e dëshirave natyrale dhe vetëm në një mënyrë, në të këmbëngulurit shumë kundrejt dëshirave. Të pish apo të hash pa dallim derisa të fryhesh është të teprosh sasinë e kufirit natyral, kurse dëshira natyrale është thjesht plotësim i mangësisë.

Prandaj njerëzit e tillë quhen "barkmëdhenj", sepse ata i japin barkut të tyre më shumë ushqim sesa duhet. Ata të cilët sillen në këtë mënyrë janë tip ekstremi vulgar të njerëzimit.

Në lidhje me kënaqësitë e veçanta, shumë njerëz gabohen në mënyra të shumta. Disa prej këtyre, të cilët quhen "dashurues" të kësaj apo asaj gabohen në të kënaqurit me objekte të gabuara. Të tjerët gabohen në të gëzuarit e sendeve

me intensitet të panormalshëm, apo në mënyrë të gabuar; dhe të shthurrit shfaqin tepriçë në çdo formë. Ata kënaqen prej disa sendeve që do të ishte gabim të kënaqnin, sepse ato janë të urrejtshme dhe atje ku është e drejtë të kënaqesh prej diçkaje. Ato "kënaqen" më shumë se sa është e drejtë; apo më shumë se sa është e normalshme.

Tejkalimi në lidhje me kënaqësinë, është shthurje dhe një gjë që e meriton të qortohet. Përsa i përket dhimbjeve, nuk është ashtu siç ishte në rastin e guximit. Personi nuk quhet i moderuar (me temperament), sepse i duron ato dhe i shthurur për mos-durimin e tyre. Personi i shthurur është quajtur kështu sepse është i dëshpëruar jo në mënyrën e përshtatëshme, në humbjen e asaj që është e këndshme dhimbja e tij shkaktohet prej kënaqësisë. Njeriu me temperament është kështuquajtur, sepse nuk dëshpërohet nga mungesa e asaj që është e këndshme, apo nga heqja dore prej saj.

Njeriu i shthurur dëshiron gjithë sendet e kënaqshme apo më të këndshme. Ai është kaq i pushtuar nga dëshira e tij sa i zgjedh ato përpara çdo gjëje tjetër. Për këtë arsye, ai ndjen dhimbje kur ai dështon për t'i arritur ato, gjithashtu ai ndjen dhimbje kur ai i dëshiron ato, sepse dëshira e tij përfshin dhimbje. Duket absurde të ndjesh dhimbje për arsye të kënaqësisë.

Rastet e mangësisë në aspektin e kënaqësisë në të kënaqurit e tyre më pak se sa duhet, ndodh shumë rrallë, sepse pandieshmëria e tyre është e tillë.

ndërmjetëm në lidhje me kënaqësinë. Ai nuk gëzon as sendet që njeriu i shthurur gëzon më shumë, as kënaqësitë e gabuara në përgjithësi dhe as ndonjë kënaqësi në mënyrë të dhunueshme. Ai nuk dëshpërohet nga mungesa e kënaqësive, as nuk i dëshiron ato. Në qoftëse ai i dëshiron ato, ai i dëshiron në mënyrë të moderuar, jo më shumë se ç'duhet, jo në mënyrë të gabuar apo në përgjithësi, jo me ndonjë lloj tjetër të kësaj natyre. Kënaqësi të tilla si ndihmuese të shëndetit dhe të mbajtjes së formës së duhur trupore, ai do të përpiqet t'i sigurojë në mënyrë të moderuar dhe të drejtë-sa përtej mesores së tij.

Njeriu, i cili nuk merr në konsideratë kufizimet, vendos vlerë tepër të lartë në kënaqësi të tilla, por njeriu me temperament nuk është i tillë, ai i vlerëson ato sipas udhëheqjes së arsyes.

Kapitulli XV

Shthurja është më shumë e vullnetshme se sa frika.

Shthurja është më e vullnetshme sesa frika. Ajo shkaktohet nga kënaqësia ndërsa frika nga dhimbja. E para duhet të zgjidhet, ndërsa tjetra duhet të shmanget. Dhimbja huton

Aristoteli

tutje armët e tij dhe përçmon veten. Për këtë arsye shembujt e veçantë konsiderohen detyruese, shtytës. Ndërsa për njeriun e shthurur, përkundrazi, veprimet e veçanta janë të vullnetshme, sepse ai i bën ato nga dëshira, megjithëse kushti i tërë është më i pakët, sepse asnjëri nuk dëshiron të bëhet i shthurur.

Kapitulli XVI

Njerzit e shthurur janë si fëmijët e llastuar.

Ne e përdorim emrin e shthurjes për të metat e fëmijëve, sepse ata mbajnë një farë shembëlltyrë të saj... Fëmijët jetojnë, sepse dëshirat e tyre i detyrojnë ata, dhe është. Dëshirat për sendet e këndshme është më e forta, kështu që në qoftëse kjo nuk bëhet e arsyeshme dhe i përulet autoritetit at'herë ajo do t'i kapërcejë gjithë kufijtë. Për një qenie të paarsyeshme dëshira për atë gjë që të jep kënaqësi është e pangopshme dhe e pa-dallueshme. Ushtrimi i dëshirës rrit tendencën e saj të brendëshme (të lindur).

Në qoftë se këto dëshira janë të forta dhe të dhunshme, at'herë ato largojnë arsyen. Prandaj ato duhen të jenë të moderuara dhe të pakta dhe në asnjë mënyrë në kundërshtim me atë që dikton parimi. Kjo është ajo që ne kuptojmë me fjalën "i shtruar" dhe "i kufizuar". Pikërisht ashtu sikurse fëmija duhet të jetojë në pajtim me udhëzimet e kujdestarit të tij, po kështu elementi dëshirues tek ne duhet të kontrollohet nga vlerat morale.

Elementi dëshirues i njeriut me temperament duhet të jetë në harmoni me vlerat morale, sepse të dy kanë të njëjtin objekt.

Njeriu me temperament dëshiron sendet e duhura në

Etika

mënyrë të drejtë në kohën e duhur. Kjo gjë përshkruhet nga vlerat morale që përfshihen tek arsyeja. Kaq për shpjegimin tonë të temperamentit.

Kapitulli XVII

Pesë prirjet që i shembëllojnë guximit.

A. Kurajoja civile.

...Kurajoja civile vjen e para, sepse ngjan tamam si kurajoja, sepse qytetarët konsiderohen të përballojnë rreziqet e tyre jo vetëm për shkak të dënimeve dhe përçmimit, por edhe për arsye të nderit ...Njeriu duhet të jetë trim jo për shkak të detyrimit por sepse është një gjë e shkëlqyer...

B. Eksperienca.

Eksperienca (aftësia e fituar prej rreziqeve) e llojeve të veçanta të rrezikut konsiderohet si formë e guximit. Kjo është pse-ja, që Sokratesi mendonte: se guximi është një lloj njohurie. Ky lloj guximi shfaqet prej tipave të ndryshëm në lloje të ndryshme rreziku. Ky lloj guximi në rreziqet e luftës shfaqet prej ushtarëve (*mercenarët profesionistë si të dallueshëm nga qytetarët ushtarë*).

Është e pranueshme, që ka disa alarme të rreme në luftë, prej të cilave këta njerëz janë shumë të ndërgjegjshëm, nga vëshgimet e tyre personale. Kështu ata duken se janë trim, sepse njerëzit e tjerë nuk njohin se sa të pa baza janë alarmet. Eksperienca e tyre i bën ata ekspertë të mëdhenj në të shkaktuarit e dëmtimeve, pa i vuajtur vetë ato, sepse ata mund të përdorin armët e tyre dhe të mbajnë llojin e armëve do të

jetë më efektiv për mbrojtje dhe për sulm. Ata janë ashtu si njerëzit e armatosur, që luftojnë kundër të pa-armatosurve, si atletët e stërvitur kundër njerzve të zakonshëm. Në garat e këtij lloji luftëtarët më të mirë nuk janë njerëzit më trimë, por janë më të fortit dhe më të formuarit fizikisht.

Në qoftë se nga ana tjetër, kur rreziku është ekstrem dhe ata janë inferiorë në numër dhe në pajisje, janë ushtarët profesionistë që bëhen frikacakët. Ata janë të parët që ia mbathin me të katra, ndërsa trupat qytetare vdesin në postet e tyre, ashtu sikurse ndodhi në luftimet në tempullin Hermes. *(Kur Koronea u sulmua më 353 para Krishtit, qytetarët ndonëse të braktisur nga aleatët e tyre u mbyllën në qytet dhe i rezistuan deri në vdekje).* Kjo ndodh nga që për trupat qytetare largimi është turp dhe vdekja është e preferueshme në përshpejtimin e jetës së tyre në një mënyrë të tillë. Për ushtarët profesionistë, të cilët e pranuan rezultatin duke besuar që ata kishin avantazhe lënë fushën e betejës kur zbulojnë gabimet e tyre, sepse ata ia kishin frikën vdekjes më shumë se sa poshtërimit. Njeriu guximtar nuk është i tillë

C. Shpirt apo forcë karakteri.

Shpirti i referohet kurajos, sepse ata, të cilët veprojnë me shpirt, ashtu si bishat sulmojnë, ato, të cilët i kanë plagosur. Ata konsiderohen të jenë kurajozë...

Njerëzit kurajozë veprojnë për motive të mëdha dhe shpirti i tyre është një ndihmues; por bishat veprojnë nën influencën e dhimbjes; për shkak se ato janë dëmtuar apo frikësuar. Kjo shfaqet nga fakti që në pyll apo kënetë ato nuk sulmojnë, sepse kanë shanse të shpëtojnë.

Kjo nuk do të thotë se bishat janë "kurajoze" thjeshtë sepse detyrohen nga dhimbja dhe zemërimi dhe shkojnë drejt rrezikut verbërisht. Në qoftëse do të ishte kështu, at'herë

edhe gomerët do të ishin trima, kur ata të ishin të uritur, sepse ata do të refuzonin të ndalonin së kulloturi edhe në qoftëse ju do t'i godisnit ata. Shkelësit e kurorës, gjithashtu udhëhiqen nga epshet e tyre për të bërë gjëra shkatërrimtare. E ashtuquajtura kurajoja, që është për arsye të shpirtit, ngjan të jetë më e natyrshme dhe në qoftë se përfshin zgjedhjen e kujdesshme dhe qëllimin at'herë ajo konsiderohet të jetë kurajo.

"Qeniet njerëzore ndjejnë dhimbje kur zemërohen dhe kënaqësi kur hakmerren, por ata të cilët luftojnë për këto arësye edhe pse mund të jenë luftëtarë të mirë, nuk janë kurajozë. Ata janë duke vepruar jo nga motive të mira, as për parime, por nga ndjenja. Ata janë një shembëlltë e afërt me kurajozin."

D-Njeri me gjak (sanguinoz) apo optimizëm.

Në të vërtetë njerëzit sanguinozë, nuk mund të quhen kurajozë, sepse ata kanë mundur shpesh shumë armiq, saqë ata janë konfidentë në rrezik.

Sanguinozët janë konfidentë, sepse ata mendojnë se janë ushtarët më të mirë dhe nuk mund të humbasin. Po kjo është si mënyra e të sjellurit të njerëzve të dehur. Ata bëhen sanguinozë-optimizëm për shkak të vlimit të gjakut, por kur rezultati nuk del siç e shpresojnë ata, at'herë ata ua mbathin këmbëve.

Sikurse kemi parë është shenjë e njeriut kurajoz të përballojë gjëra që janë të tmerrshme për qenien njerëzore, të cilat ai mund t'i shikojë si të tilla, sepse është veprim i mirë të përballosh ato dhe i turpshëm për të mos bërë kështu. Kjo është arësyeja që mendohet se është dëshmi më e mirë e kurajos, të qëndrosh i qetë dhe sy-patrembur në alarme të papritura. Veprimi kryhet në mënyrë më të drejtëpërdrejtë

përgatitjes.

Njeriu mund të zgjedhë, të përballojë rrezikun e parashikueshëm sipas llogaritjeve dhe reflektimeve, por ai përballon rreziqet vetëm në bazë të gjendjes së formuar të karakterit.

E-Injoranca.

Ata, të cilët veprojnë në injorancë, duket se janë kurajozë. Ata nuk kanë ndryshim shumë të madh nga sanguinozët, por janë kaq shumë inferiore sa që nuk kanë asnjë vetkonfidentë të tillë sa të sanguinozëve. Ndërsa sanguinozët rezistojnë fort për një periudhë kohe. Ata të cilët janë nën varësinë e të keq-kuptuarit, në qoftë se dyshojnë apo zbulojnë që situata është ndryshe nga çfarë ata e supozojnë, at'herë largohen shpejt.

Pikërisht kështu ndodhi me Arigivasit, të cilët u shembën prej Spartanëve, duke patur përshtypjen se ata ishin sikuanione (dhe jo spartan), në betejën e mureve të gjata në Korinth, më 392 para Krishtit.

VIRTYTE TË TJERA MORALE

Kapitulli I

Bujaria: Qëndrimi i drejtë kundrejt parësë.

Le të bisedojmë rreth bujarisë. Ajo ngjan të jetë prirja e ndërmjetme në lidhje me paratë. Ajo nuk është çështje ushtarake, nuk bën pjesë në të njëjtën sferë me temperamentin dhe as me vendimet ligjore, që personi lavdërohet si bujar, por ka të bëjë me dhënien dhe marrjen e parave në mënyrë më të veçantë.

Shpërdorimi dhe kopracia janë raste të teprimit dhe të mangësisë në lidhje me paratë. Ne gjithmonë ia atribuojmë kopracinë personave të cilët e marrin paranë në mënyrë tepër serioze. Ngandonjëherë përdorim termin shpërdorim me një ngjyrim më të gjerë, sepse i quajmë shpërdorues ata njerëz të cilët janë të papërmbytur, (që nuk kontrollojnë veten) dhe i prishin paratë e tyre me tolerancë. *(Ata konsiderohen të jenë më të këqinjët e të gjitha karaktereve, sepse zotërojnë disa vese në të njëjtën kohë).*

“Shpërdorues” do të thotë që një person ka një ves të përcaktuar, atë të humbjes së substancës së tij. Njeriu shpërdorues është ai njeri, i cili rrënohet prej vetes së tij. Dhe humbja e pronës së njeriut konsiderohet të jetë një lloj

Veprimet e virtytshme janë të mira dhe bëhen për qëllim të mirë. Njeriu bujar do të japë duke patur parasysh qëllim të mirë dhe në mënyrë të drejtë, sepse ai do t'ju japë njerëzve të drejtë shumë e duhur dhe në kohën e duhur. Ai do të vështrojë në kujdes të gjitha kushtet e tjera, që shoqërojnë të dhënit e saktë. Ai do të ketë kënaqësi, ose të paktën s'do të ketë asnjë dhimbje në të bërit e kësaj, sepse veprimi i virtytshëm është i brendshëm dhe i pamundshëm! Njeriu, i cili iu jep njerëzve të këqinj, jo për një qëllim të mirë, por për ndonjë arsye tjetër, duhet të quhet jo bujar.

Njeriu bujar nuk do të pranonte paratë nga burime të gabuara, sepse një pranim i tillë është i paqëndrueshëm në lidhje me indiferencën kundrejt parave. Ai nuk mund të priret të pyesi për to; sepse nuk është në karakterin e njeriut, i cili jep të mirat dhe t'i marrë ato lehtësisht. Ai pranon para nga burime të ndershme, p.sh nga prona e vet dhe jo sepse është një gjë e mirë për të bërë kështu, por sepse është e nevojshme me qëllim që ai mund të ketë diçka për të dhënë. Ai nuk e neglizhon pronën vetjake, sepse ai do të ndihmojë njerëzit me anën e mjeteve të tij. Ai do të shmangë të dhënit çdo lloj njeriu me qëllim që ai mund të ketë diçka për t'iu dhënë njerëzve të duhur, në kohën e përshtatëshme dhe në rrethana të përshtatshme.

Është karakteristike për njeriun bujar të japë në mënyrë të vazhdueshme aq sa ai lënë veten e tij më pak se haku i tij, sepse është natyra e njeriut bujar për të mos e marrë në konsideratë interesin e tij personal.

Bujaria zbulohet si e tillë në lidhje me burimet e dhënësit, sepse bujaria e një veprimi varet jo nga numri i sendeve të dhënë, por nga prirja e dhënësit, e cila e bën njeriun bujar të japë në lidhje me mesoren e tij (prirjen e duhur).

Nuk ka asnjë arsye, përse një njeri, i cili jep më pak sesa tjetri duhet të jetë më shumë bujar, në qoftë se burimet e tij

janë më të pakta.

Njerëzit, të cilët kanë trashëguar pronat e tyre në vend që t'i fitojnë ato nga vetja e tyre, supozohen të jenë më bujarë, sepse ato nuk kanë eksperimentuar mungesën e parave.

Ata nuk janë zënë ngushtë për paratë. Të gjithë njerëzit janë adhurues të asaj që e kanë prodhuar vetë, pikërisht ashtu si prindërit dhe poetët (*prindërit me fëmijët e tyre dhe poetët me veprat e tyre*).

Nuk është e lehtë për njeriun bujar të pasurohet, sepse ai nuk është as përfitues dhe as mbajtës i parave, por është gati të heqë dorë prej tyre. Ai nuk i vlerëson ato si para në vetvete, por vetëm me qëllim për t'i dhënë... Nga ana tjetër, njeriu bujar nuk do t'iu japë njerëzve të këqinj, as në rrugë të gabuar, dhe as në çdo rrethanë tjetër të gabuar, sepse në qoftë se ai do t'i bënte nuk do të vepronte më në përputhje me bujarinë e tij. Në qoftë se ai do të shpenzonte para për objekte të papërshtatshme, at'herë ai nuk do të kishte lënë asgjë për objektet e duhura.

Ashtu sikurse kemi thënë, njeriu bujar është ai i cili shpenzon në lidhje me burimet e tij dhe për objektet e duhura. Kjo është arsyeja që ne nuk i quajmë despotët shpërdorues, sepse nuk ka të ngjarë që shumica e zotërimeve të tyre mund të kapërcehet lehtësisht prej dhuratave dhe shpenzimeve të tyre.

Përderisa bujaria është një prirje e ndërmjetme në lidhje me të dhënit dhe të marrurit e parave, njeriu bujar vetëm do të japë dhe shpenzojë shumën e duhur për objektet e duhura, nga burime të përshtatshme dhe të ndershme. Për arsye se virtyti i tij është një kusht i ndërmjetëm në lidhje me marrjen dhe dhënien, ai do t'i bëjë të dyja në mënyrë të drejtë, sepse dhënia në mënyrë të drejtë, përfshin marrjen në mënyrë të drejtë. Ndërsa marrja në mënyrë jo të drejtë është e papajtueshme, në lidhje me dhënien në mënyrë jo të drejtë.

110/

Veprimtaritë që përfshijnë njëra-tjetrën, mund të zejnë vend në të njëjtin subjekt, por ato që janë të papajtueshëm, sigurisht që nuk mund të zejnë vend në të njëjtin subjekt.

Në qoftë se njeriu bujar e gjen veten e tij duke shpenzuar pandërprerje, me çfarë është e drejtë dhe e përshtatshme, ai hidhërohet në mënyrë të moderuar (*p.sh. në shkallën e duhur*), sepse është natyra e virtytit për t'u kënaqur dhe duke ndjerë dhimbjen për objektet e duhura dhe në mënyrë të drejtë.

Njeriu bujar, e bën punën deri në fund, sepse ai mund të trajtohet pandershmërisht, duke qenë indiferent kundrejt parave dhe më shumë i dëshpëruar në qoftë se ai nuk ka paguar çfarë duhet. Ai është shumë i mërziur në qoftë se, ai do të ketë paguar diçka që nuk ishte e nevojshme për t'u paguar. Ai nuk e aprovon thënien e Simonidit.

I pyetur nëse ishte më mirë të ishte i zgjuar sesa i pasur, **Simonidi iu përgjigj** "*I pasur, sepse unë shikoj se i zgjuari vërtet rrethohet dhjetëra të njerëzve të pasur*". Njeriu shpërdorues, bie në gabim në këto rrethana, gjithashtu ai nuk ndjen as kënaqësi dhe as dhimbje në shkallën e duhur, por kjo do të qartësohet gjatë procesit që vijon.

Kapitulli II

Shpërdorimi ka disa merita dhe është shumë më mirë se sa kopracia.

Ne tashmë kemi thënë shpërdorimi dhe kopracia, janë rastet e teprimit dhe mangësisë. Kjo ka të bëjë me dy aspekte: në të dhënit dhe në të marrurit. Shpërdorimi shkon tepër larg, në të dhënit dhe jo në të marrurit, ai gjendet ngushtë në të marrurit. Kopracia gjendet ngushtë në të dhënit dhe shkon shumë larg në të marrurit, por vetëm në rastet e

111/

shumave të vogla. Prandaj të metat e shpërdorimit pothuajse nuk gjenden së bashku, pasi nuk është e lehtë t'i japësh çdo njeriu, në qoftë se nuk merr nga asnjëri, sepse burimet e personit privat, sikurse njeriu shpërdorues, supozohet të mbatohen shpejt.

Sidoqoftë, një person i tillë do të ngjante të mos ishte pal me i mirë sesa personi koprac. Ai kurohet lehtësisht për moshës dhe prej varfërisë. Ai është i aftë për të arritur mesoren, prirjen e duhur, sepse ai ka atributin e njeriut bujar ngaqë ai jep pa marrë, por ai nuk i bën as në shkallën e duhur dhe as në mënyrën e duhur.

Në qoftë se ai do të mund të praktikohej, ai do të ishte bujar, sepse ai do t'u jepte njerëzve të drejtë dhe nuk do të merrte nga burime të gabuara. Për këtë arsye ai nuk konsiderohet të jetë i keq në karakter, sepse të vazhdosh së dhëni për një kohë të gjatë nuk është shenjë e personit të pavlerë apo të ulët, por e njeriut të trashë. Njeriu, i cili është shpërdorues në këtë mënyrë, konsiderohet të jetë një person shumë më i mirë se sa kopraci.

Për arsyet e dhëna më sipër dhe për shkak se ai i sjell përfitime një numri njerëzish, ndërsa tjetri (kopraci) nuk i sjell përfitim asnjëriu; biles as vetes së tij.

Kapitulli III

Rreziqet e shpërdorimit.

Ashtu siç kemi thënë, njerëzit më shpërdorues marrin nga burime të gabuara dhe kështu që ata quhen kopracë. Ata bëhen përftues, sepse duan të shpenzojnë paratë dhe nuk mund ta bëjnë këtë me dëshirë, sepse burimet e tyre mbarojnë shpejt, kështu që ata detyrohen të marrin furnizim nga diku

tjetër ose vend tjetër.

Përderisa ata nuk kujdesen aspak për sjelljet e ndershme, ata e marrin paranë në mënyrë të pandërgjegjshme dhe nga çdo burim; sepse ata janë të etur për të dhënë, dhe nuk ka rëndësi fare për ata se si dhe nga i marrin ato (paratë). Kjo është vetë arësyeja që dhuratat e tyre nuk janë bujare, sepse ato nuk janë të mira dhe nuk jepen nga motive të mira dhe as në shkallën e duhur. Ndonjëherë, ata pasurojnë ata që duhet të jenë të varfër, ndërkohë ata nuk do të jepnin ndonjë gjë njerëzve me karakter të respektueshëm. Ata mbushin me dhurata lajkatarët apo furnizuesit e ndonjë kënaqësie. Në të njëjtën kohë, shumica e tyre janë të shthurur, sepse shpenzojnë lirshëm. Ato prishin paratë e tyre në format e tolerimit dhe për arësye se nuk e udhëheqin jetën e tyre kundrejt qëllimit të ndershëm, ata bien në sensualitet.

E tillë është gjendja në të cilën njeriu shpërdorues bie në qoftë se lihet pa mbikqyrje, megjithëse në qoftë se ai merr kujdesin e duhur, ai mund të arrijë mesoren, p.sh. prirjen e drejtë.

Kapitulli IV

Kopracia apo ngushtësia, janë një gjendja shumë serioze.

Përsa i përket ngushtësisë, ajo është e pakurueshme. Ajo ngjan të shkaktohet nga mosha e madhe dhe paaftësia e çdo lloji dhe është më thellë e rrënjësuar në natyrën njerëzore se sa shpërdorimi, sepse shumica e njerëzve janë më kopracë se sa dorëhapur. Ngushtësia është gjerësisht e përhapur dhe merr shumë modelime, konfiguracione, sepse format e ngushtësisë janë nga më të ndryshmet.

Për arsye se ajo konsiston në dy të meta, mangësi në dhënie dhe teprim në marrje, ajo nuk vjen me normalitetin e saj tek çdo njeri, por ndonjëherë ndahet vetvetiu. Një numër njerëzish shkojnë tepër larg në marrje dhe një numër të tjerësh gjenden ngushtë. Njerëzit, që bëjnë pjesë në përshkrimet dorështrënguar janë të mangët në dhënie, por nuk lakmojnë pronën e njerëzve të tjerë dhe nuk kanë dëshirë aspak për të marrë atë.

Disa, përmes një farë koncepti të ndershmërisë dhe të simangies së çdo gjëje të pandershme, pretendojnë të kujdesen për paratë e tyre prej frikës e të qenurit të detyruar ndonjë ditë për të bërë diçka të pandershme. Të kësaj klase i takojnë kopracët dhe kushdo tjetër i këtij lloji. Ai është quajtur kështu nga mosdëshira e tij (eksuremi për të ndarë me çdo njeri çdo gjë), të tjerët mbajnë distancë nga prona e njerëzve të tjerë nga frika, duke u bazuar në atë që nuk është e lehtë për çdo njeri të marrë pronën e tjetrit. Kështu ata kënaqin veten e tyre nga të mosmarrurit dhe të mosdhënurit.

Klasa tjetër e tepron në marrje, duke marrur çdo gjë prej çdo njeriu. Për shembull, borxh-dhënësit, të cilët japin borxh me përqindje të lartë interesi, marrin më shumë se sa është e drejtë dhe jo nga burime të nderhme. Karakteristika e tyre e përbashkët është qartësisht lakmia e ndyrë, sepse ata durojnë famën e keqe për hir të fitimit. Unë e them këtë, se ne nuk quajmë mendjengushtë ata të cilët gabimisht marrin shumën të mëdha nga burime të padrejta.

Despotët, të cilët plaçkisin qytete dhe grabisin tempuj-ata me të vërtetë quhen të poshtër, të padevotshëm dhe të padrejtë. Hedhësi i zarave dhe vjedhësi i rrobave, i përkasin klasës së mendjengushtësisë, sepse ata janë kopracë të ndyrë.

Është përfitim që të dyja tipet ndjekin profesionin dhe i paraqesin një famë të keqe. Njëri pranon rreziqet më të mëdha për hir të vjedhjeve të vogla, tjetri përfiton në kurriz të shokëve të tij. Të dy janë kopracë të ndyrë, sepse ata duan të nxjerrin

fitime nga burime të këqia. Të gjitha mënyrat e tilla të fitimit të parave janë të padenja. Mendje-ngushtësia, është e kundërta e bujarisë, ajo nuk është vetëm një e keqe më e madhe se sa shpërdorimi, por më shumë njerëzit gabojnë kundrejt saj se sa kundrejt shpërdorimit.

Kapitulli 7

Madhështia është njëllojë bujarie.

Detyra tjetër duket se është diskutimi i madhështisë, sepse kjo është tepër e konsideruar si vyrtyt, që ka të bëjë me paratë. Ndryshe nga bujaria, madhështia nuk shtrihet në të gjitha veprimet financiare por vetëm si ato të cilat përfshijnë shpenzimet. Në këto veprime, madhështia ia kalon bujarisë në madhësi, sepse ajo është shpenzuese dobi-prurëse në shkallë të madhe. Madhështia është relative, sepse shpenzimi nuk është i njëjtë për njeriun i cili mban anije lufte, me atë të cilit udhëheq delegacion në festival. Përshtatshmëria është në lidhje me vetë personin me rrethanat dhe me objektin për të cilin ai shpenzon.

Njeriu, i cili shpenzon aq sa duhet në veprimet e vogla apo të moderuara, ashtu sikurse Homeri thotë: "*Shpesh endacakun do të jepte*" thënë nga Odiseja i maskuar si lypës, i cili ishte i pasur një herë e një kohë, nuk quhet madhështor, por vetëm ai që jep në përmasa të mëdha. Edhe pse njeriu madhështor është bujar, përsëri njeriu bujar nuk është domosdoshmërisht madhështor.

Mangësia e kësaj lloji prirjeje quhet vogëlsi dhe vulgaritet i tepruar, mungesë shije dhe çdo lloj tjetër përshkrim i tillë. Njerëzit e kësaj natyre shfaqin teprim, jo me shumën që ata shpenzojnë në objektet e duhura, por në shpenzimet

Aristoteli

ekstravagante (shpenzime që kanë për qëllim t'iu bëjnë përshtypje njerëzve), në rrethana të papërshtatshme dhe në mënyrë të gabuar.

Kapitulli VI

Madhështia është një lloj mjeshtrie artistike.

Njeriu madhështor është një lloj specialisti. Ai e ka një sy për-fites (mbajtjen e formes trupore) dhe mund të harxhojë shuma të mëdha (sepse sikurse kemi thënë në fillim, prirja përcaktohet nga veprimtaria e saj dhe objektet. Kështu shpenzimi i tij do të jetë i madh, i përshtatshëm dhe rezultati duhet të jetë i ngjajshëm, i madh dhe i përshtatshëm. Rezultati duhet të jetë i denjë me harxhimet dhe harxhimet me shpenzimet, të denja për rezultatin. Motivi i njeriut madhështor në bërjen e shpenzimeve të tilla do të jetë i mirë, sepse kjo është karakteristike e përbashkët e të gjitha virtyteve. Për më tepër ai do t'i shpenzojë me gëzim dhe bujari, sepse llogaritja e saktë e kostos është mjaft e vogël. Ai do të marrë parasysh mënyrën se si mund të arrijë rezultatin më të mirë dhe më të përshtatshëm, jo se sa shumë kushton dhe jo se si mund të bëhet më lirë. Rrjedhimisht njeriu madhështor, duhet të jetë gjithashtu bujar.

Njeriu bujar shpenzon shumën e duhur në mënyrën e përshtatshme. Është përmbushja e këtyre kushteve (të cilat janë gjithashtu të lidhura me bujarinë), që njeriu madhështor shfaq madhësinë e tij. Ai jep rezultat më madhështor (se sa thjesht njeriu bujar), me të njëjtin shpenzim. Madhështia e arritjes nuk është e njëjtë me atë të zotërimit, zotërimi që ne çmojmë më shumë është më i vlefshmi, p.sh ari. Ndërsa arritja është një gjë madhështore dhe e shkëlqyer sepse soditja e një

gjëje të tillë eksiton admirimin e njeriut. Madhështia është objekt i admirimit. Ajo në arritje është gjëja më e mirë në shkallë të lartë.

Kapitulli VII

Madhështia kërkon një farë pasurie, pavarësisht se shpenzimi përshtatshëm, varet nga rrethanat.

Kemi disa lloje shpenzimesh, që i përshkruam si të ndershme, si shërbimet kushtuar perëndive, apo të gjitha objektet që kanë të bëjnë me ambiciet shpirtërore publike apo në çdo rast ku mendohet të jetë detyrë për të dhënë një shfaqje të mirë me anën e mbajtjes së korit të mbajtjes së anijes luftarake, biles nga të zbaviturit të të gjithë qytetit me një banket. Në çdo rast shpenzimi lidhet me pozitën dhe burimet e vepruesit, sepse këto duhet të jenë të denja dhe të përshtatshme jo vetëm për rezultatin e dhënë, por edhe për njeriun që e jep këtë rezultat. Në të njëjtën kohë njeriu i varfër nuk mund të jetë madhështor, sepse ai nuk i ka burimet për të përmbushur shpenzimet e mëdha. Kushdo që përpiqet të bëjë kështu, duhet të bëjë në mënyrë të arsyeshme të drejtë

Që një veprim të jetë i virtytshëm duhet të bëhet në mënyrë korrekte. Një shpenzim i tillë, i sjell dobi atyre të cilët kanë burimet e duhura të përfituara ose nga vetja e tyre, ose nga gjyshërit apo nga lidhjet me personale që rrjedhin nga familje të mëdha e fisnike me famë të madhe. Të gjitha këto përfshijnë madhështoren dhe shquarshmërinë. Këto janë kërkesat bazë për njeriun madhështor dhe janë kryesisht në shpenzimet e këtij lloji që madhështorja ushtrohet, sepse këto kërkesa janë të shkallës më të lartë dhe më të vlerësueshme.

Në rastet private, këto kërkesa shfaqen të jenë unike, si në

martesa apo diçka të këtij lloji, në çdo ngjarje që nxitin interesat e të gjithë bashkësisë, të njerëzve me pozitë, apo zbavitjet që organizohen gjatë arritjes apo largimit të miqve të huaj, deri tek shkëmbimi i dhuratave që shprehin mirënjohje e përkrahjeje.

Njeriu madhështor shpenzon jo për veten e tij, por për objekte publike. Dhuratat e tij kanë një farë shembëllimi me ofertat premtuese. Është karakteristike e tij të furnizojë shtëpinë e tij në mënyrë të përshtatshme me pasurinë e tij, sepse edhe ky është një lloj zbukurimi dhe të shpenzojë paratë e tij me preferencë kundrejt rezultateve të qëndrueshme. Shpenzimi i njëjti nuk është i barabartë për shkak të perëndive dhe njerëzve. Shpenzimi i njëjti nuk është i përshtatshëm në raste të ndryshme, si në atë të tempullit dhe atë të varrit. Madhështia e çdo shpenzimi varet nga lloji i objektit dhe përgjithësisht shpenzimi më madhështor bëhet kundrejt objekteve me vlera të mëdha.

Madhështorja me efektet që jep, është ndryshe nga shumica e madhe e shpenzuar, sepse një filxhan me të vërtetë i bukur është madhështor si një dhuratë për një fëmijë, megjithëse vlera e tij është e vogël, apo e parëndësishme për njeriun bujar.

Kapitulli VIII

Vulgariteti dhe vogëlsia.

Njeriu vulgar e tepron nga të shpenzuarit më shumë se sa duhet. Ai shfrytëzon mundësitë e vogla për të shpenzuar shumica të mëdha parash. Ai bën shfaqje, demonstrime për të ushtruar efekte të papranueshme apo të pakëndshme: si nga të zbaviturit e anëtarëve të klubit të tij, grup shokësh, të cilët ose sjellin ushqimet e tyre për ngrënie të përbashkët, ose

dilte të vepronin si zot shtëpie. Sikur ata të ishin dasmorë dhe (në qoftë se ai është duke financuar një komedi) nga të sjellurit korit rrobat e përhimta në hyrjen kryesore të tyre. Sikurse ata bëjnë me gara (qytetarëve të pasur të Athinës u kërkohej të kryenin disa shërbime publike të quajtura Liturgjisë, me shpenzimet e tyre). Të gjithë këtë ai e bën jo nga motive të shkëlqyera, por për të shfaqur me mburrje pasurine e tij, duke shpresuar të admirohet për këtë lloj sjelleje; pak atje ku ai duhet të shpenzojë shumë, dhe duke shpenzuar shumë atje ku ai duhet të shpenzojë pak.

Nga ana tjetër, njeriu i vogël bie ngushtë në të gjitha aspektet. Pas shpenzimeve shumë të mëdha, ai do të prishë bukurinë e efektit të mirë, prej disa detajeve të vogla, të parëndësishme. Ai heziton kundrejt çdo gjëje që ai bën duke marrë parasysh, ankohet për këtë dhe duke supozuar që ai është duke bërur çdo gjë në masë të madhe, se sa kërkesat e rastit nevojiten. Këto prirje janë veset, të cilat nuk sjellin famë të keqe ngaqë ato nuk janë as të dëmshme për komshin dhe në mënyrë të veçantë nuk janë as fyese.

Kapitulli IX

*Zemërgjerësia është vlerësim i përshtatshëm i meritës.
Zemërgjerësia është vlerësim i përshtatshëm i meritës
personale të njeriut, në lidhje me nderet e mëdha.*

Madhështia e shpirtit, sikurse vetëm risugjeron, ka të bëjë me gjëra të mëdha, që ne fillimisht duhet t'u kapim kuptimin se çfarë lloji ata janë. Nuk ka asnjë rëndësi nëse ne marrim parasysh prirjen apo personin, i cili korrespondon me të.

Një person, konsiderohet të jetë zemërgjerë në qoftë se ai mendon që është i denjë për gjëra të mëdha me kushte që

është nderi, sepse ai është në mënyrë të qartë E mira e jashtme më e lartësuar. Njeriu zemërgjerë mban qëndrim të drejtë kundrejt nderëve dhe pandershmërive.

Në të vërtetë, është e dukshme bile edhe pa argumentuar, njerëzit zemërgjerë kanë lidhje me nderin, sepse është nderi mbi gjithçka që ata pretendojnë si detyrë e tyre dhe të meritueshme.

Njeriu frikacak ndihet ngushtë në krahasim me meritat e tij personale dhe me pretendimet e njeriut zemërgjerë, ndërsa njeriu mburravec shkon tepër larg në krahasim me meritat e tij, por nuk e tejkalon njeriun madhështor. Pretendimi i tij i pamërituar nuk e tejkalon tejkalimin e merituar të tjetrit).

Përderisa njeriu zemërgjerë ka merita të mëdha, ai është njeriu më i mirë i të gjithëve, sepse sa më i mirë një njeri është aq më të mëdhaja janë meritat e tij.

Në qoftë se njeriu merr parasysh të gjitha variantet e ndryshme të mënyrës së të sjellurit, at'herë do të jetë e qartë që ideja që ai nuk është njeri i mirë, është plotësisht qesharake. Për më tepër, ai nuk mund të jetë i denjë për nder, në qoftë se do të ishte i keq, sepse nderi është vlerësim i virtytit dhe vepër e Të Mirës. Kështu që zemërgjerësia duket se është një lloj kurore e virtyteve, sepse ajo i zgjeron ato dhe nuk është e veçuar prej tyre. Kjo e bën të vështirë të jesh me të vërtetë zemërgjerë, sepse është e pamundshme pa përsosjet morale e fizike, pa të bukurën dhe të mirën.

Njeriu zemërgjerë ka të bëjë kryesisht me nderet dhe turpet. Në nderimet e mëdha të dhëna nga persona të përgjegjshëm, ai ndjen kënaqësi, por vetëm kënaqësi të moderuar, sepse ai ndjen kënaqësi, që ai nuk po merr më shumë apo më pak se sa i takon atij. Dhe sepse asnjë nder nuk mund të jetë i mjaft për perfektshmërinë, përsëri ai do të pranoj nderë të tilla për shkak se nuk ka asgjë më të

madhe se sa ata që mund t'i jepen atij.

Nderin e dhënë nga njerëzit ordinere, për arsye të vogla, ai do ta përçmojë tërësisht, sepse kjo gjë është nën dinjitetin e tij.

Kapitulli X

Zemërgjerësia në lidhje me të mirat e tjera tëjashtëme.

Njeriu zemërgjerë, edhe pse ai është i lidhur kryesisht me nderet, përsëri ai priret në mënyrë të moderuar kundrejt pasurisë, fuqisë dhe çdo lloj fati të mirë apo të keq që mund t'i bjerë atij. Ai nuk është as tepër i gëzuar me fatin e mirë dhe as tepër i dëshpëruar me fatin e keq, sepse ai nuk e konsideron nderin si të vetmen gjë të madhe.

Fuqia dhe pasuria janë të dëshirueshme për nderin që ata sjellin. Në çdo rast ata, të cilët i zotërojnë, ato i dëshirojnë për nder me anën e mjeteve të tyre. Kështu që njeriu i cili mendon pak për nderin do të mendojë pak për çdo favor tjetër. Kjo është pse-ja, që njerëzit zemërgjerë mundohen, të jenë kryelartë.

Avantazhet e fatit, supozohet të kontribuojnë diçka për këtë predispozicion dhe prirje. Njerëzit e shtresave të larta, apo me fuqi, me pasuri të madhe, ndjehen se meritojnë nder, sepse ata janë në pozitën e superioritetit. Çdo gjë që është superiore në diçka të mirë, lidhet me nder të madh. Këto favore, i bëjnë zotëruesit e tyre më zemërgjerë, i rrisin vlerat vetes së tyre, sepse ata lidhen me anën e nderit me disa njerëz.

Në të vërtetë, vetëm njeriu i mirë duhet të nderohet, ndërsa zotëruesit e të mirës dhe të favoreve, ndjejnë të meritojnë nderet shtojca. Sa për ata kanë që kanë avantazhet e mësipërme, pa zotëruar virtytin, ata nuk kanë as pretendim

të drejtë për nderë të mëdha dhe as nuk mund të quhen drejtësisht zemërgjerë, sepse këto kushte janë të pamundshme pa virtyt të plotë.

Zotëruesit e avantazheve të thëna bëhen kryelartë dhe urdhërues, sepse pa virtyt nuk është e lehtë të mbash dhuratat e fatit pa u cënuar. Kështu duke mos qenë në gjendje për të përballuar ato dhe duke supozuar veten e tyre superior kundrejt çdo njeriu tjetër, ata përçmojnë njerëzit e tjerë dhe sillen sipas pëlqimit.

Ata imitojnë njeriun zemërgjerë, pavarësisht se ata nuk janë si ai. Ata mund të sillen në këtë mënyrë vetëm atje ku imitimi është i mundshëm; kështu që ata nuk kryejnë veprime të virtytshme, por përçmojnë njerëzit e tjerë. Mospërfillja e njeriut zemërgjerë është e justifikueshme, sepse vlerësimi i tij është i vërtetë, ndërsa mospërfillja e shumicës së njerëzve është kapriçoze.

Kapitulli XI

Portreti i njeriut zemërgjerë.

Njeriu zemërgjerë nuk ndërmerr rreziqe të vogla dhe as nuk kërkon rrezik, sepse ka pak gjëra që ai vlerëson shumë. Ai ndërmerr rreziqe të mëdha, dhe kur ndeshet me rrezikun, ai nuk e kursen jetën e tij, sepse për atë ka disa rrethana në të cilat nuk ia vlen të jetosh. Ai priret të sjellë dobi, por ndruhet t'i pranojë ato, sepse të sjellurit dobi është veprim i superioritetit dhe t'i pranosh ato është veprim inferioriteti.

Kur ai paguan një shërbim, ai e paguan me interes, sepse në këtë mënyrë mirëbërësi origjinal do të bëhet debitori i tij dhe përfituesi i tij. Njerëzit e këtij lloji përgjithësisht mbajnë mend të mirat, që ata kanë dhënë, por jo ato që ata kanë

marrur (sepse dobishmëria është inferiore në krahasim me mirëbërësin, dhe njeriu zemërgjerë do të jetë superior) dhe pëlqen të kujtohet prej inferiorit, por jo prej superiorit, dhe kjo është arsyeja që spartanët nuk i përmendin shërbimet e tyre kundrejt athinasve.

Shenjë tjetër e njeriut superior është, sepse ai nuk bën kurrë ndonjë kërkesë, kurse është i etur të ndihmojë të tjerët. Ai është kryelartë kundrejt atyre, të cilët janë influencues dhe të suksesshëm, por të moderuar kundrejt atyre të cilët kanë një pozicion të ndërmjetëm në shoqëri, sepse në rastin e parë të jesh superior është e vështirë dhe impresionuese, ndërsa në rastin e dytë është e lehtë.

Të krijosh përshtypje në kurriz, kundrejt njerëzve me influencë e të suksesshëm nuk është keq edukim, por të lësh përshtypje midis njerëzve të rëndomtë, është vulgare, ashtu si të përdorësh forcën kundrejt të dobët.

Ai nuk merr pjesë në garat popullore dhe as në ato ku të tjerët nxjerrin në pah veten e tyre. Ai heziton ose nuk bën asgjë për të përkujtuar rastet, ku nderi apo disfata është e madhe.

Detyrat që ai ndërmerr janë të pakta, por të lavdishme. Ai është gati të hapet kundrejt pëlqimeve apo neveritjeve të tij. Fshehja është shenjë e ndrojtjes. Të kujdesesh më pak për të vërtetën sesa për çfarë njerëzit mendojnë, është shenjë ndrojtësie.

Ai flet e vepron ndershmërisht. Qëndrimi i tij superior e bën atë të çiltër dhe zemërhapur-duke përjashtuar vetëm rastet kur i ai flet me nënkuptime publikut të përgjithshëm. Ai nuk mund të durojë të jetojë nën varësinë e dikujt tjetër, përveçse një shoku, sepse një mënyrë e tillë e të sjellje është servile. Kjo është arsyeja, që lajkatarët janë klasa më e ulët dhe njerëzit e përlulur janë lajkatarë.

Njeriu zemërgjerë, nuk është i prirur të shprehë admirimin,

sepse asgjë nuk është madhështore në sytë e tij. Ai nuk i kushton rëndësi fyerjeve, sepse janë nën nivelin e njeriut zemërgjerë të sjellurit ndër mend gjëra kundra njerëzve, sidomos të këqiat, ka më shumë të ngjarë t'i injorojë ato. Ai, nuk kujdeset për bisedim personal; ai nuk flet as rreth vetes së tij dhe as rreth të tjerëve, sepse ai nuk kujdeset t'i bëjë komplimente vetes së tij dhe as dëgjon të tjerët që kritikohen. Ai nuk është i prirur të paguajë komplimentat. Për këtë arsye ai nuk është abuzues, biles as me armiqtë e tij, në qoftë se ai nuk fyhet me qëllim. Në shqetësimet që janë të pashmangëshme apo të një rëndësie të vogël, ai është personi i fundit që ankohet, apo kërkon ndihmë, sepse një qëndrim i tillë do të thoshte, se ai t'i merrte ato seriozisht.

Ai, është ai lloj personi që preferon zotërimet që janë të bukura, por të papërfutueshme, sesa (në vend të atyre) ato që janë të përfutueshme dhe më të dobishme, sepse kjo është më konsistente me e vetmjaftueshme.

Pikëpamja e pranuar për njeriun zemërgjerë, është se ecja e tij është e matur, zëri i tij i thellë edhe të folurit e tij i panxituar. Për arsye se ai merr pak gjëra seriozisht, ai nuk është i eksitueshëm dhe përderisa ai nuk konsideron asgjë si të madhe. Ai nuk është shumë i ndjeshëm dhe këto janë cilësitë kundrejt mprehtësisë së zërit dhe nxitimit të lëvizjes.

Kapitulli XII

Frika e madhe dhe kotësia.

Personi, i cili gabon përmes mangësisë, është frikacak dhe ai që gabon përmes teprimit është mendjemadh. Përgjithësisht këta supozohen jo si të këqinj, sepse ata nuk dëmtojnë, por si persona që kanë ide të gabuara.

... mundat e shpirtit, i cili edhe pse meriton, ia pranon te drejten vetes se tij favoret qe ai i meriton dhe me anen e mos pretendimit te meritave te tij. Ai perqmon pershtypjen e te paturit te ndonje te mete, biles dhe te mosnjohurit e cilësive personale, sepse perndryshe ai do te kishte qene perpjekur te siguronte meritat e tij, duke qene favore te tij. Njerëzit e tillë nuk konsiderohen si budallenj, por perkundrazi si te lekundur ne vetvete. Te paturit e ketij lloj reputacioni duket se i ben ata bile edhe me te keqinj.

Njerëzit e çdo lloji perpiqen te sigurojne çfare ata kanë te drejte, ndersa njerëzit e lekundur terhiquen nga veprimet e mira dhe njekohesisht prej te mirave te botës materiale, sepse ata ndihen te padenjë per to.

Njerëzit mendje-mëdhenj nga ana tjetër janë budallenj duke qene injorantë te kufizimeve te tyre personale, gjë qe bie ne sy ne menyre te dukshme, sepse ata perpiqen per angazhime te ndershme, per te cilat ata nuk janë te kualifikuar dhe rezultojne si te paafte dhe jo kompetentë. Ata influencohen nga veshjet dhe menytrat e tyre. Ata duan qe sukseset e tyre te vihen re dhe i bejne ata subjekte te bisedes se tyre, duke shpresuar, qe ne kete menyre te fitojne respekt.

Frika është me shumë ne kundërshtim me zemërgjerësinë sesa me kotësinë, sepse është një e metë me e përbashkët me e keqe. Zemërgjerësia lidhet me nderin ne shkallë te madhe.

Kapitulli XIII

*-Qëndrimi kundrejt nderit ne mase te vogel.
-Ambicia, se mos qenurte ambicioze dhe meserja pa emër.*

Eshte shpirt e nderit, e cila mund te konsiderohet se ka te

bëjë me zemërgjerësinë ashtu sikurse ne te njqten bujaria ka te bëjë me madhëshmë.

Ashtu sikurse ne marrjen dhe dhënien e parave mesore, teprim, mangësi, po kështu edhe ne dëshirën ka tre shkallë: 1- *tepër shumë*, 2- *tepër pak*, 3- *mesori*. Në qortojmë njeriun, i cili do nderin, se synon shumë nderin apo niset nga burim i gabuar, një është indiferent kundrejt tij për te mos qene i nderuar kundrejt veprimeve te shkelqyera. Ka raste kur ne lavdërojmë njeriun i cili do nderin, si te qenurit burror dhe njeriun i cili do nderin, i cili është indiferent kundrejt fismike dhe njeriun, i cili është indiferent kundrejt qenurit njeri i moderuar.

Përderisa njerëzit quhen dashurues te kësaj dhe a me shumë se sa një koncept at'herë ne menyre te qartë nuk i drejtohem gjithmonë pershkrimt "*dashurues i njeriut*" me te njëjten cilësi. Ndonjëherë ne e ushtrojmë atë me te mirë kundrejt njeriut i cili dashuron nderin me shumë shumica e njerëzve dhe ndodh ndonjë herë ne kuptim keq, kundrejt njeriut i cili e dashuron atë me shumë është e duhur. Për arsye se gjendja e ndërmjetme e karal nuk ka emër, ekstremet "*diskutojnë*" zotërimin e territokorit vakant.

Atje ku ka teprim dhe mangësi ka gjithashtu edhe mesori. Njerëzit dëshirojnë nder me shumë apo me pak se sa është e drejtë, kështu qe ka gjithashtu një mase te drejtë te dëshirës. Në pajtim me këtë është kjo prirje, e cila është një qëndrim ndërmjetëm kundrejt nderit qe lavdërohet, pavarësisht se nuk ka emër. Kjo prirje ne krahasim me dashurinë e nderit duket se është indiferente me nderin dhe e anasjellta dhe krahasuar me te dyja (dashurinë e nderit dhe indiferencën ndaj nderit), ngjan te jete me koncept i te dyjave. Kjo duket se ndodh edhe ne raste te vrytete te qeta, por keta fakti qe njeriu me ka asnjë emër, i ben ekstremet te jete ne kundërshtim me nderin.

Frikacak është ai njeri, i cili edhe pse meriton, ia privon të drejtën vetes së tij favore të tij. Ai përçmon përshtypjen e të paturit të ndonjë të metë, biles dhe të mosnjohurit e cilësive personale, sepse përndryshe ai do të kishte qenë përpjekur të siguronte meritat e tij, duke qenë favore të tij. Njerëzit e tillë nuk konsiderohen si budallenj, por përkundrazi si të lëkundur në vetvete. Të paturit e këtij lloji reputacioni duket se i bën ata bile edhe më të këqinj.

Njerëzit e çdo lloji përpiqen të sigurojnë çfarë ata kanë të drejtë, ndërsa njerëzit e lëkundur tërhiqen nga veprimet e mira dhe njëkohësisht prej të mirave të botës materiale, sepse ata ndihen të padenjë për to.

Njerëzit mendje-mëdhenj nga ana tjetër janë budallenj duke qenë injorantë të kufizimeve të tyre personale, gjë që bie në sy në mënyrë të dukshme, sepse ata përpriqen për angazhime të ndershme, për të cilat ata nuk janë të kualifikuar dhe rezultojnë si të paafte dhe jo kompetentë. Ata influencohen nga veshjet dhe mënyrat e tyre. Ata duan që sukseset e tyre të vihen re dhe i bëjnë ata subjekte të bisedës së tyre, duke shpresuar, që në këtë mënyrë të fitojnë respekt.

Frika është më shumë në kundërshtim me zemërgjerësinë sesa me kotësinë, sepse është një e metë më e përbashkët më e keqe. Zemërgjerësia lidhet me nderin në shkallë të madhe.

Kapitulli XIII

*-Qëndrimet kundrejt nderit në masë të vogël.
-Ambicia, të mos-qenurit ambiciozë dhe mesorja pa emër.*

Është sfera e nderit, e cila mund të konsiderohet se ka të

bëjë me zemërgjerësinë ashtu sikurse në të njëjtën mënyrë, bujaria ka të bëjë me madhësinë.

Ashtu sikurse në marrjen dhe dhënien e parave ndodhet mesore, teprim, mangësi, po kështu edhe në dëshirën për nder ka tre shkallë: 1- *tepër shumë*, 2- *tepër pak*, 3- *mënyra dhe burimi i dubur*. Në qortojmë njeriun, i cili do nderin, sepse ai e synon shumë nderin apo niset nga burim i gabuar, njeri i cili është indiferent kundrejt tij për të mos qenë i nderuar edhe kundrejt veprimeve të shkëlqyera. Ka raste kur ne lavdërojmë njeriun i cili do nderin, si të qenurit burrëror dhe njeriun me mendje fisnike dhe njeriun, i cili është indiferent kundrejt tij, si të qenurit njeri i moderuar.

Përderisa njerëzit quhen dashurues të kësaj dhe asaj në më shumë se sa një koncept ar'herë në mënyrë të qartë ne nuk i drejtohem gjithmonë përshkrimit "*dashurues i nderit*" me të njëjtën cilësi. Ndonjëherë ne e ushtrojmë atë me sens të mirë kundrejt njeriut i cili dashuron nderin më shumë sesa shumica e njerëzve dhe ndodh ndonjë herë në kuptimin e keq, kundrejt njeriut i cili e dashuron atë më shumë se sa është e duhur. Për arsye se gjendja e ndërmjetme e karakterit nuk ka emër, ekstremet "diskutojnë" zotërimin e territorit vakant.

Atje ku ka teprim dhe mangësi ka gjithashtu edhe mesore. Njerëzit dëshirojnë nder më shumë apo më pak se sa është e drejtë, kështu që ka gjithashtu një masë të drejtë të dëshirës. Në pajtim me këtë është kjo prirje, e cila është një qëndrim i ndërmjetëm kundrejt nderit që lavdërohet, pavarësisht se ajo nuk ka emër. Kjo prirje në krahasim me dashurinë e nderit, duket se është indiferente me nderin dhe e anasjellta dhe e krahasuar me të dyja (dashurinë e nderit dhe indiferencën e tij), ngjan të jetë një koncept i të dyjave. Kjo duket se ndodh edhe në rastet e virtyeteve të tjera, por këtu fakti që njeriu nuk ka asnjë emër, i bën ekstremet të jenë në kundërshtim njëra

me tjetrën me asnjë ndërmjetësi midis tyre.

Kapitulli XIV

Prirja e drejtë kundrejt zemërimit, është diçka e ngjashme me durimin.

-Teprimi është gjak-nxehtësi.

-Mangësia nuk ka emër të vërtetë.

Durimi është një gjendje e ndërmjetme në lidhje me zemërimin. Mesorja nuk ka emër dhe ekstremet pothuajse janë pa emër, megjithëse ne ushtrojmë emrin durim për mesoren, pavarësisht se ajo priret kundrejt të përsëritur të mangësive, të cilës gjithashtu i mungon emri.

Teprimi mund të quhet një lloj gjaknxehtësie, sepse ndjenja është zemërim. Kjo prodhohet tek ne nga shkaqe të ndryshme.

Njeriu, i cili zemërohet me sendet e duhura dhe me njerëzit e saktë në mënyrë të drejtë, në kohën e duhur dhe për kohëzgjatjen e duhur, lavdërohet. Një person i durueshëm priret të jetë i pa-turbulluar. Ai nuk pushtohet prej ndjenjave të tij, por indinjohet vetëm në mënyrën, arsyet dhe periudhën e kohës, që logjika e tij përsëritet. Ai konsiderohet se gabon, në qoftë se plotësisht nga ana e mangësisë (sepse personi i durueshëm nuk është hakmarrës), ai është i prirur të falë.

Mangësia është apo nuk është një lloj mos shqetësimi, është e qortueshme, sepse ata të cilët nuk zemërohen me gjërat, që i bëjnë ata të zemërohen, konsiderohen të jenë budallenj. Po kështu janë edhe ata, të cilët nuk zemërohen në mënyrë të drejtë, në kohën e duhur, apo me njerëzit e duhur.

Një person i tillë ngjan të jetë i mangët në përcëptimin dhe ndjeshmërinë, sepse ai nuk zemërohet. Ai është i paaftë të mbrojë veten e tij, të duroj fyerjet kundrejt tij dhe të injoroj ato

të bëra prej shokëve të tij. Kjo do të thotë servilizëm.

Teprimi ndodh në të gjitha rrethanat me njerëz të këqinj për shkaqe të këqia më shumë se sa është e drejtë. Ai ndodh tepër shpejt dhe për një kohë të gjatë, por natyrisht këto kushte nuk bashkohen të gjitha tek i njëjti objekt. Kjo nuk mund të jetë, sepse e keqja shkatërrohet vetvetiu. Në qoftë se e keqja kompletohet, at'herë ajo bëhet e pa-tolerueshme.

Kapitulli XV

Shkallët e gjak-nxehtësisë.

Njerëzit gjaknxehtë zemërohen shpejt, me njerëzit e gabuar dhe të këqinj, në gjërat e gabuara dhe në mënyrë tepër të dhunshme. Nga ana tjetër ato ndalojnë shpejt dhe kjo është gjëja më e mirë rreth tyre. Arësyeja për këtë është, se ata nuk e mposhtin zemërimin e tyre, por duke u inatosur shpejt shfryjnë zemërimin e tyre në mënyrë të hapur dhe pastaj e ndalojnë atë.

Njerëzit kolerikë e teprojnë gjatë të inatosurit të shpejtë dhe zemërohen në çdo gjë e në çdo rast. Njerëzit e hidhët e kanë të vështirë të pajtohen dhe e mbajnë zemërimin e tyre për një kohë të gjatë, sepse ata shtypin urrejtjen e tyre. Lehtësimi vjen vetëm me hakmarrje, sepse hakmarrja i siguron lehtësim prej zemërimit nga të zëvendësuarit të kënaqësisë me dhimbje. Me të metën e kësaj ata ende punojnë nën peshën e fyerjes, sepse për shkak të fshehjes së saj, asnjëri nuk ndihmon t'i bindë njerëzit që vuajnë prej saj. Njerëzit e këtij lloji shkaktojnë shqetësime të mëdha për veten e tyre dhe për shokët e tyre të afërt.

Ne i quajmë njerëzit të irritueshëm në qoftë se ata zemërohen me gjërat e gabuara shumë dhe për një periudhë

kohe të gjatë dhe se ata qetësohen vetëm prej hakmarrjes së hidhërueshme apo ndëshkimit.

Njeriut nevrik i nevojitet kohë për të tretur zemërimin e tij të brendshëm.

Kapitulli XVI

Prirja e drejtë është vështirë të përcaktohet saktësisht.

Është tejkalimi që ne trajtojmë si më shumë të drejtuar drejtpërsëdrejti kundër durimit. Teprimi ndodh më shpesh sepse hakmarrja është më shumë e natyrshme për njeriun (sesa falja) dhe njerëzit e irritueshëm janë më të këqinj, më të ulët, që mund të egzistojnë.

Me anën e rregullit, si dhe sa larg, një person mund të shkojë në rrugë të gabuar, përpara se ai të mbajë mbi veten e tij qortimin, sepse kjo varet nga rrethanat. Vendimi gjendet në të menduarit tonë. Sidoqoftë, kjo është e qartë se gjendja e ndërmjetme, e cila na bën ne të zemëruar me njerëzit e drejt për arësytet e duhura e në mënyrë të drejtë, është e lavdërueshme, ndërsa teprimet dhe mangësitë kritikohen ashpërsisht a butësisht sipas shkallës së gabimit. Kështu në mënyrë të qartë, ne duhet të mbajmë nga afër gjendjen e ndërmjetme.

Kapitulli XVII

Virtytet sociale të pëlqyeshme dhe veset koresponduese.

Në kontakt me njerëzit e tjerë në jetën e përditshme

në diskutimet dhe trajtimet me të tjerët, disa njerëz konsiderohet të jenë servilë. Si ta lavdërojnë çdo gjë, kënaqen me veten e tyre dhe nuk ofrojnë asnjë rezistencë, duke menduar se ata duhet të shmangin të shkaktojnë e mërzi të njerëzve, që ata takojnë. Ata të cilët marrin pozicionin e kundërt të këtyre, duke ofruar rezistencë kundërt çdo gjëje dhe duke mos u shqetësuar aspak rreth mërzi të shkaktojnë, quhen njerëz të zymtë ose grindavecë.

Nuk është vështirë të shikosh se prirjet e thëna të meritojnë qortim, që na jep ne mundësinë të pranojmë dhe në të njëjtën kohë të hedhim poshtë, gjërat e duhura në mënyrë të drejtë, është e lavdërueshme. Nuk ka emër të përcaktuar që të mund t'i vihet asaj, por çfarë i shëmbëllen më shumë e më nga afër është miqësia, sepse personi i cili korespondon me gjendjen e ndërmjetme është prej atij lloji që ne duam të themi, kur ne flasim për shokë të mirë, pavarësisht se përfshin elementë pëlqimi apo dashurie.

Kjo cilësi ndryshon nga miqësia, në atë që është e pavarur nga ndjenja e pëlqimit për ata me të cilët zotëruesi i vet shoqërohet. Nuk është nga miqësia apo urrejtja, kur ai pranon çdo lloj veprimi në mënyrë të drejtë, por sepse ai ka këtë lloj prirje. Ai vepron në të njëjtën mënyrë kundërt të huajve dhe të njohurve, kundërt atyre me të cilët ai është dhe atyre me të cilët ai nuk është familjar, duke përjashtuar rastet kur ai vepron në mënyrë të përshtatshme kundërt rrethanave të veçanta. Nuk është e përshtatshme të shfaqësh të njëjtën konsideratë, apo mungesën e saj, për të njohurit e afërt (intimë), sikurse për njerëzit që janë plotësisht të huaj.

Ne kemi thënë, përgjithsisht se ky njeri do të shoqërohet me të tjerët në mënyrë të drejtë dhe nga të

referuarit besnikërisht standarteve të asaj që është përparimtare dhe e mirë. Ai do të synojë të mos shkaktojë dhimbje tek të tjerët, ose t'ua shtojë kënaqësitë e tyre, sepse ngjan se ai është i lidhur me kënaqësitë dhe dhimbjet, të cilët lindin në marrëdhëniet shoqërore. Për çdo njëërën prej tyre, e cila nuk është e nderëshme apo e përshtatshme për ta inkurajuar atë, ai do ta kundërshtojë.

Në qoftë se kënaqësia nuk i sjell as më të voglin diskreditim apo dëmim vepruesit, ndërkohë që e kundërta e saj shkakton pak dhimbje, këtë herë ai do të refuzojë miratimin dhe e kundërshton atë. Ai do të sillet ndryshe me njerëzit e shquar dhe ndryshe me njerëzit ordinerë, ndryshe me ata që njeh mirë dhe ndryshe me ata që njeh më pak.

Në të njëjtën mënyrë arsyetohet për të gjitha ndryshimet e tjera duke i dhënë trajtimin e përshtatshëm secilës klasë njerëzore, duke preferuar për vetë arësyen e saj, të kontribuojë në kënaqësitë e të tjerëve, duke u kujdesur për të mos u shkaktoar atyre dhimbje, por duke qenë i udhëhequr prej pasojave. Unë do të kuptoja çfarë është e ndershme dhe progresuese, në qoftë se ato janë më të rëndësishmet. Ai do të shkaktojë pak dhimbje arësye, të kënaqësisë së madhe në të ardhmen.

I tillë është njeriu me prirje të ndërmjetme, por ai nuk ka emër specifik. Prej atyre, të cilët përkrahin kënaqësinë e të tjerëve, ai i cili synon në të qenurit i pranueshëm për asnjë motiv të mëtejshëm është dallkuk, por kushdo që synon të jetë i pranishëm me qëllim që të përfitojë në lidhje me paratë apo sende të tjera që blihen me para, është lajkatar.

Ne tashmë kemi thënë se, njeriu, i cili nuk aprovon asgjë është i zyrtar dhe grindavec.

Arsyeja përse ekstremet ngajnë të jenë në kundërshtim me njëra-tjetrën, është se mesorja nuk ka emër.

Kapitulli XVIII

Cilësitë sociale në lidhje me të vërtetën dhe falsitetin.

Duke folur në mënyrë të vrazhdë, e njëjta fushë veprimi i përket prirjes midis të

mburrurit dhe të nënvleftësuarit. Kjo gjithashtu nuk ka emër, por ne mund t'i shqyrtojmë këto cilësi pa emër, sepse ne do të përmirësojmë njohuritë tona të aspekteve të karakterit. Në qoftë se ne i diskutojmë ato individualisht, do të bindim veten tonë se vërtetet janë qenie të ndërmjetme.

Ne kemi folur më sipër për ata që shkaktojnë dhimbje dhe kënaqësi me anën e marrëdhënieve shoqërore me të tjerët. Le të merremi tani në mënyrë të ngjashme me ata, të cilët shfaqin të vërtetën dhe falsitetin në fjalimet dhe veprimet e tyre, p.sh. si në pretendimet e tyre.

Mendjemadh konsiderohet ai njeri, i cili pretendon se ka cilësitë e shquara, të cilat ai i zotëron jo plotësisht, aspak, a në masë më të vogël se sa ai pretendon. Njeriu ironik, përkundrazi mendohet se i mohon cilësitë që ai i zotëron apo i nënçmon ato. Ai që është i ndërmjetëm, midis këtyre dy llojeve individësh, i sinqertë në jetën e tij të përditshme dhe në fjalimin e tij, duke njohur cilësitë që ai zotëron as nuk i egzagjeron dhe as nuk i nënçmon ata.

Të gjitha këto tre tipa mund të kryejnë veprimet e tyre të ndryshme me ose pa objekt të mëtejshëm, por në rastin e fundit secili prej tyre flet vepron dhe jeton në pajtim me karakterin e tyre.

Falsiteti është në vetvete i keq dhe i qortueshëm, ndërsa e vërteta është një gjë e mirë dhe e lavdërueshme. Përputhësisht, njeriu i sinqertë e mban pozicionin e ndërmjetëm, lavdërohet, ndërsa mashtruesit duhet të kritikohen ashpër, veçanërisht mendjemadhi.

Kapitulli XIX

Sinqeriteti ose njeriu i vërtetë.

Le të diskutojmë secilin tip, duke marrë fillimisht njeriun e sinqertë. Ne nuk jemi duke u marrë këtu me personin, i cili flet të vërtetën në bërjen e një marrëveshjeje, as dhe me mënyrën e të sjellurit, që përfshin drejtësinë apo pa-drejtësinë, por me rastet në të cilat njeriu është i vërtetë në fjalim, të folurat dhe në mënyrën që ai jeton, pasi ai është i ngjashëm nga prirja.

Një person i tillë do të ngjante të ishte një tip i mirë, sepse dashuruesi i të vërtetës, i cili e flet atë kur asgjë nuk varet prej saj, do të flasë atë plotësisht aq më shumë, kur diçka varet nga ajo. Përderisa ai merr masa kundra falsitetit si të tillë, ai do t'i ruhet atij gjithnjë e më shumë si diçka të pandershme. Një njeri i tillë lavdërohet.

Kapitulli XX

Mburrës apo ekzagjerues.

Përsa i përket njeriut, ndodh që ai pretendon që kualifikimet e tij, janë më të larta se sa ato janë në të vërtetë. Në qoftë se ai nuk ka asnjë qëllim të mëtejshëm, ai bën përshtypje të keqe, sepse njeriu i mirë nuk do të kënaqej nga të treguarit një gënjeshtër, por ai ngjan të jetë më shumë i papërgjegjshëm se sa me vese.

Në qoftë se ai ka qëllim, për të fituar famë ose nder, ai nuk duhet të kritikohet ashpër, si një mendjemadh. Njeriu, objekti i të cilit është paraja, apo ajo që paraja do të blejë është më i famëkeqi. Nuk është kapaciteti, që e bën njeriun

mendjemadh por zgjedhja e qëllimshme, sepse ai është mendjemadh në bazë të prirjes së tij. Është zgjedhje e mjeteve të këqia që zhvillon prirje të ndyrë. Pikërisht si një gënjeshtar mund të jetë ai njeri i cili gëzohet që gënjen për pëlqimin e vet dhe qejfin e vet apo ai njeri i cili përpiqet të fitojë lavdi apo fitim.

Ata që mburren me qëllim që të fitojnë lavdi, pretendojnë për kualifikime të tilla si, fitimin e lavdërimit apo të urimit, ndërsa ata, objekti i të cilëve është fitimi, pretendojnë se përçojnë disa avantazhe dhe përfitime për fqinjët e tyre dhe mund t'i shpëtojnë zbulimit si të qenurit mosegzistues, si p.sh. fuqitë profetike, mprehtësinë intelektuale apo aftësinë mjeksore.

Për këtë arsye është, që shumica e njerëzve pretendojnë të kenë dhe të mburren prej kualifikimeve të tilla, sepse ata kanë karakteristikat e mësipërme.

Kapitulli XXI

Ironia ose vet-nënvlerësimi.

Njerëzit ironikë, të cilët nuk shprehen haptazi, shfaqen më tërheqës në karakter, sepse objekti i tyre ngjan se nuk është përfitimi, por shmangia e të shfaqurit të mendjemadhësive. Ata në mënyrë të veçantë mohojnë cilësitë e mbajtura përgjithësisht në konsideratë, pikërisht ashtu sikurse Sokrati bënte dikur, që më vonë u quajt ironia sokratike.

Ata të cilët mohojnë cilësitë e zakonshme apo të vogla quhen mashtrues pretenduese. Ata ofrojnë përçmim të madh... Ndonjëherë sjellja e tyre ka dukjen e të mburrurit, si veshje spartane; sepse mangësia e egzagjuar është sa

përshtypëse aq e tepruar.

Ata të cilët bëjnë përdorim të moderuar në të shprehurit e tyre të rezervuar, trajtojnë në mënyrë ironike subjekte, që nuk bien shumë në sy, apo nuk janë tepër të rëndomta. Mburraveci konsiderohet të jetë e kundërta e njeriut të singertë, sepse ai ka karakter më të keq sesa njeriu ironik.

Kapitulli XXII

Cilësitë biseduese: i zgjuar, palaço dhe i trashë.

Përderi sa një pjesë e jetës është shplodhja dhe një aspekt i kësaj është bisedimi zbavitës, at'herë konsiderohet se ka një lloj sjelljeje shoqërore, që është me shije të mira, se ka sende që është e drejtë të thuash dhe që e njëjta gjë është edhe me të dëgjuarit. Do të jetë avantazh dhe epërsi, në qoftë se ata në prezencën e të cilëve ne bisedojmë dhe të cilët ne i dëgjojmë të pranojnë standarte të tilla.

Qartësisht në këtë fushë është e mundshme të tregohet apo të mos mjaftohet me mesoren.

Ata, të cilët shkojnë tepër larg në të qenurit argëtues, konsiderohen si palaço dhe njerëz vulgarë që e ushtrojnë veten e tyre për të qënë zbavitës me të gjitha mënyrat. Ato janë më shumë për të bërë të tjerët të qeshin dhe jo për të shprehur dimnjitet dhe konsideratë edhe për ndjenjat e viktimës së tyre.

Ata, të cilët refuzojnë të thonë ndonjë gjë zbavitëse dhe lënë mënjane shakatë e njerëzve të tjerë, konsiderohen si të pagdhendur dhe të hidhët, ndërsa ata të cilët ushtrojnë humorin e tyre me shije të mirë quhen të trashë.

Shumica e njerëzve pëlqejnë zbavitjen dhe përqeshjen më shumë se sa ato duhen. Palaçot quhen të zgjuar, kur janë në shoqëri të mirë. Ka një ndryshim jo të vogël midis palaçove nga njëra anë dhe njerëzve që pëlqejnë zbavitjen dhe përqeshjen nga ana tjetër.

Prirja e ndërmjetme ka vetinë e taktit dhe treguesi i taktit është të shprehurit dhe të dëgjuarit e llojit të sendeve që janë të përshtatshme për njeriun me karakter të ndershëm dhe bujar. Ka disa gjëra, që është e përshtatshme për një njeri të tillë t'i flasë dhe t'i lejojë t'i thuhet në formë zbavitëse. Një njeri i tillë flet gjëra të përshtatshme dhe gjithashtu i lejon të tjerët t'ia thonë atij në formë zbavitse.

Koncepti i njeriut bujar për humorin është ndryshe nga koncepti i njeriut servil ashtu sikurse është koncepti i njeriut të edukuar nga i të pa edukuarit.

Njeriu mund ta shikojë këtë biles nga krahasimi i komedive të reja me të vjetra, sepse për shkrimtarët e hershëm humori konsistonte në të qenurit gojëlëshuar, ndërsa në të mëvonëshmit në të shprehurit tërthorazi.

Nuk ka as ndryshimin më të vogël midis këtyre të dyve në aspektin e dinjitetit. Palaçot flasin gjëra që njeriu me shije nuk do të ëndërronte kurrë t'i thoshte dhe as t'i dëgjonte.

Njeriu i pagdhendur është i padobishëm për çdo lloj marrëdhënie shoqërore, sepse ai nuk kontribuon asgjë dhe lëndohet në çdo gjë...

Kapitulli XXIII

Modestia nuk është virtyt, është e mirë vetëm si frenim i mos-diskretimit rinor.

Nuk është korrekte të flasësh për modestinë si një lloj

virtyti, sepse ajo është më shumë si një ndjenjë se sa prirje. Ajo përcaktohet në çdo rast si një lloj frike e famës së keqe dhe ka një efekt shumë të ngjashëm, që del nga frika e rrezikut.

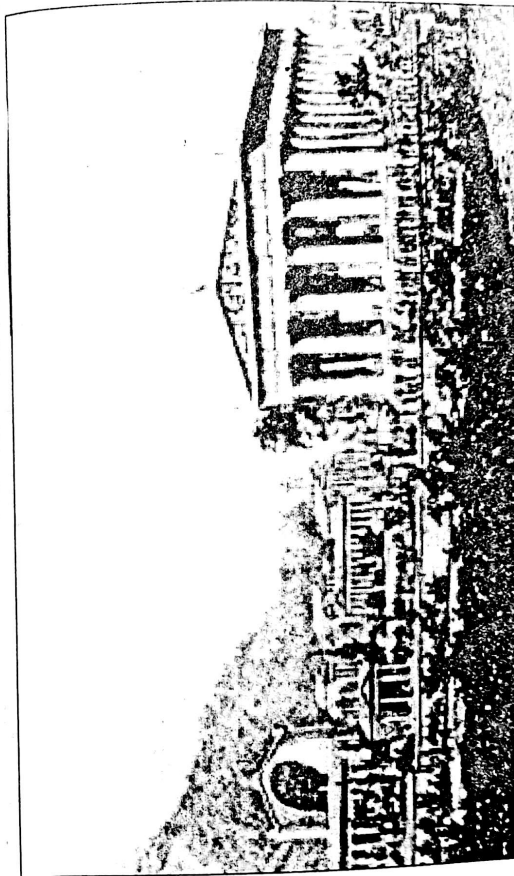
Modestia i bën njerëzit të skuqen dhe frika e vdekjes i zverdh ata. Kështu që të dyja duket se janë në një farë mënyrë trupore. Kjo mendohet të jetë më shumë shenjë e ndjenjës se sa e një prirjeje. Ndjenja nuk është e përshtatshme kundrejt çdo moshe, vetëm për të rinjtë.

Ne konsiderojmë që adoleshentët duhet të jenë më modest, sepse ata jetojnë nën lëkundjen e ndjenjave të tyre, ata shpesh bëjnë gabime, por përmbahen nga modestia. Gjithashtu ne lavdërojmë të rinjtë modest, por asnjëri nuk do të lavdëronte një të moshuar për të qenurit i turpshëm, sepse ne mendojmë se ai nuk duhet të bëjë ndonjë gjë për të cilën të turpërohet. Në fakt turpi nuk është emocion i njeriut të mirë.

Është njeriu i keq që duhet të ndjej turp, sepse ai është një lloj njeriu i cili bën vepra të turpshme.

Modestia mund të jetë e mirë vetëm në mënyrë të kushtezuar: që në qoftë se vepruesi do të bënte kështu dhe kështu at'herë ai do të turpërohej, gjë që nuk është e vërtetë me virtytet. Edhe pse paturpësia, është një gjë e keqe përsëri nuk rrjedh ndonjë gjë më shumë nga kjo që të jesh i turpëruar. Në qoftë se njeriu sillet në mënyrë të turpshme, do të thotë që është gjë e mirë, shkurt të jesh i turpëruar.

Në të njëjtën mënyrë, të përmbajturit e ndjenjave, nuk konsiderohet plotësisht virtyt. Është një lloj kombinimi i virtytit me diçka tjetër.

OLIMPI

LIBRI I PESTË

DREJTËSIA

Kapitulli I

Çfarë kuptoni ju me drejtësi dhe padrejtësi.

Në të trajtuarit e drejtësisë dhe padrejtësisë, ne duhet të marrim parasysh se me çfarë veprimesh lidhen ato, se çfarë lloj mesoreje është drejtësia dhe çfarë ekstremesh shtrihen midis drejtësisë.

Le të udhëhiqemi në shqyrtimin tonë në të njëjtën linjë si në shpjegimet e mëparshme.

Kur, njerëzit flasin për drejtësinë ato kanë ndër mend ato llojë karakteri që u jep prirje atyre për të kryer veprime të drejta, të sillen në mënyrë të drejtë dhe urojnë për çfarë është e drejtë. Në të njëjtën mënyrë ata kuptojnë me padrejtësi gjendjen (kushtin), që i bëjnë ata të veprojnë ata të veprojnë padrejtësisht dhe urojnë gjëra të padrejta.

Ne mund të fillojmë nga të bërit e këtyre supozimeve si bazaë për diskutimet tona. Në fakt, rasti nuk është i njëjtë me prirjet, sikurse janë shkencat dhe cilësitë. Dihet se anëtarët e një çifti të kundërtash supozohen të jenë çështje e të njëjtës shkencë apo cilësi.

Një gjendje që ka kundërshti nuk shkakton rezultate që janë në kundërshtim me vetveten. P.sh, shëndeti shkakton

vetëm rezultate të shëndetshme dhe jo llojin e kundërt, sepse ne themi se një person ecën në mënyrë të shëndetshme, kur ai ecën ashtu si njeriu i shëndershëm do të shëtiste.

Ne përjashtojmë mundësinë shëndeti i tij mund ta bëjë atë të eci në mënyrë të shëndetshme.

Natyrë e gjendjes së të kundërtave zbulohet shpesh nga e kundërta e saj dhe gjendet zbulohen shpesh nga subjektet të cilave ato u përkasin. Në qoftë se, ne e dimë se çfarë do të thotë, gjendje e shëndoshë e trupit, at'herë ne duhet të njohim gjithashtu edhe se çfarë do të thotë gjendje e pa-shëndoshë e trupit. Gjendjen e shëndoshë trupore, ne e zbulojmë prej njohurive tona të trupave në këtë gjendje (kusht) dhe anasjelltas.

Në qoftë se ana shëndetësore trupore është qëndrueshmëria (e fortësisë) e mishit, ana pa-shëndetësore trupore duhet të jetë dobësimi i mishit dhe çfarë ndihmon në shëndetin duhet të jetë ajo që është është produkti i qëndrueshmërisë tek mishit.

Në qoftë se, një e kundërt është e dyshimtë, ajo pasohet (në pjesën më të madhe) nga një e kundërt tjetër e dyshimtë. P.sh, në qoftë se e "drejta" është e dyshimtë, e "padrejta" duhet të jetë gjithashtu e dyshimtë.

Kapitulli II

E padrejtë do të thotë ose e paligjshme, ose e pandershme, kështu që e drejtë do të thotë ose e ligjshme, ose e ndershme

Duket që fjalët drejtësi dhe padrejtësi, janë të dyshimta, por si koncepte të ndryshme të mbuluara nga i njëjti emër. Ata janë shumë afër njeri me tjetrin. Dyshimshmëria kalon

Etika

pa u vënë re dhe nuk është aq e dukshme sa të krahasohen ashtu sikurse ato janë, kur janë larg njëra-tjetrës, të ndara, sepse at'herë ndryshimi i pamjes së jashtme do të ishte i konsiderueshëm. Kështu fjala "çelës" përdoret me dy kuptime, si prej kockës së poshtme të qafës së kafshës (që quhet klavikula) dhe për mbylljen e deryve.

At'herë le të fillojmë nga të marrit e koncepteve të ndryshme, në të cilat thuhet se njeriu është i padrejtë. Fjala konsiderohet të përshkruaj njeriun që thyen ligjin dhe njeriun që përfiton prej tjetrit, si p.sh në veprimet e padrejta. At'herë në mënyrë të qartë në të dyja rastet, njeriu që i përmbahet ligjit dhe njeriu i ndershëm do të jenë të drejtë. Kështu drejtësi do të thotë i ligjshëm dhe i ndershëm dhe padrejtësi do të thotë i paligjshëm dhe i pandershëm.

Për arsye se njeriu i padrejtë merr më shumë se sa pjesa përkatëse e tij, ai do të interesohet për sendet, jo me të gjitha, por me ato që përbëjnë fushën e fatit të mirë apo të keq, sende që janë kurdoherë të mira në vetvete, por jo gjithmonë të mira për individin.

Sendet, që janë gjithmonë të mira prej vetë natyrës së tyre, janë ato që qeniet njerëzore luten dhe përpiqen të përfitojnë por kjo është gabim. Ata luten se ajo që është e mirë prej natyrës së saj, të mund të jetë e mirë për ta, por zgjedhin çfarë është e mirë për ta.

Njeriu i padrejtë nuk zgjedh gjithmonë pjesën më të madhe, prej sendeve që janë të këqia në vetvete. Ai aktualisht zgjedh gjënë më të pakët, megjithëse ai nuk konsiderohet më i pakët se në të përpjekurit e të marrurit shumë, sepse "të marrurit shumë" i referohet asaj që është e mirë. E keqja më e pakët konsiderohet të jetë në një farë mënyrë e mirë, sepse kjo është ajo që i përfshin.

Le ta quajmë atë të pandershëm, sepse kjo është një fjalë që i përfshin të dyja kuptimet. Përderi sa njeriu i

automatikisht i lidhur me tjetrin dhe në bashkësi". Personi më i keq është ai, i cili ushtron vesin e tij kundrejt vetes së tij dhe shokëve të tij. Njeriu më i mirë nuk është ai, i cili ushtron virtytin e tij vetëm kundrejt vetes së tij, por, ai e ushtron edhe në lidhje me tjetrin, sepse kjo është detyrë e vështirë.

Kjo lloj drejtësie nuk është një pjesë e virtytit, por e tëra. Padrejtësia në kundërshtim me të nuk është një pjesë e vesit, por tërësia e saj.

Në të njëjtën kohë janë bërë të qarta ndryshimet midis virtytit dhe kësaj lloj drejtësie. Virtyti është i njëjtë si drejtësia, por çfarë duhet të jetë virtyt, nuk është e njëjtë me atë çfarë duhet të jetë drejtësi. Përkundrazi, për aq kohë sa virtyti lidhet me një tjetër, ai është drejtësi, dhe për aq kohë sa virtyti është një farë lloj gjendjeje e papërcaktuar, ai është virtyt.

Kapitulli III

Drejtësia specifike

Për çfarë jemi duke kërkuar është tipi i drejtësisë që korrespondon si pjesë e virtytit dhe tipi i padrejtësisë që është pjesë e vesit. Këtu ndodhet evidenca, që tregon që ka tip padrejtësie dhe drejtësia. P.sh një njeriu, i cili nga frika flak tutje mburojën e tij apo për shkak të irritimit të tij përdor gjuhë abuzive, apo për shkak të kopracisë së tij refuzon të japë ndihmë financiare, bën padrejtësi.

Ndërsa kur njeriu merr më shumë se sa përkatësia e tij edhe pse ai s'është shpesh i nxitur nga asnjë prej këtyre veseve përsëri ajo që e shtyn atë është një lloj poshtërsie, e cila shpreh padrejtësi. Prandaj ka një lloj tjetër padrejtësie,

Aristoteli

që është pjesë e të tërës, që është në kundërshtim me ligjin.

Në qoftë se një njeri bën shkelje bashkëshortore dhe ka përfitim, ndërsa tjetri bën shkelje bashkëshortore për shkak të dëshirës dhe e plotëson dëshirën e tij me pagesë, i pari konsiderohet i shtthurur dhe i dyti i padrejtë, por jo i shtthurur. Veprimi është i padrejtë, sepse bëhet për përfitim.

Për më tepër ne mund t'i referohemi çdo veprimi tjetër të padrejtë si veti të ndonjë vesi të veçantë. Shkelja bashkëshortore është veti e të shtthururit, braktisja e shokut në fushën e betejës, është veti e të qenurit frikacak, e sulmit trup më trup, është veti e të qenurit tepër i zemëruar, por kur njeriu ka përfitim nga shkeljet e tij, at'herë kjo është veti e padrejtësisë dhe jo e ndonjë vesi tjetër.

Përveç drejtësisë universale, është një lloj tjetër, e cila është e veçantë. Ajo është, e ngjashme me të tërën, sepse përcaktimi i saj është i të njëjtës gjini, sepse e veçanta është një lloj specie e drejtësisë së përgjithshme. Të dyja kanë fushën e kopetencave në lidhje me një tjetër. Padrejtësia specifike lidhet me nderin, pasurinë, me të qenurit i siguarur dhe gjithçka të ngjashme me to dhe synon në kënaqësinë, që rezultojnë në nxjerrjen e përfitimeve.

Ne kemi shquar dy kuptimet e padrejtësisë, si i paligjshëm dhe i pandershëm, dhe dy të drejtësisë, i ligjshëm dhe i ndershëm. Padrejtësia i korrespondon të paligjshmes. Çfarë është e pandershme nuk është e njëjtë me çfarë është e paligjshme, por lidhet me të si pjesa me të tërën, sepse çfarë është e pandershme është e paligjshme. Ndërsa jo çdo gjë e paligjshme është e pandershme.

Tipi i padrejtësisë nuk është i njëjtë në mënyrë që një send është e padrejtë, por ndryshon si pjesë nga e tëra. Kjo padrejtësi (si pandershmëri), është pjesë e padrejtësisë si e tërë, ashtu si drejtësia (si ndershmëria), është pjesë e të gjithë drejtësisë.

Etika

Shumica e veprimeve, që shtrihen në ligj lidhen nga pikëpamja e virtytit si një i tërë, sepse ligji na udhëzon të jetojmë në përputhje me çdo virtyt dhe përmbahemi nga çdo lloj vesi.

Për më tepër, veprimet që japin virtytin janë veprime të ligjëshme që ligjet përshkruajnë më edukim, që nxit të mirën e përbashkët. Përsa i përket edukimit individual, që e bën njeriun thjesht një njeri të mirë, ne duhet të vendosim më vonë.

Duhet të gjykohet nëse i përkasin shkencës politike apo ndonjë tjetër, sepse supozohet që nuk është gjithmonë e njëjta gjë të jesh njeri i mirë dhe qytetar i mirë. Kjo bie në sy në regjimet e korruptuara.

Kapitulli IV

Drejtësia specifike është ose shpërndarëse, ose rregulluese

Drejtësia specifike dhe mënyra korresponduese për diçka që është e drejtë, duhet të ndahen. Një lloj drejtësie është gjendur në shpërndarjen e nderëve, pasurive apo çdo gjëje tjetër që mund të ndahet midis anëtarëve të komunitetit, i cili merr pjesë në sistemin politik. Në këto rastë është e mundshme për një person të ketë ose ndarje të barabartë, ose pa barabartë me një tjetër.

Lloji tjetër është i lidhur me rregullimin e kushteve të veprimeve. Ky lloj ka dy pjesë: në njërin lloj rregullimi i veprimeve është vullnetar dhe tjetri jo vullnetar. Veprimet vullnetare përfshijnë shitjen, blerjen, dhënie e borxhit, depozitimin, marrjen me qera: këto quhen vullnetare, sepse pikënisja e këtyre veprimeve është vullnetare.

Veprimet e pavullnetshme janë madje dhe sekrete të tilla si, vjedhja, shkelja bashkëshortore, helmimi, prokura, joshja e skilevërve, vrasja gjatë vjedhjes, dëshmi e rreme ose e dhunëshme, si grabitje, vrasje, gjymtim, fyerje publike, shpifje.

Kapitulli V

Shënim mbi drejtësinë në kuptimin më të gjerë të keqbërjes

Është e pamundur të veprosh padrejtësisht pa qenë njeri i pa-drejtë.

Cilat janë shkeljet që e bëjnë njeriun e padrejtë në çdo lloj keqbërje-si vjedhje shkelje bashkëshortore, veprime banditësh? Ndoshta cilësia e veprimit nuk ka asnjë ndryshim; se një njeri mund të ketë kontakt seksual me një grua duke patur njohuri të plotë se kush është ajo (ajo është gruaja e një tjetri), ndonëse jo nga shkaku efikas i zgjedhjes së qëllimshme, por nën influencën e pasionit. At'herë edhe pse sjellja e tij është e padrejtë, ai nuk është njeri i padrejtë. Unë dua të them që veprimi i të vjedhurit nuk e bën njeriun vjedhës dhe as veprimi i shkeljes bashkëshortore nuk e bën atë shkelës të kurorës bashkëshortore.

DREJTËSIA POLITIKE: KUSHTET E SAJ

Ne duhet të mos injorojmë faktin se subjekt i analizës sonë nuk është vetëm drejtësia në përgjithësi, por drejtësia politike. Drejtësia politike përftohet midis atyre, të cilët marrin pjesë në jetë për plotësimin e nevojave të tyre si persona të lirë dhe të barabartë, ose në mënyrë arithmetike, ose proporcionale. Në shoqëri, kur këto kushte nuk janë të pranishme, nuk ka

drejtësi politike midis anëtarëve, por vetëm një lloj përafërsie me drejtësinë.

Drejtësi gjendet vetëm midis atyre ku marrëdhëniet reciproke të të cilëve kontrollohen nga ligji. Ligji gjendet vetëm midis atyre të cilët janë të prirur për padrejtësi.

Padrejtësia nënkupton sjellje të padrejtë (pavarësisht se sjellja e padrejtë nuk nënkupton gjithmonë padrejtësinë) dhe kjo konsiston në të dhënit e vetvetes shumë të asaj që është në përgjithësi e mirë dhe pak prej asaj që është në përgjithësi e keqe. Kjo është arsyeja që ne nuk e lejojmë njeriun të sundojë, por parimin, kur njeriu bën kështu për avantazhin e vet, atëherë mund të bëhet despot.

Sunduesi është mbajtës i drejtësisë dhe në qoftë se është i drejtësisë, ai është i barazisë.

Përdërisa pranohet që, në qoftë se ai është njeri i drejtë, ai nuk ka avantazhe (sepse ai nuk merr për veten e tij pjesën më të madhe të asaj që është përgjithësisht e mirë, rrjedhimisht atij duhet t'i jepet ndonjë çmim, nder dhe dinjitet. Ata, të cilët nuk kënaqen me këto shpërblime, transformohen në despotë.

DREJTËSIA SHTËPIAKE

Drejtësia nga ana e mjeshtrit (kundrejt skllavit) apo babait (kundrejt fëmijës) nuk është e njëjtë me format e diskutuara më sipër, edhe pse është analoge me to. Nuk mund të ketë padrejtësi në kuptimin absolut kundrejt asaj që është vetvetja. Deri sa fëmija të arrijë një farë moshe dhe të ketë arritur pavarësinë, ai është sikur të ishte pjesë e vetvetes (për shembull e babait).

Asnjëri nuk mund të zgjedhi të dëmtojë veten e tij (për këtë arsye nuk mund të jetë padrejtësi kundrejt vetvetes), prandaj nuk mund të ketë ndonjë sjellje kundrejt atij, që

Veprimet e pavullnetshme janë madje dhe sekrete të tilla si, vjedhja, shkelja bashkëshortore, helmimi, prokura, joshja e sklleverve, vrasja gjatë vjedhjes, dëshmi e rreme ose e dhunëshme, si grabitje, vrasje, gjymtim, fyerje publike, shpifje.

Kapitulli V

Shënim mbi drejtësinë në kuptimin më të gjerë të keqbërjes

Është e pamundur të veprësh padrejtësisht pa qenë njeri i pa-drejtë.

Cilat janë shkeljet që e bëjnë njeriun e padrejtë në çdo lloj keqbërje-si vjedhje shkelje bashkëshortore, veprime banditësh? Ndoshta cilësia e veprimit nuk ka asnjë ndryshim; se një njeri mund të ketë kontakt seksual me një grua duke patur njohuri të plotë se kush është ajo (ajo është gruaja e një tjetri), ndonëse jo nga shkaku efikas i zgjedhjes së qëllimshme, por nën influencën e pasionit. At'herë edhe pse sjellja e tij është e padrejtë, ai nuk është njeri i padrejtë. Unë dua të them që veprimi i të vjedhurit nuk e bën njeriun vjedhës dhe as veprimi i shkeljes bashkëshortore nuk e bën atë shkelës të kurorës bashkëshortore.

DREJTËSIA POLITIKE: KUSHTET E SAJ

Ne duhet të mos injorojmë faktin se subjekt i analizës sonë nuk është vetëm drejtësia në përgjithësi, por drejtësia politike. Drejtësia politike përftohet midis atyre, të cilët marrin pjesë në jetë për plotësimin e nevojave të tyre si persona të lirë dhe të barabartë, ose në mënyrë arithmetike, ose proporcionale. Në shoqëri, kur këto kushte nuk janë të pranishme, nuk ka

drejtësi politike midis anëtarëve, por vetëm një lloj përafërsie me drejtësinë.

Drejtësi gjendet vetëm midis atyre ku marrëdhëniet reciproke të të cilëve kontrollohen nga ligji. Ligji gjender vetëm midis atyre të cilët janë të prirur për padrejtësi.

Padrejtësia nënkupton sjellje të padrejtë (pavarësisht se sjellja e padrejtë nuk nënkupton gjithmonë padrejtësinë) dhe kjo konsiston në të dhënurit e vetvetes shumë të asaj që është në përgjithësi e mirë dhe pak prej asaj që është në përgjithësi e keqe. Kjo është arsyeja që ne nuk e lejojmë njeriun të sundojë, por parimin, kur njeriu bën kështu për avantazhin e vet, atëherë mund të bëhet despot.

Sunduesi është mbajtës i drejtësisë dhe në qoftë se është i drejtësisë, ai është i barazisë.

Përdërisa pranohet që, në qoftë se ai është njeri i drejtë, ai nuk ka avantazhe (sepse ai nuk merr për veten e tij pjesën më të madhe të asaj që është përgjithësisht e mirë, rrjedhimisht atij duhet t'i jepet ndonjë çmim, nder dhe dinjitet. Ata, të cilët nuk kënaqen me këto shpërblime, transformohen në despotë.

DREJTËSIA SHTËPIAKE

Drejtësia nga ana e mjeshtrit (kundrejt skllavit) apo babait (kundrejt fëmijës) nuk është e njejtë me format e diskutuara më sipër, edhe pse është analoge me to. Nuk mund të ketë padrejtësi në kuptimin absolut kundrejt asaj që është vetvetja. Deri sa fëmija të arrijë një farë moshe dhe të ketë arritur pavarësinë, ai është sikur të ishte pjesë e vetvetes (për shembull e babait).

Asnjëri nuk mund të zgjedhi të dëmtojë veten e tij (për këtë arsye nuk mund të jetë padrejtësi kundrejt vetvetes), prandaj nuk mund të ketë ndonjë sjellje kundrejt atij, që

është politikisht i drejtë apo i padrejtë.

Drejtësia politike përcaktohet nga ligji dhe gjendet në komunitetet, ku ligji pranohet në mënyrë të natyrshme, anëtarët e të cilave marrin pjesë në mënyrë të barabartë në sundim dhe në të qenurit të sunduar.

Drejtësia është e plotë dhe më e realizuar midis burrit dhe gruas, se sa midis babait dhe fëmijëve, apo mjeshtrit dhe skllervëve.

Kapitulli VI

Drejtësia politike mund të bazohet në ligjet natyrale ose qytetare.

Ka dy lloj drejtësishë politike, njëra natyrale dhe tjetra legale. Drejtësi politike natyrale, është ajo e cila ka të njëjtën vlefshmëri kudo dhe që nuk varet nga miratimi.

Drejtësia politike legale, është ajo e cila mund të marrë një formë apo një tjetër, por që menjëherë pasi është vendosur është vendimtare, si çmimi i kërkuar apo i paguar për lirin e të burgosurit të luftës. Në këto raste do të jetë një shumë e caktuar, apo që do të sakrifikohet një dhi dhe jo dy dele, po ashtu çdo dekretim për rrethanat e veçanta, të tillat si sakrificat për nder të Brasidës (gjeneralit të shkëlqyer spartan), dhe nga rezoluta specifike.

Disa mbajnë pikëpamjet se të gjitha rregullat janë të këtij lloji. Duket sikur për disa njerëz që çdo gjë e drejtë është thjesht legale, sepse çfarë është e natyrshme është e pandryshueshme dhe ka të njëjtën vlefshmëri. Kudo (sikurse zjarri djeg si këtu edhe në Persi), ata mund të shikojnë që nocionet e drejtësisë janë të ndryshueshme. Edhe pse ligjet natyrale janë të pandryshueshëm, kjo është e vërtetë në një

sens, por nuk është e vërtetë ashtu siç thuhet.

Midis perëndive, në të vërtetë, drejtësia presupozohet të mos ndryshojë kurrë, por në botën tonë, edhe pse këtu ka një gjë të tillë si ligji natyral, çdo gjë është subjekt ndryshimi. Pavarësisht prej ndryshimit, ka sende të tilla që janë kështu prej natyrës dhe të tjera që nuk janë prej natyrës.

I njëjti dallim aplikohet në të gjitha rastet e tjera; p.sh. dora e djathtë (për shumicën e njerëzve), është në mënyrë të natyrshme superiore, pavarësisht se është e mundshme për çdo njeri, që t'i përdori të dyja duar njëllorj.

Rregullat e drejtësisë, të stabilizuara nga konventa (marrëveshje zyrtare) dhe metodat, mund të jenë krahasuar me masat standarte, sepse masat e përdorura në tregëtarët e verës dhe të drithit nuk janë kudo të barabarta. Ato janë më të mëdha në shitjen me shumicë dhe më të vogla në shitjen me pakicë. Ngjashmërisht, ligjet që nuk janë natyrale, por të bazuara nga njerëzit, nuk janë të njëjta kudo, sepse format e qeverisjes gjithashtu nuk janë të njëjta, por ndryshojnë nga njëri vend tek tjetri. Vetëm një sistem është nga natyra më i miri kudo.

SHPJEGIMI PËRMBLEDHËS I DREJTËSISË

Ne kemi thënë çfarë është gjë e drejtë dhe e padrejtë. Tani që ne kemi përcaktuar ato, është e qartë që të bërit drejtësi është mesore midis të bërit padrejtësi dhe të vuajturit e padrejtësisë, sepse të bësh padrejtësi është të kesh tepër pak.

Drejtësia është mesore, jo sikurse virtytet e tjera, sepse ajo ka të bëjë me një kusht të ndërmjetëm, ndërsa padrejtësia ka të bëjë me ekstremet. Drejtësia është virtyt, që personi i drejtë thuasë e shpreh me veprimet e drejta, që shprehin mendimin e tij, duke shpërndarë sende të mira dhe të këqia, midis vetes së tij dhe të tjerëve. Ai nuk çmon shumë çfarë

është e zgjedhshme për veten e tij dhe pak për fqinjën e tij, (dhe anasjelltas, çfarë është e dëmshme), por vlerëson çfarë është proporcionalisht e barabartë. Ai bën të njëjtën gjë në të shpërndarurit e sendeve midis të tjerëve.

Padrejtësia, nga ana tjetër është e lidhur në të njëjtën mënyrë, me çfarë është e padrejtë. Çfarë është e padrejtë është teprice dhe mangësi disproporcionale, në çfarë është mirëprurëse apo dëm-prurëse, e dobishme apo e dëmshme. Personi i padrejtë merr si çmim për veten e tij një teprice të asaj që është e dobishme dhe një pamjaftueshmëri të asaj që është e dëmshme. Duke folur si një e tërë, ai vepron ngjashmërisht në shpërndarjen midis të tjerëve, ndonëse devijon nga proporcioni (nga marrëdhëniet korrekte midis sendeve apo pjesëve të tyre) në çdo drejtim. Duke marrë tepër shumë është të bësh padrejtësi.

Kapitulli VII

Veprimet vullnetare dhe të pa-vullnetshme

Kur një person vepron në mënyrë të vullnetshme, ai bën një veprim të drejtë apo të padrejtë?

Kur ai vepron në mënyrë të pavullnetshme veprimi i tij nuk është as i drejtë dhe as i padrejtë, duke përjashtuar vetëm ato raste që veprimi mund të jetë i drejtë apo i padrejtë në mënyrë rastësore, pasi njerëzit kryejnë dhe veprime për të cilat drejtësia dhe padrejtësia janë rastësore.

Duke vepruar në këtë mënyrë, sjelljet e drejta dhe të padrejta dallohen nga të qenurit vullnetarë apo jovullnetarë, sepse kur veprimi është i vullnetshëm, ai dënohet dhe bëhet një veprim i padrejtë. Kështu mund të jetë diçka që është e padrejtë në qoftë se e vullnetshme nuk është prezent ndalon

bërjen e veprimit të padrejtë.

Me veprim të vullnetshëm unë quaj (sikurse kam thënë më sipër) çdo veprim që shtrihet tek fuqia e vepruesit që ai e bën me ndërgjegje. P.sh nuk është injorant për rezultatin apo për mjetin e përdorur për të arritur rezultatin (p.sh cilin ai godet, apo me çfarë ai e godet, apo për çfarë efekti) dhe jo nga detyrimi apo aksidentalisht.

Në qoftë se njeriu do të duhej të mbante duart e një tjetri dhe me duart e këtij personi ai godet një person të tretë, at'herë personi i dytë nuk do të ishte një veprues i vullnetshëm, sepse ai nuk mund të ndihmojë veten e tij.

Është e mundshme, që personi i qëlluar të jetë babai i vepruesit, pavarësisht që vepruesi është i ndërgjegjshëm vetëm se ai është një qenie njerëzore apo një prej shokëve të tij dhe jo që është babai i tij. I njëjti lloj dallimi mund të jetë ngjashmërisht i supozuar në lidhje me rezultatin dhe veprimin, të marrura si një e tërë.

Një veprim i pa-vullnetshëm është një veprim i bërë në injorancë ose në qoftë se jo nga injoranca, jashtë kontrollit të vepruesit, apo nga detyrimi. Në realitet ka një numër procesesh natyrale që ne zbatojmë ku asnjë prej të cilave nuk është as vullnetare dhe as jovullnetare edhe pse ne jemi plotësisht të ndërgjegjshëm për ato. Kështu të bërit i moshuar apo vdekja si në rastin e veprimit të drejtë ashtu dhe në rastin e veprimit të padrejtë ka një faktor rastësor.

Një njeri mund të kthejë në depozitë paratë e gjetura apo të vjedhura, në mënyrë të padëshirueshme dhe përmes frikës. Ne duhet të themi që ai është duke vepruar drejt apo duke bërur një veprim të drejtë. Duke përjashtuar rastësinë, ngjashmërisht ne duhet të pranojmë se njeriu, i cili dështon të kthejë një depozitë (shumë e paguar) si garanci vetëm nga detyrimi dhe kundra dëshirës së tij, është vetëm në mënyrë të rastësishme duke vepruar padrejtësisht apo duke bërur një

veprim të gabuar.

Disa prej veprimeve të vullnetshme ne i bëjmë prej të zgjedhurit, të tjerat jo prej të zgjedhurit. Ato të cilat nuk janë rezultat i analizimit nuk janë të zgjedhëshme.

SHKALLËT E KEQ-SJELLJES

Në shoqëri ka tre lloj dëmtimesh. Ato që bëhen në injorancë janë gabimet. Kështu ndodh kur veprimi instrumenti, efekti ishte ndryshe nga çfarë vepruesi supozonte, sepse ai as nuk nënkuptonte të godiste ndonjë njeri, jo me këtë raketë, jo këtë person, jo me këtë efekt, por rezultati ishte ndryshe nga çfarë ai shpresonte. Ai vetëm nënkuptonte t'i jepte tjetrit një pickim, dhe jo t'i shkaktonte plagë.

Kur dëmtimi ndodh në kundërshtim me të shpresuarit e arsyeshëm, at'herë është keq-rrezikim (aventurë e keqe-fjala aventurë nuk duhet të merret siç shpesh ndodh në gjuhën shqipe-si diçka jo e pëlqyeshme-por si një ndërmarrje e rrezikshme, vlerat e të cilës i përgjigjen rezultatit të kërkuar, mund të jetë herë e mirë, herë e keqe: shënim i përkthyesit); por kur nuk ndodh në kundërshtim me të shpresuarit e arsyeshëm por pa qëllim të keq, at'herë është gabim (sepse vepruesi bën gabim kur origjina e përgjegjësisë shtrihet tek vetë ai; kur ajo shtrihet jashtë atij, veprimi i tij është keqrrrezikim (aventurë e keqe). Kur vepruesi vepron me dijeni por pa paramenduar at'herë është dëmtim; të tilla janë të gjitha veprimet që bëhen për shkak të gjendjes shpirtërore (prirjeve mendore) apo prej ndonjë ndjenje të natyrëshme dhe të pashmangëshme për të cilat qeniet humane janë të prirura.

Ata, të cilët kryejnë këto dëmtime dhe gabime janë duke vepruar gabim dhe veprimet e tyre janë dëmtimet (vepra e

tyre është dëmtimi-rezulton në dëmtime), por kjo në vetvete nuk i bën ata të padrejtë apo njerëz të poshtër, sepse dëmtimi që ata bënin (bëjnë) nuk ishte (nuk është) për shkak të keqdashësisë. Kur njeriu bën keq me qëllim at'herë ai është i padrejtë dhe i poshtër... Veprimet të kryera jo vetëm në injorancë por si rezultat i injorancës, janë të falëshme: ata që kryejnë në injorancë por që nuk janë për shkak të injorancës, por të një reagimi të panatyrshëm dhe nënnyerëzor (nën nivelin njerëzor) janë të pafalshme...

Të jesh i drejtë nuk është e lehtë, sepse të sjellurit drejt presupozon gjendjen morale të virtytëshme.

Njerëzit supozojnë që është në fuqinë e tyre të veprojnë në mënyrë të padrejtë dhe prandaj është e lehtë të jesh i drejtë, por kjo nuk është kështu. Të shkosh në krevat me gruan e fqinjit, të godasësh njeriun që ndodhet pranë jush, kjo është e lehtë dhe shtrihet në fuqinë e tyre, por nuk është e lehtë e as në fuqinë e tyre të bësh këto gjëra si rezultat i një farë (mënyre) gjendje të karakterit.

Ngjashmërisht ata supozojnë se nuk është mençuri specifike për të njohur çfarë është e drejtë dhe e padrejtë, sepse nuk është e vështirë të kuptosh udhëzimet që ligji na jep neve (edhe pse veprimet që ai (ligji) përshkruan janë të drejta vetëm në mënyrë të rastësishme) por se si veprimet duhet të kryhen dhe se si bëhet përhapja e tyre në mënyrë që të jenë të drejta-të njohësh këtë është më e vështirë se sa të njohësh se çfarë kërkon të njohë shëndeti i tij; sepse në mjekësi gjithashtu, edhe pse është e lehtë të njohësh se çfarë janë mjaft barna qetësuese dhe vera, të njohësh se si, për cilin, dhe kur ata duhet të përdorin me qëllim që të përmirësojnë shëndetin, nuk është detyrë më e pakët se sa të jesh një doktor i kualifikuar. Është për këtë arsye (sepse njerëzit mendojnë që drejtësia konsiston në të mbajturit e disa rregullave të zgjedhjes) që njerëzit në të vërtetë supozojnë që njeriu i drejtë

është (në gjendje) i aftë si për sjellje të padrejta ashtu edhe për sjellje të drejta, sepse ai mund të bëjë çdo veprim të padrejtë, jo më pak mirë, por edhe më mirë se sa veprimi i drejtë, të kryesh shkelje bashkëshortore apo të sulmosh; dhe njeriu i guximshëm mund të flaki tutje mburojën e tij, të lerë fushën e betejës dhe të vrapojë në drejtime nga më të ndryshmet. Të jesh frikacak apo të veprosh padrejtësisht, nuk është thjesht të bësh këto veprime (duke lënë mënjanë rastësinë) por t'i bësh ato nga një farë gjëndje "morale", pikërisht ashtu si të qenurit doktor apo të kuruarit e pacientit është çështja jo thjesht të përdorurit apo mos të përdorurit e bisturisë, apo ilaçeve, por të përdorurit e tyre në një mënyrë të veçantë.

Drejtësia e veçantë ushtrohet midis grupeve që kanë ndershmëri normale njerëzore

Veprimet e drejta zenë vende midis personave të cilët ndajnë së bashku sende të cilat janë normalisht të dobishme dhe të mira për të cilët kjo ndarje mund të jetë tepër e madhe apo tepër e vogël. Për disa qenie -për shembull, supozojmë për perënditë- asnjë ndarje nuk mund të jetë tepër e nadhe, dhe për të tjerët-me vese të pakurueshme- asnjë pjesë që nuk është e dobishme; gjithçka është e dëmshme, por ka të tjerë të cilët kanë përfutueshmë (të mira materiale) nga ato deri në një pikë dhe prandaj drejtësia është një çështje humane.

Kapitulli IX

Dinjteti

Detyra tjetër është të diskutojmë sesi dinjteti lidhet me drejtësinë dhe sesi (në çfarë mënyre) çfarë është e denjë lidhet me çfarë është e drejtë.

Kur ne analizojmë çështjen në gjejmë që drejtësia dhe dinjteti nuk janë as absolutisht identike dhe as gjenetikisht ndryshe (Ato janë specie të së njëjtës gjini).

Ndonjëherë ne lavdërojmë çfarë është më e denjë dhe personin me dinjtet, kështu që edhe kur ne lavdërojmë dikë për (sende) gjëra të tjera, ne transformojmë termin "i denjë" dhe e përdorim atë në vend të fjalës "i mirë" duke bërë të qartë se çfarë është më e denjë është më e mirë.

Sidoqoftë, ndonjëherë kur ne arsyetojmë rreth çështjes, ajo ngjan absurde (e çuditshme) që çfarë është e denjë duhet të jetë e lavdërueshme, në qoftë se, nuk koincidon me çfarë është e drejtë-është absurde, që çfarë është e denjë të jetë dicka përtej çfarë është e drejtë, sepse, në qoftë se e denja është dicka ndryshe nga çfarë është e drejtë, at'herë ose çfarë është e denjë, ose çfarë është e drejtë (njëra nga të dyja) nuk është e mirë; ose përndryshe, në qoftë se ato janë të dyja të shkëlqyera, ato janë identike.

Këto janë pretendime që ngrenë enigmën e madhe rreth asaj që është e denjë, por në fakt ata janë të gjitha korrekte në një sens, dhe asnjë nuk është e kundërt me tjetrën.

Çfarë është e denjë është më e mirë se sa një mënyrë i të qenurit e drejtë, por është ende e drejtë, dhe jo më mirë se sa çfarë është nga të qenurit gjini e ndryshme. Prandaj e njëjta gjë është e drejtë dhe e denjë, dhe ndërkohë të dyja janë të shkëlqyera, por çfarë është e denjë është superiore.

Enigma lind sepse çfarë është e denjë është e drejtë, por nuk është çfarë është legalisht (ligjërish) e drejtë, por një rregull i saj (i drejtësisë ligjore). Arësyeja është se ligji është universal, por në disa fusha asnjë rregull universal nuk mund të jetë korrekt dhe kështu që atje ku rregulli universal duhet të bëhet por nuk mund të jetë korrekt, ligji shpjegon shumicën e rasteve dhe në ligj është i saktë në lidhje me këtë shpjegim; sepse burimi i gabimit nuk është ligji apo ligjvënësi; por natyra e vetë objektit,

sepse materiali i papërpunuar i mënyrës së sjelljes njerëzore është thelbësisht i këtij lloji (rrethanat e veprimtarive tona janë tepër të veçanta dhe të komplikua për të qenë mbuluar në mënyrë të kënaqshme nga ndonjë përgjithësim).

Kështu kur ligji shpall një rregull të përgjithshëm, dhe ku nën këtë ligj lind një rast i veçantë, at'herë ligjvënësi zihet ngushtë dhe ka bërur një gabim që nuk e ka mbuluar këtë rast, ka bërur gabim nga të bërurit e një rregulli të pakufizuar. At'herë është korrekte të rregullosh mangësitë.

Për arsye se çfarë është e denjë është e drejtë dhe më mirë se sa një lloj mënyre e të qenurit e drejtë-jo më e mira se sa çfarë është absolute e drejtë, por më e mirë se sa gabimi që rregullon për shkak të përgjithësimit. Kjo është mënyra thelbësore e asaj çka është e denjë (e denjësisht). Në fakt, kjo është arsyeja përse çdo gjë nuk rregullohet nga ligji. Ka disa raste që asnjë ligj nuk mund të kornizohet (formulohet) për t'i mbuluar, kështu që ato lëshojnë urdhëresa specifike.

Objekti i pa rregullt ka rregullin e modelit (dhënies së formës) të parregullt, ashtu si ligji i plogët dhe i rëndë i arkitekturës Lesbiane; pikërisht ashtu sikurse ky rregull nuk është i ashpër por i adaptuar për dhënien e formës së gurit, po kështu edhe urdhëresat formohen për t'iu përshtatur rrethanave.

Është e qartë tashmë se çfarë është e denjë (dinjitetësia) dhe se çfarë është e drejtë dhe superiore për një lloj drejtësie. Kjo e bën gjithashtu të qartë se kush është personi i denjë, ai është ai person që zgjedh dhe bën veprime të denja dhe insiston ashtu siç duhet për të drejtat e tij por pranon më pak se sa i përket atij, edhe pse ai ka ligjin në anën e tij, ky është personi i denjë, predispozicioni i tij është dinjiteti; është një lloj drejtësie dhe jo një gjendje e dallueshme e karakterit.

Kapitulli X

A mundet një njeri ta trajtojë veten e tij padrejtësisht?

Nëse një njeri mund ta trajtojë veten e tij padrejtësisht apo jo, është evidente nga çfarë u tha më sipër. Ka disa veprime të drejta, të bashkuara nga ligji, si të qëndrueshme me virtytin në përgjithësi, për shembull, ligji nuk lejon që njeriu të vrasë veten e tij. Kur njeriu vullnetarisht-domethënë ka dijeni për viktimën dhe mjetin, dëmton tjetrin (jo me mënyrën e hakmarrjes), në kundërshtim me ligjin, ai kryen veprime të padrejta.

Kur, një njeri pret grykën e tij në zemërim e sipër, atëherë ai është duke e bërë atë në mënyrë të vullnetëshme, në kundërshtim me parimin e drejtë, çfarë ligji nuk e lejon, prandaj ai është duke vepruar padrejtësisht. Por kujt? Sigurisht, jo vetes së tij, por kundrejt shtetit, sepse ai vuan në mënyrë të vullnetëshme dhe asnjëri nuk trajtohet padrejtësisht në mënyrë të vullnetëshme. Është për këtë arsye që shteti imponon dënim dhe një lloj pandershmërie i ngjitet nga pas atij njeriu që ka kryer vetvrasje, sepse ai është fajtor për shkelje kundër shtetit.

Për aq kohë sa shkelësi (i ligjit) është thjesht i padrejtë dhe jo totalisht i keq, është e pamundur për atë të trajtojë veten e tij padrejtësisht (ky rast është ndryshe nga tjetri sepse ka një kuptim në të cilin njeriu i padrejtë është i keq në të njëjtën mënyrë si frikacaku; si të ekspozuarit e të keqes që nuk është e plotë, kështu që padrejtësia e tij nuk ekspozon të gjithë të keqen (sepse padrejtësia e veçantë është vetëm një lloj vesi) përndryshe do të ishte e mundur për të njëjtën gjë nga i cili të kishim zbritur dhe shtuar kundrejt të njëjtë person në të njëjtën kohë, gjë që është e pamundur; drejtësi dhe padrejtësi duhet gjithmonë të përfshijnë, më shumë se sa një

person.

Një veprim i padrejtë është i vullnetshëm dhe i qëllimshëm dhe agresiv, sepse personi, i cili nuk bën më shumë se sa të paguajë të njëjtin gabim që ai vuajt, mendohet se vepron padrejtësisht. Por kur personi dëmton veten e tij, ai bën dhe vuan të njëjtën gjë në të njëjtën kohë, sidoqoftë do të ishte e mundur të trajtohesh padrejtësisht në mënyrë të vullnetshme.

Për më tepër, asnjëri nuk vepron padrejtësisht, pavarësisht prej veprimeve të veçanta të padrejta; dhe asnjëri nuk mund të bëjë shkelje bashkëshortore me gruan e vet apo të vjedhi pronën e vet.

Përgjithësisht, çështja nëse njeriu mund të trajtojë vetveten padrejtësisht, e marr përgjigjen nga të referuarit e dallimit të bërur në lidhje me vuajtjet e vullnetshme të padrejtësisë.

Është më keq të kryesh sesa të vuash padrejtësi

Është gjithashtu evidente se janë që të dyja të këqia, si të qenurit i trajtuar padrejtësisht ashtu dhe të vepruarit në mënyrë të padrejtë, sepse të trajtohesh padrejtësisht do të thotë të kesh pak dhe të veprosh padrejtësisht do të thotë të kesh më shumë se sa mesorja, ndërsa të veprosh drejtësisht i korrespondon me çfarë është ndihmuese për shëndetin, në rastin e shkencës mjekësore dhe çfarë është ndihmuese për mbajtjen e trupit të shëndoshë, në rastin e stërvitjes fizike. Por përsëri, të vepruarit padrejtësisht është më i keq, sepse përfshin vesin dhe masa shtrëngimi (vesi është ose i plotë dhe absolut, ose përafërsisht kështu-sepse jo çdo veprim i vullnetshëm i padrejtësisë përfshin vesin).

Ndërsa të trajtuarit padrejtësisht është në vetvete e keqe e pakët më e pakët edhe pse nuk ka asnjë arsye pse nuk duhet të jetë në mënyrë të rastësishme fatkeqësi e madhe. Kjo nuk ka të bëjë me teorinë shkencore.

Shkenca mjekësore tregon se pleuriti është vuajtje më

serioze se sa përndrydhja, pavarësisht se kjo e fundit mund në mënyrë të rastësishme të provojë të jetë më e keqe. Në qoftë se do të ndodhte kështu, që viktimat për shkak të përdredhjes (për shembull të gjymtyrëve) nuk mund t'ia dilte mbarë gjatë luftimit dhe të kapej prej armikut dhe të ndëshkohej me vdekje.

dinit, se çfarë mjekimi të ushtronit në trupin tuaj.

At'herë ngjashmërisht, shpjegimi i gjëndjeve shpirtërore nuk duhet të jetë i vërtetë vetëm në këtë pikë. Ne duhet të përcaktojmë, se cila është arsyeja dhe prej çfarë lloj standarti ajo është e stabilizuar.

Kapitulli II

Intelekti kalkulues dhe meditues

Tani, kur ne klasifikuam virtytet e shpirtit, themi se disa prej tyre janë virtyte të karakterit dhe të tjerat të intelektit. Tashmë, ne kemi diskutuar virtytet morale dhe le të vazhdojmë të flasim për të tjerat si ndjekëset. Duhet të bëjmë disa vrojtime rreth shpirtit. Shpirti ka dy pjesë: racionale dhe jo-racionale. Pjesa racionale konsiston në dy pjesë: njëra në atë me të cilën ne studiojmë qëniet, (vlerat morale të të cilave janë të pandryshueshme, parim, i cili nuk e pranon qënien ndryshe nga çfarë ajo është) dhe tjetra me atë që ne studiojmë qëniet, parimet e të cilave pranojnë që qëniet të jenë të ndryshueshme.

Kapitulli III

Virtyti i një sendi është i lidhur me funksionin e vet.

Të dyja llojet e intelektit sqarojnë të vërtetën, por cilësia kalkuluese synon të vërtetën si e dëshiruar saktësisht, me anën e të ushtruarit dhe të të zgjedhurit.

Ka tre cilësi të shpirtit që kontrollojnë veprimin: *përceptimi, të kuptuarit dhe dëshira*. Prej këtyre të tri-

jave, perceptimi nuk është origjina e ndonjë veprimi. Kjo qartësohet nga fakti se kafshët kanë perceptime, por nuk marrin pjesë në veprim.

Ashtu sikurse vlerësimi dhe mohimi janë për mendimin, po kështu aktiviteti dhe shmangia janë për dëshirën.

Veprimtaria dhe shmangia në sferën e dëshirës, korrespondon saktësisht me pohimin dhe mohimin në sferën e intelektit. Përderisa virtyti moral është një kusht që përfshin të zgjedhurit, at'herë ai përfshinë dhe dëshirën e analizuar. Kështu konkludohet; se të zgjedhurit është një i zgjedhur i mirë. Në këtë rast arsyeja duhet të jetë e vërtetë dhe dëshira duhet të jetë e saktë, Dëshira duhet të ndjekë të njëjtat sende, që arsyeja vlerëson. Kështu, çfarë arsyeja vlerëson është çfarë dëshira ndjek.

Kështu është mendimi dhe e vërteta e lidhur me veprim. Në të kundërtën, kur mendimi lidhet me studimin, jo me veprim apo prodhim, at'herë vetia e mirë apo e keqe, konsiston në të qenurit i vërtet apo i gabuar.

E vërteta është funksionimi i intelektit në çdo aspekt, i kujtdo që mendon, por funksionimi i intelektit praktik është të arrijë të vërtetën, që korrespondon me dëshirën korrekte.

Origjina e veprimit (burimi i lëvizjes dhe jo qëllimi i veprimit), është vendimi dhe parimi i veprimit. Është dëshira së bashku me arsyen, të cilat synojnë ndonjë qëllim. Vendimi kërkon inteligjencë, mendim dhe një gjëndje karakteri. Për të bërë mirë ose keq kërkohej mendim dhe karakter.

Mendimi në vetvete nuk lëviz asgjë. Çfarë na lëviz ne është mendimi, që synon një farë qëllimi, që i lidhur me veprimin, është gjithashtu ai lloj mendimi nga i cili burojnë mendime produktive. Çdo njeri, i cili bën ndonjë gjë, e bën atë për një farë qëllimi dhe produkti, qëllimi nuk është qëllim në vetvete, por vetëm një qëllim i veçantë, i kushtëzuar për qëllime të mëtejshme.

Një veprim është qëllim në vetvete kur veprimi i mirë, është qëllim dhe objekt i dëshirës. Dëshira është ose intelekt dëshirues ose dëshirë intelektuale, ndërsa njeriu është parimi i këtij lloje bashkimi shkaksor, i arsyes me dëshirën.

Dëshira është për qëllimin, kështu që vendimi është intelekt apo mendim i kombinuar me dëshirën ose dëshirë e kombinuar me mendimin apo intelektin. Çfarë buron lëvizjen në këtë mënyrë është qenia humane.

Ne nuk mund të vendosim të bëjmë gjë, për atë që tashmë është bërë. Asnjë ngjarje e së kaluarës nuk është objekt zgjedhjeje. **Asnjëri nuk zgjedh të ketë qenë plaçkitësi i Trojës, sepse asnjëri nuk shqyrton rreth asaj që ka kaluar, por vetëm rreth mundësisë për të ardhshmen.** Është e pamundur për çfarë ka ndodhur të mos ketë ndodhur. Kështu Agathon ka të drejtë kur thotë: "Një gjë i mohohet edhe Zotit, të bëjë çfarë është bërë të ç'bëhet përsëri. Të bësh, që gjithçka ka ndodhur të mos kishte ndodhur kurrë."

Arritja e të vërtetës është detyrë e të dyjave pjesëve intelektuale të shpirtit, kështu që virtytet respektive të tyre janë gjëndje, që u japin mundësinë më të mirë atyre që të arrijnë të vërtetën.

Kapitulli IV

Njohuri shkencore

Pesë modelet e mendimit apo gjëndjes shpirtërore me anën e të cilave e vërteta arrihet:

Të fillojmë dhe të diskutojmë këto gjëndje të shpirtit. Le të themi at'herë që ka pesë gjëndje me të cilat shpirti "kap" të vërtetën pohimet dhe mohimet e saj. Këto janë arti, njohuritë

shkencore, inteligjenca, mençuria dhe intuita. Besimi dhe supozimet janë të prirura të jenë të gabuara.

Çfarë është shkencë, qartësohet nga argumentet që e ndjekin, në rast se ne flasim saktësisht dhe jo të udhëhequr nga ngjashmëritë.

Të gjithë ne supozojmë, se çfarë ne dimë shkencërisht nuk mund të jetë ndryshe përveçse ajo që është. Ndërsa në rastin e sendeve, që mund të jenë ndryshe, kur ato i kanë shpëtuar vështrimit tonë, ne nuk mund të tregojmë, nëse ato ekzistojnë apo jo. Prandaj ne nuk njohim ndonjë gjë rreth tyre. Për këtë arsye çfarë njihet në mënyrë shkencore është prej nevojshmërisë.

Sendet që janë absolutisht të nevojshme, janë të përhershme. Sendet e përhershme janë të pashkatërrueshme. Çdo gjë e përvetshme nuk mund të dalë në pah dhe as nuk mund të pushojë së ekzistuari.

Të gjitha njohuritë shkencore supozohen të jenë të mësueshme, dhe se çfarë është shkencërisht e njohshme është e mësueshme. Të gjithë të mësuarit fillon nga çfarë tashmë dihet, sepse ai fillon nga induksioni ose nga deduksioni.

Deduksioni fillon nga universalja tek parimet e para (në etikë parimet e para janë vlerat morale, kurse në shkencë janë të dhënat e para H.B), ndërsa induksioni fillon nga të dhënat e para tek universalja. Që të dyja kërkojnë njohuri të mëparshme.

Njohuritë janë gjendje evidentuese. Njeriu ka njohuri shkencore, kur besimi i tij kushtëzohet në një farë mënyre dhe të dhënat e para janë njohur prej tij, sepse ato nuk njihen më mirë prej tij, veçse prej konkluzionit. Ai do të ketë njohuri shkencore vetëm në mënyrë rastësore.

Për të kapur kuptimin e inteligjencës, duhet fillimisht të studiojmë llojin e njerëzve, që ne i quajmë inteligjentë.

Kapitulli V

Art ose aftësia teknike

Klasa e të ndryshueshmëve përfshin produktet dhe veprimet. Produkti është ndryshe nga veprimi (ne i bazojmë pikëpamjet tona pjesërisht në diskutimet e lodhshme, kryesisht akademike), kështu që forma e arsyetimit është e aftë për veprim, gjithashtu është ndryshe nga ajo që është e aftë për prodhim. Veprimi nuk është prodhim dhe as prodhimi nuk është veprim, kështu ato nuk përfshihen njëra tek tjetra. Psh. ndërtimi është art, ai esencialisht është model produktiv i arsyetuar dhe nuk ka asnjë art që të mos jetë model i këtij lloji. Po kështu nuk mund të ketë asnjë model të këtij lloji, që të mos jetë art.

Si rrjedhojë: arti është i njëjtë si formë produktive, e cila është me të vërtetë e arsyeshme.

Çdo art është i lidhur me të sjellurit e diçkaje në dritë. Praktika e artit është studimi sesi të sjellësh në dritë diçka që është e aftë ose e pa-aftë për të nxjerrë diçka, shkaku i së cilës është tek prodhuesi dhe jo tek produkti. Përdërisa prodhimi nuk është i njëjtë me veprimin, at'herë arti duhet të jetë i lidhur me prodhimin dhe jo me veprimin.

Ka një kuptim në të cilin arti dhe shansi veprojnë në të njëjtën sferë, ashtu sikurse Agathon thotë: "Arti ka dashuri për shansin dhe shansi për artin". Arti është model produktiv, që me të vërtetë është i arsyetuar, ndërsa e kundërta, - mos-arti është model, që është në mënyrë të rreme i "arsyetuar".

Kapitulli VI

Inteligjenca;- maturi apo urtësi praktike

Për të kapur kuptimin e inteligjencës, duhet fillimisht të studiojmë llojin e njerëzve, që ne i quajmë inteligjentë. Mendohet se shenjë e njeriut inteligjent është, kur personi është në gjendje të analizojë saktësisht rreth asaj që është e mirë dhe e dobishme për veten e tij, por jo rreth një aspekti të kufizuar, si rreth asaj që është e mirë për shëndetin apo forcën fizike, por për atë që ndihmon për jetën e mirë në përgjithësi.

Shenjë është fakti se ne quajmë njerëz inteligjent, (në aspekte të veçanta), ata njerëz që kalkulojnë me sukses, dhe të arrijnë një qëllim serioz, por duke përjashtuar sferën e artit.

Asnjëri nuk analizon rreth sendeve që janë të paqëndrueshme ose rreth atyre sendeve që nuk mund të arrihen prej veprimeve të tija...

Inteligjenca është një gjendje që kap të vërtetën, përfshin arsyen e lidhur me veprimin rreth asaj, që është e keqe apo e mirë për qënien humane.

Prodhim i synon në një qëllim ndryshe nga vetvetja. Qëllimi i tij është përtej tij, ndërsa veprimi nuk është përtej qëllimit të tij, sepse qëllimi i veprimit është thjesht të bësh mirë. Që të bësh mirë, - kjo është e lidhur me inteligjencën.

Perikliun dhe njerëz të tillë, ne i konsiderojmë inteligjentë, sepse ata janë në gjendje të studiojnë çfarë është e mirë për veten e tyre dhe për qëniet humane. Kështu ne me dojmë se drejtuesit familjarë dhe politikanët janë njerëz të rllë. Kjo është pse ne i japim përmbajtjes emrin e saj, sepse ne mendojmë se ajo ruan inteligjencën. Ajo e ruan këtë lloj inteligjence, sepse nuk është çdo lloj gjykimi që shkatërrohet apo korruptohet nga eksperiencat e dhunshme dhe të kënaqshme. P.sh jo si gjykimet e tilla: se shumica e këndeve të trekëndëshit është apo nuk është e barabartë me dy kënde të drejtë, por gjykimet rreth asaj që duhet të bëhet rreth 166

veprimeve.

Shkaku i burimit të veprimit është qëllimi për të cilin bëhet. P.sh. i mirë apo shumë i mirë kur kënaqësia apo dhimbja ka korruptuar dikë, at'herë si rrjedhojë del që shkaku i burimit (burimi quhet parim në rastin e shkencave H.B), nuk shfaqet tek ai. Kjo do të thotë që ai nuk e realizon atë, që ai duhet të bëjë çdo zgjedhje si mënyrë për këtë qëllim, sepse vesi korrupton origjinën, ashtu siç thotë Platoni: "Vesi është një lloj anarkie".

Për arsye se inteligjenca është ajo gjë që të përmbajturit (kontrolli i vetes H.B), ruan atë çfarë të përmbajturit ruan (është supozimi i vërtetë rreth veprimit), at'herë inteligjenca duhet të jetë një gjendje të kapë të vërtetën dhe përfshin arsyen, që është e lidhur me veprim rreth të mirave njerëzore.

Për më tepër, ndërsa ka shkëlqyeshmëri në art, nuk ka gjë të tillë në inteligjencë, sepse në art njeriu i cili bën gabimin, çmohet shumë, kur ai e bën atë në mënyrë të vullnetshme. Në rastin e inteligjencës është e kundërta. Inteligjenca është virtyt dhe jo art.

Ka dy pjesë të shpirtit që kanë arsye. Inteligjenca është virtyt i njërës prej tyre, e pjesës që formon opinionet. Sidoqoftë inteligjenca nuk është vetëm një kusht, që përfshin arsyen, sepse një kusht i tillë mund të harrohet, kurse inteligjenca nuk mund të harrohet.

Kapitulli VII

Intuita

Njohuritë shkencore konsistojnë në formimin e gjykimeve rreth sendeve, që janë universale dhe të nevojshme. Të vërtetat e demonstrueshme dhe çdo lloj njohurie shkencore (sepse kjo

përfshin të arsytuarit), varen nga principet e para. Rrjedhimisht del, se të dhënat e para të të vërtetave shkencore, nuk mund të kapen as nga shkenca, as nga arti dhe as nga inteligjenca.

E vërteta shkencore është evidente dhe e pandryshueshme, ndërsa arti dhe inteligjenca janë të lidhura vetëm me të ndryshueshmen. Çfarë është shkencërisht e njohur është e shfaqshme, e demonstrueshme. Të dhënat e para, nuk kanë të bëjnë me mençurinë, sepse njeriu i ditur zotëron aftësi për të evidentuar disa sende.

Gjendjet shpirtërore me anën e të cilave ne gjithmonë kapim të vërtetën dhe nuk bëjmë kurrë gabime, rreth sendeve që janë apo nuk janë të ndryshueshme, janë njohuritë shkencore si: inteligjenca, mençuria dhe intuita (të kuptuarit në "distancë" H.B). Asnjëra prej tri të parave: inteligjenca, njohuritë shkencore apo mençuria (e cila e merr kuptimin e saj të plotë kur përmbledh edhe intuitën), është e mundshme të kuptojë të dhënat e para. Mundësia e vetme e gjëndjes shpirtërore, që kupton vlerat morale, mbetet të jetë intuita.

Kapitulli VIII

Mençuria

Ne ua atribuojmë termin "mençuri" në art, ekspertëve më të përfeksionuar. Psh. ne quajmë Fidiasin një skulptor të zgjuar dhe Poliklitusin një skulptor të zgjuar statujash. Këtu gjithçka që ne nënkuptojmë me fjalën "mençuri" është shkëlqyeshmëria në art. Ne i konsiderojmë disa njerëz të zgjuar në përgjithësi dhe jo në sensin e veçantë, - "jo të zgjuar në diçka tjetër", ashtu sikurse Homeri thotë në "Margitës" (poemë satirike famoze, por jo nga Homeri): "Perënditë nuk

e bënë atë as gërmues dhe as plugues, as të zgjuar në ndonjë gjë".

Kështu në mënyrë evidente, mençuria duhet të jetë forma më e saktë e njohurive shkencore. Njeriu i ditur nuk duhet të njohë vetëm të gjitha ato që rrjedhin nga të dhënat e para të shkencës, por duhet të ketë kuptimin e vërtetë të këtyre të dhënave. Rrjedhimisht mençuria duhet të jetë intuitë plus njohuri shkencore. Janë njohuritë shkencore të gjërave më të ndershme, që e kanë marrë intuitën si të vërtetën më të çmueshme.

Do të ishte absurde për njeriun që të mendojë se shkenca politike apo inteligjenca është gjëja më e çmueshme, nëse njeriu nuk është qenia më e lartë e botës.

Çfarë është e mirë dhe e shëndetshme për qëniet humane, nuk është e njëjtë për peshkun, por çfarë është e bardhë apo e drejtë, është gjithmonë e njëjtë. Kështu çdo njeri, do të thoshte se përmbajtja e mençurisë është gjithmonë e njëjtë, ndërsa përmbajtja e inteligjencës nuk është gjithmonë e njëjtë.

Çdo njeri që do të quhej inteligjent, do të ishte ai i cili studion mirë çdo çështje rreth të mirës së tij dhe ai person është ai të cilit do t'i besoheshin çështje të tilla.

Inteligjenca u atribuohet disa prej kafshëve, të cilat janë të afta në mënyrë të dukshme, për të siguruar mbijetesën e tyre.

Është evidente se mençuria nuk është e njëjtë me shkencat politike. N.q.s njerëzit duhet të thonë, që shkenca rreth asaj se është e dobishme për ta si qenie humane llogaritet si mençuri, at'herë do të kemi disa lloje mençurish, që i korrespondojnë speciestë të ndryshme kafshësh.

N.q.s. nuk ka asnjë shkencë mjekësore rreth gjithë qënieve, at'herë nuk ka asnjë shkencë rreth të mirës të të gjitha kafshëve, por shkenca të ndryshme rreth të mirë specifike. Kështu që do të ketë disa tipe mençurie në kundërshtim me supozimin tonë, se mençuria ka gjithmonë të njëjtën përmbajtje.

Aristoteli

Nuk ka rëndësi nëse qëniet humane janë më të mirat midis kafshëve, sepse ka qenie të tjera që kanë natyrë shumë më hyjnore sesa qëniet humane. Shembujt më të qartë janë trupat prej të cilëve përbëhet qielli, gjithësia.

Çfarë ne kemi thënë, të bind, se mençuria është njohuri shkencore dhe intuitë, siç quhet ndryshe njohuri intuitive rreth asaj gjëje, që është nga natyra më e ndershmja. Pse-ja, që njerëzit thonë që Anaksagora, Talesi apo ky lloj personi është i zgjuar, por jo inteligjencë, është sepse njerëzit shikojnë, se këta lloj njerëzish janë injorantë për çfarë është e dobishme për veten e tyre. Këta njerëz si të fillë, njohin çfarë është e jashtëzakonshme, e çuditshme, e vështirë dhe hyjnore, por të pa-dobishëm, sepse ata nuk i shikojnë për të mirat njerëzore, dhe se objektet e kërkimeve të tyre, nuk janë të mirat njerëzore. Inteligjenca, në të kundërt, është e lidhur me të mirat njerëzore, me sendet, mundësia e shqyrtimit të tyre është e pranishme.

Analizimi rreth tyre është i mundshëm. Ne themi se të analizuarit e mirë është funksioni i njeriut inteligjent, më shumë sesa i çdo njeriu tjetër. Asnjëri nuk analizon rreth sendeve, që nuk mund të kenë diferencime ose nuk janë mjete për një qëllim, i cili është një arritje e mirë praktike. Njeriu, i cili është i mirë në analizim, përgjithësisht është ai njeri i cili mund të synoj, me ndihmën e llogaritjes së tij, në më të mirën e të mirave të arritshme nga njeriu.

Inteligjenca nuk është e lidhur vetëm me universalen, por ajo njih dhe të veçantat, sepse është e lidhur me veprimin, kur dihet se veprimi bëhet rreth të veçantave. Kështu, në fusha të tjera disa njerëz të cilëve u mungojnë njohuritë, por që kanë eksperiencë, janë më të mirë në veprime sesa të tjerët që kanë njohuri. P.sh, ai person, i cili supozon se një se mishi i njomë është i tretshëm dhe i shëndetshëm, ka të ngjarë t'i ofrojë vetes së tij më pak shëndet, se sa ai i cili njih se zogu i pulës është i shëndetshëm. Inteligjenca është praktikë, prandaj i përfshin të

dyja llojet e njohjeve, universalen dhe të veçantën ndoshta të veçantën më shumë se universalen. Këtu sidoqoftë, ashtu sikurse në mjekësi ka një shkencë koordinuese.

Kapitulli IX

Shkencat politike janë lloje inteligjence

Eidhe pse shkenca politike dhe inteligjenca janë gjëndje shpirtërore të njëjta, përsëri në esencë nuk janë të njëjta.

Një pjesë e inteligjencës është shkenca legislative, që jep direktiva dhe kryen kontrolle Pjesa tjetër është e lidhur me të në rrethanat e veçanta dhe shpesh monopolizon (me emrin) "shkencë- politike", që ushtrohet në pjesët e përbashkëta. Kjo pjesë e inteligjencës është e lidhur me veprim dhe analizim, sepse ka të bëjë me dekrete. Dekretimi është bërja e sendit me ligj, ligjërimi i bërjes së sendit është hapi i fundit. Kështu hapi i fundit në analizim bëhet i pari, i cili rezulton në rrjedhën e veprimeve. Kjo është arsyeja që vetëm personat (që merren me çështje të veçanta), thuhet se marrin pjesë në politikë, sepse ata janë të vetmit që kryejnë veprime në të njëjtën mënyrë: si zeytari që praktikon zeyen e tij. Ngjashmërisht inteligjenca që lidhet me vet individin, ngjan të jetë më e llogaritura si inteligjencë. Kjo "lloj inteligjence" shpesh monopolizon emrin "inteligjencë", që në mënyrë të përshtatshme ushtrohet në të gjitha pjesët e përbashkëta. Prej pjesëve të tjera njëra është shkenca familjare, tjetra legislative, (që përmbledh dhe atë politike), një pjesë e të cilës është analizuese dhe tjetra gjyqësore. Në fakt njohuritë e asaj, që është e mirë për interesat vetjake të njeriut, është një lloj inteligjence, por që ka shumë ndryshim në opinionet, rreth inteligjencës.

analizimi mund të jetë gabim ose në parimin e përgjithshëm ose në faktet e veçanta.

Kapitulli X

Inteligjenca është në kundërshtim me shkencën dhe me intuitën

Në mënyrë të dukshme inteligjenca nuk është njohuri shkencore, sepse ajo përfshin, hapin e fundit, të veçantën. Kjo është ajo gjë që bëhet në veprime. Është në kundërshtim me intuitën, sepse intuita është rreth përcaktimeve, të cilat nuk mund të tregohen në mënyrë llogjike. Inteligjenca përfshin të veçantën e fundit, e cila nuk mund të përfshihet prej njohurive shkencore, por vetëm me anën e perceptimit dhe veprimeve.

Kapitulli XI

Mprehtësia ose analizimi i mirë i dalluesbëm prej cilësive të tjera intelektuale

Ne duhet të zbulojmë se çfarë është mprehtësia, nëse është njohuri shkencore, opinion, aftësi hamendësie, apo ndonjë lloj tjetër. Nuk është njohuri, sepse njerëzit nuk hetojnë rreth sendeve që ata njohin. Mprehtësia është një lloj shqyrtimi (analizimi), i qëllimshëm dhe personi, i cili është duke analizuar merr informacione dhe bën llogaritje.

Të marrësh informacion nuk është e njëjtë si të analizosh qëllimisht, sepse të analizuarit e qëllimtë është një lloj eksplorimi. Për më tepër nuk është aftësi hamendësie, sepse

kjo është një gjë e shpejtë dhe varet prej arsyetimit, ndërsa analizimi i qëllimtë merr kohë më të gjatë. Thuhet se njeriu duhet të zbatojë shpejt rezultatin e analizimit të tij, por të analizoj ngadalë.

Gatishmëria e mendjes ndryshe nga mendje-mprehtësia, është një lloj aftësie për të hamendësuar. Mendje-mprehtësia nuk mund të jetë opinion. Për arsye se personi, i cili analizon keq, bën gabim, ndërsa ai që analizon mirë është korrekt gjatë analizës. Pra, del qartë se: mendjem-prehtësia është një lloj korrektimi, por nuk është as njohuri dhe as opinion. Nuk ekziston asnjë gjë e tillë si korrektimi i njohurive, sepse nuk ekziston asnjë gjë e tillë si gabimi i njohurisë, kështu dhe korrektimi i opinionit është i vërtetë.

Për më tepër, çdo gjë që është objekt opinionit përcaktohet, ndërsa analizimi është rreth kursit të veprimeve, që nuk është ende vendosur.

Pika tjetër është, se mendjemprehtësia përfshin arsyen. At'herë mundësia e mbetur është ajo e të korrigjuarit të mendimit. Të menduarit është proces kundrejt të vlerësuarit. Opinioni nuk është analizim, i cili ka arritur shkallën e vlerësimit. Personi, i cili analizon qëllimisht, pavarësisht nëse analizon mirë apo keq, është duke analizuar dhe është duke bërë llogaritje kundrejt diçkaje. Mendje-mprehtësia është një lloj korrektimi i analizimit. Prandaj ne duhet, fillimisht të marrim informacion rreth asaj që analizohet dhe çfarë është sfera e saj. Për arsye se fjala "korrektësi" përdoret më shumë sesa një kuptim, at'herë në mënyrë të dukshme nuk është çdo lloj të korrigjuarit që lidhet me çështjen.

Person i poshtër apo i papërmbytur, mund të arrij me mënyrat e kalkulimit të tij qëllimin që ai vendos përpara vetes së tij. Kështu ai është në pozicionin e të analizuarit me korrektësi, për të siguruar, diçka shumë të dëmshme, sepse ai nuk e di, në realitet se çfarë është e mirë për të. Rezultati i

analizimit të suksesshëm është përgjithësisht supozuar të jetë diçka e mirë, sepse lloji i korrigjuarit dhe analizimi, që konsiston në mendje-mprehtësi, është ai që priret të sigurojë diçka të mirë. Edhe pse është e mundimshme ta arrish këtë me anën e supozimeve të rreme, kjo do të thotë të arrish një qëllim të drejtë, por jo me mënyra të drejta, si në rastin e silogjizmeve, kur termi i mesit, është i rremë.

Çdo lloj korrektimi, përmes të cilit ne arrijmë qëllim të drejtë, por jo me mënyra të drejta, ende nuk përbën mendjemprehtësi.

Një person mund të ketë sukses pas një analizimi të gjatë, ndërsa tjetri pas një kohe të shkurtër. Kështu analizimi është ende, i pamjaftueshëm për mendje-mprehtësinë, e cila është korrektuesja në të vlerësuarit e avantazhit, në lidhje me objektin e saktë, mjetin e saktë dhe kohën e duhur. Është e mundshme të kesh analizuar mirë në sensin absolut ose në lidhje me një qëllim të veçantë. Në këtë rast, analizimi i mirë në sensin absolut është ai analizim që ka sukses, në lidhje me një qëllim absolut, si p.sh lumturinë. Analizimi i mirë dhe i veçantë është ai analizim, që ka sukses në lidhje me një qëllim të veçantë. Kështu n.q.s. të analizuarit e mirë është shenjë e njeriut të matur dhe inteligjent, at'herë shkëlqyeshmëria në analizim do të jetë korrektimi në përputhje me atë që është e favorshme në lidhje me qëllimin. Në këtë rast mjetet që përdoren për të arritur qëllimin, kuptohen realisht dhe pa vështrësi prej inteligjencës.

* * *

Kapitulli XII

Vlera e virtyeteve morale

Si është përdorimi i virtyeteve morale? Urtësia nuk është e

175

lidhur me ndonjë lloj qënie, prandaj ajo nuk studjon ndonjë burim të lumturisë njerëzore. Inteligjenca e ka këtë cilësi, por për çfarë na nevojitet ajo?

Inteligjenca është shkenca, që ka të bëjë me veprime të drejta, të mira, të admirueshme dhe që janë karakteristike për njeriun e mirë. Njohja rreth tyre nuk na bën ne të aftë në kryerjen e tyre, n.q.s. virtytet janë veti të karakterit. P.sh. zotërimi i njohurive rreth mjekësisë apo ushtrimeve fizike, nuk na bën të aftë për t'i futur njohuritë tona në praktikë.

Nga ana tjetër nëse ne duhet të themi se inteligjenca është e shfrytëzueshme për qëllime praktike, për t'u bërë mirë, at'herë do të ishte e kotë për ata që tashmë janë të mirë e për më tepër do të ishte më e kotë për ata njerëz, të cilët nuk janë të mirë, sepse nuk ka fare rëndësi nëse ata zotërojnë inteligjencë apo marrin këshilla nga të tjerët, të cilët e zotërojnë atë. Do të ishte e mjaftueshme për ne të vepronim ashtu siç veprojmë në lidhje me shëndetin. Ne dëshirojmë të jemi të shëndetshëm, por ende nuk kemi mësuar shkencën mjekësore.

Për më tepër, do të mund të dukej paradoks, që inteligjenca edhe pse inferiore me mençurinë, duhet të provoj se është më shumë autoritative, sepse shkenca që prodhon, është sunduese dhe "jep" instruksion rreth produktit të saj.

Së pari, le të themi që inteligjenca dhe mençuria duke qënë virtyte njëra e njërës pjesë të shpirtit dhe tjetra e tjetrës, duhet domosdo që të jenë të dyja të denja në vetvete edhe nëse asnjëra prej tyre nuk prodhon ndonjë gjë.

Së dyti, ato prodhojnë diçka. Mençuria prodhon lumturi, por jo në atë mënyrë që shkenca mjekësore jep shëndet, por në atë mënyrë, që shëndeti sjell "shëndet". Mençuria është pjesë e virtyti. Ajo na bën ne të lumtur, nga të zotëruarit dhe të aktivizuarit e saj.

Së treti ne përmbushim funksionin tonë për aq kohë sa ne kemi inteligjencë dhe virtytin e karakterit. Përmbushja e

plotë e funksionit të njeriut varet nga kombinimi i tyre. Virtyti siguron korrektimin e qëllimit, për të cilin ne synojmë, ndërsa inteligjenca synon mjetin kundrejt tij (qëllimit), atë që nxit në arritjen e synimit.

Së katërti është pjesa e shpirtit që ka të bëjë me të ushqyerit, që nuk ka asnjë virtyt të tillë (që të lidhet me funksionin tonë), sepse nuk ka asnjë fuqi për të vepruar.

Për t'ju përgjigjur pretendimit se inteligjenca nuk na bën të aftë të bëjmë veprime të shkëlqyeshme dhe të drejta, ne duhet të fillojmë duke u kthyer pakëz prapa, duke e marrur vazhdimin si pikën tonë të startimit.

Pikërisht sikur ne themi se disa njerëz, të cilët kryejnë veprime të drejta janë akoma jo të drejtë (p.sh. ata që kryejnë veprime të përshkruara nga ligjet, pa dashur, për shkak të injorancës ose për shkak të ndonjë veprimi tjetër dhe jo për çfarë ata janë duke bërë veprime të drejta, të cilat i përkasin personit të shkëlqyeshëm, që ai duhet t'i bëjë), po kështu duket se është një gjëndje mendore në të cilën personi mund të kryejë lloje të ndryshme veprimi në një mënyrë të tillë që e bën atë njeri të mirë, për shkak të vendimit dhe për arsye të veprimeve.

Virtuti korigjon vendimin (apo seleksionimin), ndërsa veprimet që janë të natyrshme për t'u bërë për të përmbushur vendimin, nuk kanë të bëjnë me virtutin, por me aftësi të ndryshme.

Kapitulli XIII

Cilësia e zgjuarsisë

Ne duhet të fiksojmë vëmendjen tonë në këtë çështje dhe ta shpjegojmë më qartë ç'është një cilësi e cila quhet zgjuarsi.

Kjo është në gjëndje të bëjë veprime, që prirën të ndihmojnë çfardo qëllimi të supozuar dhe të arrijnë këtë qëllim, at'herë Kështu qëllimi është i fisnikshëm, zgjuarsia është e lavdërushme. Por kur qëllimi është i ndyrë, zgjuarsia është e paskrupullt. Kjo është arsyeja që ne i quajmë njerëz të zgjuar të dyja palët, si njerëz inteligjent ashtu edhe të paskrupullt.

Inteligjenca nuk është e njëjtë si kjo cilësi e zgjuarsisë, por e përfshin atë.

Inteligjenca është syri i shpirtit dhe nuk mund të arrij zhvillimin e saj të plotë pa virtyt. Sikurse e kemi thënë dhe qartësuar më sipër, silogjizmat praktike, gjithmonë kanë pikënisje të tyre, që janë të dhënat kryesore. Për arsye se qëllimi apo E mira supreme është e tillë apo një e tillë, çfardo që mund të jetë, për shkak të arsyes ajo mund të jetë ndonjë gjë. Personi i mirë, është i vetmi person që mund të dallojë këtë, qëllimin apo të mirën supreme.

Vesi na shtrembëron vizionin dhe shkakton gabime serioze rreth parimeve të të sjellurit. Vesi na korrupton, prandaj është evidente, se njeriu nuk mund të jetë inteligjent, pa qenë i mirë.

Kapitulli XIV

Mënyrat e lidhjes së inteligjencës me virtytin natyral dhe virtytin e përshtatshëm

Ne duhet që ta ekzaminojmë përsëri natyrën e virtytit, sepse faktikisht virtyti është shumë i ngjashëm me inteligjencën ndërsa inteligjenca ngjan me zgjuarsinë. Ato janë të ngjashme, por jo të njëjta. Virtyti natyral është i lidhur në të njëjtën mënyrë me virtytin, në sensin e vërtetë.

Ndërkohë është universalisht e besueshme, se llojet e

ndryshme të karakterit janë deri në një farë shikalle dhurata të natyrës, sepse në qoftë se ne kemi prirje kundrejt drejtësisë (kurajos apo të të përmbajturit të kontrollit të vetes, apo të virtyteve të tjera), ne i kemi ato që nga momenti i lindjes. Në të njëjtën kohë ne shprehim të gjejmë se çfarë është e mirë. Në kuptimin korrekt të fjalës, është dicka tjetër, por cilësitë morale kërkohen në një mënyrë tjetër, sepse prirjet morale gjenden dhe te kafshët dhe te fëmijët. Pa inteligjencë ato prirën të jenë të dëmshme.

Në çdo rast kjo sasi e madhe duket se është e qartë, pikërisht ashtu si trupi i rëndë, të cilit i është privuar të shikuar, është i prirur të bjerë rëndë dhe ta vuaj këtë rënie. Po kështu është edhe me virtytin, dmth. sferën morale.

Personi me prirje të mira natyrale, pa inteligjencë do të dëmtojë veten e tij. N.q.s. personi përfton inteligjencë, ai përmirëson veprimet e tij. Prirja që tani ai ka, në vend që ti shembëllet virtytit, do të bëhet vityt në kuptimin e plotë.

Kemi dy lloj cilësish opinionale, - zgjuarsinë dhe inteligjencën. Inteligjenca ka të bëjë me pjesën e shpirtit që ka karakter. Karakteri përmbledh virtytin natyral dhe virtytin e plotë, kur dihet se virtyti i plotë nuk mund të përfitohet pa inteligjencë.

Kjo është arsyeja pse disa njerëz thonë: se të gjitha virtytet janë forma inteligjence, dhe arsyeja që analizat e Sokratesit ishin pjesërisht të gabuara dhe pjesërisht të sakta, ishte se ai u gabua në të menduarit, se të gjitha virtytet janë forma të inteligjencës dhe kishte të drejtë, sepse të gjitha ato përfshijnë inteligjencë. Kjo shfaqet nga fakti, që edhe tani të gjithë mendimtarët, kur shpjegojnë me saktësi virtytin, së pari flasin se çfarë vetie e karakterizon dhe me çfarë objektësh është i lidhur. Ata i shtojnë, se është vetia që shpreh parimin e drejtë, që është arsyeja e duhur, e cila shpreh inteligjencën. Arsyeja e duhur është arsyeja, që shpreh inteligjencë.

Ne duhet të bëjmë një ndryshim të lehtë, se virtyti nuk është thjesht në përputhje me inteligjencën, sepse në virtyt inteligjenca është ajo që përfaqëson parimin e drejtë. Në sjelljet morale është inteligjenca, ajo që është arsyeja korrekte.

Sokratesi mendoi se virtytet janë parimet (vlerat morale, d.m.th. virtytet e njeriut), sepse ai i konsideron ato forma të njohurisë, ndërsa ne themi se ato përfshijnë parimet. Prandaj ne shikojmë prej këtyre argumentave, se nuk është e mundshme të jesh i mirë në kuptimin e vërtetë të fjalës pa inteligjencë, apo të jesh inteligjencë pa virtytin e karakterit.

Në këtë mënyrë ne mund të zgjidhim mosmarrveshjen dialektike, se virtytet ekzistojnë të ndara njëri nga tjetri. I njëjti person nuk është në mënyrë të natyrshme më i mirë-përshtatur për të gjitha virtytet, ai do të ketë një virtyt përpara se të ketë tjetrin.

Për aq kohë sa virtytet natyrale janë të lidhura me të, kjo është e mundur, por është e pamundur, kur bëhet fjalë për njeriun e quajtur të mirë në mënyrë të pakufizuar, sepse sapo ai ka inteligjencë (e cila është veti e vetme), ai ka gjithashtu të gjitha virtytet.

Është e qartë se edhe në qoftë se inteligjenca do të ishte jo praktike, përse ajo do të ishte e nevojshme, sepse ajo është virtyt i njërës pjesë të shpirtit, pjesës kalkulative të shpirtit. Vendimi (apo të zgjedhurit H.B), nuk është korrekt pa inteligjencë apo virtyt.

Virtyti na bën ne të arrijmë atë që ndihmon qëllimin. Inteligjenca gjen mjetet dhe mënyrat, që ndihmojnë në arritjen e qëllimit. Në të njëjtën kohë, inteligjenca nuk kontrollon dhe as ushtron autoritet mbi mençurinë apo mbi pjesën më të mirë të shpirtit, ashtu sikurse shkenca mjekësore nuk ushtron kontroll mbi shëndetin. Ajo nuk përdor shëndet, por vetëm synon të sjellë shëndetin në pah. Ajo nuk përdor mençuri, por siguron realizimin e saj. Ajo jep receta për hir

të shëndetit, por nuk udhëzon shëndetin.

Përveç kësaj "të thuash se inteligjenca kontrollon mençurinë" do të ishte njëllë sikur të thuash se shkencat politike sundojnë perënditë, sepse ato japin udhëzime rreth çdo gjëje në qytet, duke përfshirë edhe vrojtimitet fetare.

LIBRI I SHTATË

PËRMBAJTJA DHE MOS PËRMBAJTJA
E VETVETES

Kapitulli I

Natyra e kënaqësisë (të duruarit).

...Ne tani duhet të diskutojmë butësinë dhe tolerancën, gjithashtu të përmbajturit dhe të duruarit. Ne nuk duhet të supozojmë se të përmbajturit dhe të papërmbajturit e vetvetes, kanë të bëjnë me të njëjtat kushte, si virtyti dhe vesi. Ato i përkasin një lloji të ndryshëm. Sikurse në rastet e tjera ne duhet të fillojmë me evidenca dhe para së gjithash të shkojmë përmes vështirësive dhe pastaj të vazhdojmë të stabilizojmë, të gjitha opinionet e rëndësishme marrura rreth këtyre pëlqimeve. Në qoftë se mosmarrëveshjet zgjidhen dhe opinionet e marrura mbeten të vlerësuara, at'herë e vërteta do të shfaqet në mënyrë të mjaftueshme.

Njerëzit mendojnë se të përmbajturit dhe të duruarit, janë midis cilësive të mira dhe të denja, ndërsa të mos-përmbajturit dhe butësia janë midis të këqia dhe të qortueshme. Njeriu i përmbajtur është identik me atë njeri, i cili priret t'i përmbahet kalkulimeve të arsyeshme, ndërsa i pa-përmbajturi është identik me atë person, që i braktis ato. Njerëzit e pa-përmbajtshëm e dinë se veprimet e tyre janë të gabuara, por i kryejnë ato për shkak të ndjenjave të tyre. Njeriu i përmbajtur

e di që dëshirat e tij janë të gabuara dhe për shkak të arsyes, ai nuk i ndjek ato.

Njerëzit mendojnë se personi me temperament është i përmbajtur dhe i durueshëm. Disa mendojnë se i durueshmi dhe i përmbajturi është me temperament, ndërsa të tjerët mendojnë ndryshe.

Disa njerëz thonë se i pa-përmbajturi është pa temperament, ndërsa personi pa temperament është i pa-përmbajtur.

Ngandonjëherë thuhet se personi inteligjent nuk mund të jetë i papërmbajtur, por ngandonjëherë thuhet, se disa njerëz janë inteligjent dhe të zgjuar, por ndodh që janë të pa-përmbajtur.

Njerëzit quhen të papërmbajtur rreth emocioneve, të nderit dhe të fitimit.

Kapitulli II

Vështirësitë rreth opinioneve të zakonshme

Ne duhet të mendohemi thellë rreth llojit të supozimeve, që personi ka kur ai vepron në mënyrë të papërmbajtur. Para së gjithash, disa thonë që ai nuk mund të ketë njohuri gjatë kohës që ai vepron. Do të ishte tronditëse, sikurse Sokrati mendonte që dituria të jetë tek personi, ndërsa kontrollimi të jetë prej diçkaje tjetër. Sokrati thoshte se asnjëri nuk vepron në mënyrë të ndërgjegjshme kundër më të mirës. Veprimet tona janë në konflikt me më të mirën, vetëm për shkak se ne jemi injorant. Ky arsyetim është në mënyrë të dukshme i pa-qëndrueshëm në lidhje me faktet e mbi-kqyrura dhe bëhet e nevojshme të analizosh në lidhje me kushtet e çështjes në diskutim. Nëse është për shkak të injorancës, at'herë cili është lloji i kësaj injorance? Është e qartë se personi, i cili vepron

në mënyrë të papërmbytur nuk mendon se është e drejtë, përpara se ai të gjejë vehten e tij brenda situatës. Ka njerëz që pranojnë disa pjesë të doktrinës, por refuzojnë pjesët e tjera të saj. Ata pranojnë se nuk ka asgjë superiore për ta përveç njohurisë, se asgjë nuk është më e fuqishme se njohuria. Ato nuk pranojnë se asnjëri nuk vepron kundër asaj, që ai beson, se është kursi më i mirë. Kur personi i papërmbytur mposhtet prej kënaqësisë ai ka vetëm opinion dhe jo njohuri. Në këtë rast, n.q.s ai ka vetëm opinion dhe jo njohuri, çfarë reziston nuk është supozim i fortë, por i butë, sepse të tillë njerëzit kanë opinione, kur ata janë në dyshim. Ne mund të falim atë që nuk mban opinionin e tij për shkak të dëshirës, por ne nuk mund të falim vesin apo ndonjë qëndrim të dënueshëm. Ne kemi parë, se njeriu inteligjent vepron sipas njohurive të tij sepse ai është i interesuar për gjërat e fundit, dhe të veçantat.

N.q.s. të përmbyturit do të konsistonte në të paturit e dëshirave të forta e të gabuara, at'herë personi me temperament nuk do të jetë i përmbytur, dhe personi i përmbytur nuk do të ishte me temperament, sepse as dëshirat e tepruara dhe as dëshirat e këqia nuk janë të pajtueshme me temperamentin. Ndërkohë njeriu i papërmbytur duhet ti ketë të dyja, sepse nëse dëshirat janë të mira at'herë rrethana që e parandalon atë nga të ndjekurit e dëshirave duhet të jetë e keqe. Kështu, rrjedhimisht të përmbyturit nuk do të jetë plotësisht i mirë.

Në qoftë se, nga ana tjetër dëshirat janë të dobta dhe jo të gabuara, at'herë të përmbyturit nuk të lë asnjë përshtypje. Nëse ata janë të gabuara dhe të dobta, at'herë nuk ka asgjë madhështore, që ja vlen të merresh. Përveç kësaj, nëse të përmbyturit, e bën ndonjë njeri të priret t'i përmbyhet, at'herë opinionin mund të jetë herë i mirë, herë i keq.

N.q.s të pa-përmbyturit e bën njeriun të priret që të braktisi çdo opinion, at'herë do të jetë një tip i shkëlqyeshëm.

Etika

Një shembull i kësaj është Neoptolemusi, i cili duhet lavdëruar për mos-vazhdimin e rrjedhjes së veprimit, për të cilin ai ishte i bindur prej Odiseut, sepse ishte e trishtueshme për atë që të përkrahte gënjeshtren dhe mashtrimin.

Përveç këtij argumenti sofist i përmbytur është i vështirë. Sofistët duan të fusin njerëzit në kurth me anën e të pranuarit të paradokseve, me qëllim që të shfaqen të zgjuar, kur ata kanë sukses. Konkluzioni që rrjedh nga kjo të çon në dilemë.

Mendja e viktimës është plotësisht e prekur për shkak të rezultatit fyes prandaj viktimë nuk mund të zgjidhi nyjen e mosmarrveshjes. Mospërmbytja e bën njeriun të veprëjë në kundërshtim me çfarë ai supozon se është e drejtë, por përderisa ai supozon që sendet e mira janë të këqija (dhe që është gabim të bësh ato), at'herë ai do të bëjë veprime të mira dhe jo të këqija. Pra, për shkak të mospërmbytjes së tij, ai sillet në mënyrë të kundërt me opinionin e tij.

Personi, i cili ndjek çfarë është e kënaqshme prej bindjes dhe me anën e të zgjedhurit, ngjan se është person më i mirë sesa ai i cili bën të njëjtën gjë, jo prej kalkulimeve, por prej mos-përmbytjes, sepse ai ka shumë të ngjarë ta ketë më të lehtë të kurohet, për shkak të mundësisë të të bindurit të tij, për të ndryshuar rrugët e tij.

Për personin e papërmbytur jepet shembulli i proverbit: "N.q.s. uji na merr frymën at'herë, çfarë duhet të pjmë që ta shpëljajmë grykën?". Nëse ai do të kishte qënë i bindur për të bërë veprimin që ai bën, at'herë do të ndalonte kur ai të bindej, se po vepronte ndryshe. Në fakt edhe pse tashmë i bindur për të vepruar ndryshe, ai ende vepron gabim.

N.q.s të përmbyturit dhe të mos-përmbyturit mund të ushtrohen në çdo gjë, at'herë cili person është absolutisht mos-përmbytës?

Edhe pse asnjëri nuk i ka të gjitha tipet e mos-përmbytjes,

përsëri ne themi se disa njerëz janë thjesht të papërmbytur, pa asnjë limit.

Këto janë llojet e vështirësive që ngrihen. Ne duhet të refuzojmë disa prej tyre dhe të stabilizojmë të tjerat. Zgjidhja e vështirësisë është në të zbuluarit e fakteve, të asaj që ne jemi duke kërkuar.

Kapitulli III

Diskutimi paraprakisht i pikëpamjeve kundërshtuese

Së pari, - ne duhet të analizojmë nëse njerëzit e papërmbytur veprojnë në mënyrë të ndërgjegjshme apo jo dhe në qoftë se janë të ndërgjegjshëm në çfarë mënyre janë ata.

Së dyti, - çfarë lloj sendesh duhet ne të supozojmë, se njerëzit janë të përmbytur dhe të papërmbytur? A është kjo rreth çdo lloj kënaqësie dhe dhimbje, apo e ndonjë nënklase të kufizuar të tyre? A është personi i papërmbytur i njëjtë apo ndryshe nga personi i durueshëm dhe rezistent?

Ngjashmërisht ne duhet të merremi me çështje të tjera, që i përkasin këtij studimi.

Hapi i parë në analizën tonë është të pyesësh nëse personi i papërmbytur a i përmbytur dallohet prej të tjerëve nga rrethanat e jashtme apo nga qëndrimi i tij personal. Me fjalë të tjera kjo do të thotë, nëse njeriu i papërmbytur (ose i përmbytur) është i tillë, thjesht për shkak se ai është në rrethanat e jashtme apo për arsye se ai mban një qëndrim të caktuar, apo për të dyja.

Sigurisht me të dyja, sepse vetëm rrethanat e jashtme (interesat e tyre) janë të pamjaftueshme, për arsye se njeriu i papërmbytur nuk është i lidhur me çdo gjë, por me të njëjtat

Etika

sende si të njeriut të shthurur.

Për më tepër të mbajturit e një qëndrimi të caktuar nuk është gjithashtu i mjaftueshëm, sepse ai nuk është thjesht i papërmbytur nga të qenurit i prirur kundrejt këtyre sendeve. Kjo do të bënte të mos-përmbyturit të njëjtë me të shthururin. Ai është i papërmbytur nga të qenurit i prirur kundrejt tyre, sepse ai ka një qëndrim të caktuar kundrejt tyre.

Njeriu i shthurur pushtohet dhe udhëhiqet prej vendimit apo të zgjedhurit e tij, sepse ai mendon se është e drejtë të ndjeshë gjithmonë kënaqësitë e momentit. Njeriu i papërmbytur edhe pse mendon, se është keq ti ndjesh ato, ai i ndjek ato...

Zgjidhjet e supozuara

Pika e parë

Njeriu mund të ketë njohuri dhe pa i përdorur ato

Ne flasim për njohjen në dy mënyra dhe ia atribuojmë të dyja mënyrat si personit, i cili ka njohuri, por nuk i përdor ato, ashtu edhe personit, që i përdor ato. Ka ndryshim nëse personi ka dijeni, që veprimi i tij është i gabuar dhe nuk reflekton me anën e njohurive të tij, ose nëse ai gabohet gjatë reflektimit.

Kur gabohet gjatë reflektimit, kjo është e jashtëzakonshme, ndërsa kur gabon pa reflektuar kundrejt asaj që është gabim, kjo nuk është e jashtëzakonshme për ne.

Pika e dytë

Gabimet mund të lindin në silogjizmat praktike

Ka dy lloj premisash, të veçantën dhe të përgjithshmen. N.q.s i ka të dyja llojet e tyre, at'herë veprimet e tij mund të jenë në konflikt me njohuritë e tij. Ai përdor vetëm premisën e përgjithëshme dhe jo të veçantën, prej të cilës bëhen veprimet e veçanta. E përgjithëshmja ka dy llojë dallimesh (njëra i

e plotë të fjalëve, si rrjedhim të njohin diçka, njerëzit duhet të rriten me to dhe kësaj i nevojitet kohë.

Njohuritë duhet të asimilohen dhe për këtë kërkohet kohë. Kështu, ne duhet të supozojmë se njerëzit e papërmbajtur i shprehin ndjenjat e tyre në atë mënyrë që i shprehin aktorët.

Pika e katërt

Ne mund të marrim në konsideratë në mënyrë shkencore shkakun e të mos-përmbajturit, duke ja referuar natyrës nerëzore.

Një opinion (a) është i përgjithshëm, tjetri (b) është rreth të veçantave, ndërkohë që perceptimi kontrollon të veçantat, për shkak të "individualitetit" të tyre. Kur të dy opinionet kombinohen në një lloj arsytimi (c), mendja duhet të vërtetoj përfundimin e rezultatit (produktit) dhe duhet të veproj menjëherë rreth produktit.

N. q. s. se njeriu ka opinion të përgjithshëm (a), i cili e pengon atë nga të shijuarit, at'herë ai ka opinionin e dytë, se çdo gjë e ëmbël është e kënaqshme ku njëra prej të veçantave është e ëmbël. Ky opinion (b) është aktiv dhe ai personi ka dëshirë të fuqishme, ndërkohë arsytimi (c) i tregon atij të shmang dëshirën e fuqishme. Dhe pse ky arsyetim është pengues për dëshirën, përsëri dëshira e çon trupin përpara, ngaqë dëshira vë në lëvizje pjesë të ndryshme të trupit.

Kështu rezulton se veprimi i papërmbajtur është në një farë mënyre i ndikuar nga arsyeja dhe opinionin.

Opinionin është në kundërshtim me arsyen e duhur, por vetëm rastësisht sepse është dëshira dhe jo opinionin, që është në kundërshtim me vlerat morale.

Është arsye tjetër, që kafshët janë të pa-përmbajtura. Kafshët nuk kanë fare opinion të përgjithshëm, por vetëm përshtypje dhe kujtesë të së veçantës.

Të larguarit e injorancës dhe mënyra sesi përfiton njohuri njeriu, shpjegohet në të njëjtën mënyrë si në rastin e helmimit

dhe të gjumit. Kjo nuk është një eksperiencë specifike, por ne duhet ta dëgjojmë atë nga shkencëtarët natyralistë.

Përderisa premisa e fundit, e cila të çon në mënyrë të menjëhershme tek konkluzioni, është opinion rreth diçkaje të perceptueshme, (që kontrollon veprimin), at'herë kjo duhet të jetë ajo gjë, të cilën nuk e ka personi i papërmbajtur, kur ai influencohet prej emocioneve. Mënyra sesi ai e ka këtë, nuk është njohuri rreth saj, por thënie fjalësh ashtu, sikurse i dehuri reciton poemat e Empedoklit.

Kur dihet se termi i fundit nuk është i përgjithshëm, apo nuk shpreh njohuri në të njëjtën mënyrë, at'herë sistemi i përgjithshëm dhe rezultatit për të cilin Sokratesi ishte duke kërkuar, do të ngjante se do të ndodhte, sepse njohuritë që janë të pranishme, kur njeriu ndikohet nga të mos-përmbajturit dhe tërhiqet zvarrë prej emocioneve, nuk janë ato lloj njohurish të cilat janë të plota, por janë vetëm njohuri perceptuese.

Kapitulli IV

Sfera e të mos-përmbajturit

Ne duhet të diskutojmë nëse është ndonjë njeri, i cili është i pa-përmbajtur në mënyrë të pa-kufizuar apo nëse të gjithë njerëzit e papërmbajtur janë të tillë në aspekte të veçanta. Në qoftë se ka person të tillë, at'herë ai rreth kujt është ai i papërmbajtur?

Është e qartë se eksperiencat, të cilat kanë të bëjnë me atë, që njerëzit janë të përmbajtur dhe të durueshëm, apo të papërmbajtur dhe të dobët, janë ato të kënaqësive dhe të dhimbjeve.

Ka dy lloj sendesh, që japin kënaqësi. Disa duke qenë të nevojshme dhe të tjerat të dëshirueshme, por që pranojnë

teprine.

Kënaqësitë e nevojshme janë kënaqësitë fizike, me anën e të cilave unë nën-kuptoj ato që janë të lidhur me ushqimin dhe nevojat seksuale, si në rastin e kënaqësive fizike të sferës së temperamentit dhe të shthurjes.

Kënaqësitë e tjera nuk janë të nevojshme, por të dëshirueshme në vetveten e tyre; siç janë: nderi, pasuria, fitorja dhe gjëra të tjera, që janë të mira dhe të kënaqshme.

Ata të cilët e tejkalojnë lejueshmërinë dhe bëjnë pjesë në klasën e dytë të kënaqësive, në kundërshtim me arsyen që përfshihet në to, ne nuk i quajmë të mos-përmbajtur [në mënyrë të pakufizuar H.B]. Ne e cilësojmë fjalën "të pa-përmbajtur" nga të shtuarit "në lidhje me lekër", "fitimin", "nderin" apo "temperamentin".

Kështu të përfshirët e shtesës, ata dallohen nga njerëzit që janë absolut të papërmbajtur. Kjo tregohet nga fakti, se të mos-përmbajturit, qoftë në përgjithësi, qoftë në veçanti kritikohet ashpër, jo vetëm si e metë, por si ves, ndërkohë që asnjë prej tipeve të përmendur më sipër nuk është kaq ashpërsisht i kritikuar.

Në rastin e kënaqësive trupore, që futet në sferën e shthurjes dhe të temperamentit, personi që ndjek kënaqësitë e tepruara dhe shmang dhimbjet e tepruara (si urinë, etjen, të ftohtin, nxehtësinë, të prekurit, të shijuarit: jo nga të zgjedhurit, por në kundërshtim me to dhe me arsyetimin e tij), përshkruhet si i pa përmbajtur, pa ndonjë faktor tjetër përcaktues. Kjo është arsyeja që ne i grupojmë së bashku, njeriun e papërmbajtur me njeriun e shthurur, njeriu me temperament me njeriun e përmbajtur, por jo ata, të mos-përmbajturit e të cilëve është specifik, pasi ata kanë të bëjnë, në një farë mënyre, me të njejtat kënaqësi dhe dhimbje. Pavarësisht se ata kanë të bëjnë me të njejtat sende, ata nuk janë të lidhura me to në të njëjtën mënyrë.

I shthururi vepron prej të të zgjedhurit, ndërsa i pa-përmbajturi nuk vepron me anën e të zgjedhurit. Prandaj ne quajmë të shthurur saktësisht, atë njeri, i cili ndjek kënaqësitë e tepërta dhe shmang mesataret, të cilat varen nga impulset e lehta të dëshirës dhe jo njeriun, i cili ndjek këto kënaqësi nën influencën e impulseve të fuqishme të dëshirës....

Kapitulli V

Qëndrimet kundrejt kënaqësisë dhe dhimbjes

...Ne kemi thënë se disa kënaqësi janë të nevojshme dhe disa nuk janë të nevojshme dhe se ato janë të nevojshme deri në një pikë, ndërsa kënaqësia e tepruar e tyre, nuk është aspak e nevojshme, ashtu sikurse dhe kënaqësia e pamjaftueshme. Rasti është i ngjashëm, si me dëshirat dhe dhimbjet.

Njeriu, i cili ndjek kënaqësitë e tepruara, (për hir të tyre dhe jo për ndonjë arsye të mëtëjshme), është i shthurur. Një person i tillë duhet të jetë i paqëndrueshëm, rrjedhimisht i pakurueshëm, sepse çdo njeri, i cili është i pa-aftë të pendohet, është i pakurueshëm. Nga ana tjetër, personi, i cili është, i pamjaftueshëm në vlerësimin e kënaqësisë, është në kundërshtim me njeriun e shthurur. Njeriu me temperament është ndërmjetës midis tyre.

Ngjashmërisht, njeriu i cili shmang dhimbjet, jo për shkak se ai nuk mund t'i duroj ato, por prej të të zgjedhurit, është me temperament.

Ata që jepen [lëshohen, e japin veten H.B], veprojnë kështu jo për shkak të të zgjedhurit, por për arsye se njeri pushtohet prej kënaqësisë dhe tjetri nga të shmangurit e dëshirës së tij.

Ka ndryshim midis atyre, të cilët jepen pas të të zgjedhurit dhe atyre të cilët nuk jepen pas të zgjedhurit.

Çdo njeri do të mendonte më pak keq për një person, në qoftë se ai do të bënte diçka të pa hijshme, kur ai ndjenjte pak apo aspak dëshirë për ta bërë atë, se sa nëse ai do të vepronte nën ndikimin e dëshirës së fuqishme. Do të ishte akoma më keq për një njeri, i cili shtyp dikë tjetër me gjakftohtësi: se sa nëse ai do ta bënte atë me zëmërim. At'herë ç'farë do të kishte bërë ai nën ndikimin e pasionit?

Kjo është arsyeja që i shthururi është më i keq se sa i pa-përmbajturi. Për arsyet e karakteristikave të përmendura më sipër, njeriu është pothuajse i llojit të butë, (sepse është shumë afër të të "butës"), por jo tamam i butë kur tjetri është i çthurjes. E kundërta e tipit të pa-përmbajtur, është të përmbajturit, dhe e tipit të duruarit është të pa-duruarit. Të duruarit konsiston në të rezistuarit e dëshirave, ndërsa të mos-përmbajturit nga të pushtuarit e tyre: dy gjëra krejt të ndryshme, pikërisht ashtu sikurse shmangja e disfatës, është ndryshe nga të fituarit. Të përmbajturit është e preferueshme për durimin. Njeriu, i cili nuk arrin t'i rezistojë dhimbjeve (të cilat shumica e njerëzve mund t'u rezistojnë), është i dobët dhe i zhburrëruar. Në realitet ky "zhburrërimi", është një lloj butësie.

Ai është një lloj njeriu, i cili lejon zvarritjen e mantelit të tij për të shpëtuar veten e tij nga telashet e ngritjes së tij. Edhe pse ai sillet ashtu siç sillet një invalid, përsëri ai nuk e konsideron veten si person të mëshirueshëm, pavarësisht se i shembëllen atij.

Ka shumë ngjashmëri mes të përmbajturit dhe të mos-përmbajturit. Për njeriun, që lëshon pe kundrejt kënaqësive, dhunës së tepërt apo dhimbjes, nuk është e çuditëshme, por është e falshme, nëse ai bën kështu pa dashje. Kujtoni tek Filokteti, kur u kafshua prej nëpërkës në dramën e

shkruar nga Teodelitis, apo Cercioni, që i ishte dhyer prej joshjes së vajzës së tij Alope, (tek drama Alope Carcinës) apo ashtu si ai personi, i cili provoi të mbante të qeshurën dhe ja plasi gazit, sikurse ndodhi me Xenofantisin, gjatë kohës që ai ishte muzikant oborri tek Aleksandri. Është për t'u habitur n.q.s ndonjë njeri hap rrugën, pa luftuar kundrejt kënaqësive dhe dhimbjeve, që shumica e njerëzve mund tu rezistojnë.

Dashuruesi i argëtimit, konsiderohet si shthurje, por në realitet ai është i butë, sepse argëtimi është shpłodhje. Dashuria për argëtim është tolerancë tej-masës e shpłodhjes.

Ka dy lloj të mos-përmbajturi: vrulli (të vepruarit me impulse) dhe dobësia. Disa njerëz analizojnë dhe pastaj nën influencën e ndjenjave të tyre nuk arrin të mbajnë vendimet e tyre, të tjerët pushtohen nga ndjenjat e tyre, sepse ata nuk arrijnë të analizojnë. Të parët janë të dobët, të dytët të vrullshëm. Ka disa njerëz, që mund të durojnë emocioneve të forta, qofshin të kënaqshme apo të dhimbshme. Ata e para-ndejnë ardhjen emocioneve dhe kanë kohe për të nxitur vehten e tyre, për kalkulimin e cilësive të tyre, pikërisht ashtu sikurse një person nuk mund të guduliset i pari, n.q.s. fillimisht gudulis kundërshtarin e tij.

[Personi i parë është "pikënisja" e veprimit dhe si pikënisje e parë e veprimit ai është i pa ngacmueshëm, pra, nuk mund të guduliset. Shënim i përkthyesit H.B]

Janë njerëzit e padurueshëm dhe të eksitueshëm të cilët janë më të prirur për llojin e vrullshëm të të papërmbajturit. Të eksitueshmit janë tepër të nxituar dhe të dobët tepër të zellshëm në pritjen e arsyes, sepse ata janë të prirur të ndjekin përshtypjet e tyre vetjake.

* * *

Kapitulli VI

Tre pikëpamjet kritike të kënaqësisë

Studimi i kënaqësisë dhe dhimbjes është detyrë e filozofit politik, sepse ai është zejtar- mjeshtër, i cili cakton qëllimin që është standarti me anën e të cilit ne quajmë çdo send të dhënë, si të mirë apo të keq, dhe në mënyrë të pakufizuar. Për më tepër egzaminimi i kënaqësisë dhe dhimbjes është një prej detyrave të nevojshme. Pjesa më e madhe e njerëzve mendon se lumturia përfshin kënaqësinë. Kjo është arsyeja që fjala "i bekuar" buron nga fjala që "gëzim".

Disa mendojnë asnjë kënaqësi nuk është e mirë, as në mënyrë të vetvetishme dhe as në mënyrë të rastësishme, sepse e Mira dhe Kënaqësia nuk janë të njëjta. Të tjerët besojnë se disa kënaqësi janë të mira, ndonëse shumica e tyre është e keqe. Përveç këtyre pikëpamjeve është një pikëpamje e tretë, që edhe n.q.s të gjitha kënaqësitë janë të mira, përsëri kënaqësia nuk mund të jetë e Mira Supreme.

1(6). Të provosh se kënaqësia nuk është aspak E Mira, kjo argumentohet si më poshtë:

a. Çdo kënaqësi është një proces i perceptueshëm kundrejt një gjendje(a kushti) natyrale, por asnjë proces nuk i përket të njëjtës gjini si qëllime të veta: p.sh. asnjë proces ndërtimi nuk i përket të njëjtës gjini si shtëpi.

b. Njeriu me temperament shmang kënaqësitë.

c. Njeriu inteligjent synon kënaqësi dhe jo çlirim nga dhimbja.

d. Kënaqësitë janë penguese për mendimin dhe sa më shumë të gëzueshme ato janë, aq më shumë më penguese ato janë. Nuk ka art prej kënaqësisë, kurse çdo gjë e mirë është produkt i artit.

f. Kënaqësitë ndiqen prej fëmijëve dhe kafshëve

2(6). Kënaqësia nuk është E Mira Supreme, për shkak se kënaqësia nuk është qëllim, por proces.

Kjo është një përmbledhje e ashpër e pikëpamjes së shprehur mbi këtë subjekt.

* * *

Kapitulli VII

Arsyet dhe llojet e kënaqësive

1. Arsyeja e parë është se kënaqësia largon dhimbjen. Kjo ndodh për shkak se ata ndiejnë dhimbje dhe kënaqësi të tepërta. Kënaqësitë trupore përgjithësisht njerëzit i përdorin si kurë mjekimi për vuajtjet e tyre. Këto kënaqësi mjekuese janë intensive dhe rrjedhimisht ndiqen prej të tillë njerëzish, sepse ato (kënaqësitë) duken të dëshirueshme, në kundërshtim me të kundërtat e tyre.

Pikëpamja se kënaqësia nuk është E Mirë Supreme është për shkak të dy fakteve:

a. Disa kënaqësi janë veprimtari, të një natyre të ulët, (ose të lindura me difekte, ashtu si ato të kafshëve, ose të korruptuar prej zakonit), si ato të njerëzve të këqinj.

b. Kënaqësitë e tjera janë veprimtari kuruese, për gjëndjen difektive të mendjes dhe të trupit. Të jesh në gjëndje normale është më mirë sesa të jesh në procesin e arritjes së saj. Sidoqoftë këto kënaqësi ndodhin në rrjedhën e procesit në drejtim të përfeksionimit, kështu ato janë të mira vetëm në mënyrë të rastësishme.

2. Për shkak të intensitetit të tyre, kënaqësitë trupore ndiqen nga ata të cilët nuk mund të gëzojnë lloje të tjera, sepse në çdo rast një pjesë e njerëzve bëjnë veten e tyre të etshëm në mënyrë artificiale. Nuk ka asgjë të qortueshme në

këtë n.q.s kënaqësitë janë të padëmshme, por n.q.s janë të dëmshme, at'herë janë të këqija. Njerëz të tillë nuk kanë asnjë burim tjetër kënaqësie dhe ka shumë prej të cilëve, ku rrethanat asnjansë janë të dhimbshme për shkak të natyrës së tyre.

Shkencëtarët na informojnë se të shikuarit dhe të dëgjuarit janë të dhimbshëm. Ne jemi rritur duke u mësuar me to.

Në të njëjtën mënyrë, në rini njerëzit janë në kushtet që shëmbëllojnë me helmimin, sepse njerëzit rriten në mundësi të tilla ,qofshin këto edhe padëshirueshme. Njerëzit me natyrë të eksitueshme emocionalisht, janë gjithmonë në nevojshmërinë e kënaqësisë mjekuese, sepse temperamentit i tyre i mban trupat e tyre në një gjëndje të mbushur me dëshira të flakta.

Dhimbja e tyre largohet jo vetëm nga kënaqësia që e lufton atë, por nga çdo lloj kënaqësie, që është mjaft e fortë. Kjo është arsyeja përse njerëzit bëhen të shturur dhe me vese. Nga ana tjetër, kënaqësitë të cilat nuk shoqërohen nga dhimbjet nuk pranojnë teprime. Këto janë kënaqësitë që burojnë nga sendet e kënaqshme nga natyra (p.sh. kënaqësitë estetike dhe intelektuale) dhe jo të rastësishme. Me sendet që janë të këndshme dhe të rastësishme, unë nënkuptoj ato që janë të mjekueshme.

Efekti mjeksor prodhohet nga veprimtaria e asaj pjese të subjektit, që ka mbetur e shëndetshme dhe kjo e bën mjekimin në mënyrë të natyrshme dhe të vetvetishme.

Sendet me natyrë të kënaqshme janë ato sende që nxisin veprimtarinë e të sjellurit të të dhënave, ashtu si muzika stimulon natyrën muzikore.

Sidoqoftë nuk është e mundshme, që i njëjti send gjithmonë të jap kënaqësi, sepse natyra jonë nuk është e thjeshtë.

Ajo përmban elementë të ndarë, i cili na bën neve të vdekshëm. Kështu kur njëri prej këtyre elementëve (trup

Aristoteli

apo shpirt) është aktiv, ai është në kundërshtim me tjetrin dhe kur janë plotësisht të balancuar, efekti është diçka që nuk besohet të jetë as i dhimbshëm dhe as i kënaqshëm. N.q.s ndonjë qenie do të kishte natyrë të thjeshtë, e njëjta veprimtari do t'i jepte atij kënaqësinë më të madhe. Kjo është arsyeja që Zoti gëzon një kënaqësi të thjeshtë dhe të përhershme. Është një veprimtari jo vetëm e të lëvizshmes, por edhe e të palëvizshmes, që ka një kënaqësi me të vërtetë, sa në pushim po aq dhe në lëvizje. Përsëri poeti thotë "në të gjitha sendet ndryshimi është i ëmbël", që vjen për shkak të së metës së natyrës sonë. Pikërisht ashtu sikurse njeriu i ndryshueshëm është me të meta, po kështu edhe natyra ka të metat e saj, prandaj është domosdoshmëri e saj të ndryshojë. Ajo nuk është as e thjeshtë dhe as plotësisht e përkryer, ajo është në lëvizje dhe në zhvillim të pa-ndërprerë.

Ne kemi diskutuar natyrën e të përmbajturit dhe të pa përmbajturit, të kënaqësisë dhe dhimbjes dhe kemi treguar se në çfarë sensi ata janë respektivisht të mira dhe të këqija. Detyra tjetër do të jetë për të folur rreth miqësisë.

ALEKSANDRI I MADH

LIBRI I TETË

MIQËSIA

Kapitulli I

Llojet e miqësisë.

Tema tjetër është miqësia. Ajo është virtyt dhe më e nevojshme për jetën tonë.

Asnjëri nuk do të zgjidhte të jetonte pa shokë biles dhe n.q.s. ai do të kishte të gjitha Të Mirat e tjera. Në të vërtetë njerëzit e pasur dhe me pozitë, biles më shumë se sa të tjerët, mendohet se kanë nevojë të veçantë për shokë.

Çfarë përfitimi do të kishte njeriu nga begati të tilla nëse ai nuk do të mohohej mundësia për mirësi, që është më shpesh e çfaqur dhe më shumë e lavdërueshme, në lidhje me shokët? Dhe se si do të mundej njeriu të ruante dhe të mbronte begatinë pa patur shokë, kur gjithçka sa më e pa-sigurtë të jetë aq më madhështore është? Si në varfëri ashtu dhe në fatkeqësi të tjera njerëzit mendojnë se shokët janë të vetmet "strehime".

Shokët janë të nevojshëm për të ndihmuar si të rinjtë ashtu dhe të moshuarit, të rinjtë në ruajtjen e tyre prej gabimeve dhe të moshuarve për kujdesi e përkrahjen e tyre, kur ata nuk kanë mundësi për të kryer ndonjë veprim për shkak të dobësisë së tyre.

Shokët janë të nevojshëm dhe për ata të rinj, të cilëve ju japin mundësi që të bëjnë veprime të fisnike, sepse (kur dy shkojnë së bashku), at'herë ata janë më të aftë të kuptojnë dhe të veprojnë, janë më në gjendje ta shikojnë dhe ta kapin mundësinë.

Prindët duket se kanë një miqësi natyrale për fëmijën dhe fëmija gjithashtu për prindërit jo veç tek qeniet. Kjo ndodh jo vetëm tek njerëzit, por dhe tek zogjtë dhe shumica e llojeve të kafshëve.

Anëtarët e së njëjtës racë dhe më shumë prej të gjithave qeniet njerëzore kanë miqësi të natyrshme për njëri-tjetrin. Kjo është arsyeja që ne lavdërojmë ata njerëz të cilët janë humanitarë.

Në udhëtimet tona ne mund të shikojmë se çdo qenie njerëzore është e ngjashme dhe e dashur me qeniet e tjera njerëzore.

Miqësia duket se mban qytete së bashku dhe ligj-vënësit janë më tepër të interesuar rreth saj se sa drejtësisë. Harmonia ngjan se është diçka e ngjashme me miqësinë dhe ajo është objekti i saj kryesorë që ata synojnë midis njerëzve. Para së gjithash ligjvënësit përpiqen që të largojnë konfliktet civile, që janë armiqëstë.

N.q.s. njerëzit janë shokë ata nuk kanë nevojë për drejtësi, por n.q.s. ata janë të drejtë atyre u nevojitet dhe miqësia, dhe drejtësia më e lartë, ka të ngjarë që t'i përkas miqësisë. Miqësia konsiderohet të jetë drejtësi me kuptimin e plotë të fjalës.

Miqësia nuk është vetëm nevojshmëri, por edhe e mirë, sepse është virtyt dhe e përfshin atë. Ne lavdërojmë ata të cilët duan shokët e tyre dhe të paturit e shumë shokëve ka të ngjarë të jetë një gjë e mirë. Për më tepër njerëzit mendojnë që të njëjtët njerëz janë të mirë dhe gjithashtu shokë.

Kapitulli II

Çfarë e përbën miqësinë?

Ka pak a shumë pikëpamje të diskutueshme rreth miqësisë. Disa mendojnë se është çështje ngjashmërie, d.m.th shokët tanë janë ata të cilët janë të ngjashëm me veten tonë, sikurse thotë dhe proverbi: "I ngjashmi me të ngjashmin!", a "zogj të një çerdheje" etj.

Nga ana tjetër thuhet se njerëzit e ngjashëm janë të gjithë ashtu siç janë poçarët, që grinden me njëri-tjetrin.

Rreth këtyre çështjeve disa njerëz hetojnë thellë, duke u bazuar në shkencat e natyrës. Euripidi thotë që "kur toka thahet, ajo është e përmalluar për shiun, dhe kur qielli i shënjtë mbushet me shi, shiu ka dëshirë të bjerë në tokë. Herakliti thotë se dhe harmonizimi më i mirë lind nga elementët mos-pajtues.

Të gjitha sendet burojnë nga lufta, pra vijën nga kontradiktat, të presupozuara prej grindjeve. Të tjerët si p.sh Empendokli e kundërshtojnë këtë pikëpamje dhe thonë se ngjashmëria tek ngjashmëria.

Le t'i lëmë mënjatë problemet që i përkasin shkencës natyrale, sepse ato nuk janë të përshtashme për analizimin e tanishëm dhe le të analizojmë problemet që lidhen me natyrën njerëzore, që mbështeten në karaktere dhe në ndjenja:

Psh - a mundet miqësia të lind midis gjinive njerëzore apo në se njerëzit janë me vese a mund të jenë shokë?

A ka një lloj miqësie apo ka më shumë se sa një të tillë? Disa njerëz mendojnë se ka një lloj miqësie, e cila bazohet në shkallët e ndryshimit të opinioneve sepse sendet që ndryshojnë në lloje kanë shkallët e ndryshimit.

Kapitulli III

Shpjegimi i përgjithshëm i miqësisë.

Ndoshta këto çështje do të bëhen të qarta, pasi ne të kemi një koncept të qartë se çfarë është objekti i dashurisë, d.m.th çfarë është ajo që është e dashurueshme. Është përgjithësisht e pranueshme, jo çdo gjë është e mirë, por vetëm ajo gjë që është e dashurueshme, kjo është ose e mirë, ose e kënaqshme, ose e shfrytëzueshme. Sidoqoftë ajo që është e shfrytëzueshme është burimi i ndonjë të mire apo të të ndonjë të kënaqshmeje, prandaj ajo çka është e mirë dhe çfarë është e kënaqshme janë të dashurueshme si qëllime.

A është E mira ajo që njerëzit dashurojnë apo vetëm se çfarë është e mirë për ta? Këto janë në kundërshtim me njëra tjetrën dhe e njëjta gjë është e vërtetë për çfarë është e kënaqshme.

Duket se njeriu dashuron se çfarë është e mirë për veten e tij, kurse çfarë është e mirë është e dashurueshme në mënyrë absolute. Çfarë është e dashurueshme për çdo njeri, është ajo që është e mirë për veten e tij. Në fakt çdo njeri dashuron, jo çfarë është e mirë për të, por çfarë duket e mirë për të, ndonëse kjo nuk ka rëndësi, sepse çfarë duket e mirë për të do të jetë ajo që do të duket e dashurueshme.

Le të supozojmë se ka tre shkaqe për të dashuruar. Dashuria për sendet pa shpirt nuk quhet miqësi, sepse nuk ka aspak dashuri reciproke. Do të ishte absurde për një person, të uronte gjëra të mira për verën e tij. Më e mira që ai mund të uronte do të ishte konservimi i verës, me qëllim që ai ta kishte për më vonë. Sidoqoftë për shokun ne themi, se njeriu duhet t'i urojë atij të mira për hir të tij. ["për hir të tij" nuk ka të bëjë me verën, sepse Vera nuk ka dëshira, qëllime, apo zgjedhje në "veten" e H.B.]

Etika

N.q.s. ju uroni gjëra të mira në këtë mënyrë, ndonëse i njëjti urim nuk do të përgjigjet nga tjetri, at'herë do të thuhej se ju keni dëshirë të mirë vetëm për tjetrin. **Miqësia mendohet të jet dëshirë e mirë në mënyrë të ndërsjelltë.**

Ndoshta ne duhet të shtojmë, që shokët janë të ndërgjegjshëm për dëshirën e mirë dhe reciproke. Njerëzit shpesh kanë dëshirë të mirë, kundrejt personave, të cilët nuk i kanë parë, por që supozohen si të denjë dhe të dobishëm. Ndonjëri prej këtyre personave mund të ketë të njëjtën dëshirë të mirë kundrejt tyre.

Këta njerëz në mënyrë të dukshme kanë dëshirë të mirë për njëri-tjetrin. Sidoqoftë si mundet ne t'i quajmë shokë ata që janë ende të pa-ndërgjegjshëm për qëndrimin ndaj njëri-tjetrit?

Prandaj për të qenë shokë, ata duhet të kenë dëshirë të mirë për njëri-tjetrin, të i urojnë të mirat njëri-tjetrit dhe të jenë të ndërgjegjshëm për këto të mira.

Kapitulli IV

Tre llojet e miqësisë.

Për arsye se shkaqet janë të ndryshme, po kështu edhe llojet e miqësisë dhe të dashurisë ndryshojnë sipas shkaqeve përkatëse të tyre. Rrjedhimisht miqësia ka tre lloje që i korrespondojnë me tre objekte dashurie. Secili objekt dashurie ka një llojë korrespondimi me dashurinë reciproke, kombinuar me ndërgjegjësimin e saj. Ata, të cilët dashurojnë njëri-tjetrin i urojnë të mira njëri-tjetrit, për aq kohë sa ata e dashurojnë njëri-tjetrin.

Ata të cilët e dashurojnë njëri-tjetrin për shfrytëzim (me interes), nuk e dashurojnë njëri-tjetrin për cilësitë e tyre

personale, por vetëm për aq kohë sa ata përfitojnë ndonjë të mirë nga njëri-tjetri. E njëjta gjë është dhe për ata që dashurojnë për kënaqësi, sepse ata pëlqejnë personin e këndshëm, jo për shkak të karakterit të tij, por sepse është e këndshme për veten e tyre.

Kur njerëzit dashurojnë njëri-tjetrin mbi bazën e interesit dashuria e tyre motivohet nga E mira e tyre personale, që mund të mos-përputhet me interesat e tjetrit. Kur ata dashurohen për hir të kënaqësisë, dashuria e tyre motivohet nga kënaqësitë e tyre personale, pra, ata dashurojnë personin tjetër, jo se çfarë ai është, por për aq kohë sa ai është i dobishëm dhe i kënaqëshëm për ta.

Këto miqësi të pa-bazuara në arsye të shëndosha, janë të rastësishme sepse personi i dashuruar nuk dashurohet duke u bazuar prej natyrës së tij të vërtetë, -i dashuruar dashurohet jo për aq kohë se cili njeri është realisht, por për aq kohë sa ai siguron ndonjë të mirë, përfitim apo kënaqësi. Këto lloj miqësie "vdesin" shpejt, nëse shokët nuk mbeten të ngjashëm për çfarë ata ishin, sepse nëse një njeri nuk është i këndshëm a i dobishëm, at'herë tjetri pushon së dashuruarit atë.

4.(1).

Miqësia e bazuar në përfitime (interes) dhe në dobi.

Çfarë është me interes nuk mbetet e njëjtë, sepse përfitimi nuk është një gjë e përhershme, ai ndryshon prej rrethanave dhe nga koha. Kështu kur shkak që bazohet në miqësi synon rezultate përfituese, nuk ekziston më, at'herë miqësia nuk ekziston, sepse pikërisht ky shkak e mban të lidhur miqësinë. Kjo lloj miqësi ka të ngjarë që të lind sidomos midis të moshuarve, sepse në këtë moshë ata ndjekin përfitimet e tyre personale, dhe jo atë që është e kënaqshme dhe midis atyre njerëzve (kryesisht të rinjve), të cilët rendin pas përfitimeve. Këta njerëz nuk shpenzojnë shumë kohë së

Etika

bashku, sepse nganjëherë ata nuk i ngajnë njëri-tjetrit dhe nganjëherë nuk janë të këndshëm për njëri-tjetrin. N.q.s ata nuk janë dobi-prurës për njëri-tjetrin, at'herë ata nuk e kanë të nevojshme të shoqërohen me njëri-tjetrin. Ata marrin kënaqësi nga të shoqëruarit me njëri-tjetrin, vetëm për aq kohë sa ata shpresojnë për të marrë ndonjë përfitim. Miqësitë me të huajt përgjithësisht janë të kësaj natyre.

4.(2).

Miqësia e bazuar në kënaqësi.

Miqësia midis të rinjve mendohet se bazohet në kënaqësi. Jeta e tyre rregullohet nga ndjenjat e tyre dhe interesi i tyre kryesor është në kënaqësitë e tyre personale dhe mbi mundësinë e momentit. Me kalimin e viteve ndryshojnë dhe shijet e tyre. Ata bëhen shpejt shokë po kështu dhe e prishin shpejt miqësinë, sepse dashuria e tyre ndryshon pikërisht ashtu siç ndryshojnë sendet që i kënaqin ato. Rrjedhimisht dhe kënaqësia e këtij lloji ndryshon shpejt.

Të rinjtë janë të prirur për të rënë në dashuri, sepse miqësia erotike, ndjek kryesisht ndjenjat dhe shkaktohet nga kënaqësia. Kjo është arsyeja që ata dashurohen shpejt, por dhe kaq shpejt e shuajnë atë, sa shpesh herë ky ndryshim ndodh dhe në një ditë të vetme.

Të rinjtë pëlqejnë të shpenzojnë dhe të luajnë gjithë ditën së bashku, sepse kjo është mënyra nga e cila ata përfitojnë sendet e mira që i korrespondojnë miqësisë së tyre.

4.(3).

Miqësia e përsosur bazohet në virtyt

Miqësia e plotë është vetëm ajo miqësi që bazohet në njerëzit me virtyte, sepse ata i urojnë të mira njëri-tjetrit, për aq kohë sa ata janë të mirë në veten e tyre. Ata i urojnë të mira njëri-tjetrit për hir të njëri-tjetrit. Njerëz të tillë janë të

shokë të vërtetë, sepse ata mbajnë një qëndrim të vërtetë për shkak të shokut, ata e duan atë për çfarë ai është dhe jo në mënyrë të rastësishme.

Miqësia e këtyre njerëzve zgjat për shkak të virtytit të qëndrueshëm që i ka bashkuar këta njerëz. Secili prej tyre është i mirë në mënyrë të pa-kufizuar, sepse ata duke qenë të mirë në vetvete janë dobi-prurës pa interes, për njëri-tjetrin. Ata janë të kënaqshëm në të njëjtat mënyra, sepse njerëzit e mirë janë të kënaqshëm në mënyrë të pa-kufizuar. Ata janë të kënaqshëm për njëri-tjetrin, sepse veprimet personale të tyre ju shëmbëllojnë veprimeve të njëri-tjetrit. Kjo lloj miqësie është e fuqishme, sepse ajo përqafon në veten e saj të gjitha cilësitë që duhet të kenë shokët. E gjitha miqësia ka si objekt të saj diçka të mirë apo të këndshme, (në mënyrë absolute ose në mënyrë relative), për personin që ai ndjen dashuri. Çdo miqësi reflekton një farë ngjashmërie. Në këtë miqësi të gjitha karakteristikat që ne përmendëm u përkasin shokëve. Çfarë është absolutisht e mirë dhe absolutisht e kënaqshme, është më e dashurueshme prej të gjithave, prandaj dashuria dhe miqësia gjenden kryesisht në formën më të lartë midis këtyre njerëzve të mirë.

Këto lloj miqësish janë të rralla sepse dhe njerëzit e këtyrë janë të pakët dhe për më tepër atyre u duhet kohë për t'u ambjentuar dhe për t'u mësuar njëri me tjetrin. Proverbi thotë: "Njerëzit nuk mund ta njohin njëri-tjetrin, përpara se ata së bashku të kenë ngrënë bukë dhe kripë". Ata nuk mund ta pranojnë njëri tjetrin apo të bëhen shokë derisa secili ta ketë provuar tek tjetri se është i denjë për të qenë i dëshirueshëm, d.m.th të kenë diçka të dashurueshme në veten e tyre, por dhe të pranueshme tek secili.

Ata të cilët brenda një kohe të shkurtër trajtojnë njëri-tjetrin në mënyrë shoqërore dëshirojnë të bëhen shokë, por nuk janë shokë, nëse ata nuk janë të denjë për të qenë të dëshirueshëm dhe për t'u ndërgjegjësuar për këtë

Lloj miqësie. Kështu dhe nëse ata janë të dëshirueshëm që miqësia të vijë shpejt, ajo nuk vjen.

Kapitulli V

Në miqësi, llojet inferiore janë më pak të qëndrueshme dhe nuk kufizohen me të mirën

Miqësitë që bëhen për shkak të kënaqësisë, kanë ngjashmëri me miqësinë përfekte, sepse njerëzit e mirë i japin njëri-tjetrit kënaqësi. Të njëjtën gjë bëjnë dhe miqësia që bëhet për hir të dobishmërisë, sepse dhe këtu njerëzit e mirë janë të dobishëm për njëri-tjetrin. Në këto shoqëri miqësitë zgjasin në maksimum, n.q.s secili merr nga tjetri të njëjtën dobishmëri. Kënaqësia është e madhe kur ajo merret nga i njëjti burim, sikurse bëjnë njerëzit mendje-mprehtë, dhe jo si në raportin e të dashurit me të dashurin, të cilët nuk marrin kënaqësi në të njëjtin burim.

Mashkulli e gjen kënaqësinë në shikimin e asaj që ai dashuron dhe femra e gjen kënaqësinë në vëmendjen që i kushtohet asaj nga dashuri i saj. Edhe kur bukuria e femrës venitet dhe mashkulli e humbet kënaqësinë që i jep të shikuarit, edhe kur femra nuk merr asnjë kënaqësi nga të përqëndruarit e vëmendjes që vjen nga i dashuri i saj, përsëri shumë njerëz mbeten shokë, me anën e intimitetit të tyre. Ata nxjerrin në dritë vlerësimet e karakterit të njëri-tjetrit, si të ngjashme me vehtet e tyre. Kur nuk është kënaqësia, por përfitimi që të dashuruarit shkëmbejnë me njëri-tjetrin, at'herë dashuria është më pak reale dhe më pak e qëndrueshme.

Ata, të cilët janë shokë vetëm për arsye të dobishmërisë, nuk joshen nga njëri-tjetri, por nga perspektiva e njëri-tjetrit. Kështu atje ku është objekti i kënaqësisë a i përfimit, miqësia është e mundshme midis njerëzve të këqinjë ose midis një

njeriu të mirë dhe një të keqë, ose atij njeriu, i cili nuk është as i mirë as i keq dhe një njeriu që është i çdo lloj karakteri.

Vetëm njerëzit e mirë mund të jenë shokë për hir të vetë arsyeve të tyre. Njerëzit e këqinj nuk marrin nga njëri – tjetri nëse nuk kanë mundësi përfitimi.

Vetëm miqësia prej Të Mirës është dëshmi kundër shpifësit, sepse nuk është e lehtë për një person të marrë fjalën e dikujt tjetri, kundër një shoku, të cilin ai e ka njohur për një periudhë të gjatë kohe. Midis shokëve të kënjllë gjenden ndjenjat “unë i besoj atij”, “ai nuk do të më bënte mua kurrë ndonjë të keqë”.

Përkruhen si shokë edhe ata njerëz, të cilët joshen prej njëri-tjetrit vetëm prej interesit a në një lloj shfrytëzimi, siç ndodh më shtetet kur ato lidhin aleanca për përfitime, po kështu dhe për kënaqësi si tek fëmijët, dhe pse në këtë rast i konsiderojmë si shokë. Ata janë shokë për aq kohë sa vazhdojnë interesat e tyre. **Ndërsa miqësia e njerëzve të mirë është në radhë të parë midis njerëzve me virtyt.** Tashmë që ne e kemi përcaktuar se çfarë është miqësia, ne dimë ta dallojmë miqësinë, e cila bëhet nga njerëz me karakter të ulët dhe atë që bëhet nga njerëz me karakter të virtytshëm. [E para mbështetet te kënaqësia dhe interesi dhe e dyta tek virtytet e njerëzve. Rrjedhimsht del, se miqësia e dytë është më e mira në kuptimin e plotë të fjalës. Tek e para shokët janë të rastësishëm, ndërsa tek e dyta janë si rrjedhojë e qëndrueshmërisë së virtyteve të tyre që vijnë nga (njëti burim H.B)].

Kapitulli VI

Miqësia si veti, kusht, veprimtari dhe si ndjenjë.

Pikërisht ashtu si në rastin e virtyteve që disa njerëz quhen të mirë në lidhje me një veti, dhe të tjerët në lidhje me një

Etika

veprimtari, po kështu është dhe në rastin e miqësisë. Ata, të cilët shpenzojnë kohën e tyre së bashku, gëzojnë shoqërinë e njëri-tjetrit dhe mbështeten në përfitime reciproke, kurse ata, të cilët janë në gjumë apo të ndarë për shkak të distancës, edhe pse ata nuk shprehin me veprime miqësinë e tyre përsëri, kanë prirje për të shprehur miqësi. Distanca nuk mund ta prishë plotësisht miqësinë, por ndikon në realizimin e saj aktiv. Në qoftë se distanca dhe të qenurit gjatë në gjumë, zgjat për një kohë at’herë mund të jenë shkak për harresën e miqësisë.

As të moshuarit dhe as njerëzit me temperament të hidhët nuk zënë shokë lehtësisht, sepse nuk gjendet shumë kënaqësi tek ata dhe asnjëri nuk mund të jetoj një ditë pas tjetrit më dikë i cili e mërzi atë, apo me atë njeri që nuk është i këndshëm. Ata, të cilët aprovojnë njëri-tjetrin, por që nuk shpenzojnë gjithë kohën e tyre së bashku, kanë dëshirë të mirë, por nuk mund të quhen ende shokë.

Ata që janë në vështirësi janë të përmalluar për ndihmë, biles më të lumturit janë të etur për shoqëri, sepse ata janë më pak të përshtaturit përmes ekzistencës së vetmuar.

Ne kemi përmendur disa herë se miqësia e vërtetë është midis dy njerëzve të mirë. Është e pranueshme se ajo që është e dëshirueshme dhe e dashurueshme, është në përgjithësi, ajo që është absolutisht e mirë dhe e kënaqshme për individin. Njeriu i mirë dashurohet nga një tjetër mbi bazën e këtyre arsyeve. Dashuria dhe dhembshuria i shembëllojnë ndjenjës, kurse miqësia është veti. Kur njerëzit urojnë të mirën për ata që duan dhe për hir të tyre, kjo nuk është nga ndjenja, por në përputhje me gjendjet (vetitë) morale. **Në të dashuruarit e një shoku, ata dëshirojnë Të Mirën e vetes së tyre.** Kur një njeri i mirë bëhet shok me një tjetër, E Mira e tij bëhet E Mirë e tjetrit, rrjedhimisht secili dashuron të mirën e tij, duke kompensur dhe plotësuar njëri-tjetrin.

Thënia se "miqësia është barazi", i përket sidomos miqësisë të njerëzve të mirë dhe të denjë.

Kapitulli VII

Miqësitë e denja dhe sipërfaqësore

Miqësitë formohen më pak të këndshme në rastet e personave me temperament (karakter) të keq dhe të moshuarve, të cilët janë më pak të pa-shoqëruar se sa njerëzit me temperament të mirë.

Janë pikërisht këto cilësi, që ndihmojnë miqësinë. Kjo është arsyeja që të rinjtë bëjnë shokë për një kohë të shkurtër, ndërsa të moshuarit nuk mund të krijojnë shoqëri në një kohë të shkurtër. Njerëzit nuk bëhen shokë me ata, shoqërinë e të cilëve ata nuk e gëzojnë dhe as me ata që kanë karakterin e keq.

Është e vërtetë që këta tipa kanë vullnet të mirë, dëshirë të mirë, prije të mira për njëri-tjetrin, sepse ata i urojnë njëri-tjetrit mirësi dhe i përmbushin kërkesat e njëri-tjetrit, por në të vërtetë ata nuk janë shokë, sepse ata nuk e shpenzojnë të gjithë kohën e tyre së bashku dhe as e gëzojnë shoqërinë e njëri-tjetrit. Të shpenzuarit e kohës bashkë dhe të gëzuarit e shoqërisë së njëri-tjetrit, janë treguesit më të domosdoshëm për ndjenjat e miqësisë.

Nga ana tjetër të kesh shumë shokë nuk është shumë e mundshme, sepse është e pamundur që të jesh në dashuri me shumë persona në të njëjtën kohë. **Dashuria është një lloj teprimi dhe një ndjenjë e tillë drejtohet në mënyrë të natyrshme vetëm kundrejt një personi.**

Nuk është e lehtë për një numër të madh njerëzish të jenë tërheqës (joshës), në të njëjtën kohë kundrejt të njëjtit per-

210

Etika

son. Përveç kësaj njeriu duhet ta njohë tjetrin plotësisht dhe duhet që të bëhet intim me të, gjë që është shumë e vështirë.

N.q. s baza e miqësisë është shfrytëzimi apo kënaqësia at'herë është e mundshme që të jesh tërheqës (joshës) për një numër njerëzish, sepse ka shumë të këtij tipi dhe shërbime të tilla zgjasin pak kohë.

Prej këtyre formave dytësore të miqësisë më afër me miqësinë e vërtetë është miqësia që ka kënaqësinë për objekt të saj, kur të dy pjesëtarët japin të njëjtin kontribut apo kanë të njëjtat angazhime. Miqësitë e të rinjve janë të këtij lloji, sepse njeriu gjen në to më shumë shpirt, bujari. Kurse miqësia me interes dhe shfrytëzuese i përket mendjeve tregëtare.

Lumturia supreme dhe pse nuk i ka të nevojshëm shokët me interes i ka të nevojshëm njerëzit e këndshëm. Shokët i duan shokët e tyre disi të përafërt me veten e tyre.

Pavarësisht se ata mund ta durojnë Të pa-këndshmen për një kohë të shkurtër, asnjëri nuk mund ta durojë Të pa-këndshmen për një kohë të gjatë: biles as **E mira nuk mund të vazhdoj gjatë, nëse njeriu e gjen dhe e fiton në rrugë të pa-këndshme dhe të pa-motivuar.**

Nga ana tjetër njerëzit me pozitë të lartë duket se janë shokë të tipeve të ndryshme, disa janë të dobishëm për ta dhe të tjerët të këndshëm, por rrallë ndodh që të njëjtët njerëz t'i kenë të dyja.

Ne kemi thënë se njeriu i mirë është i të dyjave dhe i dobishëm dhe i këndshëm. Një person i tillë nuk bëhet shok me një njeri me pozitë, n.q.s ky i fundit nuk është eprori i tij në lidhje me Të Mirën.

Nga ana tjetër inferiori nuk mund t'i përgjigjet në mënyrë proporcionale. Të përgjigjesh proporcionalisht, saktë, është një e mirë e tillë e jashtëzakonshme, që gjendet vetëm tek madhështorja.

Miqësitë për të cilat ne po flasim, bazohen në barazi, sepse

211

...pjestaret marrin të njëjtin përfitim dhe i urojnë njëri-tjetrit të njëjtën të mirë ose ndryshe shkëmbejnë një gjë me një tjetër, si të themi: kënaqësinë për ndihmë apo anasjelltas.

Ne kemi vënë re se këto janë kënaqësi të dorës së dytë dhe si të tilla jetojnë pak. Duke qene se miqësitë e dorës së dytë janë të pëlqyeshme dhe të urryeshme për të njëjtën gjë (sepse njëra është e këndshme dhe tjetra është për të përfituar), at'herë miqësitë ka të ngjarë të jenë në një mënyrë miqësi dhe në një mënyrë tjetër të mos jenë të tilla. Ata ngjajnë se janë miqësi për shkak të ngjashmërive të tyre.

Nga që miqësitë e dorës së dytë jetojnë pak dhe ndryshojnë në një kohë të shkurtër, mosngjashmëria e tyre bën që këto miqësi të mos shfaqen si të tilla.

Kapitulli VIII

Miqësia midis të pabarabartëve.

Ka dhe një lloj tjetër miqësie që përfshin sinqeritetin, si p.sh dashuria dhe dhembshuria e babait për të birin dhe ajo e të moshuarve me të rinjtë, e burrit për gruan dhe e çdo personi me autoritet për vartësit e tij. Këto lloj miqësish ndryshojnë nga njëra-tjetra. Dashuria e prindërve për fëmijë e tyre nuk është e njëjtë si ajo e sunduesve për qytetarët. Në të vërtetë miqësia e babait për të birin nuk është e njëjtë si ajo e birit për babain, dhe as dashuria e burrit për gruan nuk është e njëjtë si ajo e gruas për burrin. Secili prej këtyre ka funksione të ndryshme. Këta persona ndryshojnë nga njëri-tjetri përse i përket të shkëlqyerit, në lidhje me Të Mirën dhe arsyet e tyre ndryshojnë nga mënyra se si e ndjejnë dashurinë. Si rrjedhojë dashuritë dhe dhembshuritë e tyre janë të ndryshme. Si pasojë del që ata nuk dhe as nuk duhet të

pranojnë të njëjtat përfitime nga njëri-tjetri.

Kur fëmijët bëjnë për prindërit çfarë ata u detyrohen atyre (të cilët i sollën në jetë) dhe prindërit bëjnë për fëmijët e tyre çfarë ata u detyrohen atyre. Miqësitë e personave të tillë do të jenë të qëndrueshme dhe të arsyeshme.

Në të gjitha këto miqësi, dashuria duhet të jetë në mënyrë propocionale, si p.sh personi më i mirë apo më i dobishëm, duhet të dashurohet më shumë se sa ai dashoron.

Kur dashuria është në propocionalitet me meritat, at'herë rezultati është në një lloj barazie, e cila natyrisht konsiderohet të jetë karakteristike e miqësisë.

Barazia nuk ka të ngjarë të jetë e njëjtë me miqësinë, ashtu si ajo është në veprime të drejta. **Në rastin e veprimeve të drejta barazia pikë së pari është në përputhje me meritat, ndërsa raporti sasiore është i dorës së dytë. Në miqësi barazia sasiore është e dorës së parë dhe barazia e meritave është e dorës së dytë.**

Kjo duket qartë n.q.s një e çarë e madhe duket midis pjestarëve, në lidhje me vesin. virtytin, pasurinë apo ndonjë gjë tjetër. Kjo kategori e caktuar njerëzish, nuk mbeten më shokë dhe as shpresohet të ri-bëhen shokë. Kjo është shumë e qartë në rastin e perëndive. Ata janë në një distancë më të largët dhe më lartë se sa gjitha sendet dhe neve njëkohësisht. Kjo është qartësisht e dukshme në rastin e besnikërisë, sepse ata që janë shumë inferiorë nuk shpresojnë të jenë shokë. **Shokë nuk mund të jenë dhe ata njerëz që ndryshojnë shumë nga njëri-tjetri në lidhje me zgjuarsinë dhe mirësinë.** Në rastin kur ata shpresojnë të jenë shokë, nuk dihet se në ç'limit ata mund të mbeten të tillë, sepse miqësia zgjat akoma, pavarësisht nga humbjet e saja të ngadalshme dhe të vazhdueshme.

Ku ka një hendek të madh mes Zotit dhe njeriut, miqësia është e pamundur. Kjo ngre një problem.

N.q.s shokët nuk do t'i uronin njeri-tjetrit të mirën e të mirave, d.m.th të bëheshin perëndira, at'herë ata nuk do të ishin shokë dhe do të humbisnin disa të mira, të cilat i gjejmë vetëm tek shokët (më e mira është armiku i të mirës H.B).

N.q.s do të ishte e drejtë thënia: "që shoku i uron të mirën shokut të tij për të shokut të tij", at'herë ky i fundit duhet të mbetet ashtu siç ai është në të vërtetë. Kështu shoku i tij do t'i urojë atij më të mirën e më të mirës së mundshme, për qeniet njerëzore. **Sado që ai i uron atij të mirën e të mirave përsëri, atë më të mirën ai ja uron vetes së tij, në lidhje me atë që është më e mira.**

Kapitulli IX

Në miqësi të duash apo të dashurosh është më e rëndësishme se sa të jesh i dashuruar.

Ka të ngjarë që shumica e njerëzve duan të jenë të dashuruar se sa ata të dashurojnë. Arsyeja është dëshira e tyre për nder. Kjo është pse-ja që shumica e tyre është e dhënë pas lajkatimit.

Lajkatari është një shok i statusit inferiorë, që pretendon se dashuron më shumë se sa ai dashurohet.

Shumica e njerëzve synojnë të jenë të dashuruar dhe nderin e zgjedhin jo për hir të nderit, por në mënyrë indirekte. Këta njerëz duan të fitojnë respektin e njerëzve autoritarë, me qëllim që të mund të përmbushin shpresat e tyre. Rrjedhimisht, respekti i tyre del si shenjë e favoreve të ardhshme. Ata, të cilët janë të etur për nder dhe respekt prej njerëzve të mirë, të cilët i njohin ato, kanë si objekt të tyre konfirmimin e opinionëve të tyre personale, prej njerëzve të mirë. Ata mendojnë se konfirmimi i opinionëve të tyre prej njerëzish

të mirë, u krijon bindjen në veten e tyre se ata megjithmend janë të tillë.

Miqësia duket se më shumë konsiston në të dhënit se sa në të marrurit të dashurisë dhe të dhembshurisë. Një tregues i tillë është gëzimi i nënave, të cilin ata e shfaqin në dashurinë me fëmijët e tyre. Disa gra i japin fëmijët e tyre tek disa gra të tjera, për t'i edukuar edhe pse ato i duan fëmijët e tyre. Duke qenë të ndërgjegjshme se kush janë ato, nënat nuk synojnë që fëmijët e tyre, t'jua kthejnë këtë dashuri dhe dhembshuri, që ato kanë për ata edhe nëse është e pamundur, që dhe fëmijët ta kenë këtë dhembshuri. Ato janë të gëzuara kur shikojë se fëmijët e tyre shkojnë mirë dhe u japin dashurinë e tyre fëmijëve, edhe pse fëmijët e tyre përmes injorancës që ata kanë, nuk jua kthejnë në atë masë që duhet.

N.q.s dashuria konsiston më shumë në të dashuruarit se sa në të qenët i dashuruar dhe nëse njerëzit lavdërohen për dashurinë që kanë kundrejt shokut të tyre, at'herë ka të ngjarë që dashuria të jetë virtyti i dallueshëm i shokut. Kur dashuria jepet në përputhje me meritat që i takon at'herë kjo është miqësi e qëndrueshme dhe njerëzit mbeten shokë. Ky kusht ofron perspektivën më të mirë, biles dhe për pjestarët e pa-barabartë për t'u bërë shokë, sepse pa-barazia e tyre mund të kompesohet, nga një inferiorë që shfaq dashuri të madhe. **Baza e dashurisë dhe e dhembshurisë është barazia dhe ngjashmëria në mirësi.** Njeriu i mirë duke qenë i qëndrueshëm në veten e tij, ai është i qëndrueshëm dhe në raport me tjetrin. Ai as kërkon dhe as bën shërbime të natyrës së ulët, sepse është karakteristikë e këtij njeriu, që as të mos shkojë keq me shokët dhe as të lejoj shokët të shkojnë keq.

Njerëzit me karakter të ulët, nuk kanë se si të jenë të qëndrueshëm në lidhje me njerëzit e tjerë, sepse ata janë të pa-qëndrueshëm në veten e tyre. Miqësia e tyre është e përkohshme, sepse ata gëzojnë dhe kënaqen me poshtërsinë

e njerëzve.

Miqësitë e atyre që janë të dobishëm dhe të këndshëm, janë më të qëndrueshëm dhe zgjasin për aq kohë sa shokët i paguajnë njeri-tjetrit kënaqësinë për ndihmë dhe anasjelltas.

Miqësitë e bazuara mbi interesa apo për përfitime, ndodh kryesisht midis tipave të kundërt, si p.sh i një të pasuri me një të varfër ose të një injoranti me një të shkolluar. Secili prej tyre është i etur për të siguruar atë që atij i rasti që t'i mungoj dhe përgatitet për të dhënë diçka në këmbim të saj.

Njeriu mund të paraqes këtu marrëdhëniet mes të dashurit dhe të dashuruarit, a mes njeriut të këndshëm apo atë të shëmtuar: kjo është arsyeja, se ndonjëherë ai që dashuron duket qesharak, nga këmbëngulja për të qenë i dashuruar aq shumë sa ai dëshiron.

N.q.s. ata do të ishin në mënyrë të barabartë të dashurueshëm, kjo do të ishte një kërkesë e arsyeshme, por kur ata nuk kanë asnjë cilësi të tillë, at'herë kjo është qesharake.

Propabiliteti është se një e kundërt të tërhiqet nga tjetra, jo në mënyrë thelbësore, por në mënyrë rastësore. Objekti i nxitjes në këtë rast është mesorja, që kërkon Të Mirën. Nxitja si p.sh e thatësirës nuk është që të bëhet lagështirë, sepse ky është ekstremi, por për të arritur gjendjen e ndërmjetme që është mesorja.

Kapitulli X

Miqësia dhe bashkësia.

Sikur kemi thënë, miqësia dhe drejtësia ngjajnë ose shfaqen në të njëjtën sferë veprimesh dhe midis të njëjtët persona. Duket se në çdo bashkësi ka lloje të ndryshme miqësie dhe drejtësie.

216

Në çdo rast njerëzit ju drejtohen bashkëudhëtarëve të tyre, apo atyre njerëzve me të cilët shërbejnë në të njëjtën forcë ushtarake dhe rastet të ngjashme me këto.

Termi i miqësisë është ai i bashkësisë. Zgjerimi i bashkësisë është dhe zgjerimi i miqësisë së njerëzve, sepse dhe shtrirja e drejtësisë gjendet po tek bashkësia.

Proverbi: "shokët kanë gjithë sendet e përbashkëta" është plotësisht i saktë, sepse miqësia bazohet në bashkësi dhe epërfshin atë. Ndërkohë çfarë njerëzit kanë të përbashkët është e kufizuar në llojet e tjera të bashkësive. Në disa bashkësi është e kufizuar dhe në disa të tjera më pak e kufizuar. Kjo varet nga shkallët e ndryshueshmërisë së miqësisë. Disa miqësi janë më të ngushta se sa të tjerat dhe disa më pak.

Pretendimet për drejtësi janë të ndryshme. Detyrimet e prindërve kundrejt fëmijëve nuk janë të njëjta si ato mes vëllezërve. Detyrimet nuk janë të njëjta si për shokun dhe për qytetarin. **Pa-drejtësitë e kryera kundrejt tipave të ndryshme të shokëve, nuk është e njëjtë. Ato bëhen më të rënda në raport me shkallën e intimitetit, që personat kanë mes njëri-tjetrit. Një gjë e padrejtë, bëhet akoma më e padrejtë, kur ajo praktikohet tek shokët e ngushtë.** P.sh është më shumë serioze të grabitësh lekët e shokut se sa të bashkë-qytetarit dhe të refuzosh për të ndihmuar vëllanë se sa të refuzosh për të ndihmuar të huajin. Është më shumë serioze të qëllosh babanë tënd se sa të qëllosh një njeri tjetër.

Është e natyrshme, se pretendimet për drejtësi rriten me intensitetin e miqësisë, sepse të dyja përfshijnë të njëjtët persona dhe të njëjtën shtrirje zone.

Të gjitha bashkësitë ka të ngjarë të jenë pjesë të bashkësisë politike, sepse secila prej tyre preket nga lidhja e tyre me institucionet e veta shoqërore, ndërkohë që bashkësia politike i rregullon ato për shkak të të mirës së përgjithëshme dhe të përbashkët.

217

Njerëzit mbajnë miqësi pët të patur ndonjë përfitim dhe për të siguruar diçka që ndihmon në bërjen e një jete më të mirë. Bashkësia politike mendohet se është formuar në mënyrë origjinale dhe vazhdon të mbetet e tillë për shkak të dobive të vazhdueshme. Kjo është kudo synimi i ligi-vënësve. **Njerëzit kanë pëlqyer dhe e kanë pranuar se çfarë është për dobinë e përbashkët është edhe e drejtë.**

Bashkësitë e tjera synojnë në dobi dhe interesa të veçanta. P.sh. marinarët gjatë lundrimit kanë si qëllim të fitojnë para apo diçka të vlefshme si paraja.

Bashkëlufëtarët synojnë përfitimet që sjell fitorja e luftës, si para, pushtim të një qyteti etj.

E njëjta gjë është dhe për pjestarët e fiseve apo të fesë. Disa prej bashkësive duket se janë formuar për zbavitje, si p.sh. klubet sociale apo shoqëritë fetare, të cilat kanë si synim respektivisht: aktivitetin social për sakrificat fetare.

Të gjitha këto bashkësi besohet se varen nga bashkësia politike, sepse ato nuk synojnë në dobinë e momentit, por shtrihen gjatë gjithë jetës. Ato kanë qëllim të përbashkët, kur ofrojnë sakrificë dhe i grumbullojnë njerëzit në festimet shoqërore dhe fetare. Ato i kushtojnë vëmendjen e duhur nderimit të perëndive dhe në të njëjtën kohë sigurojnë shlodhje për veten e tyre dhe për njerëzit. Sakrificat tradicionale dhe festimet, ashtu siç dihet, bëhet pas mbledhjes së të korrave, si një lloj fruti i parë.

Kapitulli XI

Llojet e ndryshme të kushtetutës.

Ka tre llojë kushtetutash politike dhe një numër të barabartë ligësish apo korrupsionesh të tyre. Kushtetutat janë

Etika

aristokratike, monarkike dhe lloji i tretë që bazohet tek e drejta e votës dhe e emërtimit të posteve sipas pasurisë. Kjo e fundit quhet timokraci. Shumica e njerëzve zakonisht e quajnë sistemin politik.

Prej të gjitha këtyre kushtetutave, më e mira është monarkia, ndërsa më e keqja është timokracia. Ligësia e monarkisë është tirania. Që të dyja janë format të sundimit të një njeriu, por ato ndryshojnë gjerësisht.

Tirani i kushton vëmendje interesit të tij personal, ndërsa mbreti interesave të qytetarëve të tij.

Një sundues nuk është mbret, n.q.s. nuk ka burime financiare të pavarura dhe n.q.s. nuk është më i mirë se sa qytetarët e tij. Një personi të tillë nuk i nevojitet asnjë gjë tjetër. Pra, ai nuk do të sundojë për përfitimet e tij personale, por të qytetarëve të tij. (Çdo njeriu, të cilit i mungojnë këto cilësi, do ishte një lloj mbreti i zgjedhur, ashtu si mbreti Arkon i Athinës, i cili ishte një gjykatës i përvitshëm, që kishte disa përfitime qytetare, por nga ana tjetër asnjë fuqi apo privilegj.)

Tirania është plotësisht e kundërta e këtij lloji sundimi, sepse tirania ndjek Të Mirën e saj personale. Është më shumë e dukshme, në rastin e tiranit, i cili është më e keq i ligësive dhe më e keqja është më e kundërta e Të Mirës.

Ndryshimi i kushtetutës zë vënd nga monarkia në tirani, sepse tirania është korrupsioni i monarkisë, kështu që mbreti i keq bëhet tiran.

Nga aristokracia ndryshimi "kalon" në timokraci dhe është për shkak të korrupsionit të ministrave, të cilët i shpërndajnë të mirat e shtetit pa marrë parasysh meritat dhe i mbajnë të gjitha apo shumicën e përfitimeve për veten e tyre. Ata i kufizojnë takimet publike tek të njëjtët persona, sepse ata i kushtojnë më shumë kujdes pasurisë, kështu ata janë njerëz të këqinj dhe të pakët në numër.

nga timokracia ndryshimi kaqom tek demokracia. Ata janë pranë njëra-tjetres aq sa janë pranë dyert e komshinjëve.

Timokracia ka objekt të saj sundimin me anën e popullit. Ata njerëz të popullit që predispozon sundimi në timokraci, duhet të përmbushin kualifikimet dhe cilësitë e duhura, të cilat konsistojnë tek e drejta e votës dhe e drejta e emërimit sipas pasurisë.

E keqja më e pakët është demokracia (Në demokraci sundimi realizohet më me shumicë të njerëzve se në çdo lloj tjetër sundimi dhe sistemi. H.B), sepse ajo shkëputet pak nga forma e sistemit politik.

Të gjitha këto janë ndryshimet më të zakonshme të kushtetutës, të cilat përfshijnë ndryshimet tranzitore më të lehta dhe më të vogla

Kapitulli XII

Marrëdhëniet analoge në shtet dhe në familje.

Analogjitë dhe modelet e këtyre marrëdhënieve mund të gjenden edhe në familje. Marrëdhënie e babait me të bijtë janë të formës së monarkut, sepse ai interesohet për mirëqenien e fëmijëve të tij. Pse-ja që Homeri e quan Zeusin, "babai Zeus", sepse ideali i mbretërisë është sundimi atërorë. Midis persianëve sundimi atërorë i shërben tiranisë, sepse ata i trajtojnë bijtë e tyre si skllavër.

Marrëdhëniet e mjeshtërit me skllavin i ngjajnë tiranisë, sepse në marrëdhëniet tyre objekti shërben si përfitimi i mjeshtërit.

Kjo marrëdhënie është e drejtë dhe pse përgjithësisht marrëdhëniet persiane kanë qenë të korruptuara, sepse format e ndryshme shoqërore, kërkojnë forma të ndryshme

qeverisëse.

Marrëdhëniet e burrit me gruan janë marrëdhënie aristokratike. Burri sundon me anën e virtytit që bazohet në merita, e cila është me të drejtë sfera e tij, por lë në duart e gruas së tij çështje të tilla që i përshtaten asaj.

N.q.s burri ushtron forcërisht kontroll kundrejt çdo gjëje, at'herë ai e kthen sundimin e tij në oligarki, sepse ai është duke vepruar pa marrë parasysh meritat dhe duke mos patur përputhje me superioritetin e tij personal.

Në disa raste është gruaja ajo që sundon, sepse ajo është trashëgimtare. Sundimi i tillë bazohet jo në merita, por në pasuri dhe fuqi, ashtu siç është dhe në oligarki.

Shoqëria e vëllezërve i shërben timokracisë, sepse ata janë të barabartë për aq kohë sa diferenca e moshës nuk është aq e madhe.

N.q.s. diferenca e moshës është e madhe, at'herë dhe miqësia e tyre prishet së qenuri vëllazërore.

Demokracia është shprehja më e plotë e vetes vetëm në familje, ku nuk ka kokë udhëheqëse, sepse në këto llojë familjesh të gjithë anëtarët e familjes janë të barabartë. Barazia e familjes mund të realizohet dhe atje ku koka udhëheqëse e saj është e dobët. Në këtë rast çdo njeri mund të bëjë si të dojë dhe si të pëlqejë.

Kapitulli XIII

Miqësia dhe drejtësia në shoqëritë e ndryshme

Në secilën prej këtyre tri kushtetutave, ne gjejmë një lloj miqësie në të njëjtën shtrirje siç është drejtësia. Drejtësia e mbretit për qytetarët e tij konsiston në dobinë e

jashtzakonshme, për qytetarët e tij (duke supozuar se ka mirëqenie vetiake, mbreti interesohet në krijimin e mirëqenies së tyre, ashtu si bariu për tufën e tij: kjo ishte dhe arsyeja që Homeri e quante Agamemnonini "bariu i popujve"). Dashuria e babait është e kësaj natyre, por ka një ndryshim në madhësinë e përfitimit, sepse babai është përgjegjës për ekzistencën e fëmijës, e cila konsiderohet se është e mira e Të Mirave. Ai është përgjegjës për rritjen dhe për edukimin e tyre.

Këto mirësi dhe detyrime janë gjithashtu attribute të stërgjyshërve. **Nga natyra babai është i specializuar që t'i sundojë fëmijët e tij, ashtu si stërgjyshërit pasardhësit e tyre, po ashtu dhe mbreti qytetarët e tij.**

Në këto lloj marrëdhëniesh miqësore, këto miqësi, përfshijnë dhe teprime, që janë një nga përfitimet e sunduesit, të cilat duhet të kompensohet në një farë mënyre, prandaj dhe prindërit nderohen. Në këto marrëdhënie miqësore drejtësia nuk është e njëjtë në të dy anët, por në përputhje me meritat, pasi kjo shpreh miqësinë e vërtetë.

Dashuria mes burrit dhe gruas është ashtu si ajo e aristokracisë (ajo mes sunduesve dhe të sunduarve), që është në përputhje me meritat e burrit si superiorë i cili merr më të mirën e më të mirës, p.sh merr më shumë dashuri. Çdo pjestarë merr atë që i takon. Kjo është mënyra se si përmbushen pretendimet e drejtësisë.

Marrëdhëniet miqësore midis vëllezërve, janë si ato që bashkojnë anëtarët e një klubi, të cilët janë pjestarë me një status të barabartë dhe me moshë të përafërt. Të tillë njerëz zakonisht ngjajnë në karakteret dhe në ndjenjat e tyre. Ky është lloji i marrëdhënieve miqësore që përftohet mes anëtarëve në timokraci, sepse idealisht qytetarët janë të barabartë dhe të mirë. Rrjedhimisht ata mbajnë zyrat sipas radhës dhe mbi bazën e barazisë.

Nga ana tjetër në kushtetutat e korruptuara miqësia ashtu si drejtësia gjenden pak. Tirani ka pak a aspak miqësi.

Atje ku nuk ka asgjë të përbashkët midis sunduesit dhe të sunduarit, nuk ka as miqësi dhe as drejtësi. Marrëdhëniet e tyre janë si ata të zejtarit me veglat e tij, si të shpirtit me trupin apo të mjeshtrit me skllavin. Të gjitha këto instrumenta në të vërtetë përftohen nga ato të cilët i përdorin ato. Nuk ka miqësi dhe drejtësi, kundrejt sendeve të pa-jetë, biles edhe kundrejt kalit apo kaut, sepse nuk ka asgjë të përbashkët midis dy palëve. Skllavi është një vegël jete në të njëjtën mënyrë sikurse vegla është skllavi pa jetë. Miqësia me skllavin është e mundshme vetëm si qenie humane që është ai, por e pamundur si një miqësi e mirëfilltë.

Është e pranueshme që ka një lloj drejtësie midis çdo qenie humane dhe çdo qenie tjetër që mund të marrë pjesë në veprimet a kontratat ligjore. Miqësia ekziston për sa kohë ka humanitet mes këtyre.

Në tiranitë miqësia dhe drejtësia gjenden pak, ndërsa në demokraci ato veprojnë më shumë, sepse ka më shumë përbashkësi mes qytetarëve.

Kapitulli XIV

Dashuria në shkallë të ndryshme të marrëdhënieve.

E gjithë miqësia përfshin marrëdhëniet mes sunduesit dhe të sunduarit. Miqësia mes njerëzve të farë e fisit dhe miqësia mes anëtarëve të klubit social mund të jenë të dallueshme. Miqësia midis bashkë-qytetarëve të të njëjtit fis, bashkë udhëtarëve janë më shumë evidentuese dhe më të qartë, sepse ato bazohen sipas marrëveshjeve. Këtu mund të përfshihet dhe miqësia me të-huajt.

Miqësia midis fare-fiseve është e llojeve të ndryshme dhe ka të ngjarë që të burojnë nga dashuria atërore. Prindërit i duan fëmijët e tyre si pjesë të vetes së tyre, ndërsa fëmijët i duan prindrit e tyre si atëror të qenies dhe ekzistencës së tyre. **Prindërit i njohin fëmijët e tyre më mirë se sa fëmijët i njohin ata.**

Paraardhësi , d.m.th prindëri ka ndjenjë më të fortë se sa pasardhësi d.m.th se fëmija, i cili është vetja e tij e mëtejshme. Ajo që vjen nga diçka tjetër i përket asaj e cila nga ka ardhur, sikurse dhëmbët dhe flokët, çfarëdo që mund të jet i përket të zotit të vet, **ndërsa burimi nuk i përket asaj që vjen prej tij apo dhe nëse i përket, i përket në një shkallë më të vogël.**

Dashuria prindërore e kalon dashurinë në kohëzgjatje, sepse prindërit i duan fëmijët e tyre që nga momenti i lindjes, kurse fëmijët i duan prindërit e tyre pas një periudhe kohe, gjatë të cilës ato kanë përfituar arsyen dhe ndërgjegjësimin për këtë dashuri.

Këto gjykime na bëjnë të qartë përse nënat i duan fëmijët e tyre më shumë se sa baballarët. Prindërit i duan fëmijët e tyre si vetja e tyre, sepse pasardhësi është vetvetja tjetër e tyre. Ndërkohë fëmijët i duan prindërit se ata janë origjinë prej nga ata rrjedhin.

Vëllezërit e duan njëri-tjetrin si të lindur nga e njëjta origjinë, sepse identiteti i tyre në lidhje me prindërit e tyre i identifikon ato në lidhje me njëri-tjetrin, Ashtu siç shprehet dhe proverbi popullorë: “i njëjti gjak” dhe “ i njëjti mall”.

Vëllezërit janë në një sens i njëjti identitet në trupa të ndryshëm. Dashuria e tyre zgjerohet dhe rritet shumë nga edukimi i përbashkët dhe mosha e përafërt, sepse moshat e përafërta “bëjnë” mendje të përafërta dhe jeta e përbashkët bën shokë. Për këtë arsye dhe dashuria mes vëllezërve është

pozita bëhet fjalë dhe për arsye dhe shkaqe të tjera që bëjnë pjesë në këto lloje të miqësish.

Ata të cilët janë të pa-barabartë ja “shpërblejnë” mungesën e kënaqësisë , dobisë dhe mirësisë, nga të qenurit të dhimbshëm.

Ankimet dhe “qarjet” lindin kryesisht n.q.s nuk është vetëm miqësi me interes. Kjo është e kuptueshme sepse :ata , miqësia e të cilëve bazohet në mirësi, dobi a kënaqësi, janë të etura për ti sjellë dobi e përfitime reciproke njëri-tjetrit. Kjo është vetia themelore edhe e miqësisë, aty ku është kjo lloj konkurrence nuk ka vend për grindje dhe ankesa.

Askush nuk kundërshton se nuk trajtohet më dhembshuri dhe mirësi, në të kundërt çdo njeri i denjë i përgjigjet mirësisë që merr prej tjetrit me mirësjellje.

Njeriu, i cili shkëlqen në atë që bën mirë , duke arritur objektin e tij , nuk ankohet kundër shokut të tij, për arsye se çdo individ synon në atë që është më e mirë.

te miqësisë ai e ndjen veten me keq se sa në fillim, atëherë ai do të bëjë ankesë. Kjo lloj gjëje ndodh sepse një pjesë e njerëzve (në mos të gjithë), edhe pse dëshirojnë të bëjnë një gjë të mirë, zgjedhin kursin që është më përfitues për to.

Është gjë e mirë të bësh një mirësi, pa patur ndonjë paramendim se do ta shlyejnë atë. Në këtë rast, nëse njeriu ka mundësi ta shlyejë mirësjelljen me vlerën e saj të plotë, atëherë ai duhet ta bëjë atë. **Njeriu nuk duhet të bëjë shok kundër vullnetit të tij.** Njeriu duhet ta shlyejë mirësinë ashtu sikurse ai të kishte qenë i gabuar në fillim, edhe kur e pranon atë nga një njeri i keq, pavarësisht se kjo nuk përbën ndonjë lloj miqësie të bazuar nga veprimet altruiste. Njeriu do të pranonte të bënte shlyerje kur ai do të ishte në gjendje ta bënte atë, sepse kushdo që jep, nuk do të shpresonte prej atij, i cili nuk ka mjete dhe burime që sigurojnë shlyerjen e tyre. N.q.s është i mundshëm detyrimi duhet të shlyhet. **Njeriu duhet të ketë parasysh në mënyrë të kujdesshme, që prej fillimit njeriun të cilit i shërbehet dhe mbi çfarë marrëveshjes, me qëllim që njeriu ti përmbahet apo ta refuzojë atë.**

Kapitulli XVI

Si të çmojmë vlerën e shërbimit?!

Është e diskutueshme nëse në vlerësimin e shërbimit dhe kryerjen e shlyerjeve (të cilat janë detyrimet), njeriu duhet të ketë marrë parasysh përfitimet e marrësit apo bujarinë e dhuruesit! Marrësit vlerësojnë se atë çfarë ata marrin, i kushton pak mirëbërësit të tyre dhe mund të jetë nga burimet e tjera, prandaj përpiqen që t'i zvogëlojnë detyrimet e tyre. Dhuruesit, në të kundërt, insistojnë se shërbimet e tyre janë

me të menduar te cilat ndodhen në duart e tyre dhe nuk mund të gjenden në ndonjë burim tjetër.

Atje ku miqësia bazohet në interes standarti i drejtë është përfitimi i marrësve, sepse kërkesa është e atij që do të marrë, ndërsa tjetri e siguron atë nga të shpresuarit, se do t'i kthehet me të njëjtën masë shpërblyese. Sasia e ndihmës e përftuar nga marrësi (që përbën vlerën e shërbimit), duhet ta shlyej përfitimin sa ai e gëzon atë fitim, biles dhe më shumë, sepse ky do të ishte një veprim i mirë dhe i nevojshëm.

Në miqësitë që bazohen në mirësi, nuk ka asnjë ankim dhe masa e përfitimit ka të ngjarë që të jetë qëllimi i vetë dhënësit, sepse qëllimi është faktori përcaktues në virtut dhe në karakter.

Kapitulli XVII

Përfitimet konfliktuale në mes të pa-barabartëve.

Në miqësitë që përfshijnë superioritet, grindjet ndodhin për shkak se çdo pjestarë kërkon që të marrë më shumë se të tjerët. Kur ai e realizon këtë qëllim, atëherë miqësia shpërbëhet. Personi me karakter më të mirë mendon që duhet të ketë më shumë përfitime, sepse më shumë duhet të jepet për njëriun e mirë. E njëjta gjë ndodh dhe me njeriun që është më i dobishëm se sa tjerët.

Nëse njeriu nuk është aspak i dobishëm, thuhet se ai nuk duhet të jetë bashkëndarës në barabartësitë e këtyre dobive. Në këto raste organizimi bëhet më shumë si një shërbim publik i detyrueshëm se sa në rastin e miqësive.

Thuhet sikurse në bashkëpunimin financiarë të partnerëve, ata të cilët japin më shumë kontribut marrin përfitimin më të madh në ndarjen e përfitimeve. Po kështu duhet të jetë dhe

në rastin e miqësisë. Njeriu i cili ka karakter të ulët, ka pikpamje të kundërt. **Është shenjë e një shoku të mirë kur ai ndihmon atë të cilit nuk i shkojnë punët mirë.**

Ç'kuptim ka të jesh njeri i mirë apo me influencë kur nuk ka asnjë perspektivë kënaqësie apo interesi, për të qenë njeri i tillë. Duket sikur të dy pretendimet janë të sakta dhe secili duhet t'i jepet një pjesë e madhe në ndarje, por jo nga e njëjta gjë. Shoku më i mirë, më i vrytytshëm, duhet të marrë më shumë nder, ndërsa atij që nuk i shkojnë punët mirë, duhet të marrë më shumë përfitime, sepse nderi është shpërblim për virtytin dhe miqësinë. Ilaçi të qenurit në nevoja është përfitimi. Ky parim duket se vepron dhe në jetën publike. **Qytetarët që nuk kontribuojnë në vlerat e bashkësisë, nuk "përfitojnë" ndere, sepse është mirëbërësi i bashkësisë që e merr atë që ai duhet të japë.**

Nuk mund të krijosh të ardhura personale nga fondi publik dhe të marrësh nder publik në të njëjtën kohë, sepse asnjë nuk i reziston pazarit, kur vetë ka më të keqen dhe nivelin më të ulët se të pazarit. (P.sh shteti nuk do të shpërblejë atë njeri, i cili ka humbur lekët).

Njeriu, i cili humbet financiarisht i jepet nder. Është vetëm zyrtari i korruptuar të cilit i japin lek, sepse ai i kërkon në këmbim të "nderit" që ai bën në detyrën publike.

Njeriu, i cili përfiton financiarisht apo moralisht, duhet ta kthejë shpërblimin me nder, duke e bërë shlyerjen sipas fuqisë që ai ka. **Miqësia kërkon vetëm atë për çfarë është praktike dhe jo për çfarë është në përputhje me meritat.** P.sh në të nderuarit e prindërve asnjëri nuk mund t'ju japë atyre aq shumë sa ata meritojnë. Çdo njeri që bën më të mirën për ta, konsiderohet se vepron ndershmërisht. Për këtë dhe pse i biri nuk mund ta mohojë babain e tij, përsëri babai mund ta mohojë të birin e tij.

Një borxhli duhet ta paguajë borxhin e tij, ndërsa i biri

nuk mund të bëjë asgjë për të dhënë atë që duhet t'i japë babit të tij atë që meriton. Kështu i biri është perjetësisht në borxh me babain e tij. Ashtu si kreditori ka të drejtë ta falë borxhin dhe babai ka të drejtë ta falë të birin.

Babai e ka të pamundur që t'i prishë të gjitha marrëdhëniet me të birin, i cili ka shumë vese. Pavarësisht prej dheimbshurisë natyrore. Është thjeshtë e njerëzishme, që të mos ta përçmojë ndihmën që babai mund t'i japë. Kur i biri është me vese, përkrahjen e babait e quan si diçka të bërë pa dëshirë, për ta shmangur. Shumica e njerëzve dëshirojnë të marrin përfitime, por shmangen për të dhënë, duke arsyetuar se nuk marrin përfitim për ç'ka ata mund të japin.

BAZAT E MIQËSISË

Kapitulli I

Vështirësitë e shkaktuara prej motiveve miqësore.

Në të gjitha miqësitë e ndryshme ka një përpjestim, që siguron barazinë dhe mbron miqësinë. Miqësia është e pangjashme n.q.s shokët ndryshojnë në cilësi dhe kontributi i dhënë është i ndryshëm. P.sh kënaqësia dhe përfitimi ndryshojnë në marrëdhëniet mes qytetarëve. Këpucari merr si shpërblim për këpucët e tij, diçka prej vlerës së barabartë dhe kështu me radhë dhe për të tjerat. Në këto raste masa e përbashkët sigurohet me formën e lekut. Kështu, çdo gjë i referohet dhe matet prej lekut.

Në marrëdhëniet emocionale, dashuruesi ndonjëherë ankohet që devotshmëria e tij është e pa-kthyeshme dhe shpesh i dashuruari ankohet se; ai i cili premtonte çdo gjë, tashmë nuk përmbush asnjë nga premtimet e tij, sepse ai nuk ka asnjë cilësi të dashurueshme, e cila mund ta futë atë në raporte dhe në marrëdhënie të tilla.

Situata të tilla lindin kur njeriu dashuron të dashurën e tij mbi bazën e kënaqësisë dhe tjetra të dashurin e saj mbi bazën e shfrytëzimit dhe anasjelltas. Miqësia e bazuar mbi këto motive prishet aq shpejt sa mes tyre nuk mbetet asnjë lloj arsye,

për asnjë lloj marrëdhënie për të cilën ata dëshironin njëri-tjetrin.

Ata nuk e dashurojnë njëri-tjetrin për atributet e tyre, të cilat nuk janë të përhershme, dhe si rezultat e tyre, miqësitë e këtij lloji nuk kanë jetë të gjatë.

Miqësia e bazuar në karakter, duke qenë pa interes dhe e pa-anëshme është e përhershme.

Kapitulli II

Ndjenjat e këqia shkaktohen nga mos-respektimi i marrëveshjes.

Grindjet ndodhin kur rezultati i miqësisë është ndryshe nga çfarë pjestarët dëshirojnë, sepse dështimi në mos arritjen e asaj që njeriu dëshiron, është pothuajse aq i keq sa mos-marrja e asgjëje.

Është ashtu si historia e njeriut, i cili i premtoi shpërblim harpistit. Sa më mirë ai të luante, po aq më i lartë do të ishte shpërblimi. Kur mëngjëzin tjetër harpisti i kërkoi atij për çfarë ai i kishte premtuar, ai ju përgjigj se ai tashmë e kishte paguar atë kënaqësi me kënaqësi. (Harpisti kishte patur kënaqësinë e të priturit të shpërblimit të madh, e cila ishte "pagesë" e mjaftueshme për kënaqësinë që ai kishte dhuruar.)

N.q.s kënaqësia do të kishte qenë çfarë ata të dy donin, atëherë ajo do të kishte qenë e kënaqshme, por n.q.s njëri kërkon kënaqësi dhe tjetri kërkon fitim, ndërsa njëri e ka dëshirën e tij dhe tjetri nuk e ka dëshirën e tij, atëherë rezultati i miqësisë nuk mund të jetë i ndershëm apo i drejtë.

Për çfarë ka nevojë njeriu, ai e pret me pa-durim, për ta marrë atë dhe është vetëm për hir të saj që ai përgatitet që ai të japë çfarë ai ka.

Kapitulli III

Vlera të shërbimit është në dorën e dinjitetit të marrësit, n.q.s nuk është caktuar më parë.

Kush ka më shumë ë drejtë ta çmoj vlerën e shërbimit të tjerit që e merr atë, apo që njeriu e jep atë? Njeriu (dhe) i cili bën ofertën e lejon vendimin tek ai që e merr (marrësit).

Këtë e shpjegon shembujt që do të sillen më poshtë. Thuhet që Protagora vepronte mbi bazën e këtij parimi. Kur mbaronte dhënien e mësimit të ndonjë teme, tregonte studentëve të tij, të tregonin vlerën e njohurisë që ata kishin përfituar dhe ta pranonin këtë vlerë të njohurisë si taksë për pedagogun e tyre.

Në këto çështje, disa mësues pranonin parimin e Heraklitit: "cakto një taksë dhe mos ju ndaj asaj."

Ata, të cilët marrin taksat e tyre paraprakisht dhe dështojnë të zbatojnë marrëveshjen e tyre, për shkak të teprimeve dhe pretendimeve të tyre, natyrisht zbatojnë vetveten dhe janë të pa-mbrojtur përballë ankimeve ose përmbushimn marrëveshjet e tyre. (Sofistët ndalojnë të shprehin rohen ta bëjnë këtë, sepse asnjëri nuk do t'u paguajë detyrat e lek për njohuritë që ata zotërojnë.)

Këtu, si njerëz, në mënyrë të natyrshme kuptohet që cilët janë në të vërtetë, ku ndeshen me ankesat.

Kapitulli IV

Ar. Vlera e prishjes së miqësisë.

Një problem tjetër që lind është nëse prishja e miqësisë, me ata njerëz, të cilët nuk qëndrojnë të njëjtë...

Ata ishin në periudhën e mëparshme, kur krijuan lidhjet miqësore.

Atje ku lidhja e miqësisë është krijuar prej kënaqësisë dhe interesave, supozohet se nuk ka asnjë çudi rreth prishjes së saj, sepse këto veti, të cilat nënkuptojnë miqësinë (kënaqësia dhe interesi), nuk ekzistojnë më. Kur treguesit nuk ekzistojnë më, lidhja e qartë dhe e arsyeshme të mos ndjesh dhembshuri dhe ngurdhë për dështimet.

Një person mund të ankohet n.q.s shoku i tij e pëlqente atë për përfitim, interes dhe kënaqësinë që ai mori prej tij, por kur ai pretenduar se e pëlqente atë për karakterin e tij. Shumica e grindjeve midis shokëve, lind at'herë kur baza (kriteri) e miqësisë së tyre nuk është çfarë ata supozojnë të jetë. Kur një person ka gabuar plotësisht dhe ka hamendësuar se ai shpeshohet për karakterin e tij, ndërkohë që shoku i tij nuk i ka kurrë një sugjerim të tillë, lidhur me këtë cilësi të karakterit të tij, ai duhet të qartësojë dhe të qortojë vetëm veten e tij.

Kur ai mashtrohet me anën e pretendimeve të tjetrit, at'herë justifikohet me anën e protestës kundër mashtrimit, si p.sh. rastet e fallsifikimit të parave.

Është e pamundshme se jo çdo gjë që është e dashurueshme, por vetëm ajo që është e mirë, sepse njeriu duhet të jet dashurues i asaj që është e keqe, apo ta bëjë veten një person të pa-denjë. Këtë e konfirmon fare mirë thënia: "I ngjashmi -shok me të ngjashmin". Në këtë rast, duhet të priset menjëherë miqësia? Ndoshta jo në rast, por vetëm në ato raste dhe njerëz, ku shthurja është pa-shërueshme dhe thyerja e kriterëve është e parashmë.

Ata, të cilët janë të aftë të shërohen, kanë të drejtë të shprehin ndihmën tonë, për shkakun e karakterit të tyre dhe pak për shkak të pasurisë së tyre, sepse karakteri është i lartë dhe më shumë i lidhur me miqësinë.

Në të njëjtën kohë, njeriu i cili prish një miqësi të tillë, mendohet se është duke vepruar në mënyrë të çuditëshme (absurde), sepse ai nuk ka më mundësi të kthehet në gjendjen e mëparshme shpirtërore, por ai është i lëshuar.

Supozojmë se një shok qëndron, në një nivel dhe tjetri përmirësohet me anën e virtyteve, dukë u bërë superiorë, në këtë rast a duhet ai ende ta trajtojë si shok shokun e mëparshëm? Sigurisht kjo është e pamundur. Kjo duket në mënyrë të qartë në rastin e pa-barazisë së madhe ashtu siç ndodh në miqësinë djaloshare.

Kur një person mbetet si një fëmijë për sa i përket inteligjencies dhe tjetri fiton aftësi të jashtëzakonshme, a' herë si mundet ata të jenë shokë, kur ata kanë interesa të ndryshme, ashtu siç i kanë dhe pëlqyeshmëritë të ndryshme. Ata biles nuk mund të kenë dhe as ndjenja të njëjta për njëri-tjetrin, pa të cilat as që mendohet të jesh shokë. Kjo është një pakuptimshmëri për ta kaluar jetën me njëri-tjetrin.

A duhet që njeriu të sillet kundrejt shokut të mëparshëm pikërisht sikur të mos e kishte njohur kurrë atë? Ndoshta njeriu duhet të ruajë memorien e njeriut të mëparshëm, ashtu, pikërisht siç ne ndjehemi të gatshëm të shfaqim dhe të japim më shumë favor për shokët se sa për të huajt. Po kështu edhe ne duhet që për hir të njohjes së vjetër, të shfaqim një lloj konsiderate për shokët e mëparshëm, me kushtin që prishja e marrëdhënieve të mos ishte për shkak të poshtërsisë së madhe prej tyre.

Kapitulli V

Ndjenjat tona kundrejt shokëve tanë, reflektojnë ndjenjat tona kundrejt vetvetes.

Ndjenjat miqësore që ne kemi kundrejt fqinjëve tanë, dhe

karakteristikat me anën e të cilave llojet e miqësive dallohen, duket se burojnë prej ndjenjave tona kundrejt vetes tonë.

* Njerëzit përcaktojnë si shok njeriun, i cili dëshiron dhe bën mirë ose u duket atyre se ai bën mirë mirë për shokun e tij dhe për hir të shokut të tij.

* Njeriu, i cili dëshiron për ekzistencën dhe mbrojtjen e shokut të tij, për hir të shokut të tij, ashtu siç është dhe qëndrimi i nënave tona kundrejt fëmijëve të tyre.

* Të tjerë përcaktojnë si shok atë njeri, i cili e shpenzon kohën e tij me të dhe me të tjerët, bën të njëjtat zgjedhje, merr pjesë në gëzimet dhe në fatkeqësitë e shokut të tij. Kjo është një shenjë specifike e nënave.

Njerëzit e përcaktojnë miqësinë me anën e njëres apo të tjetres, prej këtyre karakteristikave.

Secila prej këtyre karakteristikave gjendet tek njeriu i denjë dhe tek të tjerët për aq kohë sa ata supozohen të jenë të denjë.

Në çdo rast standarti mendohet të jetë virtyti apo njeriu fisnik. Njeriu fisnik është i një mendje me veten e tij dhe dëshiron të njëjtat sende, në të gjithë shpirtin e tij. Ai bën gjëra që janë të mira për të, sepse është shenjë e njeriut fisnik të ushtrojë të gjitha energjitë e tij për të arritur të mirën. Ai e bën atë për hir të vetes së tij, për arsye të pjesës intelektuale të tij, e cila mbahet si uni i tij.

Ai i uron vetes së tij të jetojë dhe të mbrohet. Ai e dëshiron këtë për atë pjesë e cila ka inteligjencën, më shumë se sa çdo pjesë tjetër. Për njeriun e mirë jeta është e mirë dhe e dëshirueshme. Çdo njeri dëshiron të mirën e vet, asnjëri nuk do të kishte zgjedhur të gjitha sendet e kësaj bote me çmimin e të bërit të dikush (d.m.th i tjetërsimit të vetes së tij) tjetër.

Zoti ka të mirën dhe askush nuk zgjedh atë ta zëvendësoj. Zoti, përkundrazi secili prej nesh zgjedh sendet e mira me kusht që ai të mbetet vetvetja, kushdo qoftë ai. [Sa më shumë që të ndryshojmë, aq më shumë mbetemi vetvetja. Koha është

instrumenti i mos-tjetërsimit. [I.B.]

Secili person do të ngjante të ishte pjesa intelektuale a më e shumta e saj. Pjesa intelektuale është unë, në kuptimin e mirë të kësaj fjale. Për këtë arsye meriu i mirë dëshiron të mirat e pjesën intelektuale.

Një person i tillë gjen kënaqësi ta shpenzojë kohën me veten e tij. [Atij i pëlqen shoqëria e vetvetes, sepse ai kënaqet nga të qenit "i vetëm" me veten e tij [I.B.] Ai ka një kujtesë të këndshme për të kaluarën dhe shpresa të mira për të ardhmen dhe për më shumë mendja e tij është e pajisur mirë me temat e studimit. Ai merr pjesë në lidhërimet dhe në gëzimet e veta më vetëdije të plotë, sepse janë gjithmonë të njëjtat sende që e lidhërojnë apo e gëzojnë atë dhe jo sende të ndryshme në kohë të ndryshme. Kjo është arsyeja që ai nuk ndryshon kurrë në mendjen e tij. Atij nuk i vjen keq kurrë për çfarë ai ka bërë, sepse ai nuk mundet që në mënyrë të arsyeshme të kishte marrë vendime dhe zgjedhje ndryshe nga ato që ai ka marrë. Ai nuk ka asgjë për ta sharë apo për ta qortuar veten e tij.

Njeriu i denjë ka secilën prej këtyre karakteristikave në lidhje me veten e tij. **Ai është i lidhur me shokun e tij ashtu siç është i lidhur me veten e tij, sepse shoku i tij është një** [I.B.] Përdhimisht miqësia është njëra prej këtyre

dhe as nuk shqetësohen për hir të tyre. At'herë njeriu mundet që me anën e një metafore të përcaktoj ndjenjën e mirë si miqësi e pa-zhvilluar, e cila në rrjedhën e kohës, kur ajo përmban intemitet bëhet miqësi.

Një njeri, i cili ka marrë përfitime, në të vërtetë ja kthen këtë përfitim personit që ja ka bërë me ndjenjë miqësie. Kjo është e ndershme dhe e drejtë.

N.q.s motivi i personit për t'i bërë shërbim dikujt tjetër është shpresa e të marrit, përmes ndihmës së tij të ndonjë favorit thelbësorë, at'herë objekti i ndjenjës së tij miqësore nuk do të ishte kaq i madh sa i njeriut tjetër - pikërisht ashtu sikurse personi nuk është shok, kur qëllimet që ai i "paguan" kanë motive më interes.

Në përgjithësi ndjenja miqësore lind prej ndonjë merite apo mirësie, kur ngjan për njeriun që dikush është i këndshëm apo trim, a diçka e këtij lloji si në rastin e konkurrentëve në garat e atletikës.

Kapitulli VII

Miqësi dhe harmonia.

Harmonia duket se është ndjenjë miqësore. Rrjedhimisht nuk është e njëjtë si marrëveshje opinionesh, sepse kjo mund të jetë e pranishme edhe tek njerëzit të cilët nuk e njohin njeri-tjetrin, bile edhe fjala "harmoni" nuk përdoret për të përshkruar pëlqimin e njëjtë të pikpamjeve mbi çdo subjekt, p.sh rreth trupave qiellorë. Pëlqimi rreth tyre nuk ka të bëjë me ndjenjat miqësore.

Thuhet se është në përputhje me shtetin kur qytetarët bien dakord rreth interesave të tyre, adaptojnë të njëjtin sistem politik dhe zgjedhjet e tyre të përbashkta japin rezultate. Për

Kapitulli VIII

Pse janë mirëbërësit më të dashur se sa përfituesit.

Mirëbërësit, ka të ngjarë të duan përfituesit e tyre më shumë se sa përfituesi i do ata dhe kjo diskutohet sikur të ishte një gjë që ndodh pa arsye. Ky paradoks i dukshëm kërkon shpjegime. Shumica e njerëzve arrin në përfundim se kjo ndodh për arsye se përfituesit janë debitorë dhe mirëbërësit kreditorë. Debitori duke qenë hua-marrës dëshiron që kreditori të mos ekzistonte, ndërsa kreditori është në realitet i shqetësuar, për sigurimin e debitorit.

Mirëbërësi do që përfituesi të ekzistoj sepse ai shpreson, se përfituesi do t'ja kthejë mirëbërësinë e tij me mirënjohje, ndërsa përfituesi nuk është i gatshëm që t'ja shlyejë këtë mirëbërësi.

Epikarnusi mund të thojë se, shumica e njerëzve bisedojnë në këtë mënyrë sepse ata "janë duke parë anën e errët", "marrin pikëpamjen e njeriut të keq". Edhe pse është pikëpamje njerëzore ajo nuk është e qëndrueshme në natyrën e tyre, sepse shumica e njerëzve kanë memorije që zgjat vetëm një kohë të shkurtër dhe harrojnë shpejt, duke synuar të marrin përfitime më shumë se sa t'i bëjnë ata për të tjerët, d.m.th të mirëtrajtohen më shumë se sa të mirë-trajtojnë të tjerët.

Mirëbërësit i duan dhe i pëlqejnë përfituesit e tyre vetëm në qoftë se ata do të vazhdojnë të mbeten gjithmonë në pozicionin e tyre.

E njëjta gjë ndodh edhe me zejtarët. Secili pëlqen produktin e vet më shumë se sa do ta pëlqente atë sikur të vinte prej jetës.

Para së gjithash kjo është e vërtetë për poetët, sepse ata janë jashtëzakonisht të dhënë kundrejt poemave të tyre, duke

këtë arsye harmonia ka të bëjë me qëllime praktike dhe sidomos më të rëndësishmet që mund të arrihen nga të dyja partitë (demokratike dhe ajo oligarkike), ose me anë të të gjithë qytetarëve. P.sh shteti shfaq harmoni, kur qytetarët njëzëri vendosin që postet zyrtare të zgjidhen me anën e votave, apo që aleanca do të bëhet me Spartën, apo që Pitaku do të bëhet koka drejtuese e shtetit. Kur secili prej dy rivalëve dëshiron që të sundoj si në rastin e Peniasit, at'herë ka fraksione. Fakti se ata kanë të njëjtin mendim nuk do të thotë se partitë janë në harmoni. Pavarësisht se kush janë ato, mendimi duhet të jetë në lidhje me të njëjtin objekt si për popullin ashtu edhe për klasat e larta mendimi është i njëjtë se njerëzit e mirë duhet të qeverisin. Në këtë mënyrë ata marrin çfarë duan. Harmonia është qartësisht miqësi midis qytetarëve të shtetit, sepse është e lidhur me interesat dhe kushtet e tyre të jetesës.

Kjo lloj harmonie gjendet mes njerëzve të mirë, sepse ata janë në harmoni me veten e tyre dhe me njëri-tjetrin, duke qenë se kanë të njëjtën pikëpamje.

Dëshirat e njerëzve të tillë qëndrojnë konstant dhe nuk kanë as batica dhe as zbatica. Ata urojnë për çfarë është e drejtë dhe e dobishme dhe e ndjekin përbashkësisht.

Njerëzit e këqinj nuk mund të jenë në harmoni, (sikurse ata nuk mund të jenë as dhe shokë), me përjashtim të një shtrirje të kufizuar, sepse ata janë të etur për të marrë më shumë se sa ju përket nga ndarja e përfitimeve dhe "zihen ngushtë" në kryerjen e detyrave të vështira të shërbimeve publike. Secili kërkon favore për veten e tij. Ai i mban sytë hapur mbi fqinjin e tij dhe e kufizon atë. Nëse ata nuk vështrojnë interesat publike at'herë ndeshen me fatkeqësi. Rrjedhimisht ata janë në mos-marrëveshje, i bëjnë presion njeri-tjetrit, por nuk dëshirojnë të bëjnë çfarë është e drejtë për veten e tyre.

është produkti i tij dhe prandaj ai e pëlqen më shumë sesa produkti ai prodhon. Shkaqet e saj janë si më poshtë:

1- Qënia është e denjë dhe e dashurueshme prej të gjithëve, domethënë: Egzistenca është për çdo njeri objekt i zgjedhjes dhe e dashur.

2- Ne egzistojmë përmes aktivitetit. Ne jemi për aq kohë sa ne aktualizohemi.

3- Produkti është një mënyrë prodhuese e aktualizimit të tij.

4- Prodhuesi është i dhënë pas produktit, sepse ai do egzistencën e vet. Kjo është e natyrshme sepse njeriu potencialisht është çfarë produkti tregon në aktualizimin e tij (në bërjen e tij në realitet). Puna nxjerr në realitet çfarë është potencialiteti (aftësi e brëndshme).

Ushtrimi i aftësisë gjatë veprimtarisë prodhuese dhe produkti që rezulton prej këtij ushtrimi bëjnë realitet dhe nxjerrin në pah aftësitë e njeriut dhe kështu shprehin qënien e tij.

Pikë tjetër është se Mirë-bërësi ka diçka të mirë në kryerjen e veprimeve të tij, kështu ai merr kënaqësi nga personi në të cilin kryhet veprimi. Por tek personi mbi të cilin kryhet veprimi nuk gjendet asgjë e mirë, por vetëm kryesisht ndonjë një faktor, i cili është më pak i këndshëm dhe më pak i dashurueshëm.

Çfarë është e kënaqëshme është aktualizimi (vënia në jetë) i të tanishmes, shpresa e veprimit të të ardhmes dhe memoria e së kaluarës. Kënaqësia më e madhe është ajo që shoqëron veprimtarinë. Për mirë-bërësin, produkti i tij është i qëndrueshëm sepse çfarë është e mirë zgjat shumë, ndërsa për personin mbi të cilin veprohet ç'ka është e shfrytëzueshme jep shpirt.

Kujtesa për veprat e mira është e këndshme, ndërsa kujtesa

ose është më pak e kënaqshme.

Të dashurosh është një lloj eksperience aktive dhe të jesh i dashuruar një lloj eksperience pasive, prandaj dashuria dhe ndjenjat miqësore u atribuohen atyre njerëzve të cilët janë udhëheqës të veprimit, në këtë rast mirë-bërësit.

Çdo njeri është i dhënë më shumë pas asaj gjëje që i ka kushtuar më shumë përpjekje për t'u bërë, p. sh. ata të cilët bëjnë para me punën e tyre i duan paratë më shumë se ata të cilët i kanë të trashëguara. Duket se në marrjen e përfitimit nuk ka ndonjë problem, ndërsa në dhënien e saj është problem i vështirë. Midis prindërve, nëna është më e dashura kundrejt fëmijëve, sepse i kushton atyre më shumë dhimbje e përpjekje për t'i sjellë ata në jetë dhe ato e dinë më mirë që fëmijët janë vetja e tyre). Duket se kjo ndjenjë ushtrohet edhe prej mirë-bërësit.

Kapitulli IX

Dashuria kundrejt vetvetes dhe miqësisë. A është dashuria ndaj vetes e justifikueshme?

Problemi tjetër është nëse njeriu duhet të doj vetveten më shumë se sa gjithçka, apo të dojë dikë tjetër.

Njeriu i keq supozohet të bëj gjithçka duke u nisur nga motive egoiste, dhe sa më shumë që të jet egoist, ai aq më i keq është (psh ai akuzohet se nuk bën asgjë, n.q se nuk është në përputhje me pëlqimin e tij). Personi i denjë në të kundërtën vepron duke u nisur nga motive të mira dhe për hir të shokut të tij, duke mos marrë parasysh interesin e vet.

Thuhet se njeriu duhet të dojë shokun e tij më të mirë më shumë se gjithë të tjerët. Shoku më i mirë i njeriut është ai

njeri i cili jo vetëm i uron atij të mirën, por e uron atë për të shokut të tij, bile dhe ndoshta pa e njohur atë. Këto karakteristika janë më të përmbushura, në qëndrimin që mbahet njeriu kundrejt vetes.

Këto veti janë përcaktuese për shokun, sepse siç kemi thënë, të gjitha ndjenjat miqësore kundrejt të tjerëve janë shtrirja e ndjenjave të njeriut kundrejt vetes së tij dhe karakteristikat e miqësisë shtrihen nga vetja tek tjetri.

Të gjitha fjalët e urta, kanë të njëjtin konsensus në lidhje me këtë pikpamje, "dy shokë një shpirt", "gjuri është në afër se sa kërciri". Të gjitha këto thënie janë të vërteta para gjithash në marrëdhëniet e njeriut kundrejt vetes së tij, sepse njeriu është "shok" me veten më të mirë më shumë se sa kush tjetër. Rrjedhimisht ai duhet të dojë veten e tij më shumë nga të gjitha. Natyrisht është e vështirë të themi se cilën prej këtyre pikpamjeve ne duhet të ndjekim, sepse të dyja inspirojnë konfidencë. Ndoshta ne duhet të veçojmë llojet e argumentave dhe të shquajmë se sa shumë dhe në çfarë mënyre çdo një prej tyre është e vërtetë.

Ndoshta vështirësia do të qartësohet në qoftë se e kuptojmë fjalën dashuri ndaj vetes.

Ata, të cilët e bëjnë dashurinë kundrejt vetes, çështja qortimi, ja atribuojnë atë atyre njerëzve që ndajnë nder publikë, kënaqësitë trupore apo shuma të mëdha lekesh. Shumica e njerëzve digjen nga dëshira për këto, i marrin për zotërisht, sepse i konsiderojnë këto si gjërat më të mira duke i bërë këtë objekte konkurimi.

Ata, të cilët janë të etur për këto të mira plotësojnë dëshirën e tyre dhe në përgjithësi ndjenjat e tyre dhe pjesën që nuk i të bëj me arsyen shpirtërore. Duke qenë se kjo është karakteristike e shumicës, aplikimi i terminit "dashuri kundrejt vetes" buron nga lloji më i shpeshtë i dashurisë ndaj vetes që është një gjë e keqe. Kjo lloj dashurie është e nevojshme

të qortohet.

Nuk ka dyshim se shumica e njerëzve rregullisht përshkruajnë si dashurues të vetvetes ata njerëz të cilët sigurojnë favore të tilla për veten e tyre.

N.q.s dikush është gjithmonë i etur për të qenë superiorë në të bërit e veprimeve të drejta dhe të moderuara që shprehin virtut dhe në përgjithësi përfitim për veten e tyre, atëherë asnjëri nuk do ta quante atë dashurues të vetvetes.

Ky lloj personi ka të ngjarë të jetë më shumë dashurues i vetvetes se sa çdo lloj personi tjetër. Në çdo rast ai i atribuon vetes së tij gjënë më të mirë dhe më të ndershme dhe kënaq pjesën më autoritative (që është njëkohësisht dhe më kontrolluesja e vetvetes), duke ju bindur asaj në çdo gjë të dhënë dhe në çdo aspekt.

Pikërisht ashtu sikurse tek shteti (apo çdo sistem tjetër i ndërlikuar), duket se pjesa autoritative është pjesa më e saktë.

Rrjedhimisht ai person, i cili pëlqen dhe përmbush këtë pjesë është me kuptimin e plotë të fjalës dashurues i vetvetes. Ngjashmërisht një person quhet i përmbajtur apo i papërmbajtur, kur arsyeja e tij është ose nuk është respektivisht kontrolluese, duke presupozuar se të mbajturit e vetes nën kontroll tregon se kush është çdo njeri.

Veprimet e vullnetshme të njeriut ngajnë të jenë para së gjithash ato veprime që përfshijnë arsyen, prandaj në mënyrë të qartë arsyeja tregon se çfarë është vetë personi dhe personi i denjë e pëlqen këtë më shumë prej të gjithave.

Ai është dashurues i vetvetes, por ndryshe nga dashuruesi i vetvetes që qortohet, duke ndryshuar prej tij, ai shumë sa ndryshon jeta e udhëhequr prej arsyes nga jeta e udhëhequr nga ndjenja, dhe ai shumë sa dëshira për të mirën ndryshon nga dëshira, për çfarë duket se është e favorshme.

Ata, që zakonisht janë të prirur të bëjnë veprime të mira, janë të mirëpritur dhe të lavdërueshëm nga çdo njeri. Kur

njeriu lufton ta arrijë të mirën dhe sforcohet të bëjë veprimet më të mira, at'herë çdo gjë që është e drejtë do të bëhet për të mirën e përbashkët dhe çdo individ "individualisht, do të marrë më të mirën e të mirave, sepse kjo është veti e virtytit.

Personi i mirë duhet të jetë dashurues i vetvetes, sepse ai duhet të ndihmoj veten dhe të sjell dobi për të tjerët, me anën e veprimeve të tij të mira. Kurse njeriu me vese nuk duhet të dojë veten e tij, sepse ai do të dëmtoj vetveten dhe fqinjët e tij nga të ndjekurit e ndjenjave të tija të këqia.

Tek personi me vese, veprimet e drejta konfliktojnë me veprimet që bën ai, ndërsa njeriu i denjë kryen veprime të drejta, sepse arsyeja e tij gjen më të mirën për veten e vet. Personi i denjë i bindet arsyes së tij.

Për më tepër, ashtu sikurse thuhet është e vërtetë, që personi i shkëlqyer dhe i fisnik, punon për shokët e tij dhe kombin e vet dhe vdes për ta n.q.s atij do t'i duhet të vdesë.

Ai sakrifikon natatë, nderet dhe në përgjithësi të mirat e fituara

Asnjëri nuk do të zgjedhte të kishte të gjitha të mirat e botës për veten e tij dhe të ishte i vetmuar, duke ditur që njëri është krijesë sociale dhe politike e prirur nga natyra të jetë së bashku me të tjerët. Kjo është e vërtetë dhe për njeriun lumtur, i cili ka të mirat natyrale, dhe është e qartë se është më mirë të shpenzosh ditë me shokë të denjë se sa me njerëz të ulët dhe njerëzit me karakter të dyshimtë. Rrjedhimisht njeriu të lumtur i nevojiten shokët.

At'herë cili është kuptimi i atyre njerëzve që mbajnë pikëpamjen e parë, që njeriu i lumtur nuk ka nevojë për shokë dhe ku mund të bazohet kjo për tu quajtur e vërtetë? Çfarë është e vërtetë në argumentat e tyre? Ndoshta përgjigja është sipas pikpamjes popullore "shokët tanë janë ata të cilët janë të dobishëm për ne". Sigurisht njeriu i lumtur nuk ka nevojë për të tillë njerëz, sepse ai i ka të gjitha sendet që janë të mirë për të.

Njeriu të lumtur nuk i nevojitet asnjë kënaqësi importuar. Përderisa atij nuk i nevojiten shokë të këtyllë, le të ngjarë të mos i nevojiten aspak shokët. Sodoqoftë, kjo konkluzion supozohet të mos jetë i vërtetë sepse:

1. Sikurse kemi thënë në fillim se lumturia është një lloj veprimtarie del në pah dhe nuk është një copë prone e zotërim të tij. At'herë të jesh i lumtur gjendet në të jetuar dhe në të qenurit aktiv.

2. Veprimtaria e personit të mirë, është e vërtetshme, fisnikshme dhe e këndshme në vetvete.

3. Për më tepër ne marrim kënaqësi në atë gjë që është e vërtetë në veten tonë e këndshme.

4. Ne jemi në gjendje të vështrojmë fqinjët tanë më shumë se sa veten tonë dhe të vështrojmë veprimet e tyre më shumë se sa veprimet tona.

5. Personi i mirë gjen kënaqësi në veprimet e njerëzve fisnikë, të cilët janë shokët e tij, sepse këto veprime janë të mirë.

mira dhe fisnike në mënyrë të natyrshme.

6. Personit të lumtur i nevojiten shokë të këtyllë, sepse ai preferon të vështrojë dhe të studiojë veprimet e ndershme, që i përkasin atij dhe shokëve të vërtetshëm. Rrjedhimisht atij i nevojiten njerëz të vërtetshëm.

Për më tepër mendohet se njeriu i lumtur duhet ta gëzojë jetën. Jeta e njeriut të vetmuar është e vështirë. Nuk është e lehtë për atë të jetë vazhdimisht aktiv. Ndërsa në marrëdhënie me të tjerët dhe në shoqërinë e tyre jeta është më e lehtë dhe si rrjedhojë veprimtaria e tij është më e vazhdueshme dhe është vetvetiu e këndshme, ashtu sikurse ajo duhet të jetë në rastin e personit të lumtur dhe fisnik. Për sa kohë ai është i tillë, atij i pëlqejnë veprimet që shprehin virtyt dhe kundërshton ato që shkaktohen nga veset, ashtu si muzikanti që pëlqen muzikë të bukur.

Jeta e njerëzve të mirë dhe fisnik, lejon kultivimin e virtytit sikurse Diogjeni thotë: "Jeta është vetvetiu e këndshme dhe e mirë!"

N.q.s ne ekzaminojmë çështjen më shumë nga pikpamja e natyrës njerëzore, at'herë shoku fisnik duket se është i denjë dhe i dëshirueshëm prej natyrës së tij, sepse

1. Çfarë është e mirë nga natyra është e mirë dhe e këndshme vetvetiu, për njeriun fisnik.

2. Sepse jeta e kafshëve përcaktohet nga kapaciteti për perceptim dhe ndijim, ndërsa jeta e njerëzve përcaktohet nga kapaciteti për ndijim dhe për të menduar.

3. Çdo kapacitet (aftësi), i referohet një veprimtarie dhe realizimi i tij varet nga veprimtaria.

4. Rrjedhimisht duket se të jetosh është pikë së pari të ndijosh apo të mendosh.

5. Jeta është e mirë dhe e këndshme vetvetiu, sepse ajo vendos një rregull i cili është i përshatshëm për natyrën e asaj gjëje që është e mirë, d.m.th çfarë përcaktohet,

vetvetiu e mirë.

13. Njeriu fisnik është i lidhur me shokun e tij në të njëjtën mënyrë, ashtu siç ai është i lidhur me veten e tij, sepse shoku është një vetvete tjetër e tij. Njeriu i mirë ndjen kundrejt shokut të tij, sikurse ai ndjen kundrejt vetvetes, sepse shoku i tij është "vetvetja" e dytë e tij.

14. N.q. s kjo është e vërtetë, at'herë del që për një person të dhënë egzistenca e shkurtër të tij është e denjë a pothuajse e denjë sa vetja e tij.

15. Prandaj, ashtu si vetë qenia e tij është e denjë dhe e nevojshme për të, po kështu, në të njëjtën mënyrë, dhe qenia e shokut të tij është e nevojshme për të.

Personi duhet të bëhet i ndërgjegjshëm për egzistencën e shokut të tij. Kjo arrihet nga të jetuarit së bashku, nga të biseduarit dhe të shkëmbimit të ideve me njëri-tjetrin.

Kapitulli XI

A duhet të bëj njeriu aq shumë shokë sa është e mundshme apo aq sa është e përshtatshme, duke u bazuar mbi mikpritjen sikurse thonë poetët?

1. Në lidhje me shokët me interes.

Njeriu duhet të ketë një masë të konsiderueshme shokësh, por ai nuk duhet t'i ketë as me shumicë të madhe dhe sa të

për të përmbushur jetën tone. Si pasojë nuk i kemi të nevojshme ata. Ndërkohë pak shokë për argetim janë të mjaftueshëm, ashtu si erezat për ushqimet.

2. Në lidhje me shokët me karakter të mirë.

A duhet të ketë njeriu aq shumë shokë me karakter të mirë sa të mundet apo ka një limit në numrin e tyre, ashtu siç ka dhe limite për popullatën e qyteteve. Dihet që nuk mund të ketë. Duket se nuk mund të ketë qytet me dhjetë njerëz. Ndërsa në rast se numri është tepër i madh, at'herë ai nuk është thjeshtë qytet, [në ditët e sotme këta quhen metropole II.B]. Supozohet se nuk ka asnjë numër të përcaktuar, sepse çdo gjë është midis limiteve të caktuara. Kështu, dhe për shokët ka një numër të caktuar, se sa duhet të jenë dhe ndoshta ky do të ishte numri më i madh, me të cilët njeriu mund të jetë në marrëdhënie më të afërta.

Për më tepër njerëzit duhet të jenë shokë me njëri-tjetrin n.q.s ata duhet të jetojnë si një grup. Është vështirë t'a keqshijë këtë gjendje të punëve kur numri i njerëzve është më i madh. Është e vështirë të marrësh pjesë nga afër me urimet apo hidhërimet e shumicës, sepse ekziston mundësia që njeriu të ketë njëkohësisht urim për njërin dhe keqardhje për hidhërimin që mund t'i ndodhë tjetrit. Si pasojë ndoshta është më mirë të mos kemi shokë aq sa është e mundur por vetëm aq shumë sa është e mundur që të formojmë një rreth të intimitetit shoqërorë. Në të vërtetë do të dukej e pamundur për të qenë shok i devotshëm për shumë njerëz, për vetë arsyen se njeriu nuk mund të jetë në dashuri me shumë se sa një njeri. **Me dashuri ne kuptojmë dhembshuri ekstreme dhe që ndjehet vetëm kundrejt një personi.** Kjo ngjan të ndodhë në jetën e përditshme. Ne nuk gjejmë se miqësitë e barazvlefshme të shoqërisë të jenë formuara

për shumë njerëzve. Rastet e mirënjohura thuhet se ndodhin midis dy personave.

Ata të cilët kanë shumë shokë dhe përshëndesin çdo njeri në mënyrë familjare, besohet se nuk janë shokë me asnjë njeri (përveçse në kuptimin e bashkëqytetarisë). Këta njerëz quhen dallkaurë apo servila. (Këta njerëz janë tepër të vëmendshëm për të përfituar ndonjë favor.)

Është e mundur të jesh miqësorë me shumë njerëz, por në kuptimin e qytetarisë dhe të servilizmit, ndonëse nuk është e mundur që të kesh shumë shokë, të cilët ne i duam për hir të tyre dhe për të mirën e tyre.

Kapitulli XII

Shokët në ditët e mira dhe në ditët e këqia.

A na nevojiten në shokët më shumë në prosperitet apo në fatkeqësi? Ata që janë në fatkeqësi kanë nevojë për ndihmë. Ata që janë me fat (të pasur), kanë nevojë për shoqëri dhe njerëz tek të cilët ushtrojnë bujarinë e tyre, sepse ata duhet të jenë mirë-bërës. Kjo miqësi është e nevojshme në fatkeqësi, prandaj janë njerëzit me interes që nevojiten në këto kushte. Është më e ndershme në prosperitet, prandaj prosperiteti shikon për shokë të virtytshëm. Ata preferojnë që ta ndajnë pasurinë e tyre me njerëz të tillë, bile vetë prania e shokëve është e kënaqshme si në prosperitet ashtu dhe në fatkeqësi.

I hidhërimi lehtësohet nga dhembshuria e shokëve, kështu njeriu mund të ngrejë pyetjen: nëse ata marrin pjesë në barrën e hidhërimit apo nëse shpjegimi është thjesht se kënaqësia e prezencës së tyre dhe ndërgjegjshmëria e dhembshurisë së tyre lehtëson dhimbjet. Nëse është kjo apo një arsye tjetër, që e

bën të vuajturin të ndjehet më mirë, at'herë vuajtja mund të largohet.

Kënaqësia që jep prezenca e shokëve ka të ngjarë të jetë kënaqësi e perzierë. Vetë pamja e shokëve është e kënaqshme, sidomos në fatkeqësi dhe e ndihmon njeriun që të mos e japë veten. Shoku n.q.s është me takt prirët ta qetësojë atë me anën e pamjes. Bisedimit të tij, duke i njohur karakterin e tij, ç'ka i pëlqen atij dhe ç'ka e neverit atë.

Nga ana tjetër është e dhimbshme që të vështrosh, që ai merr pjesë në vuajtjet e tij, sepse çdo njeri përpiqet të shmangë së shkaktoari dhimbjes shokut të tij. Për këtë arsye njeriu me natyrë të vendosur kujdeset që të mos i përfshijë shokët e tij në shqetësimet personale. N.q.s ai nuk është plotësisht i pa-ndejshëm, at'herë ai nuk mund të durojë mendimin që u shkakton dhimbje atyre. Në përgjithësi ai nuk u jep atyre mundësi të marrin pjesë në dhimbjet dhe në hidhërimet e tij, sepse ai nuk e lëshon veten kundrejt ndjenjës së hidhërimit.

Gratë dhe meshkujt që janë "femrorë", kanë kënaqësi që të marrin pjesë në rënkimet e të tjerëve. Sidoqoftë është e qartë plotësisht në të gjithë rrethanat të ndjekësh shembullin më të mirë.

Në prosperitet nga ana tjetër prania e shokëve i jep mundësi njeriut që të kalojë kohën në mënyrë të këndshme dhe të gëzojë reflektimin që ata marrin kënaqësi në pasurinë e tij të bollshme dhe fatin e tij të mirë. Për këtë arsye mundet që ne të ftojmë shumë shokë, me shumë bujari për të marrë pjesë në sukseset, por të hezitojmë të kërkojmë nga ata për të na vizituar neve në fatkeqësitë tona (sepse njeriu duhet të ndajë me të tjerët fatkeqësinë e tij, sa më pak që të jetë e mundur, sipas thënies; "është e mjaftueshme të vuaj vetëm unë!"). Koha më e mirë për të thirrur shokë është kur ata ka të ngjarë të bëjnë një shërbim të madh me sa më pak shqetësime për veten e tyre. Anasjelltà ndoshta është "kursi"

më i saktë për të qenë i gatshëm për të vizituar shokët në raste fatkeqësie dhe duke mos-pritur që të jesh i ftuar, sepse është pjesë, "detyrë" e njeriut të mirësjellshëm, miqësorë dhe ndihmues kundrejt atyre njerëzve që kanë shqetësim dhe të mos kërkojnë "shpërblim" për mirësjelljet e tij. Kjo lloj mirësjellje është më e besueshme dhe më e këndshme për të dyja palët.

Përsa i përket të vizituarit të atyre që kanë pasuri të bollshme, njeriu duhet të ndihmojë me etje në punë të tyre dhe në të njëjtën kohë ndoshta duhet të ruhem nga egoja dhe dashakeqësia e përparimit të tyre.

1.1 *Urat e mardhënieve miqësore të ndërsjellta.*

A duhet të themi se ashtu sikurse dashuruesit gjejnë plotësimin e dashurisë së tyre shumë të madhe në të shikuarit dhe e preferojnë këtë ndjenjë tek të tjerët (sepse ata e ndjejnë se ky është burimi dhe qëndrimi për dashurinë), po kështu dhe tek shokët nuk ka asgjë më të dëshirueshme se sa të shpenzuarit të jetës së tyre së bashku?

Miqësia është një lloj partneriteti dhe njeriu qëndron në të njëjtën marrëdhënie me shokun e tij ashtu siç ai është me veten e tij dhe për arsyen se ndërgjegjja e egzistencës vetiake është e dëshirueshme, at'herë dhe ndërgjegjshmëria e shokut të tij duhet të jetë e njëjtë dhe të aktualizohet në jetën e tyre bashkarisht.

Çdo njeri dëshiron të ndaj bashkarisht me shokët e tij preokupimin që konsiston në ekzistencën e tij apo të jetuarit e jetës së denjë. Kjo është arsyeja që disa pijnë së bashku, të tjerë luajnë zare së bashku, disa bëjnë atletikë së bashku, të tjerë shkojnë për gjah së bashku, apo marrin pjesë në diskutime filozofike së bashku.

Tipat e njëjte shpenzojnë kohën e tre së bashku, në të

Aristoteli

ndjekurën e asaj që u jep atyre përmbushjen e dëshirave më të mëdha të jetës së tyre. Ata jetojnë me shokët e tyre, në mënyrë që të ndajnë dhe të bëjnë bashkarisht veprimet në të cilat ata gjejnë vete e tyre. Ata janë pjesë të përbashkësisë së tyre.

Miqësia e njerëzve të pa-denjë, duke qenë e mbushur me vese, kanë efekte të këqia. Këta njerëz janë të pa-qëndrueshëm dhe marrin pjesë bashkarisht në punë të pista dhe nga të qenurit bashkë dhe të ngjashëm, ata rriten me vese.

Miqësia e njerëzve të denjë, rritet dhe zhvillohet sa më shumë që ata takohen. Ata ka të ngjarë të bëhen njerëz më të mirë në saj të ushtrimit të miqësisë së tyre dhe të përmirësuarit të njëri-tjetrit.

Tiparet karakteristike të fisnikërisë së tyre "edukohen" tek njëri-tjetri dhe ashtu siç thotë Diogjeni: "ju do të mësoni çfarë është fisnike prej njerëzve fisnik..."

Demokracia e vërtetë në filozofinë e lashtë

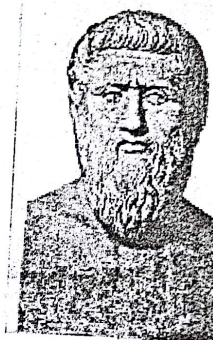
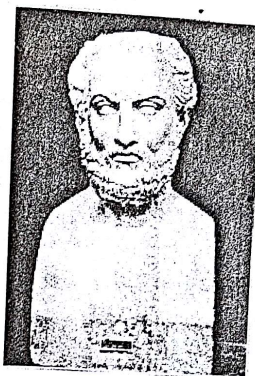

Fig. 1.1. Platon dhe Aristoteli

Platoni, Thuqididi, Sofokliu, Demosteni, nuk e përjashtuan gjenezën pellazgo-ilire në veprat e tyre.

LIBRI I DHJETË

KËNAQËSIA

Kapitulli I

Rëndësia e kënaqësisë në etikë dhe kundërshtuese pikëpamjes rreth vlerave të saj.

Supozohet që detyra jonë tjetër është të diskutojmë kënaqësinë. Është në përgjithësi e pranueshme se kënaqësia është shumë e lidhur me natyrën njerëzore. Kjo lidhje është arsyeja që ata, të cilët merren me edukimin e të rinjve, ruajnë ata të ndershëm nga përdorimi i kënaqësisë dhe dhimbjeve.

Mendohet se gjeja më e rëndësishme është formimi i karakterit të virtytshëm, kundrejt të pëlqeshmës dhe të neveritshmes. Kënaqësitë dhe vuajtjet përshkojnë fund e krye të gjithë jetën dhe kanë një ndikim të fuqishëm mbi virtytin dhe jetën e lumtur dhe njerëzit zgjedhin çfarë është e kënaqshme dhe shmangin çfarë është e dhimbshme. Do të ishte më e papërshtatshme të neglizhosh faktorë të tillë të rëndësishëm, sidomos për shkak se mbartin kundërshtime të mëdha.

Njëra palë përkrah mendimin se kënaqësia është E mira, tjetra përkrah mendimin e kundërt që kënaqësia është tërësisht e keqe. Disa prej anëtarëve saj ka shumë të ngjarë për shkak të bindjeve të tyre se kështu është me të vërtetë. Ndërsa të

tjetër besojnë se është më mirë të marrim në konsideratë sjelljen e jetës sonë për ta paraqitur kënaqësinë si gjë e keqe; bile edhe në qoftë se ajo nuk është. Shumica e njerëzve janë të prirur kundrejt saj dhe janë skllevër të tolerancës së tepruar të tyre. Ata e kanë të nevojshme të nxiten në drejtimin e kundërt, sepse në këtë mënyrë ata mund të arrijnë mesoren. Ndoshta kjo pikëpamje nuk është korrekte.

Në çështjet që lidhen me ndjenjat dhe veprimet, teoritë janë më pak të besueshme se sa faktet, prandaj kur ato përplasen me qartësinë që na japin shqisave tona, ato provokojnë përcimim dhe dëmtojnë shkakun e vërtetë dhe veten tonë.

Në qoftë se një person proklamoi kënaqësinë dhe joshet prej saj, at'herë rreshqitja e tij supozohet të përfshijë të gjithë kënaqësinë si të dëshirueshme, sepse shumica e njerëzve janë të paaftë të bëjnë dallime. Prandaj duket se teoritë e vërteta janë ekstremisht të vletshme, si për mënyrën e të sjellurit të jetës tonë ashtu edhe për përfundimin e njohurive. Për shkak të marrëveshjeve me faktet ato mbartin bindje dhe i inkurajojnë ata të cilët i kuptojnë, të jetojnë nën drejtimin e tyre.

Kapitulli II

Pikëpamja e eudoksit rreth të Mirës Supreme

Eudoksi mendonte se kënaqësia është E Mira. Ai vështroi me kujdes që të gjitha krijesat, të arsyeshme dhe të pa-arsyeshme, joshen prej saj, dhe në çdo rast çfarë është e dëshirueshme është e mirë, dhe çfarë është më e dëshirueshme është më e mira. Rrjedhimisht fakti që të gjitha krijesat tërhiqen tek i njëjti drejtim tregon që kjo është çfarë është më e mira për të gjithë. Secili individ përpiqet të gjejë të

mirën e tij vetjake, pikërisht ashtu siç bën në ushqimet e tij dhe ajo gjë që është e mirë për të gjithë, dhe të cilën të gjithë përpiqen ta përftojnë, është E Mira.

Argumentat e tij pranoreshin më shumë për përsosjen e karakterit të tij se sa në shpjegimet e tyre personale, sepse ai e konsideron kontrollin mbi veten e tij si të jashtëzakonshëm, rrjedhimisht dilej në përfundimin që ai nuk shprehte këtë pikëpamje, sepse ai është një dashurues i kënaqësisë; por që faktet ishin realisht të tilla.

Ai mendonte se E Mira e kënaqësisë nuk është më pak evidente nga të marrit parasysht të kundërtën e saj, sepse dhimbja, është në vetvete diçka që duhet të shmanget prej të gjithëve, dhe prandaj në mënyrë të ngjashme e kundërta e saj duhet të jetë e zgjedhshme. Ai kishte mendimin se gjëja më e dëshirueshme është ajo të cilën ne nuk e zgjedhim as si mjet dhe as për hir të diçkaje tjetër. Kënaqësia është, nga të gjykuarit e shëndoshë, një gjë e këtij lloji. Asnjëri nuk pyet tjetrin se për çfarë arsye ai është i kënaqur me veten e tij, sepse supozohet se kënaqësia është e dëshirueshme vetvetiu. E dëshirueshmja përmbahet në vetkënaqësinë.

Ai thoshte se shitesa e kënaqësisë të çdo gjë e mirë (për shembull, tek sjellja e drejtë apo e moderueshme) e bën atë më shumë të dëshirueshme. E Mira bëhet më e mirë vetëm nga të shtuarit e asaj atë gjë që është e mirë për të.

Ky argument i veçantë duket se është vetëm për të treguar që kënaqësia është një e mirë, dhe aspak më shumë e mirë se çdo gjë tjetër. Çdo gjë e mirë është më shumë e dëshirueshme kur shoqërohet nga një tjetër, se sa kur ajo është e vetme.

Në fakt, Plato, përdori këtë lloj argumenti për të përgënjeshtruar pikëpamjen se kënaqësia është E Mira. **Ai thotë se jeta është më shumë e dëshirueshme kur ajo përmban inteligjencë se sa pa të.** Në qoftë se kombinimi është më i mirë, at'herë kënaqësia nuk është E mira, sepse

Secili person do të ngjante të ishte pjesa intelektuale a më e shumta e saj. Pjesa intelektuale është unë, në kuptimin e mirë të kësaj fjale. Për këtë arsye njeriu i mirë dëshiron të mirat e pjesën intelektuale.

Një person i tillë gjen kënaqësi ta shpenzojë kohën me veten e tij. [Atij i pëlqen shoqëria e vetvetes, sepse ai kënaqet nga të qenit "i vetëm" me veten e tij [L.B.] Ai ka një kujtesë të këndshme për të kaluarën dhe shpresa të mira për të ardhmen dhe për më shumë mendja e tij është e pajisur mirë me temat e studimit. Ai merr pjesë në hidhërimet dhe në gëzimet e veta më vetëdije të plotë, sepse janë gjithmonë të njëjtat sende që e hidhërojnë apo e gëzojnë atë dhe jo sende të ndryshme në kohë të ndryshme. Kjo është arsyeja që ai nuk ndryshon kurrë në mendjen e tij. Atij nuk i vjen keq kurrë për çfarë ai ka bërë, sepse ai nuk mundet që në mënyrë të arsyeshme të kishte marrë vendime dhe zgjedhje ndryshe nga ato që ai ka marrë. Ai nuk ka asgjë për ta sharë apo për ta qortuar veten e tij.

Njeriu i denjë ka secilën prej këtyre karakteristikave në lidhje me veten e tij. **Ai është i lidhur me shokun e tij ashtu siç është i lidhur me veten e tij, sepse shoku i tij është një tjetër vetvetja e tij.** Rrjedhimisht miqësia është njëra prej këtyre karakteristikave dhe njerëzit me të tilla karakteristika duket se janë shokë.

Shumica e njerëzve edhe pse të këqinj, përsëri duket se i kanë këto karakteristika, por për aq kohë sa ata supozohen të denjë dhe për aq kohë sa ata i pranojnë dhe i respektojnë ato. Në të vërtetë, asnjëri plotësisht i keq nuk i ka këto dhe biles është e vështirë se njerëzit e moderuar, në të këqijat e tyre t'i kenë ato.

1-Sepse ata janë në konflikt me veten e tyre; ata kanë oreks për një send dhe dëshirojnë tjetrin, ashtu si njerëzit e pa-përmbajtur që zgjedhin kënaqësitë dëmshme, duke i marrë

tërhiqen nga të bërit e asaj që është në interesin e Të Mirës personale.

2- Ata, që kanë kryer veprime të këqija, madje dhe të tmerrshme, urrejnë dhe e shmangin jetën për shkak të veseve që përmbajnë këto veprime. Dhe shkatërrohen prej veseve të tyre, p.sh. kryejnë vetëvrasje.

3- Njerëzit me vese kërkojnë shoqëri konstante dhe shmangin "shoqërinë" e vetvetes, sepse ata janë në konflikt me veten e tyre. Kur janë vetëm, ata sjellin ndërmend shumë eksperiencë të pa-këndshme dhe shpresojnë të kenë më shumë të tilla në të ardhmen, ndërsa kur ata janë me të tjerë, ata mund t'i dalin mbarë dhe t'i harrojnë. Duke mos zotëruar asnjë cilësi të këndshme, ata nuk ndiejnë asnjë dhembshuri për veten e tyre, rrjedhimisht njerëz të tillë, nuk kanë asnjë ndjenjë miqësore për veten e tyre.

4- Njerëz të tillë nuk marrin pjesë në gëzimet apo hidhërimet e tyre, sepse gjendja e tyre shpirtërore është konfliktuale dhe për shkak të veseve të tyre, njëra pjesë e shpirtit dëshpërohet në të qenit e kufizuar dhe tjetra kënaqet nga veprimi, dhe kështu secila pjesë tërheq në drejtime të ndryshme, sikur ato të bëheshin copa-copa.

N.q.s është e pamundur të ndjekësh (ndjesh) kënaqësi dhe vuajtje në të njëjtën kohë, at'herë në çdo rast, i vjen keq që ai ishte i gëzuar dhe dëshiron që këto sende të mos bëheshin të këndshme për të, sepse njerëzit e këqinj janë plot keq-ardhje.

Njeriu i keq ka të ngjarë të mos-jetë biles as miqësor në qëndrimet që mban kundrejt vetes së tij, sepse ai nuk ka asgjë të dëshirueshme rreth vetes së tij.

N.q.s kjo gjendje është plotësisht e mjerueshme, at'herë çdo njeri duhet ndershterisht të shmang veseve dhe të përpigjet të bëhet i denjë. Kjo është mënyra se si njeriu mund të ketë marrëdhënie miqësore me veten e tij dhe të mund të bëhet

asnjë shtesë e ndonjë gjëje tjetër që i bashkangjitet Të Mirës, nuk e bën atë më të dëshirueshme.

Në qoftë se do të ishin vetëm krijesa të pa-arsyeshme, që joshen prej kënaqësisë, at'herë duhet të kishte diçka në teori. Në qoftë se qeniet inteligjente joshen, at'herë si mund të merren seriozisht? Ndoshta ka edhe tek kafshët më të ulta ndonjë instikt superior në natyrën e tyre të brendshme, i cili përpiket të mbaj Të Mirën e tyre të brendshme.

Nuk duket se argumenti i tyre rreth të kundërtës (së kënaqësive) është i vlefshëm. Ata thonë ("përkrahësit" e dhimbjeve) që në qoftë se dhimbja është një e keqe, nga kjo nuk del që kënaqësia është një e mirë, sepse një e keqe mund t'i kundërvihet një të keqeje. Të dyja (kënaqësia dhe dhimbja) kundërshtojnë diçka që nuk është as e mirë dhe as e keqe.

Në qoftë se ato janë neutrale ose nuk duhet të jenë, ose që të dyja duhet të jenë të barabarta objekte të neveritjes, por ashtu sikurse është ne mund të shikojmë që njerëzit shmangin atë që është e keqe dhe zgjedhin atë që është e mirë. Rrjedhimisht, është për shkak të së mirës dhe të së keqes që njerëzit janë në opozicion njëri me tjetrin.

Edhe në qoftë se kënaqësia nuk është cilësi, at'herë nuk del që nuk është e mirë, sepse veprimtaritë e mira nuk janë as cilësi, dhe as lumturi.

Thuhet se E Mira është e përcaktuar, ndërsa kënaqësia është e pa-përcaktuar, sepse ajo pranon ndryshimet e gradëve. Në qoftë se njerëzit e bazojnë këtë gjykim nga fakti se ata kënaqen në shkallë të ndryshme, at'herë i njëjti argument do të ushtrohet edhe kundrejt drejtësisë dhe gjithë virtyeteve të tjera në lidhje me të cilat njerëzit shpjegojnë qartë se zotërojnë cilësira dhe veprojnë në përputhje me virtytet, në një shkallë më të madhe, ose në një shkallë më të vogël, sepse një person është më shumë i drejtë apo më shumë i guximshëm se sa një tjetër, dhe vepron më drejtësisht apo më me temperament se sa një tjetër. Në

Etika

qoftë se ata janë duke gjykuar prej kënaqësive, at'herë duket sikur ata nuk janë duke shprehur arsyen e duhur për konkluzionin e tyre, për kënaqësi të pastërta dhe të përziera. (Dallimi i Platosë këtu sugjerohet që ndryshimet e dukshme në gradacion gjenden vetëm në kënaqësitë e përziera dhe janë për arsye të përzierje të dhimbjes).

Përse nuk përcaktohet kënaqësia, pikërisht ashtu siç përcaktohet shëndeti edhe pse ajo pranon gradët e ndryshimeve? Arsyeja është se shëndeti nuk gjendet në të njëjtën masë tek çdo person, biles nuk është gjithmonë i njëjti tek i njëjti person. Kur shëndeti është duke u përkeqsuar, përsëri insiston të përmirësohet deri në një farë pike, p.sh, shfaq ndryshime në gradacion. Ky shpjegim mund t'i përshtatet edhe rastit të kënaqësisë.

Njerëzit supozojnë se E Mira është diçka perfekte, ndërsa lëvizjet dhe proceset janë jo të kompletuara. Ato përpiqen të tregojnë se kënaqësia është lëvizje apo proces. Argumenti i tyre duket se nuk është i saktë dhe kënaqësia nuk ka të ngjarë të jetë lëvizje. Është e pranueshme se çdo lëvizje ka shpejtësinë dhe ngadalësinë e vet relative. Ashtu sikurse lëvizja e universit nuk është at'herë relative në lidhje me diçka tjetër. Më saktësisht qielli që mban yjet të fiksuar, rrotullohet në shpejtësi konstante, të shpejtë apo të ngadaltë vetëm në krahasim me lëvizje të tjera.

Asnjë alternativë tjetër nuk aplikohet kundrejt kënaqësisë. Njeriu mund të kënaqet shpejt pikërisht ashtu sikurse mund të zemërohet apo të rritet. Kështu është e mundshme të kalosh në një gjendje kënaqësie shpejt apo me ngadalë, por jo ta aktualizosh këtë gjendje, p.sh të jesh i kënaqur në mënyrë të shpejtë.

Si mundet kënaqësia të jetë proces i të zhvilluarit? Është e pranueshme se zhvillimi nuk është prej çdo lloj sendi tek çdo lloj sendi tjetër, sepse çdo gjë zgjidhet prej asaj nga e cila

ka ardhur, dhe kur kënaqësia është prodhuesja e diçkaje, at'herë dhimbja është shkatërruese e kësaj diçkaje.

Nuk duket se dhimbja është pamjaftueshmëri e kushteve tona natyrale dhe se kënaqësia është përmbushja përmbushja e saj. Këto janë eksperiencia trupore (të vuajtjeve dhe kënaqësive trupore).

Në qoftë se kënaqësia është përmbushje e gjendjes natyrore (e pamjaftueshmërisë së kushteve natyrore), at'herë ç'ka ne ndjejmë kënaqësi është ajo gjë në të cilën përmbushja zë vend... Rrjedhimisht, do të jetë trupi në të cilin përmbushja zë vend. Kjo nuk është përgjithësisht e pranueshme. Prandaj kënaqësia nuk është proces i përmbushjes, pavarësisht se personi mbi të cilin vazhdon procesi mund të ndjejë kënaqësi, ashtu sikurse ai do të ndjente dhimbje në qoftë se ai do të ishte plagosur.

Kjo teori (që kënaqësia është përmbushja e mangësisë) duket se rrjedh nga dhimbjet dhe kënaqësitë e lidhura me të ushqyerit. Supozohet se ne kemi eksperimentuar mangësi dhe ndjejmë dhimbje. Rrjedhimisht, në këtë rast, ne gjejmë kënaqësi gjatë kohës së përmbushjes. Kjo nuk ndodh në rastin e kënaqësive që të jep të mësuarit sepse të gjitha kënaqësitë e këtij lloji nuk japin aspak dhimbje paraprake, biles disa kënaqësi ndjesore të tilla si: të nuhaturit, të memories, të shprehjes dhe pak a shumë kënaqësive të të dëshiruarit apo të të shikuarit nuk kanë dhimbje paraprake.

Kapitulli III

Edhe pikëpamja që disa kënaqësi janë të këqia mund të sfidohet

Kundër atyre njerëzve të cilët shprehin shembujt e

Etika

pakënaqësive famëkeqe (për shembull Platoni i cili denoncoi kënaqësitë fizike) njeriu mund të diskutoj se këto kënaqësi nuk janë të këndshme. Këto lloj kënaqësish mund të jenë të këndshme për personat me prirje të pashëndetshme p. sh. për njerëzit e sëmure nga sytë sendet duken të bardha. Apo njeriu mund të diskutojë kënaqësitë që janë të dëshirueshme vetvetiu, por jo kur ato arrihen në një mënyrë të caktuar; si për shembull, pasuria është e dëshirueshme por jo si çmim i tradhëtisë, dhe shëndeti është i dëshirueshëm, por jo në qoftë se përfshin të ushqyerit pa dallim si në kanibalizëm. Kënaqësitë ndryshojnë në lloje; ato që vijnë prej veprimeve fisnike ndryshojnë nga ato që vijnë prej veprimeve të poshtra, dhe është e pamundur të gëzosh kënaqësitë që vijnë nga një njeri i drejtë në rast se nuk jeni vetë i drejtë, apo të gëzosh kënaqësinë muzikore, në qoftë se jeni njeri që nuk ndjeni muzikë, e kështu me radhë...

Asnjëri nuk do ta jetonte i gëzuar jetën e tij me mentalitetin e një fëmije, edhe sikur ai të vazhdonte të merrte kënaqësinë më të madhe në sendet fëmijore, dhe asnjëri nuk zgjidhte të gente gëzim në bërjen e diçkaje të pahijshme; biles edhe sikur të mos kishte asnjë perspektivë për pasojat e dhunshme.

Ka shumë gjëra që ne duhet të jemi të etur për t'i patur ato edhe sikur ato të mos sjellin asnjë kënaqësi-për shembull, memorja, shikimi, njohuritë dhe disa lloje të tjera virtytesh (intelektuale dhe morale). Nuk ka rëndësi nëse ato janë nevojshmërisht të shoqëruar nga kënaqësia, sepse ne duhet të zgjedhim ato edhe sikur ne të mos merrnim asnjë kënaqësi prej tyre. Duket qartë që kënaqësia nuk është E Mira dhe jo çdo kënaqësi është e dëshirueshme, dhe gjithçka ka disa kënaqësi që janë të dëshirueshme vetvetiu duke qenë superiore ose në lloj, ose në lidhje me burimin nga e cila ato vijnë. Kjo mund të merret si shpjegim i mjaftueshëm i pikëpamjeve të supozuara rreth kënaqësisë dhe dhimbjes.

është e vërtetë për të ecurit dhe kështu me rradhë.

Në qoftë se lëvizja është proces nga një vend tek vendi tjetër, at'herë kemi lloje të ndryshme të saj – fluturim, kërcim, ecje, etj. Përveç këtyre ndryshimeve, kemi ndryshime në vetë ecjen. Pikat e startimit dhe pikat e mbërritjes nuk janë të njëjta në të gjithë pistën e vrapimit sikurse ato janë në një pjesë të saj apo të njëjta në një pjesë si tek tjetra.

Të përkosh një distancë nuk është e njëjtë nga të përshkruarit e një distance tjetër, sepse çfarë ne “mbulojmë” nuk është thjesht një distancë, por një distancë në vend të veçantë, dhe kjo distancë dhe ajo distancë janë në vende të ndryshme. Ne e kemi diskutuar lëvizjen në vend tjetër-në fizikën VI-VIII.

Sidoqoftë, duket se një lëvizje nuk është e plotë në momentin e dhënë, shumë lëvizje (procese) janë të pakompletuar dhe ndryshojnë në forma sepse vendi nga i cili (startimi) dhe vendi tek i cili (mbërritja) bëjnë formën e procesit. Proceset e ndryshme fillojnë dhe mbarojnë në vende të ndryshme. Forma e kënaqësisë, nga ana tjetër, është e plotë në momentin e dhënë.

Është e qartë që kënaqësia dhe lëvizja janë dy gjëra të ndryshme, kënaqësia është diçka e plotë dhe e kompletuar (në çdo “pjesë” të saj). Kjo duket se është e vërtetë, sepse lëvizja duhet të zgjatet në kohë, ndërsa ndjenja e kënaqësisë nuk zgjat (në kohë), sepse ajo është e rastësishmja, ajo është prezenta e të tanishmes në “pikën” e kohës që ndan të kaluarën nga e ardhmja. Ajo nuk përbëhet prej pjesësh të cilat i kërkojnë kohë njëra pas tjetrës.

Këtokonsiderata e bëjnë të qartë se është gabim të flasësh për kënaqësinë si lëvizje apo si proces. Kjo nuk është e thënë për çdo gjë, por vetëm për ç'ka është e ndashme dhe jo të kompletuar, domethënë vetëm për gjërat që nuk janë të plota por konsistojnë në pjesë: akti i të shikuarit, apo njësia, apo

ideja, nuk janë rezultate të lëvizjes apo të procesit. Edhe kënaqësia nuk është rezultat i lëvizjes apo procesit, sepse ajo është e plotë. Si përfundim, kënaqësitë nuk janë as lëvizje dhe as procese.

Kapitulli V

Marrëdhëniet e kënaqësisë me veprimtarinë

Secila prej shqisave është aktive në lidhje me objektin e saj, dhe aktiviteti i saj është perfekt kur ajo është në kushte të mira dhe drejtohet kundrejt objektit më të mirë që lidhet me të. Diçka e tillë ngjan të jetë përshkrimi më i mirë i aktivitetit perfekt, ne mund të supozojmë se nuk ka rëndësi nëse ne flasim për perceptimin (shikimin, të nuhaturit, të dëgjuarit, etj.) apo për organin kur ajo ka "rezidencën" e saj, si të qenit aktive. Prandaj aktiviteti i çdo perceptimi është në më të mirën e tij kur organi përkatës është në gjendjen më të mirë dhe në lidhje me objektin më të mirë të këtij perceptimi.

Ky aktivitet do të jetë më i kompletuari dhe më i kënaqshmi, sepse çdo lloj perceptimi dhe çdo lloj mendimi apo studimi ka kënaqësinë e vet. Aktiviteti më i kënaqshëm është kur ai është më i perfeksionuari. Ndërsa aktiviteti është më perfekt kur organi është në gjendje të shëndetshme dhe është në lidhje me objektet e tij më të denja (shkëlqyeshëm), dhe kënaqësia e perfeksionon aktivitetin nga të kompletuarit e saj.

Mënyra në të cilën kënaqësia kompletton aktivitetin nuk është mënyra me të cilën objekti i perceptimit dhe cilësia e perceptimit i perfeksionojnë ato kur ato janë që të dyja të shkëlqyera-pikërisht sikurse shëndeti dhe doktori nuk janë shkaku i të qenit i shëndetshëm në të njëjtën mënyrë (sepse shëndeti është shkaku final dhe doktori shkaku ndikues).

Etika

Është e qartë që secila shqisë ka kënaqësinë e saj korresponduese, sepse ne themi se shikimi dhe të dëgjuarit janë të këndshme. Është e qartë që kënaqësia është më e mira kur cilësia ndjesore është në më të mirën e saj dhe ushtrohet mbi objektin më të mirë.

Kur objekti dhe organi janë në më të mirën e tyre, at'herë do të jetë kënaqësi e vazhdueshme për atë kohë sa ka diçka që e prodhon atë dhe dikush që e ndjen atë.

Kënaqësia e perfeksionon objektin-jo si cilësi e formuar në këtë aktivitet, por si një lloj përfundimi konsequent, ashtu si periudha e lulëzimit të të rinjve.

Për atë kohë sa objekti i mendimit apo i ndijimit dhe subjekti që gjykon apo studion, janë në gjendje të mirë, për atë kohë dhe aktiviteti do të ketë kënaqësinë e tij. Kur subjekti dhe objekti janë të pandryshuar dhe në të njëjtën marrëdhënie njëri me tjetrin, at'herë në mënyrë të natyrshme rezultati që lind është i njëjtë. At'herë si ka mundësi që asnjëri nuk ndjen kënaqësi të vazhdueshme? A nuk është sepse ne lodhemi? Asnjë cilësi njerëzore nuk mund të jetë vazhdimisht aktive, kështu kënaqësia është rrjedhojë e (tij) aktivitetit.

Disa sende (gjëra) na kënaqin ne kur ato janë të reja për ne, por pas një periudhe kohe kënaqësia dobësohet sepse aktiviteti bëhet i shkujdesur dhe i lëshueshëm.

Kapitulli VI

Kënaqësia është thelbësore për jetën

Njeriu mund të mendojë se çdo njeri dëshiron kënaqësi, sepse është i etur për të jetuar. Jeta është një formë aktiviteti dhe secili prej nesh është aktiv kundrejt objekteve që pëlqen më shumë dhe në mënyrat (mjetet) që ai pëlqen më shumë.

Për shembull, muzikanti vë në veprim veshët e tij në dëgjimin e melodive, dhe studiozi aktivizon mendimin e tij në të menduarit rreth objekteve të studimit, e kështu me radhë për secilin prej shembujve të tjerë. Kënaqësia, perfeksionon aktivitetin e tyre dhe në këtë mënyrë perfeksionon jetën të cilën ata e dëshirojnë. At'herë, është e arsyeshme që ata të synojnë kënaqësi, sepse ajo perfeksionon çdo individ dhe i jep jetës dinjitet.

A e zgjedhim ne jetën për shkak të kënaqësisë apo kënaqësinë për shkak të jetës? Le ta lemë këtë çështje mënjanë për momentin. Të dyja duket se janë të lidhura së bashku dhe nuk lejojnë ndarje dhe kënaqësia nuk lind kurrë pa aktivitet dhe njëkohësisht e perfeksionon çdo aktivitet.

Kapitulli VII

Kënaqësitë ndryshojnë sipas llojeve

Kënaqësia duket se është e llojeve të ndryshme. Ne supozojmë se sendet e llojeve të ndryshme perfeksionohen nga sende të ndryshme. Kjo është e qartë si në rastin e produkteve natyrale, si kafshët dhe pemët, ashtu edhe në ato artificiale, si piktura, statuja, shtëpia apo mobiljet, dhe ne supozojmë se çfarë e perfeksionon një lloj aktiviteti duhet të ndryshojë në lloj nga çfarë e perfeksionon një lloj tjetër. (Domethënë, aktivitetet që ndryshojnë në lloje perfeksionohen nga sende që ndryshojnë në lloje). Aktiviteti i mendimit ndryshon në lloje nga aktiviteti i aftësisë së perceptimit (aktiviteti intelektual ndryshon në lloje prej aktivitetit të shqisave) dhe të dyja ndryshojnë në vetveten e tyre, sepse sikurse kemi aftësi të ndryshme perceptimi, po kështu kemi dhe lloje të ndryshme intelekti, dhe rrjedhimisht,

edhe kënaqësia që perfeksionon ato është e ndryshme, por në përputhje me ndryshimet përkatëse.

Kjo mund të shihet nga lidhjet e afërta të secilës kënaqësi me aktivitetin që ajo perfeksionon. **Kënaqësia e saktë e rrit aktivitetin. Ne gjykojmë çdo gjë me mirë dhe më saktë kur aktiviteti shoqërohet me kënaqësi.** Për shembull, në qoftë se ne pëlqejmë të merremi me gjeometrinë, ne bëhemi gjeometër më të mirë dhe kuptojmë çdo çështje më mirë.

E njëjta gjë është e ngjashme edhe me muzikantët apo ndërtuesit, apo me të tjerët. Në qoftë se ata e pëlqejnë atë që bëjnë, at'herë ata përmirësojnë funksionet e tyre përkatëse.

Kënaqësia intensifikon aktivitetet e tyre dhe ajo gjë që rrit aktivitetin është e përshtatshme për të dhe për arsye se aktivitetet janë të llojeve të ndryshme, at'herë çfarë është e përshtatshme për to është e ndryshme në lloje. Çdo lloj aktiviteti ka ndryshimin e vet përkatës.

Kjo mund të shihet më qartë nga fakti që aktivitetet pengohen prej kënaqësive që burojnë nga aktivitetet e tjera, për shembull, flautistët nuk mund t'i kushtojnë vëmendje diskutimit në qoftëse ato kapin tingujt e dikujt tjetër që është duke i rënë flautit, pasi ata pëlqejnë më shumë të luajnë flautin se sa aktivitetit të tyre të pranishëm. Kënaqësia në të luajturit e flautit shkatërron pjesëmarrjen e tyre aktive në diskutim.

E njëjta gjë është e vërtetë edhe në rastet e tjera, kurdoherë që ne angazhohemi në dy aktivitete njëkohësisht. Aktiviteti më i kënaqshëm shtyn aktivitetin tjetër dhe sa më shumë i kënaqshëm të jetë një aktivitet nga një tjetër aq më shumë e shtyn atë, kështu ne nuk angazhohemi në aktivitetin tjetër.

Në qoftë se ne jemi duke pëlqyer shumë ndonjë gjë, at'herë ne nuk influencohemi nga diçka tjetër. Në qoftë se ne jemi pak të interesuar në një gjë, at'herë ne mund të kthehemi tek një tjetër, për shembull, njerëzit të cilët përtypin çimçakiz apo hanë arra në teatër ata i bëjnë veprime të tilla at'herë kur

ndërsa kënaqësia është e lidhur nga afër me të (aktivitetin) dhe dallohet shumë pak prej saj, saqë diskutimet ngrihen rreth çështjes nëse aktiviteti është si kënaqësi.

Ende nuk ka ndonjë bazë (arsye) reale për të supozuar që kënaqësia është mendim apo ndijim, sepse kjo do të ishte absurde. Përkundrazi, është për arsye se kënaqësia dhe aktiviteti janë të pandashëm saqë tek disa njerëz duket e njëjtë (identike).

Kënaqësitë janë aq të ndryshme sa aktivitetet e tyre, pikërisht aq sa ndryshojnë aktivitetet po aq ndryshojnë dhe kënaqësitë.

Në gjendje të pastër (të kulluar) shikimi është superior kundrejt të prekurit. Ndërsa dëgjimi dhe nuhatja janë superior kundrejt shijes. (Prekja dhe shija; e cila është një lloj prekje, kërkojnë kontakt ndërsa shikimi, dëgjimi dhe nuhatja, nuk kërkojnë kontakt). (Dhe çdo gjë që bie në kontakt është më pak e pastër sesa ajo që nuk bie në kontakt), prandaj edhe kënaqësitë e tyre ndryshojnë në të njëjtën mënyrë. Kështu, kënaqësitë intelektuale janë superiore kundrejt atyre ndjesore, dhe që të dyja llojet kanë nënlojet e tyre brenda tyre.

Secila lloj kafshe ka të ngjarë të ketë kënaqësitë e saj vetjake, pikërisht ashtu sikurse ka funksionet e veta, sepse kënaqësia e vet do të jetë ajo që korrespondon me aktivitetin e saj, dhe sikurse Heraklitusi thotë që gomari do të zgjidhte tagjinë (ushqimin) dhe jo arin, sepse gomari e gjen tagjinë më të këndshme se sa arin.

Lloje të ndryshme kafshësh kanë lloje të ndryshme kënaqësish. Do të ishte e arsyeshme për kafshët e të njëjtit lloj (specie) të kenë të njëjtat kënaqësi, domethënë, kënaqësitë të jenë uniforme brenda të njëjtave specieve.

Sidoqoftë, kënaqësitë ndryshojnë shumë tek qeniet njerëzore. Të njëjtat sende pëlqehen nga një grup njerëzish dhe janë të mërzitshme për një grup tjetër njerëzish. Çfarë

është e dhimbshme, e përcmuese për disa njerëz, mund të jetë e këndshme dhe e pëlqyeshme për disa të tjerë. Kjo është e vërtetë edhe në sendet e ëmbla, sepse të njëjtat sende nuk duken të ëmbla si për personin që vuan nga ethet dhe për personin e shëndetshëm. E njëjta gjë është edhe me nxehtësinë, ndryshe ndjen një person i dobët dhe ndryshe ndjen një person i shëndoshë, e kështu me radhë.

Kapitulli VIII

Vetëm kënaqësitë e njeriut të mirë janë reale dhe me të vërtetë njerëzore

Në të gjitha rrethanat e tilla, përgjithësisht, pranohet që pikëpamja e njeriut të mirë është e vërtetë. Në qoftë se ky formulim është i saktë, ashtu sikurse ngjan të jetë, domethënë, në qoftë se standarti me anën e të cilit ne masim çdo gjë është njeriu i mirë apo E mira, at'herë kënaqësitë e vërteta do të jenë ato kënaqësi të cilat duken të kënaqshme për njeriun e mirë, dhe çfarë duket e këndshme për njeriun e mirë do të jetë çfarë ai gëzon.

Në qoftë se sendet që ai përcmon ngajnë të kënaqshme për dikë tjetër, kjo nuk do të ishte aspak e çuditshme, sepse qeniet humane vuajnë disa lloj korruptimesh dhe dëmtimesh, dhe këto sende janë të këndshme vetëm për ata persona në kushtet e tyre të veçanta. Kështu kënaqësitë e turpshme nuk janë aspak kënaqësi, përveçse për njerëzit e korruptuar.

Çfarë mendohet rreth atyre kënaqësive që duken të denja? Prej këtyre cilën lloj, apo cilën kënaqësi të veçantë duhet ne të marrim si kënaqësi të qënies njerëzore? Sigurisht kjo do të qartësohet nga aktiviteti, sepse kënaqësia është pasojë e tij. Kështu, nëse njeriu perfekt dhe i lumtur ka një aktivitet apo

më shumë se një, at'herë kënaqësitë që perfeksionojnë këto aktivitete do të quhen kënaqësi njerëzore të shkallës më të lartë. Kënaqësitë e tjera do të jenë kënaqësi njerëzore të dorës të dytë, sepse janë mënyrat më të largëta korresponduese të karakterit të aktivitetit.

Kapitulli IX

Lumturia dhe aktiviteti intelektual Lumturia dhe veprimi i virtutshëm

Tani që ne kemi përfunduar diskutimin tonë rreth virtyteve, të miqësisë dhe të kënaqësisë, na mbetet vetëm të japim një përmbledhje shpjeguese të lumturisë, të cilën ne e konsiderojmë si fundin e qëllimeve njerëzore. Ndoshta, subjekti që ne tregojmë bëhet më i përpiktë, në qoftë se ne përmbledhim çfarë ne kemi thënë.

Ne kemi thënë se lumturia nuk është një gjendje, sepse në qoftëse do të ishte, njeriu mund ta kishte atë edhe në gjumë, apo do ti përkiste edhe njeriut i cili do të ishte në gjumë gjatë gjithë jetës së tij, duke bërë jetën e bimës, të vuante fatkeqësinë më të madhe. Në qoftëse ne nuk e aprovojmë këtë, at'herë ne e konsiderojmë lumturinë si aktivitet dhe jo gjendje.

Disa aktivitete janë të nevojshme, për shembull të zgjedhshme për ndonjë qëllim tjetër, ndërsa të tjerat janë të zgjedhshme për vetveten, dhe jo të zgjedhshme për hir të qëllimeve të tjera. Lumturisë nuk i mungon asgjë, ajo është e vetmjaftueshme dhe aktiviteti është i zgjedhshëm për vetveten kur asgjë tjetër nuk kërkohet përtej ushtrimit të tij, dhe një përshtatje e tillë mendohet se i përshtatet veprimeve që janë në përputhje me të mirën, sepse të bësh veprime të mira dhe

të shkëlqyeshme është e dëshirueshme në mënyrë të natyrshme.

Argëtimet e këndshme ngjajnë se janë të zgjedhshme për vetveten, sepse ato nuk zgjidhen për qëllime të tjera, ato në të vërtetë shkaktojnë më shumë dëmtim sesa përfitim, për arsye se njerëzit nuk kujdesen për trupat e tyre dhe për pronat e tyre.

Sidoqoftë, shumica e këtyre njerëzve të përgëzuar për lumturinë e tyre, i ushtrojnë këto lloj argëtimesh dhe njerëzit të cilët janë pjesmarrës të mençur në këto argëtime, kanë një famë të mirë dhe çmohen nga oborri i Tiranëve. Ata bëjnë veten e tyre të pranueshëm nga të siguruarit e llojeve të argëtimit që padronët e tyre kërkojnë apo duan. Persona të tillë janë të kërkueshëm. Këto argëtime duken se kanë karakterin e lumturisë sepse njerëzit me pushtet suprem shpenzojnë kohën e lirë më to. Sidoqoftë njerëzit e këtij lloji, ka shumë të ngjarë të mos jenë dëshmi sepse virtyti dhe inteligjenca, të cilat janë burimet serioze të aktivitetit nuk varen nga pozita apo fuqia që ka njeriu.

Për më tepër, këta njerëz të fuqishëm në pozitë nuk kanë shijuar kurrë kënaqësi të pastër të (qytetëruar) dhe prandaj ata ushtrojnë kënaqësitë fizike, kështu që nuk ka asnjë arsye që ata duhet të konsiderohen si njerëzit më të denjë për t'u zgjedhur. Edhe fëmijët besojnë se sendet që ata çmojnë janë më të rëndësishmit. Kështu është e natyrshme që pikërisht ashtu sikurse sende të ndryshme ngjajnë të vlefshme për fëmijët dhe të rriturit, po kështu ato ngjajnë të ndryshme për njeriun e mirë dhe për njeriun e keq.

Në këtë mënyrë, sikurse ne shpesh kemi thënë, janë sende që ngjajnë të vlefshme dhe të këndshme për njeriun e mirë që janë realisht të tilla. Domethënë, çfarë është e ndershme dhe e këndshme, është çfarë është e tillë për njeriun e shkëlqyeshëm, dhe tek secili njeri aktiviteti që shpreh prirjen e tij personale është më i zgjedhshmi për këtë arsye aktiviteti

Etika

që shpreh virtyt është më i zgjedhshmi për personin e shkëlqyer. Nga kjo del që lumturia nuk konsiston në argëtim.

Lumturia nuk gjendet tek argëtimet. Do të ishte absurde në qoftë se qëllimi do të ishte argëtim, dhe përsëri absurde në qoftë se ne do të vuanim dhe lodheshim gjatë gjithë jetës sonë për të argëtuar veten tonë. Ne, praktikisht, zgjedhim çdo gjë për hir të diçkaje tjetër (me përjashtim të lumturisë, sepse ajo është fundi). Të shpenzosh përpjekje dhe mundim vetëm për hir të argëtimit, do të dukej qesharake dhe shumë fëmijnore.

Sigurisht, duket e drejtë të argëtohesh me qëllim që mund të arrish diçka serioze, sikurse Anarkasis thotë se argëtimi ngjan të jetë një formë shpłodhjeje, dhe njerëzve iu nevojitet shpłodhja sepse ata nuk mund të ushtrohen në mënyrë të vazhdueshme. Kështu shpłodhja (me anën e argëtimit) nuk është qëllim, sepse bëhet për hir të aktivitetit.

Jeta e lumtur ngjan të jetohej në përputhje me virtytin, dhe një jetë e virtytshme përfshin veprime serioze dhe nuk konsiston në argëtime. Ne themi që sendet serioze, që merren seriozisht, janë më të mira sesa sendet (gjërat) zbavitëse që sigurojnë argëtim, dhe në secilin rast aktiviteti i pjesës më të mirë dhe i personit më të mirë është gjithmonë më serioz dhe më i shkëlqyeshëm. Aktiviteti i asaj pjese që është më e mirë është superiore, prandaj ka më shumë karakter lumturie, është më ndihmuese kundrejt lumturisë.

Çdo njeri, biles edhe skllav, jo më pak se sa njeriu më i mirë mund të gëzojë kënaqësi trupore, por asnjëri nuk do të lejonte që një skllav të marrë pjesë në lumturi, në qoftë se ai nuk e lejon që skllavi të jetë pjesëmarrës në llojin e jetës të nevojshme për lumturi. Lumturia nuk gjendet në argëtime por në aktivitete që shprehin virtyt, sikurse ne kemi thënë më përpara.

Studimi teorik dhe lumturia

Në qoftë se lumturia është aktivitet që shpreh virtyt, at'herë është e arsyeshme të supozosh se është në pajtim me virtytin më të lartë, i cili është virtyti i gjësë më të mirë. Gjëja më e mirë është inteligjenca apo çfarëdo gjë tjetër që ngjan të jetë sunduese dhe udhëheqëse e natyrshme, dhe që kupton ç'ka është fisnike dhe hyjnor, nga të qenit vetvetiu ose hyjnore ose elementi më hyjnor tek ne. Komplet lumturi do të jetë aktiviteti i saj që shpreh plotësisht virtyt, dhe ne kemi thënë që ky aktivitet është aktiviteti i studimit; ky ngjan të jetë në përputhje me çfarë është thënë më përpara dhe në përputhje me të vërtetën. Ky aktivitet është suprem sepse inteligjenca është elementi suprem tek ne; dhe synimet e inteligjencës janë objekte supreme të njohjes, domethënë objektet që ajo përfshin janë gjërat më fisnike që mund të njihen.

Inteligjenca është aktiviteti më i vazhdueshëm, sepse ne jemi më të aftë për studim të vazhdueshëm, se sa për çdo lloj tjetër aktiviteti praktik.

Ne mendojmë që kënaqësia duhet të përzihet me lumturinë dhe është e pranueshme se aktivitetet që shprehin mençuri janë më të këndshmet e aktivitetet që shprehin virtyt. **Në çdo rast aktivitetet në përputhje me mençurinë filozofike pranohen se janë aktivitetet më të virtytshme dhe më të këndshme, më të pastra dhe më të qëndrueshme.** Është e arsyeshme se ata të cilët kanë njohuri, shpenzojnë jetën e tyre në mënyrë më të kënaqshme se sa ata të cilët kërkojnë ato.

Për më tepër, vetmjaftueshmëria (aftësia për të vetpërmbytur nevojshmëritë e jetës) për të cilën ne folëm, gjendet para së gjithash në studim. Është e pranueshme se

personit të zgjuar, personit të drejtë (të ndershëm) dhe njerëzve të tjerë të virtytshëm, u kërkohej sendet e mira që janë të nevojshme për jetën. Kur sigurohet gjithcka e nevojshme përsëri njeriut të drejtë i nevojiten njerëz të tjerë si partnerë dhe si marrës të veprimeve të tij të drejta. Dhe e njëjta gjë është e vërtetë për njeriun me temperament, njeriun trim dhe secilin prej të tjerëve.

Personi i zgjuar është në gjendje të studiojë i vetëm, dhe sa më i zgjuar ai të jetë, aq më shumë ai mund të bëjë atë. Nuk ka dyshim që ai studion më mirë kur është së bashku me kolegët, por ai është më i vetmjaftueshëm (më i aftë për të vetpërmbytur nevojshmëritë e jetës) se secili prej kolegëve të tij virtuoze.

Studimi ka të ngjarë të jetë i vetmi aktivitet që vlerësohet për hir të vetes, sepse nuk ka asnjë rezultat përtej tij, ndërsa nga virtytet e lidhura me veprimet ne përpiqemi, në një masë pak a shumë të madhe, të fitojmë diçka përtej veprimit.

Kapitulli XI

Lumturia dubet të jetë afinitet intelektual

Përgjithësisht besohet se lumturia varet nga koha e lirë, sepse ne pranojmë shqetësimin me qëllim që të mund kemi kohë të lirë, dhe ne bëjmë lufta me qëllim që të mund të jemi në paqe. Virtytet që lidhen me veprimet, e kanë aktivitetin e tyre në politikë ose luftë, dhe veprime të tilla ka të ngjarë të kërkojnë turbullime.

Kjo ngjan të jetë plotësisht e vërtetë për veprime të luftës. Asnjëri nuk e zgjedh të bëjë luftë apo të provokojë atë, apo të vazhdojë atë për hir të bërjes së luftës. Në qoftë se dikush

bën miq në radhët e armiqve për të shkaktuar luftë dhe vrasje at'herë ai duhet të ishte monstër gjakpirëse.

Veprimet e politikanëve kërkojnë shqetësim dhe e bëjnë të pamundur kohën e lirë, sepse përtej aktivitetit politik këto veprime synojnë pozita nderi dhe pozita të pushtetshme, ose në më të paktën këto veprime synojnë lumturinë për politikanët dhe për bashkëqytetarët e tij—lunturi të veçuara nga politika, e cila është ndryshe nga vetë shkencat politike.

Midis veprimeve që shprehin virtyte, ato të politikës dhe të luftës, janë më të shqueshmet në fisnikërinë dhe madhështinë e tyre, ndonëse ato kërkojnë trazira, ato synojnë në ndonjë qëllim më të mëtejshëm, dhe janë të zgjedhshme për diçka tjetër dhe jo për shkak të vetvetes. **Ndërsa aktiviteti i intelektit konsiderohet më i shkëlqyeshëm se çdo gjë e kohës së lirë, sepse është aktivitet studimi që nuk synon asnjë qëllim tjetër përtej vetes të vet, dhe ka kënaqësinë e vet të brendshme e cila rrit aktivitetin.** Për më tepër vetëmjaftueshmëria, koha e lirë, aktiviteti i palodhshëm, (për aq kohë sa është e mundur për qenien humane) dhe ndonjë karakteristikë tjetër që i atribuohet njeriut të lumtur janë në mënyrë të evidentueshme tipare të këtij aktiviteti. Kështu lumturia e plotë e qenies njerëzore do të jetë ky aktivitet në qoftë se përfshin të gjithë shtrirjen e jetës, sepse asgjë e pakompletuar nuk i përket lumturisë.

Një jetë e tillë do të ishte superiore kundrejt nivelit njerëzor, sepse çdo njeri që jeton, do të jetojë jo për aq kohë sa ai është qenie njerëzore, por për aq kohë sa ai ka ndonjë element hyjnor në veten e tij. Aktiviteti i këtij elementi hyjnor është aq shumë superior kundrejt aktivitetit që shpreh virtyte të tjera, aq sa ky element është superior kundrejt përbërjes së qenies (trupi dhe shpirti).

Kështu, në qoftë se inteligjenca është diçka hyjnore

në krahasim me qenien njerëzore, po kështu edhe jeta që shpreh inteligjencë është hyjnore në krahasim me jetën njerëzore. Në qoftë se intelekti është hyjnor i krahasuar me njeriun, at'herë edhe "jeta" e intelektit duhet të jetë hyjnore e krahasuar me jetën e qenies njerëzore. Dhe ne nuk duhet t'i shkojmë nga pas proverbit të shkrimtarëve "mendo njerëzisht, sepse ju jeni njeri" apo, "mendo rreth subjektit të vdekjes sepse ju jeni i vdekshëm". Përkundrazi, për aq kohë sa mundemi, ne duhet të jemi të pavdekshëm dhe të bëjmë gjithçka (që shtrihet tek ne) që ne mund të jetojmë në përputhje me elementin më suprem që gjendet tek ne. **Të jetojmë një jetë që shpreh elementin tonë më të mirë, sepse sado i vogël që ky element të jetë përsëri shkëlqen mbi gjithçka në fuqi dhe saktësi.**

Në të vërtetë ka të ngjarë që ky element të jetë vetja e vërtetë e individit, sepse është pjesa më autoritative dhe më e mirë e tij, prandaj do të ishte një gjë absurde në qoftë se njeriu do të zgjidhte të jetonte jetën e dikujt tjetër në vend të jetës së tij.

Ç'ka ne kemi thënë më përpara do ta zbatojmë këtu. Ajo gjë që, është më e mira dhe më e këndshme për çdo krijesë, është ajo gjë që është e përshtatshme përkatësisht për secilën. **Prandaj edhe për njeriun, jeta më e mirë dhe më e këndshme është jeta intelektuale, sepse intelekti është, me kuptimin më të plotë të fjalës, njeriu.**

Kapitulli XII

*Aktiviteti moral është lumturi e dorës së dytë
Studimi teorik është elementi suprem i lumturisë*

Jeta që shpreh llojin tjetër të virtytit, llojin që ka të bëjë

me veprimet është jetë e lumtur e shkallës së dytë sepse aktivitetet që shprehin virtyt janë njerëzore (ndërsa aktiviteti intelektual është hyjnor).

Është në marrëdhëniet tona, njëri me tjetrin që ne veprojmë drejt dhe me guxim dhe shfaqim virtyte të tjera, duke patur parasysh atë gjë që është e përshtatshme për secilin person në të gjithë marrëveshjet, shërbimet reciproke, veprimet e cdo lloji dhe ndjenjat tona, dhe të gjitha këto janë në një mënyrë të dukshme eksperiencia njerëzore.

Disa prej tyre, biles mendohet se, kanë origjinë fizike dhe virtyt i karakterit konsiderohet të jetë e lidhur intimisht në mënyra të ndryshme me ndjenjat. Virtyti i karakterit, i cili nënkupton të mirën që ka të bëjë me vlerat e moralit, ngjan se i përshtatet ndjenjave.

Inteligjenca është e lidhur ngushtë me virtytin e karakterit dhe anasjelltas, virtyti i karakterit është i lidhur ngushtë me inteligjencën. Parimet e inteligjencës shprehin virtytet e karakterit, dhe korigjimi i virtyteve të karakterit shpreh inteligjencën. Për arsye se këto virtyte lidhen edhe me ndjenjat, at'herë ato janë të lidhura me pjesë përbërëse të njeriut. Duke ditur që virtytet e njeriut janë virtyte njerëzore, at'herë jeta dhe lumturia që shprehin këto virtyte janë gjithashtu njerëzore.

Për më tepër duket se ka shumë pak nevojë për ndihma të jashtme apo në ndonjë rast më pak sesa virtyti i karakterit ka nevojë për to. Ne mund të supozojmë se mendimtarët dhe politikanët kanë nevojë për sendet e nevojshme, dhe deri në masë të barabartë, sepse (pavarësisht se politikanët harxhojnë më shumë përpjekje se sa mendimtarët në plotësimin e nevojave trupore dhe të tjerave të ngjashme me to) në këtë aspekt mund të ketë pak ndryshim midis tyre, por ndryshimi është i madh në çfarë ato kërkojnë për aktivitetet e tyre.

Njeriut bujar i nevojiten lekë për të kryer veprime bujare,

dhe njeriut të drejtë i nevojiten lekët për të paguar detyrimet, sepse qëllimet nuk shfaqen, dhe bile njeriu i padrejtë pretendon që ai dëshiron të veprojë drejtë. Ngjashmërisht, njeriut të guximshëm do t'i nevojitet fuqi e mjaftueshme dhe personit me temperament do ti nevojitet mundësia (rrethanat e përshtatshme për qëllim të veçantë) sepse përndryshe, si mundet ai apo një person tjetër i virtytshëm të shfaqë cilësitë e tij? Atij i nevojitet kjo mundësi apo liri në qoftë se atij do ti duhet të arrijë ndonjë gjë që kërkohet prej virtytit.

Për më tepër, është i diskutueshëm, nëse është qëllimi apo veprimi që është më shumë nën kontrollin e virtytit, duke supozuar që virtyti varet prej të dyjave (Aristoteli zakonisht merr qëllimin (apo vendimin) si aspektin kryesor). Sigurisht që, është e qartë se ç'ka është e plotë varet nga të dyja, por për veprimet nevojiten shumë sende të jashtme të cilat janë "shtesa" të veprimeve. Sa më të rëndësishme dhe sa më të fisnikshme të jenë veprimet, aq më shumë është numri i sendeve të jashtme që u nevojitet. Nga ana tjetër, njerëzit të cilët studiojnë, nuk u nevojiten këto gjëra për aktivitetin e tij, përkundrazi, ato janë pothuajse pengesë për studimin e tij.

Sidoqoftë, për aq kohë sa ai është qenie njerëzore dhe anëtar i shoqërisë, ai zgjedh të veprojë në përputhje me virtytin, prandaj atij i nevojiten sendet e jashtme në mënyrë që të jetë në gjendje të jetojë si qenie njerëzore.

Kapitulli XIII

Cilat janë arsyet e tjera që vërtetojnë se lumturia është një lloj aktiviteti studimi?

Perënditë, sipas konceptit që kemi ne për ato, janë më të

bekuarat dhe me te lumturat se gjithcka, por cfare lloj veprimesh duhet qe ne ti atribuojme atyre?

Veprimet e drejta?

Sigurisht qe ato do te dukeshin qesharake ne te becit e kontratave, apo ne te kthyerit e depozitave etj.

Veprimet e guximshme?

A e durojne ato cka ato e gjejne te frikshme dhe a durojne rrezique per shkak se eshte e fshtueshme n perballoshi ato (rezizhet)? Veprimet bujare? Kujt do ti japim ato? Ato nuk do rra japim asnjerrit. I dhe sigurisht qe do te ishte absurde per to qe te kishim monedha apo gjera te tjera te ketij lloji. Cfare forme do te merim veprimet e tyre te moderuara? Sigurisht do te kishim gnim te ulet ne kontrollimin e veprimeve te tyre. Cdo gjë e lidhur me veprimet, qofte kjo den ne mtesi, eshte e parandeshem dhe e pa denje per perendite.

Sidogofite, te gjithë ne radicionalisht, supozojme se perendite jane te gjalla dhe aktive, sepse ne nuk mund ti supozojme se ato shpenzojne kohën ne gjumë, ashtu si Indinioni (i cili ishte i dashuruar prej perendeshe- Lena dhe i ishte dhunuar padekshmeria, por me gmin e pandertgjeshmerise).

Ne qofte se njera privohet prej veprimi, dhe biles edhe prej prodhimat at here cfare mbetet pervecse studimit? Si pasoje del se aktiviteti i Zotit, i cili eshte me i lumtur, duhet te jete nje forme studimi, prandaj aktiviteti njerezor, qe eshte me afer aktiviteti te Zotit, do te jete aktiviteti me i lumtur. Kjo pikëpamje perkrashtet gjithnje e me shume edhe nga fakti qe kafshet nuk jane pjessmarrese te lumturise, sepse ato jane plotesisht te paarta per aktivitetin e studimit. Ato jane te privuara vetvetu prej studimit, jeta e perendive eshte plotesisht e lumtur per at kohë sa permaban dicka qe i shembellen aktivitetit hyjnor, ndersa asnje prej kafshëve me

te ulera Injenu eshte qashtur katesh e kalibrit me te larte sepse eshte katesh shogjore, shënim i perkthyesit nuk eshte e lumtur, sepse ato nuk marrin pjese ne studim (apo sodite, qe eshte forme e studimit). Rrethdhemsh, lumtura shtrihet aty sa shtrihet studimi, dhe sa me shume njera te studioje, aty me i lumtur at eshte; dhe jo ne mengyre te rastesishme per at kohë sa at studion, sepse studimi eshte i vlefshem vetvetiu.

Sidogofite, njera i lumtur eshte qenie humane, dhe prandaj aty i nevojitet begata e jashtme. Njera e nj nuk eshte e mjaftueshme per studim. Trupi i tij duhet te jete i shëndetshem dhe aty i nevojiten ushqime dhe shërbime te tjera.

Pavaretsisht se asnjeri nuk mund te jete i lumtur pa te merrat e jashtme, perseri ne nuk duhet te mendojme se qe te jesh i lumtur do te nevojiteshin te merrat (materiale) ne mase shume te madhe. Vetemjaftueshmëria nuk varret nga veprimi, dhe ne mund te bëjmë veprimet e fshtueshme edhe pse ne nuk mund te sundojmë token dhe detin, sepse biles edhe nga burime te moderuara ne mund te bëjmë veprimet qe shprehin vritet. Kjo eshte e qarte kur shikojmë se shume qytetare, persona private, ka te ngjarë se bëjnë veprimet te denja jo me pak se njerezit me pushet, biles ne fakt me shume se sa ata. I shtë e mjaftueshme te zoterosh burimet. Jeta e njerrit, aktiviteti i te cilit shpreh vritet, do te jete e lumtur sepse burimet e moderuara japin mundësi per veprimet te tilla.

Solon, sigurisht, i përkshkruan njerezit e lumtur shume me te mirat (materiale) e jashtme, ne mengyre te moderuar me kur at thote qe ata ishin ata njerez te cilet ishin furnizuar dhe kishin arritur cfare ai i konsideronte si veprimet fshtueshme dhe kishin bere jeten e tyre me temperament. I shtë e mundshme per ata, te cilet kane veçem zotërimet te

moderuar, të bëjnë veprime të drejta.

Anaksagora, ngjan të ketë supozuar se njeriu i lumtur nuk është i pasur dhe as i pushtetshëm, sepse ai thoshte që nuk është e (cuditëshme) papritur në qoftë se personi i lumtur do të dukej një lloj personi absurd për shumicën, sepse ata e gjykojnë atë nga anët e jashtme, (prej aparencës) sepse këto janë gjithëcka që ata mund të shikojnë. Opinione të njeriut të zgjuar duket se janë në përputhje me argumentat tona.

Konsideracione të tilla, në të vërtetë përmbajnë ndonjë konfidencë. E vërteta vlerësohet në dritën e fakteve dhe të jetës aktuale, sepse janë faktet që kontrollojnë përgjigjet e pyetjeve, domethënë e vërteta në çështjet rreth veprimeve gjykohet nga çfarë ne bëjmë dhe se si ne jetojmë. Rrjedhimisht, ne duhet të egzaminojmë ato çfarë kemi thënë dhe në qoftë se ato përputhen me faktet, at'herë ne e pranojmë, por në qoftë se ato janë në kundërshtim me faktet at'herë ne duhet t'i quajmë ato jo më shumë se sa teori.

Njeriu, i cili ushtron intelektin e tij dhe e kultivon atë, ka të ngjarë të jetë në gjendje më të mirë mendore dhe të jetë më i dashur prej perëndive. Në qoftë se perënditë i kushtojnë vëmendje qenieve njerëzore, sikurse përgjithësisht supozohet, do të ishte e arsyeshme për ato të merrnin kënaqësi në atë çfarë është më e afërta në ngjashmëri me to dhe më e mira për to (domethënë intelektin) dhe ato shpërblejnë ata, të cilët vlerësojnë dhe nderojnë inteligjencën më shumë se gjithëcka, duke supozuar se këto njerëz i kushtojnë vëmendje çfarë është e dashur për perënditë, dhe veprojnë në mënyrë të drejtë dhe të fisnikshme. Tashmë, nuk është e vështirë të shikosh se është njeriu i zgjuar ai që i zotëron këto cilësi në shkallën më të lartë, prandaj ai është më i dashuri i perëndive, dhe është e natyrshme që ai duhet gjithashtu të jetë më i lumtur i njerëzve. Rrjedhimisht, edhe në këtë argument, njeriu i zgjuar do të jetë më i lumtur në shkallën më të lartë.

Kapitulli XIV

Etika dhe politika

Duke supozuar se ne kemi thënë një përshkrim të mjaftueshëm rreth lumturisë dhe virtytit, rreth miqësisë dhe kënaqësisë, ne mund të themi se vendimi ynë për të studiuar këto ka arritur qëllimin e vet! Apo a është pikëpamje e drejtë që qëllimi i studimit rreth veprimeve, sikurse thuhet, është jo në studimin e secilit send, por përkundrazi në zbatimin e njohurive tona në praktikë? Në këtë rast nuk është e mjaftueshme të njohësh rreth virtytit, por ne duhet të përpiqemi të zotërojmë dhe të ushtrojmë virtytin, apo të bëhemi të mirë në mënyra të tjera.

Në qoftë se argumentat do të ishin të mjaftueshme për t'i bërë njerëzit të moralshëm, at'herë le të citojmë Theognisun. Shpërblimi që ata do të merrnin do të ishte i justifikueshëm dhe i drejtë. Në fakt, **argumentet ngjajnë të kenë mjaft influencë për të nxitur dhe inkurajuar njerëzit e qytetëruar midis njerëzve të rinj, dhe ndoshta të bëjë virtytin të zerë vend tek karakteri i mirë-lindur që me të vërtetë dashuron çfarë është fisnike. Ndërsa virtytet ngjajnë të paafta të nxitin masën e madhe të njerëzve për të qenë të mirë e të fisnikshëm, sepse natyrisht, shumica i binden frikës dhe jo turp, shumica i shmanget së keqes për shkak të dënimeve dhe jo për shkak të pahijshmërisë.**

Duke jetuar nën lëkundjen e ndjenjave të tyre, ata ndjekin kënaqësitë e tyre vetjake dhe burimet nga vijnë kënaqësitë, dhe shmangin dhimbjet, që janë të kundërtat e tyre, dhe nuk kanë as nocionin e të fisnikshmes dhe as nocionin e të kënaqshmes, sepse ata nuk kanë patur kurrë shijet e tyre.

Çfarë argumenti do të mund të riformonte njerëzit e

këtu? Është e pamundur, ose jo e lehtë, të ndryshosh me anën e argumentit çfarë ka qenë thithur për një kohë të gjatë prej zakonisht. Ndoshta ne duhet të kënaqemi një farë soj me pjesëmarrjen në virtut, kur ne të kemi atë gjë që na duket e nevojshme për t'u bërë i denjë.

Kapitulli XV

Virtyti mund të nxitet vetëm tek ai karakter që merr në mënyrën e duhur

Disa mendojnë se është natyra që i bën njerëzit të mirë, disa mendojnë se është zakoni, disa mendojnë se është të mësuarit. Kontributi i natyrës, sigurisht që është jashtë kontrollit tonë dhe nuk na përket neve, por rezulton nga disa shkaqe hyjnore që disa janë vërtetë njerëz me fat. **Është fakt i hidhur që të mësuarit dhe diskutimet nuk influencojnë tek çdo njeri, por shpirti i studentit ka nevojë të jetë i përgatitur me anën e zakoneve për të pëlqyer dhe për të urryer në mënyrë fisnike, ashtu sikurse toka që duhet të ushqejë farën.**

Njeriu, i cili jeton në përputhje me ndjenjat, dhe që u shkon nga pas atyre, nuk do të dëgjonte argumentat që ia ndryshojnë bindjen atij, dhe në qoftë se ai do të dëgjonte argumenta, ai nuk do të pranonte t'i kuptonte ato, edhe në qoftë se ai do të kishte aftësinë për t'i kuptuar. Kur njeriu është në këtë gjendje, at'herë si do të mundet që ai të bindej për të ndryshuar? **Në përgjithësi ndjenjat duket se i jepen forcës dhe jo argumentit.**

Ne duhet të kemi në një farë mënyre, një karakter të përshtatshëm për virtut që vlerëson atë gjë që është fisnike dhe kundërshton atë që është e turpshme.

Kapitulli XVI

Edukimi me virtut është angazhimi më i mirë i të bërit me anën e shtetit

Njeriu e ka të vështirë të stervitet në mënyrë të saktë me virtute në moshë të re, në qoftë se nuk edukohet sipas ligjeve të sakta, sepse shumica, sidomos të rinjtë, nuk e gjejnë si gjë të kënaqshme për të jetuar në mënyrë të rreptë dhe të kontrollueshme. Ligjet duhet të përshkruajë edukimin e tyre dhe aktivitetin e tyre, në mënyrë që njerëzit të mos i gjejnë këto gjëra të dhunshme. Njerëzit nuk do të gjejnë këto gjëra të dhimbshme vetëm kur ata të mësohen me ligjet.

Sidoqoftë, ndoshta nuk është e mjaftueshme të marrim edukimin e saktë dhe kontrollin e duhur kur jemi të rinj, përkundrazi të rinjtë duhet të vazhdojnë të mbajnë të njëjtat aktivitete dhe të mësohen me to edhe pasi ata të jenë rritur. Ne na nevojiten ligjet për të rregulluar këto aktivitete, dhe, përgjithësisht, për të mbuluar të gjithë jetën.

Shumica i jepet detyrimit më shumë se sa argumentit, dhe autoriteteve më shumë se sa është fisnike. Kjo është arsyeja që shumë njerëz mendojnë se, edhe pse ligjëvendësit duhet të inkurajojnë njerëzit kundrejt virtytit, duke i ushtruar ato (virtutet) për të synuar në ç'ka është e fisnikshme, duke shpresuar që ata njerëz të cilët kanë qenë stërvitur në mënyrë të denjë me zakonet e tyre, do t'i përgjigjen atyre (ligjëvendësve), përsëri duhet t'u imponohen ndëshkime dhe terapi korrektuese kujtdo i cili nuk i bindet përmes pamjaftueshmësisë së karakterit, dhe duke mërguar të pakorrigjueshmin.

Supozohet se personi i denjë do të ndjekë arsyen, sepse jeta e tij synon me çfarë është e fisnikshme, ndërsa njeriu i keq, për shkak se ai dëshiron kënaqësi, duhet të marrë trajtimin korrektues me anën e dhimbjes, ashtu si një katshë pune. Kjo

në gjendje të vendosë për ta bërë këtë.

Nga çfarë ne kemi thënë, do të ngjante se ai do të ishte më mirë në gjendje të bënte këtë. Në qoftë se ai supozohet në rolin e ligjvënësit, domethënë në qoftëse ai përfton shkencën legislative (shkenca që merret me ligjet). Është e qartë se kontrolli shtetëror zbatohet me anën e ligjeve, dhe në qoftë se kontrolli është i mirë, është i mirë për shkak të ligjeve të shëndosha. Nëse ligjet janë të shkruara apo të pashkruara, nëse ato duhet të rregullojnë edukimin e një personi apo të shumë personave, përsëri duket se nuk ka më shumë rëndësi sesa rasti i edukimit fizik apo muzikor, apo të ndonjë objekt tjetër studimi. Udhëzimet dhe zakonet që u mëson babai kanë aq shumë forcë në familje, aq sa kanë ligjet dhe "zakonet" e shtetit, biles më shumë, për shkak të lidhjeve të gjakat dhe të mirave që ai u sjell atyre, dhe, sepse fëmijët influencohen qysh nga fillimi (lindja) prej dhemshurisë natyrale dhe të gatshëm për t'u bindur.

Për më tepër edukimi që bëhet posaçërisht, aktualisht është më i mirë se edukimi individual i njëriut i bërë prej kundërshtarit të tij "personal", ashtu si kurimi individual në mjekësi, është në të vërtetë superior në krahasim me çdo lloj edukacioni publik. Për shembull, si ligj i përgjithshëm, pushimi dhe mbajtja e argjërimit janë të dobishme për në rastin e etheve, por jo, ndoshta për pacientë të veçantë, dhe një trajner boksi nuk i bën të gjithë fëmijëve të tij të njëjtën mënyrë stërvitjeje. Duket se trajtimi në raste të veçanta, është më saktësisht i drejtë, kur secilit person i jepet vëmendje speciale, sepse at'herë ai merr më shpesh trajtim e përshtatshëm.

Trajtimi më i mirë i detajuar do të jepet nga doktori (apo trajneri ose çdo instruktori tjetër) i cili ka njohuri të përgjithshme të asaj që është e mirë për të gjithë, apo për lloje specifike, sepse shkencat thuhet se janë, dhe janë të lidhura me faktet e përbashkëta, domethënë me ç'ka është e përbashkët për shumicën e rasteve të veçanta.

është e pranueshme se njeriu që nuk ka njohuri shkencore mund t'i kushtoj vëmendjen e duhur një personi të vetëm, ne qoftë se eksperiencia e tij e lejon atë të shikoj me saktësi se çfarë ndodh në secilin rast, pikërisht sikurse disa njerëz ka të ngjarë të jenë doktorët më të mirë të vetes së tyre, pavarësisht se këta nuk janë në gjendje të ndihmojnë të tjerët.

Prapëseprapë mendohet se është e pranueshme që çdo njeri që do të jetë profesionalisht i kualifikuar në njohurit teorike, duhet të vazhdojë të studiojë të përgjithshme dhe duhet të njohë atë aq mirë sa të jetë e mundur. Edhe pse eksperiencia mund të bëjë njeriun ekspert në një fushë apo në shumë fusha, prapëseprapë të qenit (ekspert) edhe në shumë fusha kërkon të kuptosh të përgjithshmen, kjo është çfarë shkencë studi.

Ndoshta, njeriu i cili dëshiron të bëjë njerëzit e tjerë më të mirë nga të përqendruarit e vëmendjes së tij, nga të kontrolluarit e tyre, duhet fillimisht, të përpiqet të përftoj shkencën legjislativë (artin e ligjvënësive), duke supozuar që ne bëhemi të mirë me anën e ligjeve.

Të krijosh një prirje të drejtë tek çdo person që ndodhet përpara jush nuk është detyrë e çdo njeriu. Në qoftëse një njeri mund ta bëjë këtë, at'herë ky është njeri me njohuri specifike pikërisht ashtu si në shkencat mjekësore dhe shkencat e tjera të cilat kërkojnë vëmendje dhe inteligjencë që u përkasin fushave të tyre.

Kapitulli XVIII

Kush mund të na mësojë shkencat legjislativë? Ku mundet njohuri të tilla të përftohen jo nga sofistët?

Çështja tjetër është të marrim në konsideratë se prej kujt

dhe me anën e cilave mjeteve njeriu mund të përfitoj shkencën legjislativë. Për arsye se legjislacioni konsiderohet si degë e shkencës politike, at'herë praktikohet prej politikanëve, por a është rasti i shkencës politike i ndryshëm nga shkencat e tjera apo të kapaciteteve (aftësive) të tjera (për shembull i ndryshëm prej njohurive shkencore që ka të bëjë me vlerat morale të njeriut)? Në të gjitha të tjerat ne gjejmë të njëjtët persona që praktikojnë aftësitë e tyre tek vetja e tyre dhe tek të tjerat, për shembull, doktorët dhe piktorët.

Sofistët janë ata njerëz të cilët proklamojnë që u mësojnë të tjerëve politikë, por asnjëri prej tyre, nuk praktikon atë. Përkundrazi, ata të cilët praktikojnë atë, janë aktivistët politikë, të cilët duken se veprojnë me anën e një lloji aftësie dhe eksperience dhe jo me anën e të ushtruarit të arsyes. Ata as nuk shkruajnë dhe as nuk flasin për çështje të tilla, ndonëse ndoshta do të ishte më mirë të bënin këtë sesa të kompozonin fjalime për Asamblenë, oborrin mbretëror, apo mitingjet publike. Ata nuk bëhen politikanë prej bijëve të tyre apo prej shokëve më të afërt të tyre.

Sigurisht që eksperiencia duket se kontribuon shumë, përndryshe njerëzit nuk do të bëheshin politikanë të mirë nga të familjarizuarit me politikën. **Ata të cilët kanë për qëllim të njohin rreth shkencës politike, do t'u nevojitej edhe eksperiencia.** Nga ana tjetër, ata sofistë që proklamojnë se u mësojnë të tjerëve politikë, duket se janë shumë larg nga të bërit e një gjëje të tillë. Ata janë injorantë, si (kundrejt) rreth llojit të shkencës politike (natyrës së subjektit), ashtu edhe rreth çështjeve që ata trajtojnë, përndryshe ata nuk do t'a barazonin atë (politikën) me apo biles do ta vlerësonin atë më pak sesa retorika (arti i të folurit).

te jene ato animoje qe jane me ne kundërshtim me kënaqësitë që ai pëlqen. Ashtu sikurse ne kemi thënë, njeriu i cili duhet të jetë i mirë duhet të edukohet dhe të ketë zakone të fisnikshme, dhe pastaj duhet të jetojë me aktivitete të denja duke mos bërë asgjë të keqe, as me dëshirë dhe as pa dëshirë. Kjo do të jetë e vërtetë në qoftë se jeta e tij do të udhëhiqet prej një farë intelligence apo sistemi i drejtën që ka influencë mbi të.

Urdhërat që babai i jep nuk kanë as influencën dhe as fuqinë detyruese. As individët, në qoftë se ata nuk janë njerëz të rangut mbretëror. Ligji ka fuqi detyruese. **Ligji është arsye që vjen nga një lloj mençurie praktike apo intelligence.** Ligji nuk shkakton asnjë irritim nga të gëzuarit që të jep sjellja e denjë. Udhëzimi i ligjit për atë që është fisnike nuk është i vështirë. Ende ose pothuajse vetëm në sport, ligjvënësi ngjan të jetë i shqetësuar për edukimin dhe jetën e përditshme. Në shumicën e qyteteve të tjera ato neglizhohen, dhe secili individ qytetar jeton sipas dëshirës së tij duke ushtruar ligjet për fëmijët dhe gruan e tij, ashtu si Ciklopët (e "Odiseës" së Homerit).

Kapitulli XVII

Në qoftë se edukimi neglizhohet nga shteti, mirid të sigurohet nga prindërit, por kjo kërkon disa njohuri të shkencës ligjvënëse

Zgjidhja më e mirë do të ishte të paraqitej një sistem i përshtatshëm përurvejimin shtetëror të këtyre çështjeve. Në qoftë se këto çështje vazhdojnë të neglizhohen plotësisht prej shtetit, at'herë do të ngjante të ishte e drejtë për secilin individ të ndihmonte fëmijët e tij dhe shokët e tij në rrugën e virtyteve. Ky individ duhet të ketë fuqi ose të paktën të jetë

ne gjenojte te vendose për ta bërë këtë.

Nga çfarë ne kemi thënë, do të ngjante se ai do të ishte më mirë në gjendje të bënte këtë. Në qoftë se ai supozohet në rolin e ligjvënësit, domethënë në qoftë se ai përfiton shkencën legislative (shkenca që merret me ligjet). Është e qartë se kontrolli shtetëror zbatohet me anën e ligjeve, dhe në qoftë se kontrolli është i mirë, është i mirë për shkak të ligjeve të shëndosha. Nëse ligjet janë të shkruara apo të pashkruara, nëse ato duhet të rregullojnë edukimin e një personi apo të shumë personave, përsëri duket se nuk ka më shumë rëndësi sesa rasti i edukimit fizik apo muzikor, apo të ndonjë objekt tjetër studimi. Udhëzimet dhe zakonet që u mëson babai kanë aq shumë forcë në familje, aq sa kanë ligjet dhe "zakonet" e shtetit, biles më shumë, për shkak të lidhjeve të gjakat dhe të mirave që ai u sjell atyre, dhe, sepse fëmijët influencohen qysh nga fillimi (lindja) prej dhembshurisë natyrale dhe të gatshëm për t'u bindur.

Për më tepër edukimi që bëhet posaçërisht, aktualisht është më i mirë se edukimi individual i njëriut i bërë prej kundërshtarit të tij "personal", ashtu si kurimi individual në mjekësi, është në të vërtetë superior në krahasim me çdo lloj edukacioni publik. Për shembull, si ligj i përgjithshëm, pushimi dhe mbajtja e argjërimit janë të dobishme për në rastin e etheve, por jo, ndoshta për pacientë të veçantë, dhe një trajner boksi nuk i bën të gjithë fëmijëve të tij të njëjtën mënyrë stërvitjeje. Duket se trajtimi në raste të veçanta, është më saktësisht i drejtë, kur secilit person i jepet vëmendje speciale, sepse at'herë ai merr më shpesh trajtim e përshtatshëm.

Trajtimi më i mirë i detajuar do të jepet nga doktori (apo trajneri ose çdo instruktori tjetër) i cili ka njohuri të përgjithshme të asaj që është e mirë për të gjithë, apo për lloje specifike, sepse shkencat thuhet se janë, dhe janë të lidhura me faktet e përbashkëta, domethënë me ç'ka është e përbashkët për shumicën e rasteve të veçanta.

është e pranueshme se njeriu që nuk ka njohuri shkencore mund t'i kushtoj vëmendjen e duhur një personi të vetëm, në qoftë se eksperiencia e tij e lejon atë të shikoj me saktësi se çfarë ndodh në secilin rast, pikërisht sikurse disa njerëz ka të ngjarë të jenë doktorët më të mirë të vetes së tyre, pavarësisht se këta nuk janë në gjendje të ndihmojnë të tjerët.

Prapëseprapë mendohet se është e pranueshme që çdo njeri që do të jetë profesionalisht i kualifikuar në njohuritë teorike, duhet të vazhdojë të studiojë të përgjithshme dhe duhet të njohë atë aq mirë sa të jetë e mundur. Edhe pse eksperiencia mund të bëjë njeriun ekspert në një fushë apo në shumë fusha, prapëseprapë të qenit (ekspert) edhe në shumë fusha kërkon të kuptosh të përgjithshmen, kjo është çfarë shkencat studiojnë.

Ndoshta, njeriu i cili dëshiron të bëjë njerëzit e tjerë më të mirë nga të përqendruarit e vëmendjes së tij, nga të kontrolluarit e tyre, duhet fillimisht, të përpiqet të përfitoj shkencën legjislative (artin e ligjvënësimit), duke supozuar që ne bëhemi të mirë me anën e ligjeve.

Të krijosh një prije të drejtë tek çdo person që ndodhet përpara jush nuk është detyrë e çdo njeriu. Në qoftëse një njeri mund ta bëjë këtë, at'herë ky është njeri me njohuri specifike pikërisht ashtu si në shkencat mjekësore dhe shkencat e tjera të cilat kërkojnë vëmendje dhe inteligjencë që u përkasin fushave të tyre.

Kapitulli XVIII

Kush mund të na mësojë shkencat legjislative? Ku mundet njohuri të tilla të përfitohen jo nga sofistët?

Çështja tjetër është të marrim në konsideratë se prej kujt

Etika

dhe me anën e cilave mjeteve njeriu mund të përfitoj shkencën legjislative. Për arsye se legjislacioni konsiderohet si degë e shkencës politike, at'herë praktikohet prej politikanëve, por a është rasti i shkencës politike i ndryshëm nga shkencat e tjera apo të kapaciteteve (aftësive) të tjera (për shembull i ndryshëm prej njohurive shkencore që ka të bëjë me vlerat morale të njeriut)? Në të gjitha të tjerat ne gjejmë të njëjtët persona që praktikojnë aftësitë e tyre tek vetja e tyre dhe tek të tjerat, për shembull, doktorët dhe piktorët.

Sofistët janë ata njerëz të cilët proklamojnë që u mësojnë të tjerëve politikë, por asnjëri prej tyre, nuk praktikon atë. Përkundrazi, ata të cilët praktikojnë atë, janë aktivistët politikë, të cilët duken se veprojnë me anën e një lloji aftësie dhe eksperiencie dhe jo me anën e të ushtruarit të arsyes. Ata as nuk shkruajnë dhe as nuk flasin për çështje të tilla, ndonëse ndoshta do të ishte më mirë të bënin këtë sesa të kompozonin fjalime për Asamblenë, oborrin mbretëror, apo mitingjet publike. Ata nuk bëhen politikanë prej bijëve të tyre apo prej shokëve më të afërt të tyre.

Sigurisht që eksperiencia duket se kontribuon shumë, përndryshe njerëzit nuk do të bëheshin politikanë të mirë nga të familjarizuarit me politikën. **Ata të cilët kanë për qëllim të njohin rreth shkencës politike, do t'u nevojitej edhe eksperiencia.** Nga ana tjetër, ata sofistë që proklamojnë se u mësojnë të tjerëve politikë, duket se janë shumë larg nga të bërit e një gjëje të tillë. Ata janë injorantë, si (kundrejt) rreth llojit të shkencës politike (natyrës së subjektit), ashtu edhe rreth çështjeve që ata trajtojnë, përndryshe ata nuk do t'a barazonin atë (politikën) me apo biles do ta vlerësonin atë më pak sesa retorika (arti i të folurit).

Aristoteli

Ata nuk e mendojnë që është e lehtë të ndërtosh skeletin e kushtetutës nga të përpiluarit e ligjeve që janë më të miratueshmit. Ata mendojnë se mund të seleksionojnë ligjet më të mira sikur arsyeja të mos ishte gjëja më e rëndësishme (faktori kryesor) sikurse është në muzikë.

Në çdo fushë janë ekspertët ata të cilët gjykojnë në mënyrë të saktë produktet dhe janë ata të cilët kuptojnë metodat dhe mënyrat e perfeksionimit të produkteve të tyre dhe se cilët elementë mund të kombinohen në mënyrë të harmonizuar. Amatorët mund të kënaqen në qoftë se ata nuk janë të vetëdijshëm nëse rezultati është i mirë apo i keq, si në rastin e pikturës, sepse atyre ia mungon eksperiencia.

Ligjet paraqesin produktet e shkencës politike, at'herë si mund njeriu të përftojë shkencën legjislativë apo të gjykojë se cilët ligje janë më të mirët për t'u zgjedhur? Asnjëri nuk bëhet ekspert në mjeksi nga të lexuarit e librave dhe teksteve mjekësore.

Doktorët (apo ekspertët e fushave të ndryshme) përpiqen të përshkruajnë jo vetëm metodat e përgjithshme të kurimeve, por gjithashtu edhe metodat specifike të kurimit, në përputhje me dallimet fizike të secilit pacient. Këto tekste janë të dobishme për njerëzit me eksperiencë dhe të padobishme për injorantët dhe njerëzit e rëndomtë.

Ngjashmërisht, përpilimi i ligjeve dhe sistemet politike, ndoshta mund të jenë më të dobishmet, në qoftë se ne jemi të aftë t'i studiojmë ato në mënyrë kritike dhe të gjykojmë se çfarë është drejtësisht dekretuar (e kthyer në ligj) dhe çfarë lloj legjislativi është i përshtatshëm për rrethana të ndryshme, dhe se çfarë (gjëje) nuk është në mënyrë të drejtë e dekretuar. Ata të cilët nuk kanë eksperiencën e duhur, edhe pse mund të shkojnë deri në fund përpikërive të ligjeve përsëri nuk do t'ja dalin mbanë të gjykojnë ashtu

Aristoteli

aktori luan keq rolin e tij.

Për arsye se kënaqësia e duhur e bën aktivitetin më të saktë, më kohëzgjatur dhe më të mirë, ndërsa një kënaqësi e huaj e dëmton atë, at'herë është e qartë se të dy kënaqësitë ndryshojnë shumë.

Në të vërtetë, në praktikë, kënaqësitë e huaja kanë të njëjtin efekt tamam siç e ka dhimbja. Kënaqësitë e huaja bëjnë në mënyrë virtuoze pikërisht atë gjë që bëjnë dhimbjet. Dhimbja e "saktë" shkatërron aktivitetin, kështu, për shembull, në qoftë se të shkruajturit dhe kalkulimet e arsyeshme nuk kanë asnjë kënaqësi dhe janë në fakt të dhimbshme për ne, at'herë ne nuk shkruajmë apo nuk kalkulojmë, sepse aktiviteti është i dhimbshëm.

Kënaqësitë dhe dhimbjet lindin vetvetiu prej aktivitetit dhe kanë efekte të kundërta mbi aktivitetin, ushtrojnë veprim të kundërt mbi aktivitetin. **Ndikimi i kënaqësive të huaja është i ngjashëm "plotësish" me efektin e dhimbjes, sepse ato shkatërrojnë aktivitetin, pavarësisht se jo në të njëjtën mënyrë si dhimbja. Kënaqësitë e vërteta janë ato të cilat lindin vetvetiu prej aktivitetit.**

Disa aktivitete ndryshojnë sipas gradës së Të Mirës dhe të së Keqes, disa duhet të seleksionohen, disa duhet të shmangen, dhe disa duhet të neutralizohen. E njëjta gjë është e vërtetë për kënaqësitë, sepse çdo aktivitet ka kënaqësinë e vet përkatëse. Kënaqësia që i "shkon" aktivitetit të shkëlqyer është e virtytshme dhe tjetra që i përshtatet aktivitetit të keq është e keqe. Dhe ngjashmërisht, dëshirat e mëdha për sendet e mira apo fisnikshme janë të lavdërueshme dhe dëshirat për sendet e turpshme janë të qortueshme.

Kënaqësia në një aktivitet është më e përshtatshme për aktivitetin sesa dëshira që lind prej tij. Dëshira shquhet prej (aktivitetit) tij në kohë dhe në natyrë në të cilën ajo ndodh,

ndërsa kënaqësia është e lidhur nga afër me të (aktivitetin) dhe dallohet shumë pak prej saj, sa që diskutimet ngrihen rreth çështjes nëse aktiviteti është si kënaqësi.

Ende nuk ka ndonjë bazë (arsye) reale për të supozuar që kënaqësia është mendim apo ndijim, sepse kjo do të ishte absurde. Përkundrazi, është për arsye se kënaqësia dhe aktiviteti janë të pandashëm sa që tek disa njerëz duket e njëjtë (identike).

Kënaqësitë janë aq të ndryshme sa aktivitetet e tyre, pikërisht aq sa ndryshojnë aktivitetet po aq ndryshojnë dhe kënaqësitë.

Në gjendje të pastër (të kulluar) shikimi është superior kundrejt të prekurit. Ndërsa dëgjimi dhe nuhatja janë superior kundrejt shijes. (Prekja dhe shija; e cila është një lloj prekje, kërkojnë kontakt ndërsa shikimi, dëgjimi dhe nuhatja, nuk kërkojnë kontakt). (Dhe çdo gjë që bie në kontakt është më pak e pastër sesa ajo që nuk bie në kontakt), prandaj edhe kënaqësitë e tyre ndryshojnë në të njëjtën mënyrë. Kështu, kënaqësitë intelektuale janë superiore kundrejt atyre ndjesore, dhe që të dyja llojet kanë nënlojet e tyre brenda tyre.

Secila lloj kafshe ka të ngjarë të ketë kënaqësitë e saj vetjake, pikërisht ashtu sikurse ka funksionet e veta, sepse kënaqësia e vet do të jetë ajo që korrespondon me aktivitetin e saj, dhe sikurse Heraklitusi thotë që gomari do të zgjidhte tagjinë (ushqimin) dhe jo arin, sepse gomari e gjen tagjinë më të këndshme se sa arin.

Lloje të ndryshme kafshësh kanë lloje të ndryshme kënaqësish. Do të ishte e arsyeshme për kafshët e të njëjtit lloj (specie) të kenë të njëjtat kënaqësi, domethënë, kënaqësitë të jenë uniforme brenda të njëjtave specieve.

Sidoqoftë, kënaqësitë ndryshojnë shumë tek qeniet njerëzore. Të njëjtat sende pëlqehen nga një grup njerëzish dhe janë të mërzitshme për një grup tjetër njerëzish. Çfarë

Miqësia midis fare-fiseve është e llojeve të ndryshme dhe ka të ngjarë që të burojnë nga dashuria atërore. Prindërit i duan fëmijët e tyre si pjesë të vetes së tyre, ndërsa fëmijët i duan prindrit e tyre si atëror të qenies dhe ekzistencës së tyre. **Prindërit i njohin fëmijët e tyre më mirë se sa fëmijët i njohin ata.**

Paraardhësi, d.m.th prindëri ka ndjenjë më të fortë se sa pasardhësi d.m.th se fëmija, i cili është vetja e tij e mëtejshme. Ajo që vjen nga diçka tjetër i përket asaj e cila nga ka ardhur, sikurse dhëmbët dhe flokët, çfarëdo që mund të jet i përket të zotit të vet, **ndërsa burimi nuk i përket asaj që vjen prej tij apo dhe nëse i përket, i përket në një shkallë më të vogël.**

Dashuria prindërore e kalon dashurinë në kohëzgjatje, sepse prindërit i duan fëmijët e tyre që nga momenti i lindjes, kurse fëmijët i duan prindërit e tyre pas një periudhe kohe, gjatë të cilës ato kanë përfutur arsyen dhe ndërgjegjësimin për këtë dashuri.

Këto gjykime na bëjnë të qartë përse nënat i duan fëmijët e tyre më shumë se sa baballarët. Prindërit i duan fëmijët e tyre si vetja e tyre, sepse pasardhësi është vetvetja tjetër e tyre. Ndërkohë fëmijët i duan prindërit se ata janë origjinë prej nga ata rrjedhin.

Vëllezërit e duan njëri-tjetrin si të lindur nga e njëjta origjinë, sepse identiteti i tyre në lidhje me prindërit e tyre i identifikon ato në lidhje me njëri-tjetrin. Ashtu siç shprehet dhe proverbi popullorë: "i njëjti gjak" dhe "i njëjti mall".

Vëllezërit janë në një sens i njëjti identitet në trupa të ndryshëm. Dashuria e tyre zgjerohet dhe rritet shumë nga edukimi i përbashkët dhe moshë e përafërt, sepse moshat e parafërta "bëjnë" mendje të përafërta dhe jeta e përbashkët bën shokë. Për këtë arsye dhe dashuria mes vëllezërve është si ajo mes anëtarëve të të njëjtit klub.

Dashuria e prindërve për fëmijët e tyre (dhe njerëzve për perënditë) përfshin marrëdhënien me objektin që është i mirë dhe superiorë në lidhje me veten e tij. Dashuria e prindërve për fëmijët është më e mirë dhe më e kënaqshme se sa miqësia midis të huajve.

Miqësia midis vëllezërve ka të njëjtat karakteristika si miqësia midis shokëve, (sidomos atyre të mirë) dhe në përgjithësi midis atyre që kanë mendje të ngjashme.

Vëllezërit kanë lidhje të ngushtë me njëri-tjetrin dhe e duan njëri-tjetrin që nga lindja.

Kjo lloj lidhje e ngushtë vëllazërore, miqësore shtrihet në proporcion me të gjithë afërsinë dhe rrethin e farefisit, aq sa përdoret ajo shprehja e njohur populllore :janë të një gjaku!

Dashuria midis burrit dhe gruas konsiderohet të jetë e brendëshme. Tek ato të dy njeriu (d.m.th secili prej tyre), është i çiftëzuar në mënyrë të natyrshme dhe nuk është krijesë shoqërore, për aq kohë sa familje është një "krijesë" më e vjetër dhe më e nevojshme se sa shteti.

Qeniet humane bashkëjetojnë jo thjeshtë për të lindur fëmijë, por dhe për të ju siguruar kërkesat më të nevojshme të jetesës. Që në krijimin e një "krijese" të tillë funksionet e burrit janë të ndryshme nga të gruas. Rrjedhimisht me anën e bashkimit të burimeve të tyre personale ata plotësojnë mangësitë e njëri-tjetrit. Kështu mendohet se dobia ashtu dhe kënaqësia kanë vendin e vet në dashurinë bashkëshortore.

Kur të dy partnerët, kanë shkëlqyeshmëri në vetitë e tyre personale, at'herë shkëlqimi i vetive të tyre bëhen burimi i kënaqësive të të dyjve.

Fëmijët janë lidhja më e qëndrueshme midis dy prindërve me njëri-tjetrin, prandaj në çiftet me fëmijë ka pak ndarje, ndërsa martesat pa fëmijë prishen më lehtë.

Fëmijët janë i asuria e tyre e përbashkët, dhe zotërimi i përbashkët i tyre është uniteti.

Kapitulli XV

Miqësia dhe pretendimet konfliktuale midis të barabartëve.

Ashtu siç kemi thënë ka tri lloj miqësish dhe në secila prej tyre ka miqësi të bazuar në barazi dhe miqësi të bazuar në pozita superiore. (Miqësi mund të bëhet midis njerëzve të mirë, midis njeriut më të mirë dhe njeriut më të keq, që anon nga në njëfarë shoqërie dhe midis atyre që janë të barabartë dhe atyre që janë të ndryshëm në lidhje me kënaqësinë, dobinë, që i japin njëri-tjetrit).

Miqësia midis njerëzve të barabartë, duhet ta shfaqë këtë barazi (dhe e shfaq atë) nga të kontribuarit më një "sasi" të barabartë dhembshuria dhe dashurie. Në këto pozita bëhet fjalë dhe për arsye dhe shkaqe të tjera që bëjnë pjesë në këto lloje të miqësish.

Ata të cilët janë të pa-barabartë ja "shpërblejnë" mungesën e kënaqësisë, dobisë dhe mirësisë, nga të qenurit të dhimbshëm.

Ankimet dhe "qarjet" lindin kryesisht n.q.s nuk është vetëm miqësi me interes. Kjo është e kuptueshme sepse ata, miqësia e të cilëve bazohet në mirësi, dobi a kënaqësi, janë të etura për ti sjellë dobi e përfitime reciproke njëri-tjetrit. Kjo është vetia themelore edhe e miqësisë, aty ku është kjo lloj konkurrence nuk ka vend për grindje dhe ankese.

Askush nuk kundërshton se nuk trajtohet më dhembshuri dhe mirësi, në të kundërt çdo njeri i denjë i përgjigjet mirësisë që merr prej tjetrit me mirësjellje.

Njeriu, i cili shkëlqen në atë që bën mirë, duke arritur objektin e tij, nuk ankohet kundër shokut të tij, për arsye se çdo individ synon në atë që është më e mirë.

Edhe pse ankese ka, ato nuk janë të shumta, sepse njerëzit që gëzojnë këtë lloj miqësie marrin në mënyrë të barabartë atë që ato duan.

Do të ishte absurditet të ankohesh shoku nuk është duke u argëtuar, nëse nuk do të ishte e nevojshme të qëndrojnë në shoqërinë e tij. Miqësia me interesa nuk ka arsye që të lindë ankese, sepse secili i ka të qartë përfitimet e veta personale. Ata duan gjithmonë pazarin më të mirë, duke menduar se ata kanë më pak se sa duhet të kenë dhe më pak se sa ata e meritojnë, sepse ata nuk marrin sipas dëshirave të tyre, dhe pse ata e meritojnë një gjë të tillë.

Mirëbërësi nuk mundet kurrë që ti sigurojë marrësit aq sa marrësi kërkon.

Ashtu sikurse ka dy lloje drejtësish, një e pa-shkruar dhe tjetra e përshkruar nga ligji, po kështu edhe miqësia me interes ka të ngjarë të jetë në disa raste detyrim moral dhe në të tjerët detyrim ligjor.

Shoqëria dhe miqësia "ligjore" është njësh me termat e caktuara ose me veprime të pastra, mbi baza të reciprocitetit të shlyerjeve që kanë ata kundrejt njëri-tjetrit, duke patur parasysh faktorin kohorë.

Në rastin tjetër, kur detyrimi është i qartë dhe i pa-diskutueshëm, parashikimi për shlyerjen e shtyrë, përmban elementë miqësorë. Kjo është arsyeja që në disa shtete nuk ka asnjë veprim me ligj në raste të tilla. **Pikpamja është se ata të cilët bëjnë një kontratë, e cila ju lejon të marrin kredi, duhet të pranojnë pasojat.**

Sa për tipin moral të miqësisë me interes, ajo nuk shprehet në marrëveshjet e caktuara, por në dhurata apo çdo gjë tjetër që mund të jepet për shokun.

Dhënësi (kreditari) shpreson të mbulojë masën që e jep si kredi apo më shumë se sa aq, sepse ai e ndjen se nuk ka bërë një dhuratë, por ka bërë një huadhënie. N.q.s në fund

Në të njëjtën kohë, njeriu i cili prish një miqësi të tillë, mendohet se është duke vepruar në mënyrë të çuditëshme (absurde), sepse ai nuk ka më mundësi të kthehet në gjendjen e mëparshme shpirtërore, por ai është i lëshuar.

Supozojmë se një shok qëndron, në një nivel dhe tjetri përmirësohet me anën e virtyteve, duke u bërë superiorë, në këtë rast a duhet ai ende ta trajtojë si shok shokun e mëparshëm? Sigurisht kjo është e pamundshme. Kjo duket në mënyrë të qartë në rastin e pa-barazisë së madhe ashtu si ndodh në miqësinë djaloshare.

Kur një person mbetet si një fëmijë për sa i përket inteligjencies dhe tjetri fiton aftësi të jashtëzakonshme, atëherë si mundet ata të jenë shokë, kur ata kanë interesa të ndryshme, ashtu siç i kanë dhe pëlqyeshmëritë të ndryshme. Ata biles nuk mund të kenë dhe as ndjenja të njëjta për njëri-tjetrin, pa të cilat as që mendohet të jesh shokë. Kjo është një pakuptimshmëri për ta kaluar jetën me njëri-tjetrin.

A duhet që njeriu të sillet kundrejt shokut të mëparshëm pikërisht sikur të mos e kishte njohur kurrë atë? Ndoshta njeriu duhet të ruajë memorien e njeriut të mëparshëm, ashtu, pikërisht siç ne ndjehemi të gatshëm të shfaqim dhe të japim më shumë favor për shokët se sa për të huajt. Po kështu edhe ne duhet që për hir të njohjes së vjetër, të shfaqim një lloj konsiderate për shokët e mëparshëm, me kushtin që prishja e marrëdhënieve të mos ishte për shkak të poshtërsisë së madhe prej tyre.

Kapitulli V

Ndjenjat tona kundrejt shokëve tanë, reflektojnë ndjenjat tona kundrejt vetvetes.

Ndjenjat miqësore që ne kemi kundrejt fqinjëve tanë, dhe

karakteristikat me anën e të cilave llojet e miqësive dallohen, duket se burojnë prej ndjenjave tona kundrejt vetes tonë.

* Njerëzit përcaktojnë si shok njeriun, i cili dëshiron dhe bën mirë ose u duket atyre se ai bën mirë mirë për shokun e tij dhe për hir të shokut të tij.

* Njeriu, i cili dëshiron për ekzistencën dhe mbrojtjen e shokut të tij, për hir të shokut të tij, ashtu siç është dhe qëndrimi i nënave tona kundrejt fëmijëve të tyre.

* Të tjerë përcaktojnë si shok atë njeri, i cili e shpenzon kohën e tij me të dhe me të tjerët, bën të njëjtat zgjedhje, merr pjesë në gezimet dhe në fatkeqësitë e shokut të tij. Kjo është një shenjë specifike e nënave.

Njerëzit e përcaktojnë miqësinë me anën e njërës apo të tjetrës, prej këtyre karakteristikave.

Secila prej këtyre karakteristikave gjendet tek njeriu i denjë dhe tek të tjerët për aq kohë sa ata supozohen të jenë të denjë.

Në çdo rast standarti mendohet të jetë virtyti apo njeriu fisnik. Njeriu fisnik është i një mendje me veten e tij dhe dëshiron të njëjtat sende, në të gjithë shpirtin e tij. Ai bën gjëra që janë të mira për të, sepse është shenjë e njeriut fisnik të ushtrojë të gjitha energjitë e tij për të arritur të mirën. Ai e bën atë për hir të vetes së tij, për arsye të pjesës intelektuale të tij, e cila mbahet si uni i tij.

Ai i uron vetes së tij të jetojë dhe të mbrohet. Ai e dëshiron këtë për atë pjesë e cila ka inteligjencën, më shumë se sa çdo pjesë tjetër. Për njeriun e mirë jeta është e mirë dhe e dëshirueshme. Çdo njeri dëshiron të mirën e vet, asnjëri nuk do të kishte zgjedhur të gjitha sendet e kësaj bote me çmimin e të bërit të dikush (d.m.th i tjetërsimit të vetes së tij) tjetër.

Zoti ka të mirën dhe askush nuk zgjedh atë ta zëvendësoj. Zoti, përkundrazi secili prej nesh zgjedh sendet e mira me kusht që ai të mberet vetvetja, kushdo qoftë ai. [Sa më shumë që të ndryshojmë, aq më shumë mbetemi vetvetja. Koha është

hok më dikë tjetër.

Kapitulli VI

Ndjenja miqësore e dallueshme prej miqësisë.

Ndjenja miqësore i shëmbëllen miqësisë, por nuk është identike me të, sepse ndjenja miqësore mund të ndihet kundrejt njerëzve që njeriu nuk i njeh dhe pa dijeninë e tyre. Ndërsa miqësia nuk mund të bëj pa njohjen dhe pa ndërgjegjshmërinë e tij. Ndjenja miqësore nuk është e njëjtë me dhembshurinë, sepse është pa -intensitet, por më dëshirë. Dhembshuria shoqërohet me të dyja.

Dhembshuria përfshin itimitet, ndërsa ndjenja miqësore shpërthen fare pa-pritur, sikurse ndodh në rastin e konkurrentëve në garat e atletikës. Spektatorët kanë një ndjenjë miqësore kundrejt tyre dhe marrin pjesë në shpresat e tyre, por ata nuk bëjnë asgjë që t'i ndihmojnë konkurrentët, sepse ndjenja miqësore e tyre është një zhvillim i pa-pritur dhe sipërfaqësorë.

Ndjenja miqësore duket se është fillimi i miqësisë. Fillimisht asnjëri nuk bie në dashuri pa ndjerë kënaqësinë e pamjes së personit, ndonëse nuk është e thënë të biesh në dashuri kur je kënaqeni me pamjen e jashtme të personit. **Dashuria është at'herë kur njeriu ka mall të madh për dikë, i cili mungon, dhe e dëshiron praninë e këtij personi.**

Ngjashmërisht, njerëzit mund të bëhen shokë, n.q.s ata fillimisht nuk kanë ndonjë ndjenjë miqësore, pavarësisht se ndjenja miqësore nuk i bën ata shokë, sepse ata vetëm sa dëshirojnë të mirën kundrejt njerëzve për të cilët ata ushqejnë ndjenjë miqësore. Ata as nuk ndihmojnë në mënyrë aktive

dhe as nuk shqetësohen për hir të tyre. At'herë njeriu mundet që me anën e një metafore të përcaktoj ndjenjën e mirë si miqësi e pa-zhvilluar, e cila në rrjedhën e kohës, kur ajo përmban intimitet bëhet miqësi.

Një njeri, i cili ka marrë përfitime, në të vërtetë ja kthen këtë përfitim personit që ja ka bërë me ndjenjë miqësie. Kjo është e nderhme dhe e drejtë.

N.q.s motivi i personit për t'i bërë shërbim dikujt tjetër është shpresa e të marrit, përmes ndihmës së tij të ndonjë favorit thelbësorë, at'herë objekti i ndjenjës së tij miqësore nuk do të ishte kaq i madh sa i njeriut tjetër - pikërisht ashtu sikurse personi nuk është shok, kur qëllimet që ai i "paguan" kanë motive më interes.

Në përgjithësi ndjenja miqësore lind prej ndonjë merite apo mirësie, kur ngjan për njeriun që dikush është i këndshëm apo trim, a diçka e këtij lloji si në rastin e konkurrentëve në garat e atletikës.

Kapitulli VII

Miqësi dhe harmonia.

Harmonia duket se është ndjenjë miqësore. Rrjedhimisht nuk është e njëjtë si marrëveshje opinionesh, sepse kjo mund të jetë e pranishme edhe tek njerëzit të cilët nuk e njohin njeri-tjetrin, bile edhe fjala "harmoni" nuk përdoret për të përshkruar pëlqimin e njëjtë të pikpamjeve mbi çdo subjekt, p.sh rreth trupave qiellorë. Pëlqimi rreth tyre nuk ka të bëjë me ndjenjat miqësore.

Thuhet se është në përputhje me shtetin kur qytetarët bien dakord rreth interesave të tyre, adaptojnë të njëjtin sistem politik dhe zgjedhjet e tyre të përbashkta japin rezultate. Për